

A.Paradisis

Baltazaro Kosos gyvenimas ir darbai

POPIEŽIUS JONAS XXIII

VALSTYBINĖ GROŽINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS * 1963

А. Парадисис
ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАЛТАЗАРА КОССЫ
Москва 1961

Vertė J. RAGAUSKAS

AUTORIAUS ŽODIS

Kai 1958 metų rudenį kardinolų kolegija išrinko popiežium kardinolą Ronkalį, jis, tapęs katalikų bažnyčios galva, pasivadino Jonu XXIII. Šitą vardą dabar tars milijonai tikinčiųjų, šituo vardu jis įeis į istoriją. Bet mažai kas turbūt žino, kad gerokai prieš mūsų laikus jau buvo vienas popiežius tokiu pat vardu — Jonas XXIII.

Gal tai koks nesusipratimas? Žinoma, ne. Visi šventajam sostui artimi kompetentingi asmenys gerai žino, jog Vatikano metraščiuose Jono vardu figūruoja dvidešimt trys popiežiai, neskaitant dabartinio.

Tad kodėl gi dabartinis šventasis tėvas nusprendė vadintis Jonu XXIII, o ne Jonu XXIV? Kodėl jis pasisavino savo pirmtako, gyvenusio bemaž prieš 550 metų, — popiežiaus Jono XXIII vardą, tarsi ano visai nebūtų buvęs?

Yra žinoma, kad pirmasis Jonas XXIII buvo pašalintas nuo sosto, kad galiausiai jis ir pats turėjo jo atsisakyti, betgi prieš tai jis penkerius metus buvo laikomas popiežium, katalikų bažnyčios galva. Juk tai jis sušaukė visuotinį bažnyčios susirinkimą Konstancoje ir jam pirmininkavo. Jį pripažino popiežium Vakarų, Šiaurės, Centrinės Europos tautos, Rytų Europa (Lenkija), Vokietijos imperatorius ir Italijos valdovai. Jonas XXIII kariavo su galingais monarchais ir juos ekskomunikuodavo.

Kaipgi galėjo atsitikti, kad Jonas XXIII, penkerius metus išbuvęs popiežium, paskui pašalintas nuo sosto ir dar ketverius turėjęs kardinolo titulą, dabar jau laikomas „neegzistavusiu“? Remiamasi tuo, kad jis buvęs klaidingai priskiriamas prie popiežių, buvęs neteisėtai išrinktas. Tačiau, šitaip žiūrint, turėtų būti neteisėtas ir jo pirmtakas popiežius Aleksandras V (Petras

Filargas iš Kretos salos), nes jį rinko ta pati konklava, tie patys kardinolai, kurie išrinko Joną XXIII.

Kodėl gi tad Rodrigas Bordžia, praslinkus bemaž šimtui metų po tokio pat „neteisėto“ Aleksandro V valdymo, pasivadino Aleksandru VI, kodėl du sekantys popiežiai — Fabijas Kidžis ir Petras Otobonis — vadinosi atitinkamai Aleksandras VII ir Aleksandras VIII? Kodėl anksčiau Aleksandro V ir Jono XXIII išrinkimas buvo pripažįstamas ir tik dabar paskelbtas neteisėtu? Ar tik neklydo kartais dabartinio popiežiaus Jono XXIII pirmtakai? O jeigu jie neklydo, tai kaip ir kada atsirado „neteisėtumo“ versija?

Reikia manyti, kad ji atsirado tik 1958 metais, nes tik tai vienoje knygoje — „Popiežių sąrašė“, išleistame tais metais, pirmasis Jonas XXIII jau nebefigūruoja. Visos kitos katalikų bažnyčios istorijos knygos, kurių autoriai yra žinomi kaip ištikimi katalikybės šalininkai, — Fleri, Alcogas, abatas Mure, filosofas Eimaras, — pasakodamos apie įvykius, buvusius prieš 550 metų, mini popiežių Joną XXIII. Vienas seniausių katalikų bažnyčios istorikų, Kamilas da Vioedžas, savo knygos „Popiežijos istorija“ pratarinėje rašo: „Nuo Jėzaus Kristaus mirties ligi šių (1740) metų buvo teisėtai išrinkti du šimtai keturiasdešimt šeši popiežiai.“ Aleksandrą V jis laiko du šimtai penktuoju, o Joną XXIII — du šimtai šeštuoju popiežium.

Taigi vienas Jonas XXIII — pirmasis Jonas XXIII — jau yra žinomas istorijoje, ir bet kuris mėginimas jį nutylėti yra pasmerktas žlugti. Nebeįmanoma visiškai užtrinti pėdsakų, kuriuos paliko ši asmenybė, skandalingai išgarsėjusi savo audringu gyvenimu ir darbais, sugebėjusi prisigauti į popiežiaus sostą, ištisus penkerius metus jame išsėdėjusi ir neabejotinai paveikusi istorijos įvykių eigą.

O jeigu toks mėginimas pasisektų, tuomet reikėtų išbraukti iš katalikų bažnyčios istorijos ir tūkstančius kitų ne mažiau gėdingų įvykių.

IVADAS

Istorija, kurią papasakosime, yra tokia nepaprasta, jog daugumai skaitytojų kils visai pagrįstas klausimas: nejaugi galėjo tokius dalykus išdarinėti bažnyčios korifėjai? Daugumas aprašomų įvykių gali atrodyti neįtikimi netgi tuomet, jeigu jų herojai būtų visuomenės padūgnės. Tačiau ištraukos iš bažnyčios istorikų veikalų, parašytų mūsų herojaus Jono XXIII laikais ir po jo, o taip pat citatos iš šiuolaikinių šaltinių ir pačius nepatikliausius skaitytojus įtikins, kad ši istorija yra tikra, kad čia dėstomi dalykai nepramanyti.

Netgi dabar, kai žmonės skaito nemaža istorinių knygų, kai kurie įvykiai atrodo neįtikimi, nesuprantami ir tebėra neišaiškinti. Istorija atskleidžia tokius paslaptinius ir baisius faktus, kurių akivaizdoje net lakiausia romanisto fantazija atrodo vaikų žaidimas. Norėdami padėti skaitytojui susivokti aprašomuose įvykiuose, šiame įvade pateiksime kai kuriuos faktus iš pirmojo Jono XXIII pirmtakų gyvenimo ir veiklos. Prieš jus nelyginant ekrane praslinks daugelio „apaštalo Petro įpėdinių“ paveikslai — tokie, kaip juos pavaizdavo jų amžininkai ir žinomi katalikų bažnyčios istorikai.

Kadangi mūsų herojaus pirmtakų galerija gana ilga, tai parodysime tik tai, kai kuriuos iš jų. Imsime paveikslus iš tos epochos, kada įvyko bažnyčios skilimas.

Katalikų bažnyčios istorijos specialistas Eimaras rašo: „Popiežius Adrianas II buvo vedęs ir turėjo dukterį. Vienas aukštas dvasininkas, žymus popiežiaus dvirškis, norėdamas susigiminiuoti su popiežium, paprašė savo sūnui jo dukters rankos. Popiežius atsakė neigiamai. Įžeistas dvasininkas nutarė atkeršyti, pagrobė popiežiaus žmoną ir dukterį ir abi nužudė. Adrianui II pavyko surasti ir pačiupti nusikaltėlį, ir šis buvo pasmaugtas popiežiaus kalėjime.“

Sekantis popiežius, Jonas VIII, visą savo valdymo laikotarpį kovojo su protingu ir klastingu bažnyčios hierarchu,

Porto vyskupu Formozu, kuris pagarsėjo tuo, kad intrigomis ir papirkimais mėgino atplėšti nuo Rytų bažnyčios atskiras vyskupijas ir šalis. Jo veikla buvo gana sėkminga, jam kone pavyko prijungti prie Vakarų bažnyčios Bulgariją ir pasiskelbti jos patriarchu. Kovoti su Formozu buvo juo sunkiau, todėl, kad jį palaikė Romos liaudis. Popiežius buvo priverstas bėgti į Florenciją. Tačiau jam pavyko apgaule prisivilioti Formozą, ir jis vežiojosi savo priešininką iš vieno miesto į kitą, kol pasibaigė sukilimas Romoje.

Bet vos popiežius grįžo į Romą, jį nužudė jo giminės, kurie prasigavo į rūmus, norėdami pasigrobtį ten laikomus turtus. Jie privertė popiežių išgerti stiprių nuodų. Nuodai nepaveikė. Tada giminaičiai nutarė kitaip susidoroti su popiežium: vienas iš jų plaktuku praskėlė jam kiaušą.

Taip aprašo Jono VIII mirtį istorikas Karlas Jozefas fon Hefelė savo veikale „Bažnyčios susirinkimų istorija“.

Kardinolas Baronijus, kuris, rašydamas daugiatomį „Bažnyčios metraštį nuo Kristaus gimimo ligi 1198 metų“, iškniausė visus Vatikano archyvus, pasakodamas apie tą laikotarpį, primygtinai prašo skaitytojus neplūsti jo, jeigu, skaitant tą veikalą, imsią plaukai šiauštis iš pasibaisėjimo. „Tačiau aš privalau, — rašo jis, — papasakoti nelaimingiems krikščionims apie baisias bažnyčios tarnų šventvagystes, suteršusias šventovę.“ Ir priduria pranašo Danieliaus žodžius: „Tad išklausk, Dieve mūsų, savo tarno maldos, išgirsk jo meldimą ir atgręžk savo šviesų veidą į nuniokotą šventovę savo...“ Baigdamas kardinolas sako: „Nesuskaitomos yra nelaimės, kurias užtraukė žmonėms pasibaisėtini galvijai, sėdėję šventajame soste ir padarę jam amžiną gėdą.“

Nuo savo pirmtakų neatsiliko nė Adrianas III. Per trumpą savo viešpatavimą jis irgi sugebėjo kai ką nuveikti. Pavyzdžiui, jis suėmė vieną Formozo šalininką ir išdūrė jam akis. [52]¹

¹ Čia ir toliau laužtiniuose skliaustuose duodama nuoroda į knygos gale esančią bibliografiją.

Sekantis popiežius, Formozas, protingas ir gudrus žmogus, sumaniai ir apsuksiai varė savo politiką. Jis sudarinėjo sąjungą čia su vienu, čia su kitu valdovu arba, jei to reikalavo aplinkybės, jas nutraukdavo. Tačiau neilgai jam sekėsi. Buvusieji sąjungininkai greitai suprato, kad jis apgaudinėja juos vieną po kito, ir galų gale visi tapo jo priešais. Be to, juo buvo nepatenkinta ir Romos prastuomenė. Popiežius pamatė, jog pasiliko vienas. Iš baimės ištiko jį paralyžius, ir jis mirė. Po jo mirties popiežium buvo išrinktas Steponas VI, aršus Formozo priešininkas. Įžengęs į sostą, jis pirmiausia sušaukė Aukščiausiąją bažnytinę teisimą velioniui popiežiui Formozui teisti. Steponas VI įsakė iškasti iš kapo savo pirmtako lavoną ir atnešti į rūmus. Dvokiantį lavoną, bemaž dvidešimt dienų išgulėjusį žemėje, atgabeno naujam popiežiui, pridengė popiežiaus rūbais, ir prasidėjo teismas.

— Kodėl tu sutikai palikti Porto vyskupiją ir užimti popiežiaus sostą? Argi tu nebuvai žadėjęs popiežiui Jonui VIII neapleisti Porto ir nepriimti tokio pasiūlymo? — klausinėjo vyskupa teisėjai. — Argi ne tu prisiekinėjai jo šventenybei, kad verčiau visai atsisakysi tarnauti bažnyčiai? [104]

Kadangi negyvėlis nesigynė ir nesiteisino, jį nuteisė pašalinti nuo sosto. Steponas VI įsakė nuimti nuo jo popiežiaus rūbus. Paskui mirusįjį ištiko dar viena bausmė: budelis peiliu nupjovė tris dešinės rankos pirštus.

— O dabar įmeskite jį į Tibrą! — įsakė popiežius.

Įsakymas buvo įvykdytas. Kremonos vyskupas Liutprandas, savo veikaluose irgi aprašęs šį atsitikimą (apie jį rašė beveik visi katalikų bažnyčios istorikai), toliau sako: „Žvejai, kurie nešė lavoną prie upės, eidami pro švento Petro katedrą, išvydo stebuklą: šventieji paveiksluose nulenkę galvas, reikšdami pagarbą sudarkytam buvusio popiežiaus lavonui.“ Romos gyventojai, pasipiktinę popiežiaus Stepono VI tironija, sukilo, sučiupo popiežių, įmetė į kalėjimą ir vieną naktį jį ten pasmaugė.

Steponą VI palaidojo vienas iš pretendentų į popiežiaus sostą — Sergijus, taip pat Formozo priešininkas. Sergijus sukūrė Stepono VI garbei liaupsinamą epitafiją, ta proga nepamiršdamas išplūsti Formozo.

Sergijus jau seniai taikėsi užgrobti popiežiaus sostą, bet dusyk jam nepasisekė. Ir pirmą, ir antrą kartą patyręs pralaimėjimą, jis prisiglaudė pas vieną turtingą feodalą. To feodalo anūkė, įžymaus Romos senatoriaus Teofilakto duktė Marocija („Marytė“), buvo Sergijaus meilužė.

Per tą laiką pasikeitė keletas popiežių.

Neilgai, vos kokį mėnesį, teišsilaikė soste Leonas V. Jį kalėjime nugalabijo Kristupas, įžymus dvasininkas, užėmęs jo vietą ir pasivadinęs popiežium Kristupu I.

Bet ir tas valdė mažiau kaip metus laiko, nes iš savo prieglobsčio Toskanoje vėl grįžo Sergijus, suėmė Kristupą, įgrūdė jį kalėjimui ir užėmė popiežiaus sostą, pasivadindamas Sergijumi III.

Jo meilužė Marocija buvo tokia pat graži ir bukli, kaip ir jos motina, žavingoji Teodora. Galimas daiktas, net dar gražesnė ir apsukresnė.

Šios dvi moterys „draugiškai“ sugyveno su daugeliu įžymių dvasininkų ir turėjo jiems didelę įtaką. Per ilgą savo gyvenimą jos iškėlė į sostą ir nuvertė apie dešimtį popiežių. Marocija, kuri buvo protingesnė ir drąsesnė už motiną, pasilikdama Sergijaus III meilužė, ištėkėjo už hercogo Alberiko Kamerino. Būdama daugelio stambių bažnyčios hierarchų sugyventine, ji vėliau labai padidino savo šeimos turtus, įsigydama naujų pilių, tvirtovių, dvarų. [38, 42, 62]

Sergijus III septynerius metus kamavo katalikų bažnyčią. Jo veiklą įvairūs istorikai vertina įvairiai.

Sakysim, Flodoardas savo metraščiuose teigia, kad Sergijus III buvęs labai geras ir jo popiežiavimas — tikra palaima visai krikščionijai.

Visai priešingai kalba kardinolas Baronijus: „Nebuvo tokio nusikaltimo, kurio nebūtų padaręs šis bjaurus popiežius, nebuvo tokio gėdingo poelgio, kuriuo jis nebūtų susitęsęs. Tai buvo niekšas, budelis paskutinis, uzurpatorius popiežiaus soste.“ Baronijus nepripažįsta jo popiežium.

Mūsų amžininkas, katalikų bažnyčios istorikas Eimaras, sako, kad Sergijus III buvęs geras popiežius, talentingas menininkas ir labai išsilavinęs žmogus.

Teodora su Marocija naudojos savo įtaka ir Sergijaus III laikais. Tiesa, Teodora buvo jau pagyvenusi moteris, bet dar nepraradusi grožio ir jaunatviško temperamento. Tuo metu pas ją į Romą atvyko jaunas kunigas, Ravenos arkivyskupo pasiuntinys: arkivyskupas norėjo per ją kažko išprašyti iš Sergijaus. Ir Teodora iš pirmo žvilgsnio įsimylėjo šį jauną kunigą.

Taigi duktė buvo senio popiežiaus meilužė, o motina pasidarė jauno kunigėlio meilužė. Bijodama jo netekti, ji išrūpino jam Bolonijos vyskupo titulą ir, toliau jį globodama, padėjo užimti Ravenos arkivyskupo vietą. Ji dažnai važinėdavo pas jį.

Mirus Sergijui III, Teodora ir Marocija savo rankomis įteikė sostą dar keliems popiežiams, faktiškai ir toliau valdydamos katalikų bažnyčią. Antai jos iškėlė į popiežiaus sostą du senelius: Anastazijų III, sėdėjusį popiežiaus soste vos porą metų, o po jo Landoną, kuris mirė po šešių mėnesių.

Po Landono mirties iškilo klausimas: kas gi dabar užims popiežiaus sostą?

Teodora, gal norėdama meilužiui parodyti, kad jis visiškai priklausęs nuo jos, o gal tiesiog trokšdama turėti jį šalia savęs, iš karto pagalvojo apie jį. Susiieškojusi dukrą, jai tarė:

— Marocija, popiežium turi tapti mano bičiulis.

— Gerai, — sutiko ši, ir klausimas buvo išspręstas.

Šitai Marocijos motina pasodino į švento Petro sostą paskutinį savo meilužį. Jono X vardu jis keturiolika metų buvo

katalikų bažnyčios ganytoju. Keturioliktaisiais valdymo metais jis susivaidijo su savo „podukra“.

Teodora tuo laiku buvo jau mirusi. Jos duktė Marocija tebebuvo jauna ir pilna jėgų, todėl nepanorėjo klausyti savo „patėvio“. Jinai sukėlė prieš popiežių Romos liaudį. Jos įsakymu Jono X akyse buvo įvykdyta mirties bausmė jo broliui. Paskui buvo suimtas ir pats popiežius Jonas X. Po kelių dienų kalėjime jį uždusino pagalviais. Taip žuvo Jonas X. [52]

Po to Marocija padėjo užimti sostą dar dviem popiežiams. Mirus antrajam iš jų, Marocija nusprendė, jog dabar į švento Petro sostą turįs sėsti jai labai artimas žmogus. Taigi ji padarė katalikų bažnyčios galva savo jaunylį sūnų Joną, gimusį iš jos santykių su popiežium Sergijum III. Tai buvo popiežius Jonas XI.

Marocijos anūkas Oktavianas buvo dar visai jaunas, kai mirė jo tėvas, antrasis Marocijos sūnus Alberichas, „visų romiečių valdovas ir senatorius“, palikęs jam pasaulietinę valdžią Romoje. Oktavianui tada buvo šešiolika metų. Tačiau po pusmečio „visų romiečių valdovo ir senatoriaus“ įpėdinis įkalbėjo įtakingus žmones išrinkti jį popiežium ir užėmė sostą, pasivadindamas Jonu XII. Tai buvo kiaurai sugedęs jaunuolis. Apie tai liudija romiečių pasiuntiniai, atvykę pas imperatorių Otoną I su skundu prieš jaunąjį popiežių.

— Tai tikras velnias! — pasakojo jie. — Ir kaip velnias jis neapkenčia sutvėrėjo. Jam nėra nieko švento, jis nepripažįsta jokio teisingumo. Tai ištvirkėlis ir prievartautojas. Jis nė žingsnio nežengia be moterų ir siekia jų, nesibodėdamas nei šventvagysčių, nei žudynių, nei kraujomaišos. Visos doros romietės — mergaitės, išteklėjusios moterys ir našlės — bėga iš Romos, bijodamos tapti jo aukomis. Laterano rūmus, anksčiau buvusius nepaliečiama šventove, jis pavertė paleistuvystės namais. Kartu su kitomis moterimis ten laikoma ir buvusi jo tėvo sugulovė, dabar tapusi jo meiluže.

Išklausęs šiuos kaltinimus, imperatorius įsakė sušaukti specialų bažnyčios susirinkimą, kuriame patys žymiausi dvasininkai turėjo apsvarstyti jaunojo popiežiaus elgesį.

Susirinkime dalyvavo daug italų, vokiečių ir prancūzų dvasininkų. Iš pradžių popiežiui buvo iškelti „nereikšmingi“ kaltinimai: kad niekad nesizėgnojas, rodąsis tikintiesiems su kario šarvais ir ginklais, dažnai vyksta medžioti kartu su įtartinais draugais, tolydžio keikijasis, lošias kortomis ir prašas pagoniškuosius dievus Dzeusą ir Afroditę padėti jam išlošti.

Paskui sekė rimtesni kaltinimai. Antai jis buvo kaltinamas tuo, kad gėręs į šėtono sveikatą (buvo nurodomi liudininkai, dalyvavę su juo išgertuvėse).

Kardinolas Džovanis ir Nanto vyskupas kaltino Joną tuo, kad jis vieną savo numylėtinį išventinęs vyskupu arklidėje. Kiti nurodė, kad jis pardavinėjęs bažnytines pareigas ir nustatęs tam tikrą mokestį už suteikiamus titulus.

Buvo pasakojama, kad popiežius už pinigus išventinęs vyskupu dešimties metų berniuką.

Paskui buvo nurodyta daugybė visokiausių popiežiaus šventvagysčių, jų tarpe ir santykiai su išteklėjusiomis moterimis. Perskaitė sąrašą moterų, su kuriomis jis turėjo ryšių; buvo tame sąraše ir popiežiaus giminaičių.

Buvo paminėtas ir vieno kardinolo nužudymas. Jono XII įsakymu jam buvo nukirsta nosis, ausys, rankos, kojos, ir jis mirė baisiose kančiose. Visus šiuos faktus pateikia savo veikaluose Liutprandas, pridurdamas, kad metraštininkai — vyskupai, kunigai ir paprasti žmonės — prisiekinėjo sutinką amžinai degti pragaro ugnyje, jei nors truputį perdėję. Susirinkimas patvirtino visus tuos kaltinimus ir nusprendė popiežių pašalinti nuo sosto. Į jo vietą imperatoriaus nurodymu buvo „išrinktas“ pasaulietis žmogus, imperijos riteris, užėmęs sostą Leono VIII vardu.

Tiesa, katalikų bažnyčia ligi šiol nepripažįsta šio popiežiaus išrinkimo ir laiko jį antipopiežium, o Joną XII — teisėtu popiežium.

Otonui išvykus iš Italijos, Jonas XII, kuris atrodė jau aprimęs, vėl įsibrovė į Romą ir įsitaisė popiežiaus soste. Visiems savo priešininkams jis žiauriai atkeršijo. Leonui VIII buvo išpjautas liežuvis, nukapoti pirštai, kardinolui Džovaniui nukirsta ranka, o Nanto vyskupas išplaktas rykštėmis.

Jonas XII sušaukė naują bažnyčios susirinkimą, kuriame ankstesnysis susirinkimas buvo apskelbtas „parsidavėlių šutve“, o popiežius Leonas VIII — „atskalūnu“, „išdaviku“, „šventojo sosto uzurpatoriumi“. O prie Jono vardo susirinkimas prikergė „švenčiausiojo“, „palaimintojo“, „garbingiausiojo“, „geriausiojo“ epitetus. Tačiau tai neprailgino Jonui gyvenimo — netrukus jis pasimirė kiek neįprastomis aplinkybėmis. Pastaruoju metu jis turėjo ryšių su viena gražia romiete. Jos vyras, sužinojęs apie tai, patykojo popiežiaus ir taip jį apkūlė, kad šis po savaitės mirė, „nespėjęs priimti Komunijos“, kaip rašo Liutprandas.

Knygoje „Liber pontificalis“ nurodoma, jog sekantis popiežius, Benediktas VI, kaip ir daugelis jo pirmtakų, buvo įmestas į kalėjimą ir nužudytas; jo vietą užėmė diakonas Frankas, pasirinkęs Bonifaco VII vardą. Tačiau kilę Romoje neramumai privertė jį sprukti į Konstantinopolį; bėgdamas jis vis dėlto nepamiršo pasiimti su savimi šventojo sosto brangenybų. [52] Praėjus dešimčiai metų, Bonifacui pavyko sugrįžti į Romą, areštuoti popiežiaujantį Joną XIV ir uždaryti į kalėjimą, kur jis ir mirė badu. Bet ir pats Bonifacas po metų žuvo.

Romiečiai, kurie Bonifaco VII nekenė už jo nepasotinamą gobšumą, laidotuvių dieną užpuolė jo lavoną, ėmė spardyti kojomis, badyti peiliais, pagaliau nuvilko žeme ligi Kapitolijaus ir priešais Markaus Aurelijaus paminklą suplėšė į

gabalus. Paskui kunigai surankiojo tuos gabalus ir iškilmingai palaidojo.

Amžininkai Bonifaco VII nepripažino teisėtu popiežium. Silvestras II vadina jį „siaubinga ir pikta pabaisa“, o kardinolas Baronijus — „pagarsėjusiu banditu, dviejų popiežių žudiku“. O dabar katalikų bažnyčia nežinia kodėl laiko Bonifacą VII teisėtu popiežium. [52]

Prieš pradėdami kalbėti apie mūsų herojaus, popiežiaus Jono XXIII gyvenimą ir veiklą, papasakosime, kas per žmonės buvo kiti dvasininkai — kunigai, vyskupai, vienuolynų vyresnieji ir vienuoliai, kad skaitytojas turėtų ir apie juos šioji tokį supratimą.

Mes žinome, kad niūriais viduramžių laikais dvasininkija Vakaruose buvo labiausiai apsišvietęs gyventojų sluoksnis. Tačiau tegul skaitytojai patys pasidaro išvadą, koks buvo tasai „apsišvietimas“.

Beveik nė vienas kunigas nesuprato lotynų kalbos, kuria laikė pamaldas. Jie mechaniškai kartodavo išmoktas maldas, nesuvokdami jų prasmės. Kartais būdavo prieinama iki kuriozų. Popiežiai žinojo, jog maldos iškraipomos, bet taikstydavosi su tuo, teisindamiesi, kad kunigai darą klaidas ne tyčia, o per neišmanymą, todėl tikėjimas liekās nepažeistas.

Iš kunigų būdavo reikalaujama tiktai mokėti „Tėve mūsų“, „Tikiu dievą tėvą“ ir maldas, kalbamas pamaldų metu, o taip pat žinoti bažnytinių švenčių datas. Kai popiežius Eugenijus II uždraudė laikyti pamaldas kunigams ir net vyskupams, kurie nepakankamai gerai žino pamaldų tvarką ir menkai supranta maldų turinį, šie pasipriešino ir nusiuntė popiežiui laišką, kuriame buvo sakoma: „Jūs pašalinsite mus, bet kur jūs rasite geriau nusimanančių?“ [58] Netgi religinės knygos, parašytos tais laikais, buvo pilnos grubiausių klaidų. Pavyzdžiui, vienoje knygoje pasakyta, jog tam tikrų pamaldų metu kunigai turi minėti šventuosius Orielį, Ranguelį ir Dambielį. Tačiau dar XI

bažnyčios susirinkimas Romoje buvo nutaręs, kad šios būtybės neteisingai priskiriamos prie šventųjų, nes tai ne šventieji, o „velniai, gundą žmonių giminę“.

Klaidų darė dargi tokie žymūs autoriai, kaip šventasis Augustinas, šventasis Efreimas ir popiežius Feliksas. [64]

Anglijos karalius Alfredas Didysis skundėsi, kad visoje jo karalystėje nesą nė vieno bent kiek raštingo kunigo. Nė vienas iš jų nežinąs savo pareigų, nesuprantąs savo vaidmens bažnytinėse pamaldose.

Veronos vyskupas Roterijus aimanuoja, jog daugumas dvasininkų įsitikinę, kad dievas esąs materialus, kad jis turįs žmogišką pavidalą, kaltina dvasininkus, kad jie nesuprantą paprasčiausių žodžių, vartojamų pamaldose.

Dabar trumpai apžvelgsime moralinį dvasininkų gyvenimą. Šia tema galima prirašyti daug storų tomų, tačiau skaitytojas tepasitenkina kol kas trumpomis pastabomis.

Visiems žinoma, kad katalikų bažnyčios dvasininkai privalo laikytis celibato. Kadaisė kunigams buvo leidžiama vesti, reikėdavo tik gauti vyskupo sutikimą. Buvo tikrai žiūrima, kad būsimoji žmona nebūtų našlė, išsiskyrusi su vyru arba laisvo elgesio moteris. O įvedus celibato įstatymą, dvasininkai pradėjo gyventi su meilužėmis. Jie imdavo į savo namus gražias mergaites, sakydami, kad tai jų giminaitės, šeimininkės, tarnaitės. (Moterys mielai su tuo sutikdavo, ypač neturtingos, nes dvasininkai visada buvo vieni iš labiausiai pasiturinčių žmonių.) Kunigai nelaikė nuodėme nė prostitucijos. Turėti meilužę buvo ypatingo prašmatnumo požymis. Nebuvo laikoma nuodėme eiti į bažnyčią laikyti mišių, pakilus tiesiog iš meilužės glėbio. Ir nors bažnyčios susirinkimai leisdavo įsakus, draudžiančius ištvirkauti, dvasininkai lengvai juos apeidavo, ne kartą dargi padedami vyskupo, kuris, gavęs atitinkamą pinigų sumą, užmerkėdavo prieš tokius dalykus akis. Katalikų vyskupai ilgainiui taip priprato prie

„kyšių“, kad ėmė reikalauti pinigų ne tikrai iš tų, kurie turėjo meilužes, bet ir iš tų, kurie apie jas nė negalvojo.

— Mokėkite pinigus, o meilužę galite turėti ar neturėti — tai jūsų reikalas.

Žmonės šaipėsi iš šitų kunigų „mokesčių“. Myli ar nemyli — pinigą vis tiek mokėk.

Pasak Agripas fon Netesheimas, kažkoks vyskupas pasididžiudamas pareiškęs, jog iš šių „mokesčių“ jis susikrovęs turtus. Kiekvienas kunigas, turintis meilužę, mokėdavo jam kasmet po vieną auksinį. Iš viso per metus vyskupui susidarydavo vienuolika tūkstančių auksinių.

Minimas dar vienas pajamų šaltinis: moterys, kurių vyrai būdavo laikinai išvykę, išsigeidusios tuo metu meilužio, galėdavo jį turėti, ir tai nebuvo laikoma nuodėme, jeigu jos sumokėdavo savo vyskupui nedidelę pinigų sumą.

Neapolio karalius Robertas Anžujietis, norėdamas patraukti savo pusėn dvasininkiją, taip pat visaip nuolaidžiavo dvasininkams ir pro pirštus žiūrėjo į jų ištvirkavimą. Tiesa, pasaulietinių valdovų nuomonės ne per daug buvo paisoma, nes dar Bonifaco VIII laikais buvo nustatyta, jog dvasininkai nepriklauso pasaulietinės valdžios organų jurisdikcijai, kad ir kokie būtų jų nusikaltimai.

Karalius nuėjo dar toliau ir išleido įsaką, skelbiantį, kad civilinių teismų galia neliečia nė moterų, su kuriomis gyvena kunigai, nes „moteris, tarnaujanti kunigui, tarnauja bažnyčiai“. Tuomet tos moterys taip įsidrąsino, kad pradėjo reikalauti dar didesnių nuolaidų. Tačiau kunigų sugyventinių buvo gana daug, todėl valstybė ir bažnyčia, apskaičiavusios, kiek jos neteks pinigų, jei atsisakys šių pajamų, su tuo nesutiko.

Karalius Alfonsas įteisino privalomų mokesčių rinkimą iš dvasininkų meilužių, o taip pat įpareigojo jas sumokėti „skolą“ už tuos metus, kai mokesčiai dar nebuvo įvesti. Pasirodė

aplinkraštis su ilgiausiu sąrašu, kur buvo išvardytos kunigų draugės, turinčios mokėti mokesčius.

Popiežius Benediktas XII kaltino kunigus, kad jie su savo meilužėmis pavertę dievo namus, tai yra vietas, kuriose turėtų viešpatauti gėris ir skaistybė, ištvirkavimo lindynėmis.

„Kas mėgsta tinginiauti, kam vien mintis apie darbą kelia pasibaisėjimą, — rašo įžymus tos epochos teologas Klemanži, — kas nori netrukdomas mėgautis ir linksmintis, tas eina į kunigus. Ir tuomet jis, kaip ir jo kolegos, ima garbinti ne Kristų, bet Epikūrą, leidžia laiką smuklėse, žaisdamas biliardą ir lošdamas kauliukais. Ten tie kunigai apsiryja ir įkaušę šoka muštis, plūstasi, burnoja prieš sutvėrėją ir šventuosius. Paskui jie naktį praleidžia savo meilužių glėbyje ir iš ten tiesiai eina į bažnyčią laikyti mišių.“

Klemanži buvo Jono XXIII amžininkas ir dargi vienmetis, žymaus teologo Žersono mokinys. Ilgą laiką jis buvo popiežiaus Benedikto XIII sekretorium, vėliau dėstė teologiją Paryžiuje.

„Kai dėl vyskupų, arkivyskupų ir vienuolynų vyresniųjų, — tęsia Klemanži, — tai jie visi beraščiai, godūs, visi jie skundikai ir garbėtroškos, šmeižikai, labai atlaidūs sau ir labai reiklūs kitiems. Visi jie plepiai, tušti ir kvaili žmonės. Visi turi meilužes ir vaikų. Jiems nėra nieko švento; jie tik galvoja, kaip patenkinti savo žemas aistras. Ir nėra kam dėl jų pasiskųsti.

— Mes pavaldūs vien tik popiežiui, — sako jie.

Bet kas gi iš beturčių gali patekti pas popiežių ir jam viską papasakoti?..“

Toliau Klemanži kalba apie švento Dominyko ir švento Pranciškaus ordinų vienuolius.

„Tai plėšrūs vilkai, prisidengę avių kailiais. Tarsi besotis Balas supunta jie tikinčiųjų sunešamas aukas, o persiriję ir persigėrę ima visaip ištvirkauti, norėdami užgesinti juos deginančią gašlumo ugnį.“

„O apie vienuoles aš bijau net kalbėti, nes skaitytojai gali neteisingai suprasti mano žodžius ir pagalvoti, kad pasakojau apie paleistuvystės namus, kuriuose gyvena veidmainės, ištvirkusios, parsiduodančios moterys, kuriuose dedasi ir prievartavimai, ir kraujomaišos. Kristaus sužadėtinių buveinės — tai ne dievui tarnavimo vietos, bet šlykštaus ištvirkavimo židiniai, kur gašlūs pasileidėliai stengiasi užgesinti įsisiautėjusią savo aistrų liepsną. Nėra jokio skirtumo tarp merginos, vilkinčios vienuolės rūbais, ir kekšės, kurios darbas — pardavinėti savo kūną.“

Juo aukščiau pakyla žmogus bažnytinės hierarchijos laiptais, tuo labiau ištvirkauja.

Dantė „Dieviškojoje komedijoje“ lygina turtingus ir ištvirkusius savo epochos — XIII amžiaus pabaigos — kardinolus su beturčiais ir kukliais pirmaisiais apaštalais, pabrėždamas, kad apaštalai buvo darbštūs ir sulyse, o kardinolai — tingūs ir taip nutukę, jog ir keliauti gali tiktai raiti. Puošni mantija dengia ir raitelį, ir arklį: „Du gyvuliai viename kailyje!“

Benvenutas Imolensis, pirmasis Dantės komentatorius, bijodamas, kad kas nors gali nesuprasti Dantės, paaiškina: „Pirmasis gyvulys naudojamas sunkumams vežioti — tai arklys. Antrasis gyvulys niekam nenaudingas — tai kardinolas su mantija.“

Toliau Imolensis samprotauja, kad jeigu Dantė būtų gyvenęs šimtą metų vėliau, jis būtų parašęs „Trys gyvuliai viename kailyje“, turėdamas galvoje dar ir kardinolo meilužę. Jis pamini vieną žinomą kardinolą, kuris, bet kur vykdamas, sodindavosi ant arklio ir meilužę.

Kalbant apie kunigų, vyskupų ir kardinolų moralę, negalima nepaliesiti ir „krikščionijos tėvų“ elgesio.

Benediktas XII buvo pagarsėjęs didžiu dorumu ir aukšta morale. Ir kaip tik šitam „dorybingiausiam“ seniui krito į akį labai graži aštuoniolikametė mergina — poeto Petrarkos,

gyvenusio prie popiežiaus dvaro, sesuo. Benediktas XII pasiūlė Petrarkai, kad šis atiduotų jam seserį, už tai žadėdamas poetą pakelti kardinolu.

Pasipiktinęs Petrarka atsakė, kad gauti tokiomis sąlygomis kardinolo skrybėlę — gėdinga ir negarbinga ir kad tokį poelgį jis visą gyvenimą prisimintų su pasibaisėjimu. Tačiau Petrarkos atsisakymas neišgelbėjo sesers. Jo brolis, susigundęs popiežiaus pasiūlymu, atidavė jam merginą.

Išsikeidęs Petrarka paliko popiežiaus rūmus. Sukompromituotą merginą poeto broliui pavyko vėliau išleisti už vyro, o jis pats, graužiamas sąžinės, įstojo į vienuolyną.

Šį faktą pateikia Petrarkos biografas Skvarčifikas, taip pat istorikai Diuplesi, Morne ir de Pote. Kiti, „kuklesni“ bažnyčios istorikai, šį faktą nutyli. Tuo ir baigsime mūsų pasakojimo įvadą, kuriame keliais bruožais nupiešėme kai kurių popiežių charakterius, dvasininkijos gyvenimo būdą. Jau ir to pakanka, kad skaitytojas turėtų šią tokį supratimą apie katalikų bažnyčios „dvasiškuosius ganytojus“.

XIV amžiuje, tiksliau — 1385 metais nuo Kristaus gimimo, balandžio mėnesį, iš nedidelės tavernos šalia kelio, einančio kairiuoju Arno upės krantu, Pizos miesto pakrašty, sklido smarkus triukšmas. Virš tavernos durų kabojo bronzinė emblema, kurioje baltais dažais buvo nupiešta avelė (beje, gerokai patamsėjusi nuo laiko), o dar aukščiau — iškaba, kurioje didelėmis raidėmis buvo parašytas tavernos pavadinimas: „Romioji avelė“.

Tačiau iš visų lankytojų, buvusių tuo metu „Avelėje“, tik į vieną galėjai žiūrėti be baimės, nors ir jo akys atrodė suktos, ant kaklo aiškiai matėsi randas nuo stileto smūgio, drabužiai buvo dulkinę, o batai aplipę purvais.

Jaunuolį buvo apspitę kažkokie žmonės nudėvėtais, apšiusiais rūbais — iš pažiūros nuolatiniai tavernos lankytojai. Vieni jų stovėjo, kiti sėdėjo, ir visi vienas per kitą šaukė, reikalaudami kažką paaiškinti. Jų perkreipti veidai buvo baisūs. Klaikios žudikų fizionomijos! Buvo jų tarpe raišių, su medinėmis kojomis, su bjauriais randais — senų žaizdų pėdsakais. Juos galėjai palaikyti arba jūreiviais, netekusiais darbo, arba kartuvių išvengusiais nusikaltėliais, arba elgetomis, galutinai nusigyvenusiais žmonėmis. Ratas aplink jaunuolį kaskart siaurėjo, žmonės susijaudinę garsiai klausinėjo:

— Kas jis toks, apie ką tu kalbi? Kur jis? Kada jis atvyks?

— Kaip jam pavyko pasprukti? Argi jo nesivijo? Kaipgi jo nesusčiupo?

— O koks jo laivas? Na, bet aš vis tiek nevyksiu su juo! Pamanykit, irgi, mat, atsirado kapitonas!

Pastaruosius žodžius ištarė stambus, nerangus žaliūkas, raišas, kreivaburnis ir rauplėtas vienakis milžinas. Jis piktinosi garsiau už kitus, kiti jam pritarė, o jaunuolis su randu ant kaklo kaip įmanydamas juos ramino.

— Jis tuojau bus čia. Sėskite ir laukite. Jis pats viską paaiškins...

Pavakare, tuo pačiu metu, kai tavernoje vyko ši scena, kiek į šiaurę nuo Pizos, kelyje, einančiame iš Lukos, pasigirdo kanopų kaukšėjimas. Keturi ar penki raiteliai kaip pašėlę šuoliavo Pizos link. Miestą jie pasiekė kaip tik tą akimirką, kai sargai jau ruošėsi uždaryti miesto vartus, tokiu pat pašėlusiu šuoliu įsiveržė miestan, prašvilpė pro Kampo santo — garsiąsias miesto kapines, pro katedrą su „Pasvirusiu bokštu“, pro arkivyskupo rūmus, pro universitetą, tebestovintį Pizoje ir šiuo metu, išlėkė į Arno krantu vingiuojantį kelią ir sulaikė arklus prie „Romiosios avelės“ tavernos.

Pirmasis nušoko nuo arklio aukštas, tamsiaveidis, plačiapetis dvidešimt penkerių metų vyras. Kol nusėdo jo bendrakeleiviai, jis padėjo nultipti nuo arklio žmogui, visą kelią sėdėjusiam užpakaly jo.

Šis žmogus su dailiai gulinčiom kelnėmis ir liemene, iš po kurios matėsi baltutėliai ploni marškiniai, atrodė labai jaunas, dar visai berniukas. „Atrodė“ dėl to, kad jo gražų baltą veidą, kaklą ir ausis bemaž visiškai dengė megzta anų laikų šalmas.

Atvykėliai suėjo į taverną. Driskių minia prasiskyrė, klegesys pamažu nutilo. Aukštasis tamsiaveidis vyras, matyt, atvykusiųjų vadas, pasodino savo jaunąjį palydovą, atsisėdo pats, išsiėmė iš odinio krepšio, kabojusio jam per petį, kažkokį popierių ir pradėjo garsiai skaityti.

— „Visa, ką pelnysime savo operacijomis, — skaitė jis, — bus tučtuojau dalijama į keturias dalis. Dvi iš jų, tai yra pusė, gaus ir pasidalys savo tarpe laivo įgula; ketvirtadalis teks mano ištikimiesiems ir narsiems draugams — Rineriui, Džovaniui, Ovantui, Berardui ir Biordui. Paskutinį ketvirtadalį gausiu aš, kaip laivo kapitonas ir operacijų vadovas.“

Žmonės ūmai suūžė, visi kartu sušneko, aptardami, ką girdėję. Atvykėlių vadas rankos mostu juos nutildė ir toliau skaitė „sąlygas“.

— „Jeigu kas mūsų operacijos metu neteks akies, gaus kaip kompensaciją 50 aukso cechinų, dukatų ar florinų, arba 100 skudų ar realų, arba 40 siciliškų uncijų. Arba, jeigu jis to norės, — vieną vergą maurą.

Kas neteks abiejų akių, gaus 300 cechinų ar dukatų, arba 600 skudų ar neapolietišκών realų, arba 240 siciliškų uncijų. Arba, jei pageidaus, — šešis vergus.

Kas bus sužeistas į dešinę ranką arba visai jos neteks, gaus 100 aukso cechinų, florinų ar dukatų, arba 200 skudų ar neapolietišκών realų, arba 160 siciliškų uncijų. Arba, jei norės, — du vergus.

Jei kas neteks abiejų rankų, gaus kaip kompensaciją 300 dukatų ar cechinų, arba 600 realų ar skudų, arba 240 siciliškų uncijų. Arba šešis vergus.“

Nepažįstamasis nutilo ir tiriamu žvilgsniu iš po surauktų antakių apmetė klausytojus.

— Štai ir viskas, — pasakė. — Sutinkate?

Vėl visi sujudo, suklego. Raišasis vienakis milžinas staiga prišoko prie vado, išdidžiai žvilgčiojančio į visus.

— Ei tu, pagyrų puode! Neriesk per daug nosies. Aš, Gvindačas Buonakorsas, nepakenčiu tokių sukčių! Kur tavo laivas? Pirma parodyk jį!

Jis dar arčiau prilindo prie atvykėlio. Kiti irgi vienas po kito pašoko iš savo vietų ir grėsmingai apsupo nepažįstamąjį. Šis ramiai sėdėjo kaip sėdėjęs.

— Laivą įsigysime patys, — pagaliau tarė jis.

Šis atsakymas įsiutino milžiną.

— Lauk! — sušuko jis, pakėlęs ranką ir rodydamas į duris. — Ne veltui sakiau — skatiko tu nevertas!

Jaunasis vyras net nepajudėjo.

— Ei tu! — dar garsiau suriaumojo Gvindačas Buonakorsas ir taip išsprogino savo vienintelę akį, jog atrodė, kad ji bematant iššoks iš kaktos. — Jau įsakinėji, kapitonu užsigeidei tapti, o laivo dar neturi!.. — Ir savo sunkia didžiule

ranka jis sugriebė jaunąjį vyrą už odinės striukės. — Nešdinkis greičiau iš čia — ir tu, ir tavo...

Bet kas atsitiko? Kas privertė Gvindačą susyk nutilti? Jo priešininkas stryktelėjo ant suolo, sugniaužė kumštį ir iš aukštai tvojo milžinui į krūtinę tokį baisų smūgį, kad šis nespėjo nė rankos kilstelėti apsigynimui. Tai bent buvo smūgis! Milžinas Gvindačas Buonakorsas susvyravo, žingtelėjo atatupstas, suklupo ir žnektelėjo ant grindų, kartu partraukdamas ir buvusius už stalelio žmones.

Šutvė sužūrė, žmonės ėmė bailiai žvilgčioti į atvykėlį.

— Dvi valtys, — šaltakraujiškai žiūrėdamas į susirinkusius, prabilo šis, — dvi mažos valtys ir viena didelė laukia mūsų Arno pakrantėje netoli miesto. Kas nenori sėdėti, rankas sudėjęs, alkanas, be stiklinės vyno, kai tiek laivų su krovinių išplaukia į jūrą ir atplaukia į uostus, — tegul rytoj ateina prie valčių. Anksti rytą išplauksim į jūrą ir užgrobsim pirmąjį sutiktą laivą, jeigu tik jis mums tiks.

Nepažįstamasis pakilo, atsistojo ir jaunas jo bičiulis, ir kiti palydovai; jie išėjo iš tavernos ir pasuko link užkeigos namų, kur jau stovėjo jų arkliai ir kur jie patys turėjo nakvoti...

Bet kol išauš rytas, kol daugumas tavernoje buvusių žmonių ateis į „kapitono“ skirtą susitikimą, kol jie visi kartu išplauks į jūrą užpulti ir pasigrobtį kokio laivo, kad galėtų vykdyti būsimąsias savo „operacijas“, reikia atsakyti į daugelį skaitytojui kilusių klausimų. Kas per žmogus tasai „kapitonas“? Kas jo draugas? Kas jo palydovai? O jei skaitytojas ir suprato, kas tai per „operacijos“, atspėjo, kad tai piratavimas, tai reikia papasakoti, kodėl jie taip staiga ryžosi tokiam žygiui, kodėl taip lėkė zovada, tarsi juos būtų kas vijęsi. Kas jie? Kodėl juos turėjo kas nors persekioti?

Pirmiausia susipažinsime su penkių atvykėlių vadu, su kuriuo Pizos „Romiosios avelės“ klubo „garbės nariai“ turėjo leisti į jūrą plėsti laivų ir pajūrio miestų, sužinosime taip pat, kas tas jaunas jo palydovas pridengtu veidu.

Vadas — tai Baltazaras Kosa, šios knygos herojus, būsimasis popiežius Jonas XXIII — pirmasis Jonas XXIII, — o jaunas jo palydovas ir bičiulis — tai Jandra Kapistrana dela Skala, gražioji „pranašautoja“, sugebanti atspėti ateitį ir buvusi labai populiari, kol ja susidomėjo šventoji inkvizicija.

Kosa, kuris dabar turėjo apie dvidešimt penkerius metus, jau prieš penketą metų, kada jis atvyko mokytis į garsiojo Bolonijos universiteto teologijos fakultetą, buvo daug matęs gyvenime. Jis buvo iš kilmingos giminės: jo tėvas — Pietų Italijos feodolas, kuriam priklausė Iskijos sala netoli Neapolio, į šiaurės vakarus nuo Neapolio įlankos, su keturiais ar penkiais kaimais. Pasak šeimos padavimo, Kosos giminė iškilusi Romos imperijos laikais, ir pirmą kartą Kornelijaus Kosos, romėnų karvedžio, vardas paminėtas 294 metais nuo Romos miesto įkūrimo. Šis faktas liudija, kad mūsų herojus priklausė vienai seniausių Italijos šeimų.

Gerokai vyresnis už Baltazarą jo brolis Gasparas Kosa jau seniai plaukiojo jūromis, bet ne kaip taikus jūreivis prekybos ar transporto laive, vežiojančiame krovinius ir žmones, — ne, tai buvo senas jūrų vilkas, piratas, piratų laivyno „admirolas“, pagarsėjęs daugybe plėšikiškų antpuolių. Daugelis valstybių stengėsi prisivilioti jį, kad su jo pagalba galėtų paralyžiuoti arba visai nutraukti varžovų prekybinius ryšius. Vienoje tokioje savo brolio operacijoje Baltazaras, prisiprašęs Gasparą priimti jį į piratų laivyną, gavo pirmąjį „kovos krikštą“. Tada jam buvo apie tryliką metų. Baltazaras buvo labai stiprus berniukas ir peštynėse visada išeidavo nugalėtoju. Jis mėgo pasigalynėti dargi su suaugusiais. Pasižymėjo jis ne tik didele fizine jėga ir ištverme, bet ir įgimtu gudrumu. Vėliau pas įžymius Neapolio fechtavimo meistrus jis išmoko ir šio kovos meno. Pratybose visada būdavo drąsiausias ir vikriausias iš visų ir laimėdavo bet kurį susirėmimą su pačiu narsiausiu priešu.

Piratauti jam patiko — šis verslas buvo didžiai pelningas. „Admirolo“ Kosos laivynas prisigrobdavo galybę prekių ir

pinigų. Tačiau jaunąjį Baltazarą viliojo ne vien tai. Piratai imdavo ir belaisvius, kurių tarpe pasitaikydavo nemaža gražių merginų. Ir ne vienos jų širdį stengėsi palenkti Baltazaras. Beje, meilės srityje jis pasižymėjo dar paaugliu būdamas ir, rasi, daugiau nei kas kitas buvo perskaitęs dar neišpjaustytų lapų meilės knygoje, daugiau išstudijavęs skyrių meilės veikaluose.

Su būdingu jam narsumu dalyvavo jis visose stambiose operacijose jūroje ir pakrantėse. Jis jautėsi kaip žuvis vandeny, kai jiems sekdavosi plėšti, padeginėti, grobti žmones, imti belaisvius ir, žinoma, pirmiausia moteris ir mergaites. Iš jų tarpo jaunasis piratas rinkdavosi vis naujas ir naujas meilūzes, kurios pakeisdavo nusibodusias arba paleistas už išpirką.

Bet vieną gražią dieną, įsikišus motinai, Baltazarui šis gyvenimas baigėsi.

— Vaikeli mano, — tarė ponja Kosa, kai Baltazaras parvyko kartą į Iskijos salą ir užėjo į tėvų namus. — Jau tu jaunuolis, tau dvidešimt metų. Laikas žengti į kelią, kurį mes tau su tėvu parinkome, į kelią, kuris nuves tave į galybę ir pralobimą: turi stoti tarnauti bažnyčiai. Užuoat gaišęs laiką pirataudamas, kaip tavo trys broliai, tu greitai tapsi kunigu, paskui vyskupu, kardinolu ir be didelio vargo laimėsi visas pasaulio gėrybes.

Baltazaras, paklausęs motinos patarimo, atsisakė piratiško gyvenimo, išvyko į Boloniją, į garsų universitetą, ir stojo į teologijos fakultetą, ketindamas visiškai atsidėti bažnytinės teisės studijoms, kurios tuomet, galingos katalikų bažnyčios globojamos, buvo itin išpopuliarėjusios.

Būdamas nekvailas, Baltazaras Bolonijoje veikiai pasižymėjo tiek moksle, tiek ir kitose srityse. Studentai juo žavėjosi, stengėsi jį mėgdžioti ir pripažino savo vadeivą. Ir ne vien studentai teologai — Baltazaras pasidarė visų universiteto studentų vadeivą. O tai ne toks jau mažas dalykas — tapti pripažintu autoritetu ir, be to, dar turėti daug pinigų (iš namų tolydžio plaukė jam neapolietiški realai). Gyveno jis kaip

karalius, kasdien išleisdamas dideles sumas — ir su reikalu, ir be reikalo.

Tais laikais, kada buvo vertinama tik jėga ir gudrumas, jis, būsimasis Jonas XXIII, buvo nekasdienis reiškinys: jaunas, gražus, apsukrus, protingas, aistringas, niekad nepatiriantis pralaimėjimo grumtynėse, tobulai įsisavinęs meną nugalėti. Argi šių savybių nepakako tam, kad jį laikytų dievaičiu studentai — jaunuoliai, kuriems galvas susukdavo laisvė, garantuojama universiteto autonomijos? Tais laikais tikrai įstatymo saugomi universitetų studentai galėdavo išdarinėti tokias beprotybes, kokios dėjosi Bolonijoje. Studentai spieste spietėsi aplink Baltazarą, pripažindami visapusišką jo pranašumą. Mūsų herojus tapo dešimties pasiūčiausių viso universiteto triukšmadarių vadu. Tai buvo jo „štabas“, jo „dvaras“. „Velnių dešimtinė“ — taip juos vadindavo Bolonijos gyventojai. [41]

Baltazaras pirmavo ir meilės nuotykiuose. Ir kaip nepirmaus! Jaunas, lieknas, gražus, turtingas! Moterys neatsigrožėdavo aukštu tamsiaveidžiu jaunuoliu, protingu ir gudriu kaip šėtonas, studentų pripažintu vadu. Jos visos pažino jį iš matymo ir smalsiai bei švelniai į jį žvilgčiodavo — vienos bailiai, slapčia, kitos — drąsiai ir atvirai. Tai buvo įvairaus amžiaus gerbėjos — ir jaunos mergaitės, ir suaugusios matronos, ir mergytės. Per penkerius metus, kuriuos Kosa mokėsi teologijos fakultete, jis susipažino su daugeliu iš jų. Jis turėjo ryšių su daugybe įvairiausių moterų — padorių ir palaidų, kuklių ir gašlių, su kilmingom damom ir prasčiokėm, su mergaitėm iš turtingų šeimų ir su paprastom tarnaitėm. Smulkus šių meilės santykių aprašymas užimtų per daug vietos. Užteks pasakyti, jog daugelis moterų mylėjo Baltazarą nepaprastai karštai ir, jo atstumtos, susidėdavo su jo draugais, kad tik būtų kuo arčiau jo paties.

Tarp tų moterų buvo: Renata Fiorovanti, Bianka Dietajuči, Džilda Popoleski, Luandomija Kavalkampo, Konstanca da

Foliano. Baltazaro bičiuliai — Rineris Gvindžis, studentas teologas (suktų akių jaunuolis, apie kurį kalbėjome pradžioje, laukęs Baltazaro tavernoje Pizos pakrašty), Džovanis Fieskis iš Genujos, studentas medikas, Ovantas Umbaltinis iš Florencijos, teisininkas, Biordas Viteleskis, irgi medikas, — mielai gyvendavo su buvusiomis savo vadeivos meilužėmis.

Tik tai viena moteris, mylėdama Baltazarą labiau už visas kitas, nepuolė taip žemai, su niekuo daugiau nesusidėjo ir, giliai paslėpusi savo jausmą, nekliudė savo buvusiam meilužiui. Tai buvo Ima Daverona, turtinga ir graži dvidešimt vienerių metų mergina. Tik tai retkarčiais tarsi pašalinė stebėdavo jį Baltazarą, vidury nakties einantį į Bolonijos miesto varguomenės kvartalą, į pasimatymą su paprasta mergaite Sandra Džuni. Bet šitaip elgėsi tik ji viena...

Visai kitokio būdo buvo kita Kosos meilužė, Mona Oreta, įžymaus turtuolio Ladzaro Benvenučio žmona. Kai Kosa ją pametė, jina, deginama nepasotintos aistros (jų santykiai truko vos apie mėnesį laiko), nepripažino jokio nuolankumo nei kantrumo. Jos pavydas buvo toks baisus, kad ji net pakurstė savo vyrą nužudyti jos buvusį meilužį.

— Ladzarai, — kreipėsi ji kartą į Benvenutį, — noriu tau pasakyti, kad vienas studentas buvo pristojęs prie manęs ir siuntinėjo man meilės laiškelius per kažkokias senutes. Nenorėdama tavęs pykinti, aš tau jų nerodydavau. Bet, matyt, netekęs vilties mane pavilioti, jis šiandien ižeidė mane gatvėje... Jis plūdo mane šlykščiausiais žodžiais! Tiesa, arti nieko nebuvo, ir niekas to negirdėjo. Bet jo laiškus tebeturiu. Štai jie. — Ir ji ėmė verkti. — Ak, kokią jis man užtraukė gėdą!

Tą dieną juodu iš tikrųjų buvo matęsi. Mona Oreta maldavo Baltazarą vėl ateiti pas ją, bet šis jai patarė jį užmiršti.

Ladzaras Benvenutis tą pačią naktį susitiko su vienu iš žudikų profesionalų, turėjusių Bolonijoje (kaip ir kituose miestuose) savo „korporaciją“, ir susitarė su juo.

O sekančią naktį, kai Baltazaras vienas ėjo į kvartalą, kur gyveno Sandra, žudikas, patykojęs už kampo, smogė jam stiletu į ranką. Laimė, žaizda buvo nedidelė... Baltazaras baisiai perpyko, kad jam nepavyko sučiupti žudiko, kurs nudūmė kaip kiškis, nepalikdamas jokio pėdsako.

„Kas jam už tai užmokėjo?“ — klausinėjo save Kosa.

Jisai suprato, kad tai padarė kurios nors jo paskutiniųjų meilužių giminaitis: sūnus ar brolis, vyras ar tėvas, — bet kas būtent ir kurios meilužės? Jis pagalvojo apie Moną Oretą. Bet tai buvo tik spėliojimas.

Bičiuliai, ypač „velnių dešimtinė“, pasisiūlė vakarais jį lydėti, tačiau Baltazaras juokdamasis atsisakė:

— Jeigu kas nors iš jūsų eis kartu su manimi, jis neišdrįs prisiartinti. O aš noriu sučiupti žudiką.

Kitą naktį, tikriau pasakius, ankstyvą rytą, būsimasis popiežius, susisupęs apsiaustu, grįžo iš Sandros Džuni. Ir vėl kažkas jam smogė stiletu, šį kartą į kairę ranką, kurią jis buvo pakėlęs apsigynimui, kai išgirdo užpakaly žingsnius.

Iš žaizdos ėmė srūti kraujas. Baltazaras žaibo greitumu puolė paskui žudiką, kaip mat jį pasivijo, bet šis iš baimės jau buvo numetęs stiletą. Viena ranka apkabinęs žmogų, Baltazaras kita sugniaužė jam gerklę.

— Kas tave pasiuntė? — prašvokštė jis. — Sakyk — arba pasmaugsiu!

Klaikus Kosos žvilgsnis ir ryžtingumas, o veikiausiai jo rankų jėga, aiškiai bylojanti, kad grasinimas nėra tuščias, privertė galvažudį prakalbėti.

— Jos vardo aš nežinau, — užkimusiu iš baimės balsu pasakė jis, — bet galiu parodyti namus...

Kosa, tvirtai laikydamas žudiką, ėjo su juo link švento Dominyko bažnyčios (šis ispanų šventasis mirė čionai, Bolonijoje, beveik prieš penkiasdešimt metų, bet jo vardo bažnyčia buvo tik neseniai pastatyta). Kiek į rytus nuo bažnyčios žmogus sustojo. Kosa išsyk suprato, kas siuntė

žudiką. Jis davė žmogui kelis klausimus ir, įsitikinęs, kad jo spėjimas teisingas, dėjo keliu jam į pasturgalį, o pats plačia gatve, kur dabar yra Santa Lučijos bažnyčia, patraukė į Benvenučio rūmus. Nelyginant laukinis katinas, užsirabždino Kosa ant aukštos tvoros, peršoko ją ir jam vienam žinomais užkaboriais nubėgo į tą vietą, iš kur anksčiau kasnakt lipdavo pas Moną Oretą. Akimirka — ir jis jau viršuje.

— Mona Oreta! — garsiai šūktelėjo Kosa, žadindamas moterį. — Parodyk, kur guli tavo laimingasis vyras.

Naktinės lempelės šviesoje mūsų herojus pastebėjo Benvenutį, gulintį šalia savo „ištikimosios“ žmonos.

— Aha! — ištarė, prisiartinęs prie lovos. — Štai ir tu, mielas žudikų globėjau... Mano šmėkla atėjo tau padėkoti...

Ir, nekreipdamas dėmesio į Monos Oretos klyksmą, jis suvarė stiletą Benvenučiui į gerklę. Paskui apglėbė moterį, visą virpančią iš siaubo, užlaužė jai už nugaros rankas, tvirtai sugniaužė jas kaire ranka, o dešine nuogai ją išrengė. Už durų pasigirdo žingsniai, bet Kosa, nieko nepaisydamas, prispaudė prie savęs Moną Oretą ir peiliu įrėžė žvaigždę jos pilnoje rusvoje krūtinėje.

— Štai šitaip, — sarkastiškai pasakė jis. — Dabar tu atsiminsi mane visą gyvenimą!

Atsivėrė durys, ir pora tarnų, įpuolę į kambarį, šoko ginti savo šeimininkės. Bet Kosa, pirm negu jie spėjo atsitokti, jau buvo sode prie tvoros, žaibo greitumu šūstelėjo per ją ir, kol tarnai atidarė sunkius vartus, kol susiruošė vyti, leidosi Via Klari gatve link kvartalo, kur dabar yra San Džovani in Monte bažnyčia.

Spręsdamas iš žingsnių garso užpakaly, kad persekiotojai artėja, jis pasislėpė už aukštos mūro sienos, kurią išvydo dešinėje, skubiai iširoptė į medį, nuo jo užlipo ant sienos ir nušoko žemyn į kitą pusę.

Buvo tik pradėję aušti.

„Kažin, ar jie pastebėjo mane?“ — galvojo mūsų herojus.

Jis nuėjo gilyn į sodą; pamatęs žemas dureles, ramiai, neskubėdamas jas atidarė ir įėjo vidun. Tyliai slinko pirmyn, dėl visa ko kietai suspaudęs rankoje stiletą. Eidamas ilgu koridoriumi, pastebėjo gale keistas duris, kurias bemaž visiškai dengė dvi puskolonės. Praėjęs pro tas duris į kairę, Baltazaras sustojo. Vienos durys iš dešinės buvo praviros. Pusamžė moteris, greičiausiai tarnaitė, laikė degančią lempą, ir jos šviesoje mūsų herojus išvydo jaudinančią sceną: iš lovos kėlėsi jauna moteris. Tarnaitė buvo ką tik nuklojusi antklodę, o moteris, atsainiai grakščiu judesiu pakėlus marškinius, aukštai apnuogino kojas... Gražios kojos, ką tik palikusios išildytą patalą, ieškojo ant grindų dailių šlepečių. Kas per grožybė! Baltazaras Kosa, ligi soties atsidžiaugęs žavingomis moterimis, buvo tiesiog pritrenktas, negalėjo atplėšti akių nuo šios dieviškos gražuolės kaštoniniais plaukais, lieknos kaip kolona, laibučiu vapsvos liemeniu, baltai rausva oda, marmuro kaklu ir iškilia krūtine, kuri matėsi pro gilią marškinių iškirptę. Kokios puikios buvo jos juodos, migdolo pavidalo akys, siauručiai antakiai, tamsios, tankios ir ilgos blakstienos, dar labiau išryškinančios akių žavesį, tiesi ir daili nosis.

— Stebuklas! — sušnibždėjo ekstazės pagautas Kosa.

Jis veltui stengėsi prisiminti, ar nematęs kada nors šios merginos Bolonijoje per visus penkerius metus.

„O gal ji visada čia gyveno, tik slapstėsi?“ — pagalvojo.

Staiga Baltazaras atšoko nuo durų ir leidosi bėgti atgal, ieškodamas, kur pasislėpti, nes jaunoji mergina (Kosos nuomone, jai buvo dvidešimt, gal dvidešimt vieneri metai) pakilo, apsisiautė kailiukais apvedžiotu peniuaru ir žengė durų link. Tarnaitė dingo, o mergina išėjo į koridorių. Baltazarui teko trauktis toliau. Jis slinko visiškai tyliai, vis atsigręždamas į mergaitę, artėjančią su lempa rankoje. Jį nustebino lengvutė it oro dvelkimas jos eiseną. Rodėsi, ji plaukte plaukia oru, nesiekdama grindų.

Mergina priėjo prie minėtų keistųjų durų tarp dviejų

puskolonių, pasuko raktą spynoje, atidarė jas ir jau buvo beeinanti į kambarį, kai netikėtas šlamesys patraukė jos dėmesį ir privertė atsisukti. Jos veide nebuvo matyti jokio išgąščio, — atrodė, kad ji tikrai žiūri, kur pastatyti lempą.

„Pamatė ar ne?“ — klausė save Kosa.

Mergaitė rūpestingai uždarė kambario duris ir suplojo delnais.

— Lorenca! — pašaukė tarnaitę.

Baltazaras krūptelėjo. Giedras spindinčių nepažįstamosios akių žvilgsnis buvo įremtas į jį. Mergaitė tarsi tyrinėjo jį, stengdamasi įžvelgti į pačią sielos gilumą.

— Tave persekioja... — suskambo melodingas balsas, ir Kosa negalėjo suprasti, kas tai — klausimas ar teigimas. — Lorenca, — kreipėsi mergaitė į atėjusią tarnaitę, kuri stebėdamasi žiūrėjo į atvykėlį. — Žmogus sužeistas. Numazgok jam žaizdą.

Ji vėl atidarė paslaptinę duris, paėmė lempą, įėjo į kambarį ir užtrenkė duris.

Kol tarnaitė plovė virš dubens jo sužeistą ranką, Kosa, kiek sutrikęs, galvojo apie tai, ką jam pavyko pastebėti nuostabiame kambaryje, kurio duris dukart buvo atidariusi ir uždariusi mergina. Kokių nepaprastų daiktų buvo jis pilnas! Nebaltintos, niūrios, tamsios sienos buvo tartum apmuštos juodu audeklu. Juodose sienose ryškėjo nupiešti baisingi veidai. Po jais ir aplink juos buvo atvaizduoti ženklai, panašūs į hieroglifus, fantastiniai paukščiai didžiuliais aštriais nagais. Ant apvalaus staliuko viena priešais kitą stovėjo dvi kaukolės; lempos ir židinyje liepsnojančios ugnies nušviestos, jos tarsi gudriai viena kitai šypsojosi. Kambario gilumoje styrojo du skeletai, o ant lentynėlės prie židinio — kažkokių egzotinių paukščių ir šikšnosparnių balzamuotos iškamšos. Kosa dar spėjo pastebėti asloje nubraižytas nepaprastas geometrines figūras, žodžius, rades, išmėtytas kortas — tūzus, karalius, damas ir valetus, nubrėžto apskritimo centre įsmeigtą stiletą.

Ant staliuko dar stovėjo kažko pripilta piestelė su grūstuvėliu, o greta jos — trys širdys, dailiai padarytos iš metalo, medžio ar akmens, ir nudažytos raudonai, tarsi kruvinos.

„Šimts pypkių! — svarstė būsimasis popiežius. — Kas ji tokia, šita mergina? Ir kaip ji nebijo?“

Tarnaitės jis nenorėjo kamantinėti. Tačiau taip pat negalėjo ir negalvoti apie tai, ką pamatė mįslingame kambaryje.

„Kaip jos nesusekė inkvizicija, popiežiaus legatai?“

Ar bereikia priminti, jog niūriais viduramžių laikais katalikų bažnyčia bet kurį tiesos ieškotoją apskelbdavo eretiku ir žiauriai persekiojo? Kiekvienas užsiėmimas, nesuprantamas tamsiai miniai, buvo laikomas burtininkavimu ir kerėjimu. Žmonės buvo tokie tamsūs, erezių baimė buvo tokia didelė, kad net popiežius Silvestras II, tais laikais plačiai išsilavinęs ir pažangus žmogus, buvo apkaltintas kerėjimu ir pasmerktas kaip... velnio bičiulis!¹

¹ Herbertas Orijakietis, gyvenęs 1000 metais, buvo žymus mokslininkas, iš tikrųjų mokyčiausias tų laikų žmogus Vakarų Europoje, ypač puikus matematikas. Viljamas Malmsberietis savo „Kronikoje“ rašo: „Herbertas įrengė Reno mieste (jis buvo Šampanės feodolas) puikius fontanus, kurių trykšliai, krisdami į taures, skambėdavo harmoningais garsais, primenančiais kažkokią melodiją.“ Vėliau šis žmogus tapo popiežium ir yra žinomas Silvestro II vardu. Bet, matyt, fiziką jis išmanė geriau, negu priderėjo popiežiui. Jis buvo apkaltintas tarnavimu velniui. Žinomas popiežių biografas Platina rašė, kad popiežius Silvestras II kasnakt kalbėdavęsis su šetonu.

Pasakojama, kad, atlikdamas priešmirtinę išpažintį, jis prisipažinęs, jog nuolatos kalbėdavęsis su šetonu, ir prašęs, jam mirus, paguldyti jo lavoną į vežimą, padarytą iš ką tik nupjauto medžio, pakinkyti į vežimą du arklius — vieną juodą, kitą baltą — ir leisti jiems laisvai bėgti gatvėmis, o ten, kur jie sustosia, jį ir palaidoti. Taip ir buvę padaryta: arkliai ilgokai vežioję ratus Romos gatvėmis ir sustoję ties Laterano bažnyčia. Popiežius, „velnio bičiulis“, ten ir buvęs palaidotas, o tūkstančiai romiečių, dalyvavusių laidotuvsė, baisiausiai šaukę, tarsi jų vidurius būtų ylomis badę dešimt legionų velnių.

O štai kitas atvejis, kai žmogus buvo pasmerktas kaip burtininkas. Tasai žmogus buvo Karolis Martelas, garsusis Karolio Didžiojo senelio

„Kaipgi šventoji inkvizicija dar neprasigavo iki šios gražuolės?“ — galvojo Baltazaras.

majordomas. Šis visagalis feodolas, pastojęs arabams kelią į Prancūziją ir privertęs juos atsitraukti, buvo turbūt nelabai religingas. Metraštininkai — jo neapkętę vienuoliai ir dvasininkai, — pasakodami apie jo gyvenimą, kaltina šį valdovą grubumu, sako, kad jis niekad nesimelsdavęs, konfiskuodavęs bažnyčių ir vienuolynų pinigus ir juos naudojęs savo kariuomenei išlaikyti. O svarbiausia — jis turėjęs bedievišką įprotį dalinti savo seniems bendražygiams dovanas, imdamas tam reikalui pinigus iš bažnyčios iždo. Vienuoliai dar pasakoja, kad jis nepralaimėjęs nė vienų kautynių ir kad jo santykiai su dievu buvę labai nekokie, nes „artėjant kautynėms, jis išsisas valandas stovėdavo prieš tinklus, kuriuos pina vorai, ir skaičiuodavo jų gijas. Tai buvo ne kas kita, kaip burtai, kurių dėka jis ir laimėdavo kautynes.“ O šventasis Eucherijus, Orleano Vyskupas, pasakojo, jog dažnai regėdavęs sapne Karolį, degantį pragare. Kartą jam pasirodęs angelas ir pasakęs, kad šventieji, globoję tas bažnyčias, kurias Karolis Martelas apiplėšė, neįleidę jo į dangų ir net liepę išmesti iš kapo jo lavoną. Šventasis Eucherijus rašė apie savo regėjimą šventajam Bonifacui, Moguntijos ir Fulrado vyskupui, gyvenusiam prie karaliaus Pipino — Martelo sūnaus dvaro. Dvasininkai atkasę kapą ir pranešę: „Lavono ten visai nebuvo.“ Kape buvę rasti tik smarkiai sudūlėję Martelo rūbai. Iš kapo pasklidusi baisiausia smarvė, ir didžiulė gyvatė šnypšdama staiga iššliaužusi iš jo. Ir kokių dar dalykų nepripasakojo dvasininkai apie Europos išgelbėtoją!

Kerėjimais buvo apkaltintas taip pat ir žymus XIII amžiaus filosofas Albertas Didysis, sėkmingai tyrinėjęs daugelį mokslo šakų, gerai nusimanęs apie chemiją ir fiziką, botaniką ir zoologiją. „Šiais mokslais tuomet mažai kas tesidomėjo, todėl liaudžiai jis atrodė didžiausias burtininkas. Vieni metraštininkai teigia, kad jis suradęs filosofinį akmenį, kiti — kad jam pavykę sukurti mechaninį žmogų, kuris dirbęs, kalbėjęs, atsakydavęs į visus klausimus. Alberto Didžiojo amžininkas, bažnyčios teoretikas Tomas Akvinietis, perpykęs už tai, kad jam nepavykę suprasti pirmojo roboto konstrukcijos, lazda sudaužęs jį į šipulius. (*Čia ir toliau pastabos autoriaus.*)

Šventoji inkvizicija, tas baisingasis teismas, kuri viduramžiais įsteigė katalikų bažnyčia kovai su eretikais, jau kuris laikas persekiojo burtininkus¹.

¹ Iki tol eretikų nepersekiavo. Burtininkai nebuvo laikomi nusikaltėliais, o juo labiau baudžiami mirtimi. Ir tik tais atvejais, kai bažnyčiai būdavo naudinga, eretikams skirdavo mirties bausmę. Tais laikais, apie kuriuos pasakojame, tai yra XIV amžiuje, prasidėjo negirdėtas eretikų persekiojimas, vyko daugybė teismo procesų, egzekucijos tapo įprastu reiškiniu.

Įsaką apie tai, kad burtininkus reikia teisti ir bausti mirtimi, pirmasis paskelbė popiežius Jonas XXII. Istorikas P. Morelis tai aiškina paties popiežiaus bailumu ir prietaringumu. Jis tolydžio skųsdavosi, kad jo priešai savo magiškais veiksmais kėsina į jo gyvybę, ir 1317 metais įsakė imtis represijų prieš daugelį šventojo sosto tarnautojų. Po siaubingų kankinimų žmonės „prisipažindavo“ kalti, sutikdavo su viskuo, ką jiems diktudavo jų kankintojai. Netrukus Jonas XXII įpareigojo inkviziciją gaudyti bet kokius burtininkus ir žavėtojus.

Bule „Super iilius specula“ popiežius įteisino dogmą, kad burtininkus ir žavėtojus reikia bausti — ir bausti lygiai taip, kaip eretikus, tai yra karti arba deginti ant laužo, konfiskuojant turtą.

Pateiksime ištrauką iš tos liūdnei pagarsėjusios popiežiaus bulės, davusios pradžią žiauriam daugelio tūkstančių žmonių naikinimui.

„Yra žmonių, neturinčių nieko krikščioniško, išskyrus vardą; jie, atsisakę dieviškosios tiesos, sudaro sandėrį su tamsiomis jėgomis, aukoja aukas velniui, garbina šėtoną ir jo sūnus. Jie nusipiešia patys arba kur nors įsigyja šventųjų paveikslų, kažkokių žiedų, buteliukų, veidrodžių bei kitų daiktų ir visokiais magiškais veiksmais susibendruoja su šėtonu, prašo jį atsakyti į įvairius klausimus bei padėti jiems įvykdyti savo antikrikščioniškus kėslus ir taip per savo piktadariškus darbus tampa šėtono vergais.“

Li, erzijų persekiojimo klausimų specialistas, pažymi, kad popiežiaus Jono XXII bulės, skirtos kerėtojams demaskuoti ir įpareigojančios inkviziciją naikinti nelaiminguosius, įtariamus eriziją, davė visiškai priešingus rezultatus. Popiežiaus bulės tik dar labiau išpopuliarino kerėjimą. Nuo to laiko, kai popiežiaus bulės pasidarė katalikų bažnyčiai dogma, žmonės ėmė tikėti, kad magija yra iš tikrųjų rimtas, dėmesio vertas užsiėmimas.

Užsisvajojęs apie gražuolę, mūsų herojus ėjo susimąstęs koridoriu iki laukujes duris. Tuomet jis dar nežinojo, kad visa, kas nutiko tą naktį, — pasikėsinimas į jo gyvybę, jo paties įvykdyta žmogžudystė, persekiojimas, prieglobstis, kurią jis rado šituose namuose, susitikimas su mergina, — kad visi tie įvykiai buvo lemtingas posūkis jo gyvenime ir netgi istorijoje: jie buvo dingstis vėlesniems „švento Petro įpėdiniams“ atsižadėti savo pirmtako, Jono XXIII. Piratas dar galėjo tapti kunigu, kardinolu, pagaliau ir popiežium, ir netgi pripažintu popiežium. Bet dabar mums sunku suprasti, kaip galėjo tapti popiežium išgarsėjęs sausumos ir jūrų plėšikas, kuris, kaip skaitytojas pamatys, įvykdė tiek žmogžudysčių tik dėl to, kad atsitiktinumas suvedė jį su šia mergina.

Baltazaras lėtai ėjo koridoriu link durų, pro kurias buvo įsibrovęs vidun, nusileido į sodą ir, susisupęs apsiaustu, atsargiai iškišo galvą pro vartelius, apsidairė. Nieko nesimatė. Jau buvo išaušę. Kosa išėjo į gatvę ir pamažu patraukė į vakarus, į miesto centrą. Tenai viename kvartale (po penkerių metų toje vietoje buvo pastatyta pati didžiausia Bolonijoje švento Petronijaus katedra) jis sustojo.

Priešais jį stūksojo senos ir ištikimos jo draugės Imos Daveronos rūmai...

Tą ankstyvą rytą mergina pirmą kartą po tėvų mirties patyrė pilnutinės laisvės ir laimės jausmą — pabudusi ji išvydo prie savo lovos Baltazarą Kosą.

Jos dėmesį patraukė sužeista mūsų herojaus ranka, ir Kosa papasakojo jai apie du žudiko mėginimus jį nudurti, apie tai, kaip jis pagavo tą žmogų, kaip šis viską prisipažino ir nurodė išdaviką, kaip žiauriai jos bičiulis už tai atkeršijo ir kaip jis pateko į gražios nepažįstamosios namus.

— Aš suprantu, Baltazarai, ko tu atėjai... Tu nori sužinoti, kas toji mergina? — gaižiai šypsodamasi, tarė ji. — Tu jau ir Sandrą ketini pamiršti!... Kol kas gulk va čionai... Kai pabusi, aš jau viską žinosiu. Man rodos, aš kai ką numanau, bet noriu būti

visiškai tikra, kad neapsirinku, ir, kai po kurio laiko tave pažadinsiu, viską tau papasakosiu.

Mūsų herojus patenkintas nusišypsojo, atsigulė į Imos prišildytą patalą ir pasiuntė oro bučinį merginai, jau beeinančiai pro duris.

Ima sakė teisybę. Ji pažinojo merginą, padariusią toki stiprų įspūdį Kosai. Jei Baltazaras būtų kiek pagalvojęs, būtų prisiminęs, kad Ima, dar būdama jo meilužė, pasakojo apie kažkokią jauną mergaitę, Jandrą dela Skalą — savo vienmetę, atvykusią iš Veronos, iš miesto, kur jos abi buvo gimusios.

Jandra buvo turtingiausia mergina Veronoje. Jos tėvas Antonijas ir senelis Kane dela Skala, kaip ir jos protėviai, buvo Veronos valdovai. Bet jos tėvą prieš kelerius metus nužudė brolis Bartolomejus dela Skala, kuris dabar valdė Veroną. Septyniolikametė Jandra 1381 metais, tai yra prieš ketverius metus, buvo priversta bėgti, gelbėdamasi nuo nusikaltėlio dėdės.

Ima Daverona susipažino su Jandra tuojuo po to, kai ši atvyko į Boloniją. Imą nustebino nepaprastas naujosios pažįstamos išsilavinimas, jos erudicija ir didžiuliai gabumai. Bet ir visi, kas tik pažinojo Jandrą, laikė ją nepaprasta moterimi, „fenomenu“. Ėjo kalbos, kad ji esanti burtininkė, pranašautoja, neva sugebanti atspėti ateitį. Tuo bent tikėjo Veronos ir Bolonijos gyventojai. Tačiau magija, būrimas, alchemija, astrologija, bet kokie tyrinėjimai, netgi paprasčiausias „eretiškų“ knygų skaitymas (išskyrus tiksliai bažnyčios pripažintus Aristotelio veikalus) tada buvo laikomi „velniškais užsiėmimais“. Krikščioniui buvo nevalia jais domėtis. Ir kiekvienas įtartasis neišvengiamai pakliūdavo į „šventosios tarnybos“ rankas ir turėdavo stoti prieš inkvizicijos teismą, uoliai saugantį „krikščionių tikybos grynumą“.

— Štai kokia ji! — susimąstęs ištarė Kosa, kai jis po kelių valandų pabudo ir Ima visa tai jam papasakojo.

Jai buvo liūdna, nes suprato, kad buvęs jos meilužis, rengdamasis dabar jos akivaizdoje, galvoja apie kitą.

— Baltazarai, — kreipėsi Ima į Kosą, jam atsisveikinant, — neik pas Jandrą. — Ji pribėgo prie durų ir užstojo jas, mėgindama jį sulaikyti. — Tu rizikuoji.

— Tu turi galvoj Ladzarą Benvenutį? — Ne... jis čia niekuo dėtas... Jis nemirė. Jis gyvas ir, žinoma, tau nekeršys... Bet tu neturi eiti pas Jandrą...

Kosa šyptelėjo, bet ji atkakliai jį įtikinėjo:

— Tu neturi eiti pas ją... Bus labai blogai, jeigu nueisi pas ją šiandien.

Ir, matydama, kad jis neketina keisti savo sprendimo, irzliai ir garsiai suriko:

— Namas, kur, tu buvai, kur gyvena Jandra, — ne jos. Ją ten apgyvendino kardinolas di Santa Kiara, jis ją myli...

Kosa suraukė antakius.

— Kardinolas, — tęsė Ima, — ją ten paslėpė, gelbėdamas nuo inkvizicijos, kuri pradėjo ją persekioti. Prieš pusę metų, kai tu buvai Neapolyje, — todėl nieko ir nežinai apie tai, — inkvizicija buvo ją suėmusi, bet kardinolas užmokėjo Alberingui Džusianui, kondotjerui, kad šis ją išvogtų ir atvestų pas jį į tuos namus, kur tu ją matei...

— Vargšė, — tiek tepasakė Kosa išeidamas.

— Baltazarai! — sušuko nusiminusi Daverona. — Podesta man sakė, kad kaip tik šiandien šventoji inkvizicija pasiųsianti savo žmones į tuos namus jos suimti. Prieš porą dienų jie sužinojo, kur ji gyvena. Sugrįžk!

Viskas veltui! Kosa atsigrėžė, nusišypsojo jai atsisveikindamas, ir ji suprato, kad jis nepatikėjo ja, manydamas, jog ji nenuoširdi. Ir štai Kosa vėl tuos namuos, kur buvo auštant. Jis apžiūrinėjo mažą dailų salonėlį, laukdamas jo šeimininkės. Jo dėmesį patraukė baldai, kambario apstatymas, niekučiai. Ant sienos pastebėjo įrėmintą paveikslą, kuriame buvo atvaizduotos kažkokių didingų laiptų pakopos. „Tai turbūt

įėjimas į jos karališkuosius rūmus.“ Jis galvojo apie dela Skalos šeimą Veronoje, apie dabartinį valdovą, Jandros dėdę, kuris privertė merginą bėgti į Boloniją ir tuo būdu įgalino Kosą susipažinti su ja.

Staiga Baltazaras pajuto, lyg jį būtų trenkusi srovė, sužadinsi malonų virpulį visame kūne: kažkas patraukė jį tarsi magnetas. Jis atsisuko ir pamatė Jandrą. Jo akys susidūrė su ramiu, bet skvarbiu žvilgsniu. Kada gi ši nežemiška būtybė suspėjo čia atsirasti?

— Karaliene mano! — tyliai pratarė Kosa, užkerėtas jos keisto žvilgsnio. — Atleisk, kad aš naktį, arba, tikriaus sakant, rytą pas tave įsibroviau. Aš, Baltazaras Kosa, grafas Belantė, Iskijos ir Procintos valdytojas, atėjau tau padėkoti. Aš dėkoju likimui nuo pat tos akimirkos, kada jis suvedė ir supažindino mane su tavimi — pačia žavingiausia ir geriausia iš visų ligi šiol pažintų moterų.

Ilgos, tankios ir juodos mergaitės blakstienos, atrodė, vos krustelėjo, ir didelės juodos, kiek pašaipios akys įsmigo į jį.

— Mesire Kosa, — prabilo ji kiek išdidžiai, — subtiliausi, švelniausi ir nuoširdžiausi paties idealiausio vyro prisipažinimai labai dažnai nepasiekia moters sielos... jeigu...

— Jeigu, — pertarė atsidusdamas Kosa, — jeigu ji kupina meilės kitam laimingajam...

Jandros dela Skalos akys žybtelėjo.

— Ne meilės, — pataisė jį mergina. — Kupina dėkingumo. Dėkingumo gelbėtojai, iš vadavusiam ją nuo siaubingiausios mirties — mirties ant laužo. Aš giliai dėkinga tam žmogui už tai, kad tebesu gyva ligi šiol.

Kaip liūdnai ji ištare paskutiniuosius žodžius: „gyva ligi šiol“! Kaip savotiškai juos pabrėžė! Rodėsi, ji vis dar nerimauja dėl savo gyvybės, netiki, kad išliks gyva.

O Kosa sielvartingai galvojo: „Kodėl čia nebuvo manęs, — aš pats būčiau ją išgelbėjęs!“

Ūmai jis krūptelėjo ir pašoko. Trys ar keturios galvos kyštelėjo virš sodo sienos. Kosa pribėgo prie lango, norėdamas geriau pamatyti tuos žmones, ir pastebėjo dar keletą. Galvoje šmestelėjo Daveronos išpėjimas, kuriuo jis tada nepatikėjo.

— Bėk, mano karaliene! — sušuko jis. — Tik taip gali išsigelbėti. Bėk! Šventosios inkvizicijos budeliai supa namą.

— Deja... — pratarė ji beviltiškai. — Buvau tikra, kad ta diena nebe toli, tik nemaniau, kad tai atsitiks šiandien.

— Bėk, mano karaliene!

Pro langą jis matė, kad sode renkasi vis daugiau žmonių. O mergina, karčiai šypsodamasi, nejudėjo iš vietos.

Kosa pasižiūrėjo į ją, ryžtingai čiupo už rankos ir patraukė durų link.

„Koki pasirinkti kelią? — galvojo jis. — Kur jie nepastatė sargybos, pro kur galima prasmukti?“

Mergina delė, ir Kosos akys nuožmiai sublizgėjo.

— Atėjo mano eilė gelbėti tave. Ir aš tave išgelbėsiu! — sušuko jis.

Paėmęs ją ant rankų, pakėlė it pūkelį ir ėmė leisti slaptais laiptais, tikėdamasis pasiekti gretimą namą ir nepastebimai įsimaišyti į minią. Tačiau, atsidūręs gatvėje, išsyk prarado bet kurią viltį: kokia dešimtis „šventosios tarnybos“ budelių jau laukė jų. Veltui Baltazaras, paleidęs merginą, išsitraukė stiletą, veltui kartą kitą suvarė ją į kažkieno kūnus — budeliai sučiupo ir Jandrą dela Skalą, ir patį Baltazarą.

Bolonijos miesto centre, miesto valdovo — podestos rūmuose, uždarytas bokšte, kankinosi mūsų herojus, budriai saugomas švenčiausios Marijos kapitonų ordino sargų. Tai buvo pusiau vienuoliškas, pusiau karinis ordinas, kurio nariai dėvėjo metalinius šarvinius marškinius po vienuolišku apsiaustu su raudonu, kryžiumi ant krūtinės. [25]

Net patys artimiausieji Kosos bičiuliai: Gvindžis, Fieskis, Umbaltinis, Viteleskis, nė vienas iš „velnių dešimtinės“, nekalbant jau apie tūkstantį kitų Bolonijos studentų, norėjusių

pasimatyti su Kosa, negalėjo prasmukti pas ją. Ir tiktai Daverona, kuri sukėlė ant kojų visus savo pažįstamus ir sumaniai panaudojo savo pažintį su podesta, dešimtos dienos vakare gavo leidimą pasikalbėti kelias minutes su Baltazaru.

— Baltazarai, — skubiai ėmė šnibždėti jinai, pamačiusi Kosą. — Būk ramus. Jūsų likimas bus sprendžiamas tikrai po trijų mėnesių, o per tą laiką tau neatsitiks nieko blogo.

— O Jandra?

— Ir jai nieko nebus. Didysis inkvizitorius savo nuosprendį jums abiem ir kitiems suimtiesiems paskelbs tą pačią dieną.

Iš tikrųjų, Domenikas Brantalinas, Italijos didysis inkvizitorius, prieš tris dienas nusprendė pasielgti kaip tik šitaip. Jau sekančią dieną po to, kai buvo suimtas Kosa ir mergina iš Veronos, jis įsakė atvesti juos kiekvieną skyrium pas ją ir pats juos tardė, dalyvaujant generalvikarui ir vyriausiajam notarui, kurie vadovavo sekliams — sbirams.

— Ar tu išsižadėjai išganytojo? — paklausė jis mergaitę.

— Ne.

— O vis tik išsižadėjai. Tu piktžodžiauji prieš švenčiausią trejybę?

— Ne.

— O burtai? Argi tai ne dievo niekinimas? Ar tu garbini velnią?

— Ne.

— O vis tik tu meldiesi velniui. Argi ne šėtonui tu aukoji dar nepakrikštytus kūdikius?

— Aš nesu paaukojusi net vabalėlio.

— Kam gi kitam, jei ne šėtonui, jūs aukojate dar negimusius savo vaikus? Ar jūs negundote žmonių tarnauti šėtonui? Kiek kartų esi papiktinusi dievą kraujomaišos nuodėme?

Mergina paraudo ir nieko neatsakė.

— Tu nežudei žmonių? — klausinėjo inkvizitorius. — Nevirei ir nevalgei virtos žmogienos?.. Ar negalabijai žmonių nuodais ir burtais? Ar neužkeikdavai galvijų, kad jie kristų, ir moterų, kad jos taptų nevaisingos? Ar nevertei vaisių neprinokusių kristi nuo medžių?

Pastarieji klausimai nuskambėjo kaip monologas, nes mergina tylėjo. Tačiau inkvizitorius to nepaisė — jis davė jai klausimą „privalomą“ visiems kerėtojams.

— Ar neturi kūniškų santykių su šėtonu? Jei ne kiekvieną dieną, tai kiek iš viso kartų esi su juo gulėjusi?

Vyriausiasis dominikonas buvo didžiai patenkintas, kai pablyškę Jandros skruostai ėmė rausti, ir pateikė jai naują „oficialų kaltinimą“.

— Kažkokia moteriškė, tavo kerų auka, taip ištino, kad jos pilvas bemaž uždengė veidą. Iš jos vidurių girdėti įvairūs garsai, panašūs į gaidžio giedojimą, į vištų kudakinimą, į avinų bliovimą, į jaučių baubimą, į karvių maurojimą, į šunų lojimą, į kiaulių kriuksėjimą, į arklių žvangimą. Tasai, kuris tave įskundė, sakė, jog tos moteriškės pilvas primena vaikščiojanti tvartą.

Slykštu buvo Jandrai viso to klausytis, ir ji nesigynė. „Kovojančios bažnyčios“ atstovas iššaukė sargybą ir įsakė nuvesti merginą į kamerą, o atvesti josios „auką“ — jos užkerėtą studentą, jos „gynėją“ ir „meilužį“.

Didysis inkvizitorius žinojo, kad mergina buvo kardinolo di Santa Kiaros meilužė, bet, kad neipainiotų į šią istoriją tikrojo meilužio — vieno iš bažnyčios korifėjų, — jis dėjosi nieko apie tai nežinąs ir tikįs, kad burtininkė apsukusi galvą Kosai, kad jis esąs jos meilužis.

Skaitytojams pravartu žinoti, kad inkvizitorius, nors ir būdamas paprastas vienuolis, nebijojo nieko, dargi kardinolo, nes „šventoji tarnyba“ nebuvo pavaldi nei bažnytinei, nei politinei vyresnybei — ji betarpiškai priklausė šventajam

sostui. Ir pavojus, kuris grėsė mūsų herojui ir mergaitei, lygiai kaip ir kiekvienam, kas tik patekdavo į inkvizicijos nagus, buvo iš tiesų baisus. Galimas daiktas, kad minėtieji kaltinimai, kurie buvo jiems pateikti, šiuo metu atrodo juokingi, tačiau anais laikais toks šventosios inkvizicijos kaltinimas žadėdavo neišvengiamą ir baisią mirtį. Šventoji inkvizicija buvo „katalikų bažnyčios kalavijas“¹.

1 Žymus XIX amžiaus istorikas de Pote knygoje „Krikščionybės istorija“ rašo:

„Katalikybė turėjo panaudoti valdžią, jėgą, kankinimus ir terorą, nes kitaip ji nebūtų išsilaikiusi. Šit kodėl atsirado tokie žiaurūs šventojo teismo įstatymai. Vienaime įstatymo straipsnyje nurodoma, kad apkaltinimą erezija reikia paremti net ir tuo atveju, jei gautas nors ir vienintelio skundiko pranešimas.“

Šventoji inkvizicija atsirado XIII amžiaus pradžioje pirmiausia Italijoje ir Prancūzijoje, o paskui kai kuriose Ispanijos ir Vokietijos valstybėse. Tuomet ir prasidėjo ligi tol negirdėtas eretikų persekiojimas. Inkvizicijos lozungas buvo kova su eretikais ir burtininkais — „velnio bendrininkais“ — pagal Vatikano įstatymų kodeksą, pagal jo programą, sudarytą „išmintingiausių bažnyčios mąstytojų“. Persekiojimo organizacija priklausė ne vietiniams bažnytinės valdžios organams, ne atskirų rajonų vyskupams arba atskirų šalių valdžios organams. Persekiojimų valdybos centras buvo Vatikane, ir jam vadovavo pats popiežius. Visas persekiojimo operacijas vykdė šventajam sostui atsidavęs švento Dominyko ordinas. Dominikonai buvo popiežiaus patikėtiniai įvairiose šalyse. Jie itin stropiai persekiojo eretikus, bet kokiomis priemonėmis stengdamiesi išlaikyti tautas šventojo sosto valdžioje. „Elgetaujantys“ švento Dominyko ordino vienuoliai buvo fanatiškai šventosios inkvizicijos valios vykdytojai. Jie bastydavosi po kaimus ir miestus, rinkdami išmaldą, o kartu ir žinias apie žmones, ieškančius tiesos (tai buvo laikoma kerėjimu), arba apie tuos, kurie išdrįsdavo skųstis įvairiais popiežiaus ir katalikų bažnyčios piktnaudžiavimais, kurie smerkė prabangų ir palaidą viešpaties tarnų gyvenimą. Pagal šias žinias žmonės, reikalavę reformuoti bažnyčią, grįžti prie apaštalių laikų paprastumo, būdavo atiduodami teismui. Eretikus ir kerėtojus dominikonai teisė neapsakomai uoliai, jų kerštingumas buvo beribis. Vienuoliai atimdavo ir perduodavo „motinai bažnyčiai“ teisiųjų turtus, sudegindavo „atskalūnų“ ir „šėtono tarnų“ namus bei pasėlius, keldami į dangų rankas ir šaukdamiesi Kristaus, kurį „išdavę atskalūnai“... Popiežius Honorijus III įsakė vyskupams teikti pagalbą dominikonams, kurie, pasak

Mūsų herojus, uždarytas dabar tvirtovėje prie podestos rūmų, atidžiai žiūrėjo į savo buvusią draugę, atnešusią jam šią

jo, „su šventu uolumu skelbia bažnyčios valią“. „Suteikite jiems, — liepė popiežius, — visas priemones atskalinams bausti...“

Vadovaudamiesi popiežiaus aplinkraščiais, bažnytinės ir pasaulietinės valdžios organai įvairiose šalyse visokeriopai rėmė šį vienuolių ordiną. Ordino įkūrėjas šventas Dominykas, pareiškęs, kad jis noris atgaivinti bažnyčioje apaštališkąjį paprastumą, suorganizavo iš šitų bažnyčios šalininkų gausingas skundikų ir seklių grupes. Šie turėjo ieškoti ir perduoti šventosios inkvizicijos teismui kiekvieną įtartą žmogų, kiekvieną, kurs bent žodžiu prasitars apie bažnyčios sugedimą, jų pareiga buvo ugnimi ir kalaviju kovoti su bažnyčios priešais.

Reikia pasakyti, kad pasaulietiniams valdovams, imperatoriams ir karaliams buvo naudinga padėti bažnyčiai — savo sąjungininkei. Jie taipgi stengėsi slopinti „dvasinį maištą“, triuškinti „naujas, eretiškas idėjas“. Visi valdovai globojo vienuolius pamokslininkus, kurie miestuose ir kaimuose ieškojo „banditų eretikų ir kerėtojų“, įsakydavo savo valdiniais išduoti, areštuoti ir kišti į kalėjimus visus įtartinus asmenis. [25]

Tėvas Tomas, 1484 metų rugpjūčio 2 dieną perėmęs didžiojo inkvizitoriaus postą, per aštuoniolika savo veiklos metų tik vienoje šalyje nusiuntė į kitą pasaulį dešimtis tūkstančių žmonių, sudegindamas juos ant laužo. Tos dienos, kuriomis degindavo žmones už antibažnytinės idėjas, būdavo labai iškilmingai švenčiamos. Valstybė ir bažnyčia darė ką įmanydamos, kad šis reginys būtų kuo įspūdingesnis ir įvartytų gyventojams kuo daugiau baimės.

Tūkstančiai žmonių iš visų kraštų suplaukdavo į centrinę aikštę, kur ant malkų krūvos jau stovėdavo pasmerktieji eretikai. Kad į šias „oficialias iškilmes“ suplauktų kuo daugiau žiūrovų, būdavo pakviečiami aukšti bažnyčios pareigūnai (inkvizitoriai, vyskupai, jų padėjėjai), aukštųjų klasių atstovai ir dažnai pats karalius.

Dvasininkai naudodavosi proga ir kreipdavosi į susirinkusią daugiataukstantinę minią ugningomis prakalbomis prieš eretikus ir „šėtono tarnus“. Jie pateikdavo žmonėms šitą gyvą pavyzdį, kuris turėjo „išgelbėti žiūrovus ir klausytojus nuo netikėjimo“. Ilgai lauktas „reginys“ — žmonių sudeginimas — būdavo paliekamas pabaigai. Ir tamsi minia linksmindavosi, stebėdama šį gyvą laužą. Akys lakstydavo į visas puses: į ką žiūrėti, ką sekti?! Žmonės visi kartu šaukdavo, aptardavo, ką matę, atviriausiai, primityviausiai reikšdavo savo entuziazmą, regėdami, kaip žmonija vaduojasi iš didžiausių nusikaltėlių — bažnyčios, o drauge ir politinės valdžios priešų.

žinią. Jam reikėjo dar daug pasakyti Imai, kol sargybiniai — „bažnyčios bičiuliai“ — ją išves.

— Ima, — tyliai tarė jis, suraukęs antakius. — Pasakyk „velnių dešimtainei“, kad du ar trys iš jų, kiekvienas atskirai, nuvyktų į Neapolį, susiieškotų ten mano brolių Gasparą ir papasakotų jam, kas atsitiko. Tegul suranda ir kondotjerą Alberingą Džiusianą ir pasikalba taip pat su juo. O aš tikiuos ką nors nuveikti čionai. Svarbiausia, ko noriu, — tai išgelbėti Jandrą. Ima, perduok tai, ką tau pasakiau, Rineriui, Džovaniui, Ovantui, Berardui ir Biordui — visiems.

Kad ir kaip stengėsi vargšė Ima nuslėpti savo sielvartą, kai „bažnyčios bičiuliai“ atėjo išvesti jos, buvo aiškiai matyti, kaip ji kenčia. Ji žinojo, kad jokiais priemonėmis negalima išgelbėti tų, kurie „nusidėjo“, pažeidę bažnyčios įstatymus. Jiems negali padėti joks valdovas, jokia valdžia. Jie patys turi žūti ant laužo, o jų namai — nesvarbu, ar tai rūmai, ar tvirtovės, — sugriauti ligi pamatų arba sudeginti, dažnai net kartu su gretimais namais.

Sudegintųjų giminės ir draugai netekdavo visų teisių. Juos izoliuodavo tartum raupsuotuosius. Jiems reikėdavo dėvėti „gėdos rūbą“¹. Visas jų turtas atitekdavo bažnyčiai. O bažnyčia turėjo saugoti visuomenę nuo blogo pavyzdžio, kuri galėjo rodyti nepatenkinti nubaustųjų giminės.

Ima žinojo, kad kaltinamųjų neišgelbėdavo nuo egzekucijos dargi mirtis. Tokiais atvejais būdavo iškasami ir sudeginami jų lavonai. Tiesa, gyvybę jiems galėdavo išgelbėti gėdingas „prisipažinimas“².

¹ Ant šito rūbo iš priekio ir užpakalio būdavo atvaizduotas didelis juodas kryžius.

² Vien tiktai 1482 metais Ispanijoje 17 000 žmonių pasirašė „prisipažinimą“. Jie pasirinko šitą pažeminimą todėl, kad norėjo gyventi, norėjo išsivaduoti iš neapsakomų kančių, kurias turėdavo iškentėti prieš teisumą! Baisūs, kas dieną kartojami kankinimai tęsdavosi daugelį mėnesių, kol suimtas „prisipažindavo“...

Kai šventoji inkvizicija pasirodė Ispanijoje, jau pačiais pirmaisiais metais 1000 žmonių buvo sudeginti ant laužų arba nukirsdinti ešafotuose kardu ar kirviu. Žmonėms nukirsdavo rankas, kojas arba pirštus. O dar 7000 žmonių „prisipažino“ kalti ir prašė bažnyčios pasigailėjimo. Juos paliko gyvus, bet kitiems pagąsdinti sudegino jų iškamšas, o pačius „atgailotojus“ įmetė į požemius, kur jie netrukus mirė. Iš jų giminių atėmė namus ir turtą, apvilko juos „gėdos rūbais“ ir ištrėmė iš miesto. Andalūzijoje, vien tiktai Sevilijos mieste, per metus ištuštėjo 5000 namų.

97 000 žmonių buvo nubausti „lengvai“: vieniems nukapotos galūnės, kiti išplakti rimbų arba priirišti prie gėdos stulpo, kur kiekvienas praeivis turėjo teisę į juos spjaudyti.

Per vienerius metus vien tik Ispanijoje buvo pasmerkta mirčiai arba amžinai gėdai tūkstančiai šeimų. Taip pat Ispanijoje bažnyčios įsakymu buvo krikštijami žydai ir musulmonai.

Ferdinandas Katalikas 1492 metais ištrėmė iš Ispanijos visus žydus, nepanorėjusius priimti krikščionių tikėjimo. Buvo ištremta 170 000 šeimų — bemaž vienas milijonas žmonių. Tūkstančiai žmonių žuvo kelionėje iš nusiminimo, nuo bado, troškulio, šalčio, audrų Viduržemio jūroje, nuo beširdžių krikščionių jūreivių teroro. Šie dažnai tyčia įmesdavo juos į jūrą, kad galėtų pasigrobtį menką jų mantą.

Dar blogiau šventoji inkvizicija pasielgė su Ispanijos musulmonais — apšaukė juos „atskalūnais“, kitaip sakant, mirtininkais, kurių laukė baisus kankinimai, o po to — mirtis ant laužo.

Tačiau valstybė paėmė juos savo globon, todėl bažnyčiai teko jų „pasigailėti“. Jie buvo susodinti į laivus ir išgabenti į musulmonų šalį.

Bet pažiūrėkime, kaip jiems pavyko tenai nukeliauti! Iš pirmosios partijos, kurią sudarė 140 000 žmonių, daugiau kaip 100 000 žuvo nuo bado ir troškulio. Patys musulmonai maurus, tai yra Ispanijos musulmonus, laikė katalikais ir europiečiais. Tačiau katalikų bažnyčia juos pasmerkė myriop, o karalius ištrėmė kaip musulmonus. Be to, kurie žuvo dėl minėtų priežasčių, tūkstančius žmonių sunaikino laivų igulos. Vyrus žudė moterų akivaizdoje. Žmonas ir dukteris pasiimdavo sugulovėmis, o paskui, kai jos atsibosdavo, išmesdavo į jūrą ir pasirinkdavo naujas.

Taip Ispanijoje buvo išnaikinta apie tris milijonus maurų ir žydų. [63]

Visiems yra žinoma, kaip Prancūzijos karalius ir popiežius Klemensas V išnaikino riterių tamplierių ordiną, norėdami pasigrobtį jo turtus.

Ordinui buvo iškelti absurdiški, pramanyti kaltinimai: velnio garbinimas, Kristaus išsižadėjimas, ištvirtavimas, kūdikių žudymas. Sujudo valstybės ir bažnyčios teismai. Stoję į darbą budeliai. Senos, Ronos ir Ruano arkivyskupai drauge su provincijų vyskupais priėmė tokį nutarimą: jei

1385 metais vieną ankstyvą vasario mėnesio rytą Bolonijoje kilo toks triukšmas ir klyksmas, tarsi būtų atėjęs pasaulio galas.

Didžiausias sujudimas buvo miesto centre, prie podestos rūmų.

Na ir sąmyšis! Dar neišaušę, o aikštė priešais rūmus jau pilna žmonių, jų šešėliai patamsyje blaškosi, nelyginant, velniško šokio kūry, šuoliuoja raiteliai, daugiabalsį minios šurmuli kartas nuo karto užgožia kažkokie pergalingi šauksmai. Riksmas, staugimas, dundesys, poškėjimas, ginklų žvangėjimas, aimanos! Visas miestas ūžia kaip avilys.

Didžiulėje minioje šmėsčiojo persikreipę ginkluotų žmonių veidai, o ginklai jų buvo — stiletai, kardai, vėzdai, lentgaliai ir įvairiausi, net virtuviniai, peiliai.

Kelyje šiems žmonėms teko nugalėti nemaža kliūčių, ir jie, išiveržę į miestą, elgėsi žiauriai. Ši improvizuota, margai ginkluota „kariuomenė“, vadovaujama grupės žmonių vėjo nugairintais ir bemaž juodai įdegusiais veidais, veržėsi į mūšį nelyginant alkanų, kraujo ištroškusių vilkų ruja.

kaltinamieji vėliau atšauks savo prisipažinimus, padarytus kankinimų metu, tai toks poelgis bus laikomas grįžimu į ereziją, atskalinystę, Kristaus išsižadėjimu, ir jie vis tiek turės būti sudeginti ant laužo.

Po baisių kankinimų riterius suvarydavo ant laužo būriais po penkiasdešimt ir daugiau ir gyvus sudegindavo. Vienuoliai ir katalikų bažnyčios „šventieji tėvai“ mokėjo taip nušviesti reikalą, jog žmonės deginimą laikė visai teisingu dalyku ir taip nekenė tamplierių, kad net jų lavonus išniekindavo: iškasdavo iš kapų jų palaikus, dar kartą juos sudegindavo ir pelenus išbarstydavo vėjyje.

Pasakojama, kad Jokūbas Mole, didysis ordino magistras, prieš įsigaunant laužo liepsnai, kreipėsi į popiežių, kviesdamas į pasimatymą dievo akivaizdoje po 40 dienų, o karalių — po metų. Ar tai atsitiktinumas? Bet keista, kad, praslinkus 40 dienų po Jokūbo Mole sudeginimo, mirė popiežius, o po metų — karalius.

Smarkiausias iš visų vadų buvo gražus, tamsiaveidis gal dvidešimt penkerių metų vyras. Kardu skindamasis kelią, jis sparčiai kopė laiptais aukštyn. Pirmas užbėgęs į antrąjį tvirtovės bokšto aukštą, jis stipriai smogė kardu vienam „bažnyčios bičiuliui“, kuris su grupe savo valdinių stovėjo prie laiptų, užstodamas jam įėjimą.

— Kur Jandra dela Skala? — šūktelėjo jaunas vyras.

Jau visas mėnuo, kai mūsų herojus buvo laisvas (tiesa, jam teko slapstytis Bolonijoje). Pabėgti jam pavyko, net nepasinaudojus maža dilde, kurią kartu su stiletu atnešė jam Ima pyrage. Kitą dieną po jos apsilankymo, kai vienas iš „švenčiausios Marijos kapitonų“ prisiartino prie kameros, Kosa susigūžė prie durų, o kai tas pažvelgė pro langelį vidun, dairdamasis kalinio, staiga viena ranka apkabino „kapitono“ kaklą, o kita užčiaupė jam burną. Smarkiai sugniaužęs sargui gerklę, jis palaukė, kol tas neteko sąmonės, ir paėmė iš jo raktus. Atsidaręs duris, Kosa įtraukė kūną į kamerą ir skubiai ėmė jį nurenginėti, norėdamas pats apsilvkti „švenčiausios Marijos kapitono“ rūbais, bet nespėjo. Pasigirdo žingsniai, ir kažkieno balsas pašaukė „kapitoną“.

Būsimasis popiežius nutarė, jog svyruoti dabar ne laikas. Jis šoko iš kameros, suvarė stiletą tiesiai į širdį naujam „laimingajam“ ir taip pat įsitempė jį į kamerą. Paskui nusirengė prieš mėnesį gautąją „uniformą“ ir apsilvilo „kryžiuočio“ rūbais.

Stiletą ir dildę paslėpęs po drabužiais, jis giliai ant akių užsismaukė kapišoną, kiek galėdamas ramesniu žingsniu užlipo laiptais, išėjo iš bokšto į kiemą ir pro didžiąją rūmų salę, — tą pačią, kurioje po dvidešimties metų buvo sušaukta konklava, paskelbusi jį popiežiumi [9], — išslinko į aikštę. Netrukus jis dingo Bolonijos gatvėse.

Imos namuose jis nepasiliko, nes čionai pirmiausia turėjo ieškoti jo šventoji inkvizicija. Jis tiktai pranešė merginai apie savo pabėgimą. Taip pat neapsistoję nė pas vieną iš savo

artimųjų. Nenakvodavo tuose pačiuose namuose nė dviejų naktų iš eilės. Pas vienus jis praleisdavo rytą, pas kitus — vakarą, pas trečius — naktį. Jis žinojo daugybę nuošalių priebėgų ir turėjo tūkstančius šalininkų Bolonijos universiteto studentų tarpe. Vieną dieną jis susitiko su „admirolu“ — savo broliu Gasparu Kosa. Juodu apsikabino, ir Gasparas juokdamasis papasakojo Baltazarui, kaip jis ir jo piratai (kartu su juo buvo šimtas dvidešimt žmonių, o kiti laukė jo laive Viaredžo uoste) apgavo sargybą ir prasiskverbė į miestą. Pakeliui į miestą jie pavijo avių, ožkų ir karvių kaimenę. Iš piemenų patyrę, kam jie gena bandą, piratai nulipo nuo arklių, surišo piemenis, sumetė juos į kažkokią lūšną ir, slėpdami arklius bandos vidury, patraukė miesto link. Vakarop, trumpai prieš uždarant miesto vartus, jie prasigavo į miestą, o bandą nugynė jos savininkui. Gasparą sutiko studentų atstovai.

— Ar galima šį reikalą užbaigti šianakt? — paklausė Baltazarą vyresnysis Kosa.

— Alberingas Džusianas duoda šimtą žmonių dešimčiai valandų ir prašo už tai dviejų tūkstančių skudų, — atsiliepė mūsų herojus.

— Jis gaus juos.

Baltazaras išsitraukė jo paties paruoštą planą ir parodė broliui.

— Naktį mums reikia susirinkti aikštėje prie podestos rūmų. Tenai, bokšte, yra kalėjimas. Į aikštę ateis apie tūkstantį pačių drąsiausių ir stipriausių studentų, mano bičiulių. Jie bus ginkluoti. O dar trys — keturi tūkstančiai vaikštinės netoliese, kad sutrukdytų miesto apsaugai, jeigu jai ateitų į galvą padėti „šventosios tarnybos“ žmonėms. Bet jos visi nekenčia. Džusianas yra tikras, kad nei podesta, nei gonfalonierai netruklys. „Bažnyčios bičiulius“ jie paliks likimo valiai, nes jų tiesiog nepakenčia.

— Tavo vaikinai tegul susidoroja su sargyba prie miesto sienų, ypač prie šiaurinių vartų. Atlikę, kas reikia, pro tuos vartus mes pabėgsime.

— Kur mergina?

Kosa veikė ryžtingai. Jis turėjo žūtbūt išgelbėti jaunąją gražuolę. Visa jėga jis šniojo kardą „bažnyčios bičiuliui“. Pasigirdo sausas, šlykštus trakstelėjimas. Dešinioji „bažnyčios bičiulio“ ranka bejėgiškai nukaro.

— Kur Jandra dela Skala? — vėl nuaidėjo piktas Baltazaro balsas.

Jis suprato, kad kalėjimo gynėjų „šventosios tarnybos“ pagalbininkų čia labai daug. „Bažnyčios bičiuliai“, „švenčiausios Marijos kapitonai“, tikėjimo gynėjų draugijos nariai (o iš tikrųjų — skundikų šutvė) — visi jie stengiasi pastoti jam kelią. Įsiutęs būsimasis popiežius abiem rankom stvėrė kardą ir išsijuosęs ėmė kapoti „bažnyčios bičiulius“. Šauksmai sklido čia iš dešinės, čia iš kairės, — kirčiai, matyt, buvo taiklūs. Ūmai mūsų herojus pajuto smarkų skausmą petyje. Kraujo jis nematė, bet juto jį tekant.

Bet štai pagaliau ir piratai, jo senieji draugai, jau lekia kaip patrakę laiptais. Kosa įtūžęs griebė už gerklės pasipainiojusį po ranka „švenčiausios Marijos kapitoną“ ir ėmė jį smaugti.

— Kur ji? — pergedusiu balsu kartojo Kosa, vis stipriau spausdamas „kapitono“ gerklę. — Kur Jandra? Ar tu prabilsi pagaliau?

Šis pakėlė rankas. Triukšmą, klegesį, riksmą staiga nustelbė bausis bildesys — piratai išlaužė duris.

— Jandra!..

Mergina ištiesė į jį rankas. Dieviška šypsena nušvietė jai veidą. Bet, pamačiusi žaizdą jo petyje, ji išgąstingai puolė šluostyti kraujo.

— Jandra, ar iš proto išėjai! Dabar ne laikas! — šaukė Baltazaras. Jis paėmė merginą ant rankų, kaip anuomet jos namuose, ir, saugomas keturių piratų, kurie ėjo iš paskos ir iš abiejų pusių, nusileido laiptais į gatvę.

— Gasparai, Alberingai, Džusianai, Biordai, Berardai, Ovantai, Rineri! Mano bičiuliai „velniai“, draugai studentai! Reikalas atliktas! Visi ant arklių — ir prie šiaurinių vartų!

Būrys raitelių lėkė zovada keliu, sparčiai toldami nuo Bolonijos. Perkopę dviejų tūkstančių metrų aukščio Apeninų viršukalnę, kitą dieną apypiete raiteliai prijojo Pistoją ir tikrai čia prilaikė arklius. „Admirolas“ jau kuris laikas žvilgčiojo į brolių.

— Jeigu jau nenori eiti su manimi, — tarė jis jau mieste, bejojant pro garsiąją švento Zenono katedrą, — jeigu jau nutarei veikti savarankiškai, aš pradžiai tau padėsiu — duosiu laivą ir tris valtis. Valtys stovi Arno upės žiotyse, prie Pizos. Ir paliksiu tau trisdešimt savo žmonių.

Baltazaras paspaudė jam ranką.

— Aš pats susitvarkysiu.

— Gražinsi, kai galėsi.

— Ne, — spyrėsi Baltazaras. — Aš pats viską išsigysiu. Bet valtis vis tik paimsiu. Gasparas parašė kelis žodžius popieriaus skiautėje ir padavė broliui.

— Tai dėl valčių. Tad skirsimės. Iš čia aš vykstau į Viaredžą, o jūs per Luką pasieksite Pizą.

Po triukšmingos scenos „Romiosios avelės“ tavernoje, apie kurią jau esame pasakoję, mūsų herojus ir jo palydovai nuėjo miegoti. Po kelių valandų, dar prieš auštant, jie paliko užkeigos namus, kur praleido naktį.

Vos pradėjus švisti, Kosa ir jo draugai išjojo iš miesto ir patraukė į vakarus, tolydžio laikydamiesi Arno upės kranto. Merginai vyriškais drabužiais, buvusiai Veronos valdovo dukteriai Jandrai dela Skalai, jojusiai su Kosa ant vieno arklio, Baltazaro akiplėšiško įsikišimo dėka pavyko tiesiog neįtikėtinai pabėgti iš kalėjimo. Dar vakar ji nusiminusi galvojo apie tolesnį savo likimą, o šiandien, praleidusi naktį Pizoje, buvo kaip nebe ta. Jandros veidas, nutviekstas pirmųjų aušros spindulių, švytėjo laime.

Baltazaras, išžiūrėjęs į tolumą, pastebėjo brolio jam paliktas valtis. Jis pamatė ir dar kai ką ir žvilgterėjo į savo palydovus.

— Alberingai, Rineri, — sušnibždėjo, — ten laukia... bičiuliai... Žmonės, kurie nenorėjo vakar manęs klausyti, dar naktį atėjo čionai. Bijo, kad galiu išplaukti be jų.

Iš tikrųjų, čia laukė visi, kurie vakar buvo tavernoje, — netgi vienakis rauplėtasis banditas, kuris vakar taip siautėjo.

— Taip, atėjau ir aš! — sumišęs ištarė jis, kryptuodamas visu savo gremėzdišku kūnu. — Jeigu jau eina draugai, aš jų nepaliksiu. Aš su jumis. — Ir jis guviai žengė prie Kosos.

Baltazaras vos susilaikė nenusišypsojęs ir garsiai sukomandavo:

— Pirmyn, draugai! Į valtis!

Ketverius metus Baltazaro Kosos laivai skrodė Viduržemio jūros vandenį. Kaip vanagai užpuldavo jie praplaukiančius musulmonų ir krikščionių laivus, priklausančius įvairioms Europos valstybėms, išžudydavo arba pagrobėdavo jų įgulas ir keleivius. Piratai išsikeldavo taip pat Afrikos ir Europos pakrantėse, prie miestų ir kaimų, salose, apiplėšdavo vilas, namus, lūšnas ir, susigrobę visą turtą, juos sudegindavo.

Mes ne atsitiktinai pasakėme „laivai“: Kosa jų turėjo keletą. Viena iš jų pasigrobė jau pačią pirmąją dieną. Tai buvo Aragonijos laivas, plaukęs iš Genujos į Feraną Elbos saloje. Šis

laivas buvo pagrindas ištisam piratų laivynui, vykdydžiusiam stambias „operacijas“. Reikia pasakyti, kad Kosa mieliau veikė Berberijos rajonuose, toje teritorijoje, kur dabar yra Tunisas, Tripolis, Alžyras ir Marokas. Ne dėl to, kad tai musulmoniškos šalys ir kad jis būtų neapkentęs musulmonų. Ne, Kosa neturėjo tokių prietarų. Jis puldinėjo taip pat ir įvairias Ispanijos sritis, Balearų salas, Korsiką, Sardiniją, Siciliją ir net savo gimtosios kontinentinės Italijos rajonus. Vienintelė vieta, nepatyrusi Baltazaro antpuolių, buvo Provansas — Prancūzijos provincija, kurios valdovui tarnavo Kosos brolis Gasparas su savo piratiniu laivynu. Baltazaras nenorėjo daryti nemalonumų broliui, nes juk Provanso hercogas galėjo pasiųsti Gasparą sunaikinti Kosos laivyno.

Taigi, jeigu mūsų herojui nepasitaikydavo prekybinių laivų, kuriuos būtų galima apiplėšti, jis užpuldavo pajūryje esančias musulmonų šalis. Taip jis darydavo dėl to, kad daugelis pajūrio gyventojų patys buvo piratai ir iš kiekvieno savo „žygio“ parsiveždavo namo daugybę vertingų prekių ir aukso monetų. Viduržemio jūros pakrančių miestai teikdavo Kosai brangių trofėjų.

Mūsų herojus neaplenkdavo netgi Pozitano ir Ravelo (netoli Amalfio) — vietovių, esančių greta Kosos šeimai priklausančios salos.

Užpuldinėdamas Afrikos pakrančių miestus, Baltazaras neimdavo į nelaisvę visų, kas pakliūdavo. Jis veikė pagal griežtą sistemą. Ir niekas, kas turėdavo kokio nors turto, neišvengdavo jo apsilankymo.

Išsikėlę krikščionių šalyse, vertingiausių trofėjų piratai laimėdavo bažnyčiose. Į jų rankas patekdavo auksinės ir sidabrinės patenos bei taurės, auksu išsiuvinėtos vėliavos, sidabriniai arnotai, auksinės urnos su šventųjų relikvijomis ir tikinčiųjų dovanos. Aiškus daiktas, pirmiausia būdavo apiplėšiami altoriai.

Namai Berberijoje būdavo pilni gėrybių, kurių Mauritanijos piratai prisigrobavo Europoje. Be įvairių šalių auksinių ir sidabrinių monetų — dublonų, realų, skudų, konstantinų, tornezų, cechų, — Kosa rasdavo tenai briliantų ir perlų, brangių šilkinų moteriškų drabužių, vertingų ginklų (vertingų todėl, kad daugumas jų būdavo papuošti briliantais; pasitaikydavo šarvinių marškinių, kuriuose būdavo iki penkių šimtų perlų, rubinų ir safyrų) ir valdovų mantijų, nusagstytų kokiais devyniais šimtais perlų. Iš turtingų vilų Kosos žmonės pintinėmis arba didžiulėmis dėžėmis nešdavo auksinius bei sidabrinius daiktus ir brangius servizus, o pačias vilas sudegindavo.

Žinoma, ir vargo būdavo nemaža. Savininkai, kaip sakoma, visomis keturiomis gindavo savo gėrybes, todėl vykdavo baisios skerdynės. Kosos žmonės, nelyginant juodi demonai, apsupdavo visą rajoną ir pjaudavo, durdavo, daigodavo besipriešinančius žmones ir gatvėse, ir namuose, kur jie užsidarydavo. Kaip laukinės katės užsirepečkindavo jie ant stogų, išlauždavo duris bei langus ir įsiverždavo vidun. Daug kraujo buvo tais metais pralieta. Apie tai rašo D. Džovenelis knygoje „Piratai“.

Pagrobęs prekybinius laivus, visą krovinį, kurį jie veždavo iš Afrikos ir Azijos, Kosa pargabendavo į tėvų namus Iskijos saloje. Turtuoliai mielai pirkdavo druską, kviečius, audinius, kilimus, prieskonius, gėrimus. Ir vergus musulmonus. Mat, tais laikais, XIV amžiuje, Viduržemio jūroje nebūdavo nė vieno laivo — iš Venecijos, Aragonijos, Provanso, Genujos, Neapolio ar iš kitur, — kuris nebūtų vežęs vergų iš Afrikos ar Azijos. Vergus pardavinėdavo Europos uostuose turtuoliams, kurie juos naudojo įvairiems darbams, pirmiausia juos pakrikštiję ir tuo būdu išgelbėję jų sielas nuo pražūties, o podraug išpirkę ir savo nuodėmes, padarytas per visą gyvenimą.

Baltazaro motina, kai jis kartą tarp dviejų „operacijų“ užsuko į Iskiją, patarė sūnui:

— Liaukis, Baltazarai. Nors mūsų namai ir dideli, bet visas Kastelas, net visa mūsų sala greit nebesutalpins to, ką tu atgabeni. Ką daryti su gėrybėmis, kurias tu atvežei ir vis dar tebeveži? Jeigu taip ir toliau bus, tai joms tikrai per maža bus vietos Iskijoje. O ypač jei pradėsi čia gabenti ir belaisvius, užuot pardavęs juos pakeliui kituose uostuose. Gana jau moterų — per daug jų čia privežei. Ką man su jomis daryti? Tu negali nė vienos iš jų vesti — netgi tos merginos iš Veronos, kurią laikai savo laive. Tu privalai tarnauti bažnyčiai, mano sūnau, — tam juk aš tave auginau. Jau penki šimtai metų, kai daugelis mūsų giminės kartų teikia bažnyčiai dvasininkus. Tu irgi turi tapti dvasininku. Gera pagalvok apie tai. Aš nenoriu, kad tu vėl išvyktumei į jūrą. Tavo pasirinktasis pavojingas gyvenimas jau per ilgai tęsiasi, o juk tu esi man pažadėjęs greitai mesti šitą verslą... Tebūnie šis išvykimas paskutinis. Kai sugrįši, pradėk naują gyvenimą, ramų, taikingą, — šiaip juk vis tiek gausi galą — žūsi ir tu, ir Gasparas, ir Mikelė, ir Džovanis... Visi jūs stačiai išprotėjote beplėšikaudami... — kalbėjo jinai, ir jos akyse blizgėjo ašaros.

Reikalas tas, kad Kosa iš tikrųjų ruošėsi didelei „operacijai“. Štai kodėl motina buvo tokia susirūpinusi ir taip liūdnai žvelgė sūnui į akis. Paėmusi jį už rankos, pasisodino šalia savęs.

— Kaip tu sublogai! — tęsė ji. — Dėl dievo, pakaks jau tau meilės ir moterų — tiek moterų iš karto!.. Tiesa, visos jos gražios, kiekviena savaip žavinga... Jos labai egzotiškos ir mielos, tos merginos iš tolimų kraštų, bet, mano sūnau, aš bijausi dėl tavęs... Taip, — susimąsčiusi pasakė ji, — užteks tau ir vienos. Gana tau Jandros — ji labai graži ir taip kenčia, vargšėlė... O tu, ją pametęs, bėgi pas kitas... Mergina viską supranta. Ji nekvaila. Nors ir nieko tau nesako, bet mato viską. Kartą aš pastebėjau, kaip ji išblyško, kai tu, kažkuo

susidomėjęs, išėjai, nekreipdamas į ją dėmesio. Ji viską giliai pergyvena. Aš mačiau, kaip ji pasižiūrėjo į tave.

— Klysti, motin. Jai tas ne galvoj. Ji niekad su manimi apie tai nekalbėjo. Antra vertus, atvirai aš nieko nedarau...

— Ne, — spyrėsi motina. — Aš neklystu. Aš viską mačiau, ir tu pagalvok apie tai. Tu jos neteksi. Mes, moterys, nedovanojame tiems, kuriuos mylime.

Kosa pabučiavo ją atsisveikindamas ir išėjo.

Kokia graži saulėta žiemos diena jūros platybėse! Kosos laivai plačiai išskleistomis burėmis, tyliai skrosdami vandenį savo pirmagaliais, lengvai neša sunkų krovinį, pagrobtą puikiai nusisėkusioj „operacijoje“ Afrikoje.

Didžiojo Sirto uoste Džerite jie susigrobė visas prekes, kurias buvo atgabenę paskutiniai karavanai iš Sacharos. Kembilyje (Nefzaua), Gambesoje, El-Hame (visi šie uostai prekiaavo juodaisiais vergais) piratai vėl pagrobė kokius penkis šimtus jaunų vyrų ir moterų, atvežtų ten parduoti.

Jandra, mūvėjusi siaurom, dailiai gulančiom kelnėm, iš po surauktų antakių metė trumpą žvilgsnį į juodaodę merginą, kurią ką tik buvo apžiūrėjęs Kosa. Tačiau, būdama pakankamai išdidi ir gudri, ji tuojau pat nusišypsojo, dėdamasi stebinti linksną kompaniją — Alberingą Džusianą, Rinerį Gvindžį ir Gvindačą Buonakorsą, kurie sėdėjo laivo denyje ir lošė kortomis.

Baltazaras stovėjo kiek atokiau ir žiūrėjo, pakėlęs galvą, į debesis, pasirodžiusius žemai dangaus pakraštyje.

— Penkiasdešimt cechinų! — sušuko vienas iš lošėjų. — Statau visus!

Kosa atsigrėžė. Jis pažino vienakio giganto balsą. Kosa žinojo, kad tas žmogus — azartiškas lošėjas. Bet jam buvo įdomu, ką Gvindačas kurstė. Kreivaburnis milžinas kreipėsi į Rinerį Gvindžį, mėgindamas įtraukti jį į stambų lošimą.

— Na, o tu? — ragino Buonakorsas. — Klok ir tu penkiasdešimt...

Dabar jis kreipėsi į Alberingą.

Matyt, jam sekėsi, ir dabar jis norėjo arba patrigubinti savo laimikį, arba... viską pralošti.

„Tikras kortininkas!“ — pagalvojo Kosa ir įsistebeilijo į dangų. Kažkas jam kėlė nerimą. Jam labai nepatiko mažas tolimas debesėlis.

„Netrukus turbūt pūstels smagus vėjelis“, — pagalvojo. Bet čia jo dėmesį vėl atitraukė lošėjai.

— Gerai! — sutiko Gvindačas. — Statykit. Mano reikalai prasti — aš visada pralošiu.

Ir ėmė pasakoti, kaip jam nesiseka. Kartą per vieną naktį jis pralošęs penkiasdešimt skudų — viską, ką buvo susitaupęs per savo piratišką gyvenimą.

— Mane paėmė siutas, ir aš, pasiskolinęs iš vyrukų dar du šimtus, lošiau toliau. Prakišau ir tuos. O kadangi užsimokėti neturėjau kuo, tai man reikėjo atitarnauti — nebepamenu kiek metų. Galiausiai atidirbau savo skolą, ir man dar liko penkiasdešimt realų. Ir kartą naktį sėdau tavernoje lošti iš jų. Ir ką jūs manot? Išlošiau šešis tūkstančius aukso cechinų, visą lobį! Susiglemžiau laimikį ir prisizadėjau daugiau nebelošti, grįžti į Pizą ir ten ramiai pagyventi. Bet pakeliui, Neapolyje, užėjau į taverną pavalgyti. Ten pamačiau turtingą keleivį, žydą. Jis pietavo. Įsispoksojo tas žydas į mane, ir aš nutariau, kad jis užsimanė palošti su manim. Neištveriau ir pats pasiūliau jam sumesti kokį sykį kortomis. Išlošiau iš to žydo šešis šimtus penkiasdešimt aukso cechinų ir visą krovinį prieskonių, — o jų vertė buvo penkiasdešimt tūkstančių aukso dukatų. Ir dar išlošiau iš jo malūną ir šešiasdešimt vergų.

Mūsų herojus, klausydamasis šio pasakojimo, pamiršo ir savo nerimą.

— Žydas, — varė toliau Gvindačas, — išdavė man paskolos raštelį ir paprašė, kad neišeičiau, truputį lukterėčiau.

„Aš greit grįšiu, — pasakė jis. — Jei norėsi, galėsim dar palošti.“ Ir iš tikrųjų, netrukus jis grįžo ir atsinešė tūkstantį penkis šimtus aukso lirų. Man užėjo noras ir jas išlošti. Pradėjome vėl, ir aš prašvilpiau visa, ką buvau iš jo laimėjęs, pralošiau ir savus pinigus, ir net marškinius. Vis dėlto žydas manęs pagailėjo ir marškinius atidavė. Kaip grįžau į Pizą, be pinigų, alkanas, — tai jau kita istorija.

Gvindačas baigė pasakoti, kompanija lošė toliau, o Kosa vėl neramiai suraukė antakius. Pasižiūrėjo į vėjo išpustas bures ir nusikeikė. Paėmė garsiakalbį, pakilo į kapitono tiltelį ir ėmė komanduoti. Skardus jo balsas, kylančio vėjo nešamas, gerai girdėjosi visuose flotilės laivuose.

— Nuimti grotus, bom-bramselius, bramselius, bom-kliverius ir kliverius! Palikti nord-vestus!

Savo paties nuostabai, Gvindačas Buonakorsas, išlošęs iš Rinerio Gvindžio, dabar aplošė ir Džusianą. Šimtą penkiasdešimt aukso cechinų per dvi valandas!

Vėjas sustiprėjo ir pašėlusiai švilpė burėse. Juodi, sunkūs debesys aptraukė dangų, bangų skiauterėse subolavo putos. Dangus, dar prieš valandėlę šypsojęsis, apsiblausė ir paniuro. Vėjas pūtė priešais flotilę, laivai braškėjo ir vaitojo nuo jo gūsių. Kreiva Gvindačo burna dar labiau persikreipė iš baimės, vienintelė akis nerimastingai blizgėjo, kai nerangus ir prietaringas milžinas rinko pinigus, vyniojo juos į tris skepetaites ir grūdė į kišenę, bambėdamas:

— Nereikėjo mums imti to, ką paėmėm. Nereikėjo daryti to, ką padarėm Lampeduzoje. Aš žinojau, kad dievas nubaus mus...

Ką turėjo galvoje tas niekingas bailys? Kas nutiko Lampeduzoje? Kas tai per vietovė?

Lampeduza — sala beveik pačiame Viduržemio jūros vidury, į pietus nuo Sicilijos į vakarus nuo Maltos, tarp Pantelerijos salos ir Tuniso uosto Machdijos, kiek arčiau šio pastarojo.

Ši sala, esanti tarp Afrikos ir Europos, europiečių ir arabų, krikščionių ir musulmonų piratiniams laivams buvo nelyginant „neutralioji teritorija“. Jos centre buvo gilus urvas. Šiame urve ant vienos sienos kabojo senas švenčiausios Marijos su kūdikėliu Kristumi paveikslas. Palei priešingą sieną buvo musulmonų „šventosios“ — marabu — kapas. Abi urvo pusės buvo užverstos įvairiomis prekėmis.

Prie sienos su dievo motinos paveikslu buvo sukrauta maišai su džiovintais paplotėliais, didžiuliai sūriai, sviesto puodynės, kavos maišai, vynmaišiai, pinigai. Priešingoje, musulmonų, pusėje — maždaug tokie pat daiktai ir dar dėžės su turkiškais, arabiškais ir persiškais drabužiais. Visa tai buvo aukos, kurias palikdavo europiečių ir musulmonų laivų ekipažai. Palikdavo jas specialiai vergams, kuriems pavyks pabėgti iš galerų. Tasai, kuriam pasisekdavo išsivaduoti iš grandinių, šokdavo į vandenį, plaukdavo į Lampeduzą, susiieškodavo urvą, pilną prekių, ir būdavo tikras, kad išliks gyvas, kol prie salos priplauks koks nors laivas su jo tikėjimo žmonėmis ir jį paims.

Ispanų piratas Alonsas de Kontrera, pasakodamas savo atsiminimuose apie šią salą, tvirtina, kad abiejų religijų šalininkai gerbė nusistojusį paprotį ir niekas nedrįsdavo nė pagalvoti apie tai, kad galima paliesti nors menkiausią daiktėlį iš tų aukų. Kontrera taip pat sako, jog esą neįmanoma išskaičiuoti visų tų „stebuklų“, kuriuos darydavo dievo motinos paveikslas urve. „Argi ne stebuklas, — sako jis, — kad lempelė prieš paveikslą degdavo visą laiką: dieną ir naktį, net ir tada, kai saloje nebūdavo nė gyvos dvasios?“ Taigi, palikdamas salą, niekas nesiryždavo išsinešti iš urvo nė segtukų.

Ir štai „šventvagystė“, apie kurią bijodavo net pagalvoti tiek krikščionys, tiek ir musulmonai, įvykdė būsimasis popiežius Baltazaras Kosa.

— O čia kas? — nustebęs paklausė jis, apžiūrinėdamas prekes, gulinčias toje dykoje vietoje. — Kraukite viską į laivus!

Gvindačas išdrįso papasakoti jam apie seną paprotį, parodė Kosai „stebuklingąjį“ paveikslą.

— Asilas! — išplūdo jį būsimasis popiežius. — Neškite viską į laivus, nepalikite nieko!

... Štai ką prisiminė tuo metu prietaringasis Buonakorsas.

— Oi, — pagautas siaubo, dūsavo jis, žiūrėdamas į baisų juodą dangų ir piestu stojančias bangas. — Štai kur nelaimė! Kurių galų mes ėmėm tas aukas iš Lampeduzos? Juk jeigu būtume pardavę penkis šimtus juodukų vergų ir prekes, pagrobtas per skerdynes su berberais, tai būtume pilnas kišenes prisikimšę aukso. Kam reikėjo liesti tas aukas? Mes patys užsitraukėm šią bausmę!

— Ko tu čia vis rypuoji, bambekli? — pasigirdo grėsmingas Kosos balsas, nustelbęs audros ūžesį.

Milžinas akimirka pašoko.

— Ko reikia, kapitone? Ką man daryti? Ką tik tu įsakysi, viskas bus teisinga.

— Padėk nuimti bures.

Gvindačas, puldamas vykdyti įsakymo, vos nenuvirto į jūrą.

— Išimti švartovus ir škentelius! — griudėjo prieblandoje Kosos balsas.

Kaip įsisiautėjo jūra! Kaip šėlsta bangos! Kaip staugia vėjas! Laivas braškėjo; atrodė, kad jis dejuoja nuo audros smūgių!

— Nuimti nord-vestus! — komandavo Kosa, griebdamasis už stiebo, kad nepargriūtų.

Blausioje uždegtų fakelų šviesoje sukruto žmogystos, šokdamos vykdyti įsakymo. Stvarstydamiesi už laivo bortų, žmonės šliaužte šliaužė prie stiebų. Iš laivo sklido nežmoniškas kauksmas. Tai klykė triumfe prirakinti vergai, moterys ir vyrai. Visus apėmė siaubas. Niekas neprisiminė tokio šturmo.

Jandra, įkibusi į kažkokį stulpą, tarsi prirakinta prie jo, gulėjo ant grindų didelėje kajutėje, priekinėje laivo dalyje.

Sutriko net ir vyrai, seni jūrų vilkai, pusę savo amžiaus praleidę jūroje. Kiekvienas stengėsi ko nors įsitverti: lyno, borto ar stiebo. Daugelis gulėjo ant denio, laikydamiesi už atidaryto triumo angos, pro kurią aidėjo baisingas, šiurpus krūvon susimetusių vergų klyksmas.

Staiga juodus debesis perskrodė žaibas, pasidarė šviesu kaip dieną, ir perkūno trenksmas privertė žmones krūptelėti. Pabiro stambūs kaip monetos lašai, ir netrukus prapliupo liūtis. Tokios pylos niekas niekad nebuvo matęs. Atrodė, jog iš dangaus verčiasi baisus krioklys, o laivu šniokšdami plūsta vandens urduliai.

— Ei! — suriko Kosa. — Matyt, užsikimšę nutekamieji vamzdžiai. Išvalyt juos!

Bet niekas negalėjo pasijudinti.

Perkūnija griudėjo be perstojo nakties tamsoje, nustelbdama triumfą žūstančių vergų šauksmą ir baisų braškėjimą, kuris pasigirsdavo kiekvieną kartą, kai į laivo šoną trenkdavo didžiulė banga.

Kosa žiūrėjo į bangas, griūvančias ant laivo. „Turbūt jau visi triumai pilni vandens, — galvojo jis. — Kiek žmonių prigers! Žus ne tik brangios, geriausios prekės, bet ir pats laivas gali nugarmėti į dugną.“

Reikėjo kažką daryti, kaip nors gelbėti laivą. Bet kas įstengs šiuo metu pajudėti iš vietos? Žmonės žvelgė į dangų, iš kurio tebeplūdo pasibaisėtini vandens srautai. Visi galvojo apie vergus triumfą — jie prigers.

Iš kažkur pasigirdo švelnus balsas:

— Baltazarai!

Tai buvo Jandra.

— Atrišk žmones ten apačioje, — maldavo ji meilužio. — Prigers jie.

Kosa niūriai tylėjo, bet pamėgino prisiartinti prie jos.

„Viskas baigta! — pagalvojo. — Neteksiu visų laivų. Nė vieno jau nematyti... Reikia pabandyti išgelbėti nors šitą.“

Labai atsargiai, laikydamasis lino, ėmė slinkti deniu. Perkūnija nesiliovė trankiusis, vėjas šėlo dar smarkiau. Žaibai blykčiojo be perstogės, buvo šviesu kaip dieną. Šauksmas ir klyksmas triume pritrilo, girdėjosi vien duslios aimanos ir tylus verksmas. Tie vergai, kurie dar buvo gyvi, apraudojo mirusiuosius ir savo likimą.

— Dėl dievo meilės, Baltazarai! — vėl pasigirdo maldaujantis Jandros balsas.

Staiga nežmonišką klyksmą vėl užtrenkė baisus perkūno drioskėjimas. Didžiulė kaip kalnas banga siūbtelėjo per laivą, nusinešdama apie trisdešimt žmonių. Laivas braškėjo. Jis tai šūstelėdavo aukštyn ant putotos bangos keteros, tai vėl krisdavo į prarają, ir atrodė, jog bematant perlūš pusiau.

Audra siuto vis labiau, vėjo gūsiai vienas po kito gulė į prisisėmusi laivą, blaškydami jį į visas puses.

Kosai pavyko pagaliau prasigauti ligi Jandros.

— Baltazarai! — susijaudinusi tarė mergina. — Turbūt jau visi vergai žuvo!

— Apie tai nebėra ko kalbėti, Jandra! — suriko Kosa. — Laivas skęsta! Nežinau, ar pajėgsime patys išsigelbėti!

Laivo gilumoje pasigirdo sausas, kraupus traškesys. Žmonės sustingo iš siaubo.

— O! — sušuko persigandęs Kosa. — Laivas pramuštas!

Pašėlusiai gurgėdamas, šniokšdamas ir ūždamas, vanduo ėmė veržtis pro skylę.

— Aiman! Mes žuvę! — pasigirdo gailus šauksmas netoli Kosos ir Jandros.

Kosa suraukė antakius.

— Vėl žliumbi, Gvindačai! Nutilk! Eik su manimi!

Kosa atsargiai prislinko prie borto, įsitvėrė geležinių strypų, prie kurių buvo priišta valtis, palypėjo aukščiau, atnarpiojo virves ir nuleido valtį ant vandens. Blykstelėjus

žaibui, jis pamatė, kad jam padeda Rineris, o Gvindačas stovi atokiau denyje.

— Jūs ir taip dviese, — teisinosi jis Kosai. — Aš jums nereikalingas. Ką man daryti?

— Padėk Jandrai ateiti čionai! — įsakė Kosa.

Netrukus mergina, prilaikoma trijų vyrų, nusileido į valtį. Piratai išoko paskui ją.

— Tvirčiau laikykitės! — įspėjo bendrakeleivius Kosa. Paskui atsigręžė į laivo pusę ir sušuko: — Ei jūs, valkatos, nenaudėliai! Greičiau į valtį!

Niekas neatsiliepė.

— Nejaugi visus nuplovė vanduo?.. Ei driskiai! Ar yra bent vienas gyvas žmogus?

Tyla. Vien bangos šniokščia. Keturi žmonės pajuto, kaip per jų nugaras perbėgo šiurpas.

Putotos bangos daužė valtį į laivą.

— Rineri, ir tu, Gvindačai, imkit abu po irklą, — paliepė Kosa.

Jandrą jis pasodino valtės paskuigaly, o patsai sėdosi prie vairo. Trise jie stengėsi atstumti valtį nuo laivo. Laivelis tai pakildavo ant vilnies keteros, tai vėl smukdavo žemyn, ir šis supimas čia buvo kur kas labiau juntamas negu laive.

Milžinas viena ranka irklavo, o kita žegnojosi sulig kiekvienu žaibo plykstelėjimu, su siaubu žiūrėdamas į grimztantį laivą. Ūmai pasigirdo baisingas ūžesys, nustelbęs visus kitus garsus. Tai šniokštė vanduo, kliokdamas į sudaužytą laivą.

— Dieve mano! — lemeno vienakis milžinas, virpėdamas visu kūnu ir be paliovos žegnodamasis. — Pasaulio galas! Išgelbėk mus, viešpatie, ir aš visam laikui mesiu šį prakeiktą amatą!

Banga iškėlė valtį aukštai aukštai, o paskui bloškė į bedugnę; žmonės išgriuvo, valtis vos neapsivožė.

— Motina švenčiausioji! — šaukė Gvindačas. — Išgelbėk mus, ir aš tapsiu kunigu!

Jis atsisuko į Kosa.

— Brangusis kapitone, gerasis mano kapitone! Duok ir tu įžadą! Ir mes išsigelbėsime! Ir tu, Rineri, pasižadėk tapti kunigu. Tik tada dievas padės mums.

Kosa prisiminė motiną, jos nerimastavimą prieš jam išvykstant į šią paskutinę kelionę, seną jos troškimą pamatyti sūnų, apsilvilkusį sutana...

— Galiu tapti nors ir diakonu — kad tik nepaskęstume kaip šunyčiai, — atsakė Kosa.

Praėjus parai po baisiosios nakties, apie kurią papasakojome, ramų rytą, saulei žeriant spindulius į vešlią gamtą, toli nuo smėlėto jūros kranto, aukštai kalnuose, krūmo pavėsyje prie kažkokio urvo, miegojo keturi žmonės: moteris ir trys vyrai kančios išsekintais veidais, suplyšusiais, suglamžytais, dar šlapiais rūbais. Skaitytojas tikriausiai jau atspėjo, kad tai mūsų herojus, jo meilužė ir du jo bendražygiai — visi, kuriems pavyko išlikti gyviems, žuvus piratiniam laivynui — paskendus laivams, jų ekipažams ir „keleiviams“ — grandinėmis sukaustytiems vergams. O kartu su jais — ir visam pagrobam turtui.

Valtis su nelaimės ištiktaisiais visą parą blaškėsi jūroje. Kai kitos dienos rytą valtis užsoko ant seklumos prie kranto ir stiprus smūgis pažadino juos iš gilaus sustingimo, jie atrodė kaip lavonai.

— Mums reikia kur nors pasislėpti, — tarė Kosa. — Bijau, kad šiose vietose žmonės mus pažįsta, nes kadaise čia esame darbavęsi. Prisiminkite, ką mes padarėme Ravele ir Pozitane. Reikia palaukti aušros, sužinoti, kur esame, ir būti atsargiems.

Kaip norėjosi jo bendrakeleiviams pasilikti smėlėtame krante, kristi ant žemės ir išsimiegoti! Tačiau Kosa buvo nepermaldaujamas. Ir, nepaisydami baisaus nuovargio, jie

patraukė į kalnus ir tik tenai, tarp ažuolų ir krūmų, sumigo kaip užmušti.

Staiga Kosa pabudo ir pašoko. Greta jo kietai tebemiegojo draugai. Ne, jam nepasivaideno: netoliese buvo girdėti skambant ožkų kaimenės varpeliai, o šalia miegančiųjų stovėjo kažkoks žmogus ir žiūrėjo į juos.

Mūsų herojus pasistengė neparodyti savo susijaudinimo. Jis nepastebimai dirstelėjo kairėn, dešinėn, nužiūrėjo, kas čia per vietovė, metė žvilgsnį į krantą, į saulės paaukuotus kaimiečių namukų stogus, į žalumynuose skendinčius miestelius, į dangų, į jūrą. Paskui atsainiai, nors kūnas jam pagaugais ėjo, nukreipė žvilgsnį į kaimenę ir, dėdamasis visiškai ramus, kreipėsi į piemenį:

— Gerasis žmogau, parduok man asiliuką. Mums reikia kuo greičiau būti Merkate, o žmona negali paeiti.

Jis išsitraukė iš už juostos kapšiuką ir, išėmęs cechina, atkišo piemeniui. Šis nesiskubino jo imti, tad Kosa išėmė dar vieną cechina.

— Štai, duodu už tavo nusususį asilą du aukso cechinus...

Kosa tučtuojau pažadino savo draugus, padėjo Jandrai sėsti ant asilo, ir ožkų taku visi pajudėjo Merkato link.

— Ar žinote, kur mes pakliuvome? — prabilo Kosa, kai jie liko vieni. — Žinote, kur bangos išmetė mūsų valtį? Prie pat Ravelo ir Amalfio. Ten, kur prieš pusę metų mes apiplėšėme visus kaimus.

— O-o! — suaimanavo milžinas. — Viskam galas! Neišnešim savo kailio! — Ir vėl pagavo save plūsti ir aimanuoti.

— Vėl verkšleni, gvėra tu! — riktelėjo ant jo Kosa. — Mes eisime ne ten, kur aš pasakiau piemeniui. Aš tyčia pasakiau, kad eisime į Merkata, o mes pasuksime į priešingą pusę, į Nočerą. Girdi, dievo motina sopulingoji?

— Brangusis kapitone, nepyk ant manęs be reikalo, — tarė Gvindačas. — Aš noriu tiktai gero, noriu, kad tu būtum atsargesnis.

Tris dienas teko sugaišti keleiviams, kol pasiekė Nočerą. Jie visiškai nusivarė, nes pakeliui teko nugalėti daugybę kliūčių. Reikėjo laviruoti tarp Neapolio karaliaus kariuomenės dalinių, kurie irgi žygiavo į Nočerą arba stovėjo, ilsėdamiesi šalikelėje. Paskutinę kelionės dieną Kosa ir jo draugai pavijo būrį valstiečių, apie penkiolika žmonių, kurieėjo paskui kariuomenę į Nočerą.

Matyt, mūsų herojui ir jo bendrakeleiviams nebuvo lemta įžengti į miestą laisviems. Iki Nočeros bebuvo likę gal pusvalandis kelio, kai Baltazarą ir Gvindačą netikėtai užpuolė vėzdais apsiginklavę valstiečiai. Veltui Kosa grėsmingai švaistėsi stiletu. Jų buvo per daug. Ir vis dėlto trys valstiečiai gavo paragauti stileto, du iš jų krito negyvi. Bet kiek dar jų liko! Vienas valstietis vėzdu išmušė Kosai stiletą iš rankų. Valstiečiai sučiupo keleivius, surišo ir atvedė į Nočerą. Nuvarė prie tvirtovės bokšto, sugrūdo visus keturis į kamerą, kurioje ir vienam žmogui būtų ankštoka.

— Na ir puikiai įsitaisėm! — ironiškai pasakė amžinas niurzga Gvindačas. — Ir reikėjo gi mums išsikelti kaip tik čia! Lyg nebūtų buvę kitos vietos!

— Užsičiaupk tu, verksny, skystablauzdi, baily paskutinis! — rūsčiai užriko ant jo Kosa, įsiutintas ištikusios nesėkmės. — Nieko tau nereikia — kad tiktai gautum pažlembti. Nutilk pagaliau, neerzink manęs, nes kai dėsiu!.. Avigalvi tu, idiote besmegeni — argi naktį mes matėme, kur išmetė mūsų valtį? O ją išmetė kaip tyčia ten, kur vos prieš kelis mėnesius mes plėšikavome ir žudėme! Kvaily, mazgote, patylėtum verčiau! Aš toks piktas, kad galiu nenorom tave pasmaugti...

Staiga jo žodžius nuslopino baisus dundesys. Tvirtovės sienos sudrebėjo.

— Dieve mano! — pralemeno Gvindačas, pamaldžiai sunėręs rankas. — Ak, nespėjau įvykdyti savo įžado!

Sunkus Kosos kumštis būtelėjo milžinui į nugarą. Šis susmuko, dauždamas galva į marmurines grindis. Bet tuo metu už tvirtovės sienų pasigirdo naujas trenksmas, po jo antras, paskui trečias...

„Kas čia dedas? — galvojo Kosa, pamiršęs patiestąjį „slibiną“. — Nejaugi šaudo į tvirtovę? Bet juk miestas yra karalystės gilumoje, o karo, kiek žinau, šiuo metu nėra. Kas čia galėtų būti?“

Jis prisiminė karaliaus kariuomenę, kurią jie matė vykstant į Nočerą, ir vėl klausė save: „Ką visa tai reiškia?“

Tarpdury pasirodė ietimi apsiginklavęs tvirtovės sargybos karys kartu su prižiūrėtoju, kuris juos buvo uždaręs į kamerą. Prižiūrėtojas davė ženklą Kosai eiti paskui jį.

Kopdamas laiptais, Kosa stebėdamasis apžiūrinėjo turtingą tvirtovės patalpų apstatymą. Iki šiol jam dar nebuvo tekę matyti tokios prabangos. Bet štai kažkas privertė jį krūptelėti. Eidamas pro kažkokias atviras duris, jis išvydo didelį pustuštį kambarį ir baisius daiktus jame: rimbus su mazgais ir be mazgų, vynmaišius su vandeniu, virves, peilius, smailus baslius, žnyples, pleištus, įvairius pjūklus, stalus, ant kurių guldomi kankinamieji, ir kitus tortūrų įnagius.

Kosą atvedė į didžiulę salę, užimančią visą viršutinį tvirtovės aukštą. Iš ten vėrėsi reginys į Nočerą.

Dundesys netilo, smūgiai vienas po kito drebino tvirtovę.

Kosa stengėsi pamatyti pro langą, kas dedasi. Pastebėjo, kad miestas apgultas kažkokios kariuomenės, kuri šaudo iš katapultų — pabūklų, svaigančių į pastatus didžiulius akmenis.

Akimirkai Kosa pamiršo, kokioje padėtyje jis pats atsidūręs, — jam rūpėjo tik viena: kas čia vyksta? Tai ne karaliaus kariuomenė! Miestą supanti kariuomenė buvo vietinė! Tad kas gi dedasi? Ką ji apšauko?

Salės gilumoje, krėsle, kuris stovėjo ant medinės, gal dviejų pėdų aukščio pakylės, primenančios sostą, sėdėjo šešių dešimčių metų žmogus rimtu ir griežtu veidu. Žmogus įsmeigė į Kosą skvarbų žvilgsnį, tarsi jį tyrinėdamas.

— Tu Kosa? — trumpai paklausė.

Baltazaras atkreipė dėmesį į tai, kad visi čia esantieji suklaupė. Liko stovėti tik jis vienas, išdidus ir nepalenkiamas.

— Plėšikas Kosa? — vėl paklausė žmogus.

— Piratas, — pataisė Baltazaras.

Naujas smūgis sudrebino tvirtovės sienas. Du didžiuliai akmenys, išmušę langą, įlėkė į salę. Visi išsigandę krūptelėjo, tik tai du žmonės — Kosa ir senis — nepajudėjo.

Mūsų herojus iš karto įvertino padėtį ir greit sumetė gynybos planą.

— Aš užpuldinėjau netikėlius musulmonus ir to nesigailiu, — ramiai atsakė.

Vienas iš klūpančių žmonių tuojau pat paneigė Kosos žodžius.

— Jūsų šventenybe, — pagarbiai nulenkęs galvą, tarė jis, — šitas plėšikas išplovė daugybę žmonių pajūrio miestuose ir kaimuose, Pozitane ir Amalfyje, Ravele, o taipogi Menorkoje ir Maljorkoje.

„Šit kaip! — pagalvojo Kosa. — Viskas aišku. Tai popiežius! Reikia ką nors sugalvoti!“

Jis veidmainingai nusilenkė prieš didįjį pontifiką, apaštalo Petro įpėdinį, dievo vietininką žemėje.

— Šventasis tėve! — dirbtinai virpančiu balsu pratarė. — Padariau pikta darbą per savo neišmanymą ir esu pasiruošęs gražinti žmonėms visa, ką iš jų atėmiau, visą prisiplėštą turtą, užmokėti už kiekvieną žuvusį giminaitį. Jeigu tiesa, kad aš, būdamas krikščionis, padariau žalos kitiems krikščionims, nuolankiai prašausi dovanojamas. Tai bus man didžiausias džiaugsmas ir didžiausia laimė šiame niekingame pasaulyje. Aš

norėčiau pasitraukti nuo visų velnio pagundų. Norėčiau tapti vienuoliu... arba kunigu.

Visi salėje buvę žmonės ėmė pusbalsiu kuždėtis. Niekas neabejojo, kad plėšiko gailestis — tik veidmainystė. Kažkas netgi nutraukė Kosą ir išdrįso kreiptis į popiežių:

— Šventasis tėve...

Bet nespėjo baigti, nes nauja salvė sukrėtė tvirtovę ligi pat pamatų. Keletas apelsino didumo akmenų, išmušę beveik visus stiklus, įlėkė pro langus ir nuriedėjo prie jo šventenybės, kuris tikėjosi, kad storos tvirtovės sienos turi jį apginti. Jis davė ženklą visiems išeiti iš salės. Pasiliko tik du iki dantų apsiginklavę sargybiniai ir Kosa.

Kai jo šventenybė pažvelgė į Kosą, jo akyse žybtelėjo keista, mįslinga šypsena.

— Visa, ką tu pasakei, teisybė? — paklausė.

— Taip, šventasis tėve. Aš padariau dievui šį įžadą prieš kelias dienas, kai štormo metu mano nuodėmingi laivai skeldėjo it riešutų kevalai. Tuomet aš prisiekiau stoti į vienuolyną arba tapti diakonu, jei išsigelbėsiu. Dievas ir jo švenčiausioji motina pasigailėjo manęs ir išgelbėjo. Nieko daugiau nebenoriu, kaip tik tesėti savo priesaiką. Leiskite mums tai padaryti, šventasis tėve, — ne tik tai man, bet ir mano bendrakeleiviams. Mano sesuo ir du bičiuliai kartu su manimi padarė tokius pat įžadus. Leiskite mums išgelbėti savo sielas, šventasis tėve, padėkite tapti vienuoliais arba kunigais, idant, skaisčiai ir dievobaimingai gyvendami, suvoktume, kaip žemai buvome puolę, koks nuodėmingas buvo mūsų gyvenimas iki šiolei.

Jo šventenybė vis taip pat mįslingai šypsojosi.

— Tavo noras bus patenkintas. Taipogi ir tavo palydovų. Bet...

Kosa sukluso. „Prakeikimas... Ką sugalvojo šis klastūnas?“

— Prieš apvilkdamas tave sutana, noriu kai ko tave paprašyti. Padėk man. Visi turi remti krikščionijos galvą kovoje su priešais. Krikščionys turi padėti man grumtis su išdavikais, kurie drįsta ne tiktai mane kaltinti nebūtais nusižengimais, bet ir niekšingai kelia ranką prieš visą bažnyčią.

Kosa lengviau atsikvėpė.

— Aš pasiruošęs, šventasis tėve! — tarė jis.

Po kurio laiko grįžęs į kamerą, jis pirmiausia vožė antausį milžinui, kurį pamatė žliumbiantį.

— Še tau paskutinį kartą! Po kelių dienų aš būsiu žemesnis už tave: tu būsi kunigas, o aš diakonas... O dabar eikit visi iš kameros — esat laisvi! — Ir parodė bičiuliams kapšiuką, prikimštą auksinių neapolietišku realų.

Kas gi nutiko? Ko jį prašė popiežius ir ką jis sutiko padaryti? Kas buvo tasai popiežius ir į kokius sunkumus jis buvo patekęs? Su kuo jis kovojo?

Kad skaitytojui paaiškėtų toji situacija, kurioje atsidūrė Kosa, reikia trumpai papasakoti apie tuometinį krikščionijos galvą, didįjį pontifiką, ir apie tai, kodėl jam prireikė Kosos pagalbos.

Tai buvo Urbonas VI – pirmasis popiežius, įsikūręs Italijoje po liūdnei išgarsėjusios „Babilono nelaisvės“ — beveik šimtą metų trukusio laikotarpio, kada popiežiai buvo išsikėlę iš Romos ir gyveno Avinjone, atkampiname Prancūzijos mieste, iš kur jie ir valdė bažnyčią¹.

¹ Ten, Avinjone, pontifikato nupirktame Prancūzijos mieste, popiežiai, turėdami milžiniškus turtus, naudojo visais gyvenimo malonumais ir patogumais. Gyveno jie puikiausiuose rūmuose, pastatytuose ankstesniųjų popiežių prancūzų, — gyveno taip, „kaip dera popiežiams“, pamiršę apaštališkąjį paprastumą. Didžiausieji to meto mąstytojai smerkė popiežius, pasislėpusius Avinjone. Smerkė ypač Petrarka, kuris ilgai gyveno prie popiežiaus rūmų ir buvo gerai susipažinęs su viskuo, kas ten darėsi. Jis sakė, kad „bet kuris popiežius, gyvenantis Avinjone, yra jau nebe popiežius“. [80] Vienne savo kūrinyje Petrarka lygina šį popiežių miestą su Babilonu, apie

1378 metų balandžio 7 dieną, pirmą kartą po septynių dešimčių metų pertraukos, konklava susirinko Vatikane rinkti naujo popiežiaus.

Kardinolų italų tebuvo vos keturi. Visi kiti — prancūzai, trokštą grįžti Avinjonan ir ten vėl smagiai sau gyventi. Tačiau priešais rūmus, kuriuose posėdžiavo konklava, susirinko mažne visa Roma. Spėjama, jog ten buvo apie 20 000 žmonių — tiems laikams didžiulis skaičius. Žmonės triukšmavo, rėkė, daužė duris ir sienas (igimtas italų ekspansyvumas), šaukdami rūmuose užsidariusiems kardinolams:

— Romiečio, romiečio, norim romiečio... ar bent italo, jeigu jau negalit išrinkti romiečio! [52]

Nors daugumas kardinolų buvo prancūzai, tačiau jie irgi nesutarė. Kardinolai iš pietinės Prancūzijos norėjo išsirinkti savo atstovą. Šiauriečiai nesutiko. O kad nugalėtų pietiečius, jie susitarė su keturiais kardinolais italais ir nusprendė laikinai išrinkti popiežium italą, Bario arkivyskupą Bartolomėjų Prinjaną.

Tai ir buvo tasai popiežius, su kuriuo susitiko mūsų herojus Nočeroje.

Tačiau kardinolai neišdrįso viešai paskelbti rinkimų rezultatų, nes balandžio 8 dieną romiečių reikalavimai pasidarė dar konkretni.

kurį rašo Jonas savo „Apokalipsėje“. Popiežiai, be abejo, nè negalvojo palikti šios puikios vietos, nesirengė išsižadėti ramaus gyvenimo ir grįžti į Romą, į tą „atsilikusį“ miestą, kur vėl jų laukė susidūrimai su įnoringa ir nenuolankia minia. Bet vis dėlto Kotrynai Sijenietei, moteriai, pagarsėjusiai savo šventumu, pavyko prisivilioti Grigalių XI į Romą. Ši jauna moteris, privertusį popiežių atkelti iš Avinjono į Romą, buvo populiari todėl, kad, liaudies manymu, ant jos „buvo nužengusi dievo malonė“. Popiežius Grigalius nemanė ilgai pasilikti Romoje, kuri, palyginus su Avinjonu, atrodė kaip kaimas. Jis neapkentė prastuomenės, bijojo romiečių. Grigalius ruošėsi grįžti atgal į gražųjį Avinjoną, bet taip ir pasimirė, neįvykdęs savo ketinimo. Pagal paprotį jo įpėdinio rinkti kardinolai turėjo atvykti į tą pačią vietą, kurioje didysis pontifikas buvo atidavęs dievui sielą.

Iš gatvės aidėjo šauksmai:

— Popiežius turi būti romietis! Jei ne, tai mes jus visus išgalabysim! [52, 72, 89]

Ką reikėjo daryti kardinolams, kad minia pagaliau nurimtų ir netektų nukentėti jiems patiems?

Popiežiškais rūbais prievarta aprenge vieną kardinolą romietį (šis priešinosi, nes bijojo, kad apgaulė išeis aikštėn ir minia susidoros su juo) ir atidarė rūmų duris prieš Romos liaudį, kad žmonės galėtų matyti „išrinktąjį popiežių romietį“.

— Aš ne popiežius! Išrinko ne mane! — šaukė persigandęs kardinolas Teombaldeskis.

Jo ir kitų kardinolų laimei, niekas tame sąmyšyje negirdėjo šio protesto, nes kardinolai sveikinimo šūkiais ir plovimais nustelbė kardinolo Teombaldeskio balsą. Taip dvi valandas, kol išsiskirstė minia, kankinosi niekuo nekaltas žmogus. [80]

Meco bažnyčios (Lotaringijoje) metraščiai pasakoja, kad kardinolai, prieš išrinkdami Bartolomėjų Prinjaną, su juo susitarė, jog po kelių dienų naujai išrinktasis popiežius atsisakysiąs sosto. Už tai pažadėjo pakelti jį kardinolu (jis buvo arkivyskupas). „Tikruoju“ popiežium norėta padaryti prancūzą, Ženevos kardinolą. [22] O kad apsisaugotų nuo romiečių rūstybės tuo atveju, jei išaiškės apgaulė, kardinolai išsislapstė Romos tvirtovėse bei pilyse ir pasirodė tik tada, kai aistros jau buvo atslūgusios.

Įsitikinę, kad mieste įsiviešpatavo rimtis, kardinolai atliko arkivyskupo Bartolomėjaus intronizacijos apeigas. Naujasis popiežius pasirinko Urbono VI vardą.

Veikiai kardinolai pamatė, kad jie apsiriko, išrinkę jį popiežium, nors ir trumpam laikui.

Urbonas VI buvo valdingas, griežtas žmogus, tvirtai vykdęs savo nutarimus. Ir jis nusprendė pasilikti Italijoje, nors kardinolai troškė troško kuo greičiau grįžti į Prancūziją. Be to,

jie sužinojo, kad popiežius ketina uždrausti simoniją, kuri kardinolams duodavo didžiules pajamas.

Urbonas VI matė, kad visa šventoji kolegija nusistačiusi prieš jį, ir, norėdamas apsidrausti, pakėlė kardinolais daugelį jam atsidavusių arkivyskupų.

Urbonas VI nesiskaitydavo su žodžiais ir kartą kardinolą Orsinį, įžymų romietį, viešai pavadino kvailiu.

Po kurio laiko kardinolai susirinko Ananio miestelyje ir paskelbė, kad popiežiaus išrinkimas esąs neteisėtas, nes kardinolams darę spaudimą romiečiai. Pas Urboną nusiuntė delegaciją su tokiu pareiškimu: „Mes sutinkame, kad tu ir toliau valdytumei bažnyčią, bet nutarėme paskirti tau globėją; jis padės tau laikytis poste, kurio užimti tau neleidžia tavo šiurkštumas ir pati tavo prigimtis.“

Apie tai rašo Ačeros arkivyskupas Tomas veikale „Apie popiežiaus Urbono VI išrinkimą“. [75]

Kardinolai pasamdė Gaskonijos, Anglijos ir Navaros kariuomenę ir pasiuntė ją prieš popiežiaus šalininkus. Visoje Italijoje prasidėjo baisios skerdynės. Sukilę Romos gyventojai žudė visus svetimtaučius, laikydami juos kardinolų statytiniais.

Popiežius Urbonas VI pagal savo planą paskyrė dvidešimt devynis naujus kardinolus. Kardinolai maištininkai — vienas ispanas, keli italai ir prancūzai, susirinkę į konklavą, paskelbė Urboną apsišaukėliu, atskyrė jį nuo bažnyčios ir išrinko popiežium Ženevos kardinolą Robertą, išgarsėjusį banditą ir žudiką, kuris, dar būdamas popiežiaus legatu, išpjovė visus Čezenos gyventojus. [76]

Taip Europoje atsirado du popiežiai. Urboną pripažino daugumas Italijos ir Vokietijos valstybių, Anglija, Vengrija ir Lenkija, Antrąjį popiežių pripažino Prancūzija, Škotija, Neapolio karalystė, Savoja ir Ispanija.

Sekančiais metais abu popiežiai pakaitom prakeikinėjo vienas kitą. Kiekvienas stengėsi kuo plačiau išgarsinti nešvarius ir skandalingus vienas kito darbelius. Visur dėjos keisti

dalykai: kiekvienoje vyskupijoje buvo po du vyskupas: vienas, paskirtas vieno popiežiaus, kitas — kito; kiekviename vienuolyne — po du vyresniusius; kiekviename pelningesniame bažnyčios poste — po du dignitorius. Nuostabiausia buvo tai, kad nė vienas iš jų nebuvo padorus žmogus. Šlykštūs ir pasileidę buvo žmonės, paskirti popiežiaus Klemenso VII (buvusio Ženevos kardinolo, kuris rezidenciją turėjo Avinjone), o trigubai didesni niekšai ir menkystos — Urbono VI statytiniai, atvykę į paskyrimo vietas iš Romos. [66]

„Abeji popiežių rūmai buvo pasiekę aukščiausią demoralizacijos laipsnį, — rašo vienas bažnyčios istorikas. — Demoralizacija buvo tokia akivaizdi, kad net abu popiežiai tai matė. Ir nutarė, jog, norint išvengti gėdos, vienintelė išeitis — nenusileisti. Abu jie griebdavosi šlykščiausių ir baisiausių tironijos formų, nevengdami bjauriausių ir negarbingiausių priemonių jai įgyvendinti: melo, klastos, apgaulės. Liaudis nustojo gerbusti dvasininkus — jie nebedarė liaudžiai jokio poveikio.“ [87]

„Šioje baisingoje kovoje, — rašo Klemenso VII biografas, — mirtinas pavojus grėsė ne tiktai žmonių kūnams, bet ir sieloms.“ Tiek vieno, tiek ir kito popiežiaus šalininkai, laikinai paėmę viršų, žiauriai susidorodavo su priešininku — degindavo žmones, kapodavo jiems galvas, žudė kaip įmanydami. Visa Popiežiaus sritis — Romos apygarda ir Ankonos grafystė — virto didžiuliu kovos ir skerdynių lauku. Besivaidijančių popiežių kariuomenės apiplėsdavo priešingos pusės bažnyčias ir vienuolynus, o paskui sugriaudavo juos arba sudegindavo. Nebuvo kitokios kalbos, kaip tiktai apie plėšimus, prievartavimus, žmogžudystes — vieno ir kito popiežiaus šalininkų siautėjimą. Visur viešpatavo siaubas ir suirutė.

Tiesiog stebėtis reikia, jog daugelis garbingų asmenų, tikrai padorūs žmonės, rėmė vieną ar kitą popiežių ir fanatiškai jam tarnavo. Taip elgėsi ir tie žmonės, kurie tuomet buvo laikomi šventais.

Klemenso VII, Urbono VI priešininko, šalininkai buvo palaimintasis Petras Liuksemburgietis ir šventasis Vincentas (Ferjė). Klemensui ir jo įpėdiniui taip pat ištikimai tarnavo ir šventoji Kolete, kurios už tai beveik šimtą metų po mirties nepripažino šventąja ir kanonizavo tiktai Pijaus VI laikais.

Turėjo šalininkų šventųjų tarpe ir Urbonas VI. Tai buvo Petras Aragonietis ir Kotryna Sijenietė. Ši šventoji, kurią mes jau minėjome (ji suorganizavo popiežiaus Grigaliaus grįžimą iš Prancūzijos į Italiją), karštai rėmė Urboną VI, popiežių, su kuriuo mūsų herojus susitiko Nočeroje. Ji viešai skelbė, kad kardinolai, išrinkę Robertą, yra ne žmonės, o įsikūniję velniai. Ir kėlė šiais žodžiais sąmyšį liaudyje. [16]

Kotryna Sijenietė susitiko su Urbonu VI ir patarė jam paskelbti kryžiaus žygį prieš „pseudopopiežių“, prieš „popiežių antikristą“.

Urbonas VI paklausė šventosios patarimo ir paskelbė kryžiaus žygį prieš Klemenšą VII, jo šalininkus ir visus tuos, kurie padėjo Klemensui išvengti „tikrojo popiežiaus“ rūstybės bei keršto ir laikė jo išrinkimą teisėtu. Kiekvienas uolus ir ištikimas „tikrojo popiežiaus“ šalininkas kaip atpildą galėjo gauti indulgenciją — iškilingą visų nuodėmių ir net praeity padarytų nusikaltimų atleidimą, kurį suteikdavo bažnyčia popiežiaus vardu.

Vienoje bulėje, popiežiaus Urbono VI paskelbtoje 1378 metais, sakoma: „Sunkia ir pražūtinga liga serga bažnyčia, nes tikri jos sūnūs drasko jai krūtinę savo gyvatiškais dantimis.“

Karas vis labiau plėtėsi. Kadangi Neapolio karalienė Joana prisidėjo prie antipopiežiaus, tai Urbonas VI ją ekskomunikavo ir pašalino nuo sosto. 1380 metais popiežius dar uoliau švaistėsi prakeikimais ir grasinimais. Balandžio 21 dieną paskelbtoje bulėje Urbonas pavadino karalienę „neteisybės ir nuodėmės dukteria“ (tuo tarpu anksčiau jis buvo ištikimas jos valdinys ir netgi ją šlovino). Išvadino ją taip pat atskalūne, eretike, apkaltino ruošus prieš jį sąmokslą ir prisidėjus prie tų, kurie

piktadariškai užgauliojo garbingą jo asmenį. Jis atėmė iš jos karalystę, konfiskavo visą jos turtą, „nes ji, — bylojo popiežiaus įsakas, — užsitraukė gėdą, įsivėlė į sunkius nusikaltimus ir niekšybes“. Atėmęs iš Joanos karalystę, popiežius atleido jos valdinius nuo klusnumo priesaikos. „Uždraudžiu kiekvienam, — buvo pasakyta bulėje, — klausyti valdovės, kuri taip nederamai elgiasi. Kas mokės jai mokesčius, bus prakeiktas, ir jį ištiks toks pat likimas, kaip ir šitą nedorą moterį.“ [74]

Pašalinti nuo sosto kokį nors valdovą — nelengvas dalykas, tam reikalinga kariuomenė. Urbonui reikėjo tokio valdovo, kuris paskelbtų karą Joanai. Surasti tokį žmogų popiežiui Urbonui padėjo šventoji Kotryna Sijenietė. Ji nuvyko į Vengriją ir prikalbėjo Vengrijos karalių palikti laikinai ramybėje turkus (kurie grasino šalies saugumui), žygiuoti su kariuomene į Italiją ir sumušti krikščioniškąją karalienę, popiežiaus paskelbtą už įstatymo ribų. Vengrijos karalius buvo senas, tad pasiuntė su kariuomene savo sūnėną Karolį Duracą. Šį „kryžiaus žygį“ finansavo popiežius, parduodamas bažnyčiai priklausanti turtą ir apdėdamas dideliais mokesčiais dvasininkus.

Pardavinėjo jis pačius brangiausius daiktus: mišių kielikus, patenas, kryžius ir šventųjų paveikslus. Visą bažnyčiose buvusį auksą sulydė į monetas. Tuos pinigus padalijo į dvi dalis: vieną pasiėmė pats „pragyvenimui“, kitą įteikė Karoliui Duracui, išžygiavusiam prieš Joaną.

Jiems pasisekė. Nugalėjo popiežius Urbonas ir Karolis Duracas. Iš pradžių buvo paimtas į nelaisvę karalienės vyras, o paskui pakliuvo į priešo rankas ir ji pati.

Urbonas VI įmetė ją į kalėjimą ir įsakė pasmaugti. Taip ir buvo padaryta. Neapolio karaliumi buvo paskelbtas Karolis Duracas.

Sutarimas ir geri santykiai tarp karaliaus ir popiežiaus truko labai neilgai. Popiežius Urbonas VI, pasiekęs laimėjimą,

nutarė, kad jis, tiek daug padėjęs Karoliui, turi dabar kaip bendrininkas teisę gauti dalį laimikio. Jis sumanė iškelti savo sūnėną Frančeską Prinjaną — ir iškelti kaip tiktai Karolio sąskaita. Prinjanas turėjo tapti Kapujos ir Amalfio hercogu, Nočeros markizu ir taip toliau. Urbonas privertė visus savo kardinolus vykti drauge su juo į Neapolį. Naujai iškeptasis karalius, apsirengęs diakono rūbais, pėsčias pasitiko jį, paėmė popiežiaus arklį už pavadžio ir pagarbiai vedė per miestą.

— Aš padariau tave karalium, — prabilo Urbonas, kai jie atvyko į rūmus ir pasiliko vieni. — O dabar tu padaryk mano sūnėną savo karalystės didiku. Perleisk jam Kapują, Amalfį, Nočerą ir dar keletą miestų. Karolis išblyško.

— Jeigu aš visa tai atiduosiu, tai kas be liks man pačiam? — paklausė.

— Atiduosi ar ne?

— Negaliu skaldyti karalystės.

— Tuomet aš visai tave pašalinsiu! [74]

Popiežiaus Urbono VI sūnėnas, liūdnei išgarsėjęs Prinjanas, tais laikais gyvenusio metraštininko liudijimu, buvęs tuščias žmogus ir tinginys, jam rūpėję tiktai pramogos, puotos ir moterys.

Patogiai įsitaisęs Karolio rūmuose, jis pagrobė ir parsivedė vienuolę iš šventos Klaros vienuolyno.

— Šventasis tėve! — užprotestavo Karolis. — Ką gi čia išdarinėja jūsų sūnėnas?

— A! — numojo ranka popiežius. — Jis dar jaunas, sunku jam sutramdyti savo aistras! — teisino jis sūnėną.

Vadinasi, jaunam žmogui leistina nesitvardyti ir grobti moteris! Betgi, kaip nurodo Prinjano amžininkas Ditrichas fon Nimas, popiežiaus sūnėnui buvo tada jau keturiasdešimt metų!

Taigi, Urbonas VI tvirtai įsikūrė Neapolio karalystėje, ir Karolį pasiekė nerimą keliantys gandai, jog popiežius, gyvendamas Nočeroje, daro sandėrius ne tiktai su jo priešininkais, bet veda iš kelio ir jo bičiulius.

Karolis nusiuntė popiežiui laišką, siūlydamas apsigyventi Neapolyje, kur gyveno jis pats: taip jam būtų patogiau sekti popiežiaus veiksmus.

„Tu per daug užrietei nosį, — atsakė jam popiežius. — Tai tu privalai atvykti pas mane ir pulti man po kojų, jei nori kalbėtis su manimi.“

Urbonas pradėjo vainoti karalių, tikėdamasis tuo patraukti savo pusėn liaudį.

„Tu apkrovei nepakeliamais mokesčiais vargšus, nelaimingus žmones, kurie ir taip skurdžiai gyvena. Reikia sumažinti mokesčius.“

Šiuo demagoginiu laišku Urbonas VI norėjo parodyti liaudžiai, kad jis rūpinasi jos likimu.

„Ne tau spręsti, ar aš turiu didinti ar mažinti mokesčius savo karalystėje. Patariu nesikišti į reikalus, kurie liečia vien mane. Tu gali tvarkyti kaip tinkamas tik savo dvasininkus“, — atsakė Karolis.

Po šio laiško Urbonas VI visai nutraukė santykius su karaliumi. (Kaip tik tuo metu Kosa ir išvyko į savo paskutinę kelionę.)

Vis dėlto Urbonas VI matė, jog daugumas jo kardinolų vis dar palaiko draugiškus santykius su Karoliu ir jam prijaučia. Norėdamas būti visiškai saugus ir tikras, kad visi jam artimi žmonės yra iš tiesų jam atsidavę, Urbonas įsakė suimti šešis pačius garbingiausius ir mokyčiausius kardinolus, šventosios kolegijos narius, ir įkalinti Nočeros pilies požemyje. Prieš tai jis įkalbėjo vieną savo artimųjų apkaltinti šiuos kardinolus, kad jie rengę prieš popiežių samokslą.

Kaltinamajame akte buvo pasakyta, kad tie kardinolai „ruošėsi pateikti popiežiui sufalsifikuotus melagingus kaltinimus, suimti jį, nuteisti, paskelbti eretiku ir pašalinti nuo sosto“. [76]

Ditrichas fon Nimas, gyvenęs tais laikais ir patsai stebėjęs šiuos įvykius (jis buvo popiežiaus sekretorius), rašo, jog Urbonas VI, keldamas šią bylą, norėjo nusikratyti įtakingesniais kardinolais.

„Redžo metraštyje“ nurodoma, kad, be kardinolų, popiežius suėmė ir kai kuriuos kitus bažnyčios hierarchus, arkivyskopus bei vyskopus, ir įsakė juos kankinti, kad jie „prisipažintų kaltais“. Neapolio karalius Karolis, buvęs Urbono VI kompanionas, padėjęs jam kovoti su karaliene Joana, irgi buvo atskirtas nuo bažnyčios. Buvo ekskomunikuota taip pat Karolio žmona, karalienė Margarita, ir jos vaikai „iki ketvirtos kartos“.

Vietoj kardinolų, apkaltintų išdavyste ir įmestų į kalėjimą, kur jie kankinami turėjo prisipažinti kaltais, Urbonas paskyrė kitus, tuo būdu atnaujindamas šventąją kolegiją. Visi jie buvo neapoliečiai, visi karaliaus Karolio priešininkai, visi kyšininkai ir palaidūnai. Popiežiaus Urbono kanceliarijos sekretorius Ditrichas fon Nimas gerai žinojo, kas dedasi mieste ir kaip ištvirkauja kardinolai. Dažnai jam tekdavo girdėti, kaip kilmingos Neapolio damos, rengdamos kokį pasilinksminimą, sakydavo: „Būtinai reikia pasikviesti mūsų mieluosius kardinolus...“

Kitą dieną po mūsų aprašyto pokalbio su popiežiumi Baltazaras Kosa surinko popiežiaus kariuomenę, padrąsino žmones ir, netikėtai užpuolęs priešą, paėmė vienuolika kaptultų. Jis vijosi priešą beveik ligi pat pajūrio. Po kautynių Kosa nuvyko į popiežiaus rūmus, nes jam pranešė, jog Urbonas noris jį matyti.

Popiežius įdėmiai pažiūrėjo Kosai į akis.

— Tu sakei, kad nusimanai apie teologiją. Ar tai tiesa?

— Aš nesakiau, kad nusimanau apie teologiją, — sakiau, kad esu teologas, — tvirtai pareiškė Kosa, — teologas, ir dargi žinau kanonus. Penkerius metus mokiausi Bolonijoje ir visada

būdavau pirmas. Atsitiktinumas privertė mane nutraukti mokslą, aš negavau diplomo, bet tai nieko nereiškia: diskusijoje aš sukirsiu bet kurį teologą.

Urbono akys sužibo.

— Klausyk, — kreipėsi jis į Kosą, — Karolis Duracas iš mano rankų gavo karalienės Joanos sostą, o dabar atsimoka man tuo, kad kariauja prieš mane. Jis atvirai stojo prieš bažnyčią. Negana to, kad pasiuntė prieš mane kariuomenę, — jis, kaip tikras nelabasis, mėgina patraukti savo pusėn kai kuriuos ypač patvirkusius kardinolus, rausiasi ir po mano sostu. Aš įtariu daugelį kardinolų ir vyskupų. Dabar, kai Karolio kariuomenė man nebebaisi, pavedu tau juos ištardyti.

— Kame jie?

— Tvirtovėje yra požemis. Įsakiau juos ten įmesti. Gavęs šventimus, tuojau pat pradėsi tardymą. Tardyme dalyvaus mano sūnėnas. Kartais ateisiu ir aš.

Šaltiniai nenurodo, kuo vardu buvo žmogus, kuriam Urbonas VI pavedė tardyti kardinolus. Juose tepasakyta, kad „tardymą... pontifikas pavedė buvusiam piratui, tapusiam dvasininku“.

Visi metraštininkai vieningai kalba apie popiežių Urboną VI vien tiktai bloga. Vadina jį tėvažudžiu, girtuokliu, kraugeriu žvėrimi, galinčiu įvykdyti bet kokią piktadarybę. Šiuolaikiniai katalikybės tyrinėtojai vadina šį popiežių tironu ir smurtininku. [74]

Katalikų arkivyskupas Bondrijaras vadina jį bepročiu, o abatas Mure tvirtina, jog popiežius Urbonas VI buvęs maniakas.

Vienas metraštis pasakoja, kad suimtuosius vyskopus ir kardinolus Urbonas liepdavęs taip žiauriai kankinti, jog kai kurie mirė nuo kančių, o kiti liko luoši visam gyvenimui.

Ditrichas fon Nimas, kuris, kaip popiežiaus sekretorius, geriau už kitus žinojo visa, kas vyko tais metais, yra papasakojęs šiurpių smulkmenų apie vyskupų ir kardinolų

kankinimus, apie popiežiaus Urbono VI nežmoniškumą. Fon Nimas pabrėžia, kad visa tai jis matęs savo akimis, nes dalyvaudavęs kankinamųjų tardyme ir užrašinėdavęs jų parodymus.

Toliau fon Nimas pasakoja, kad sukaustytus grandinėmis dvasininkus iš rūsio atvedavo į kankinimų kamerą; ten sėdėdavęs tardytojas (mūsų herojus), kuris uoliai vykdęs savo pareigas ir kasdien kartojamais kankinimais stengėsis išgauti „prisipažinimą“. Dažnai ten būdavęs Urbonas ir jo sūnėnas.

Urbonas pats duodavęs Kosai nurodymus, kaip jis turįs tardyti.

— Nereikia jiems kelti tiesioginių kaltinimų. Reikia tiktai paklausti: „Ką tu padarei? Kodėl tave suėmė?“ Jie, žinoma, neatsakys, ir tuomet juos nusiųsi į kankinimų kamerą.

Baltazaras ir jo bičiuliai Rineris Gvindžis ir Gvindačas Buonakorsas, dabar jau kunigai, ėmėsi šio nešvaraus darbo. Atrodo keista, kad kaip tik šitiems ką tik iškeptiems kunigams su randais rankose, veiduose ir kakluose, buvo pavesta tardyti aukštosios dvasininkijos atstovus. Jie nebuvo teisėjai. Jiems terūpėjo viena — išgauti iš tariamųjų suokalbininkų „prisipažinimą“. Didžiausią efektą darė savo išvaizda Gvindačas, tas bjaurus ir grubus milžinas, rauplėtas, kreivaburnis ir raišas, su ryškiai blizgančia vienintele išsproginta akimi. Jis ėjo kunigo ir tardytojo pareigas. Pasikėlęs sutaną, Gvindačas didingai sėdėdavo už tardytojo stalo, o vėliau — už stalo kankinimų kameroje.

Mes pagailėsime skaitytojų ir neaprašinėsime visų tų baisių kankinimų, kuriuos turėdavo iškentėti daugiausia ligoti ir seni dvasininkai. Pastebėsime tik, kad vienintelis iš visų trijų tardytojų, bent kiek užjautęs suimtuosius, buvo milžinas.

Kankinimai buvo tokie šiurpūs, kad Akvilos vyskupas neištvėrė.

— Liaukitės! — sušuko. — Sakysit, ko jūs norit iš manęs? Prisipažįstu kaltas. Nustokit kankinę mane, verčiau tegul aš numirsiu! [78]

Po vyskupų pradėjo vieną po kito mušti ir kankinti kardinolus. Budeliai tol tęsdavo savo niekšingą darbą, kol žmonės netekdavo sąmonės. [74]

Kosa šaltakraujiškai traukė iš savo aukų „prisipažinimus“. Jis atsiminė, kaip šventoji inkvizicija kvotė jį panašioje kameroje, ir tie prisiminimai dabar jam pravertė. Tačiau jis matė, kad abu jo pagalbininkai, ypač sutanotasis milžinas, gailisi kankinamųjų. Vienintelėje Buonakorso akyje blizgėdavo vos sulaikomos ašaros. Popiežiaus sūnėnas, Kapujos, Amalfio ir Nočeros „valdovas“, pastebėjo kartą šį milžino jautrumą ir ėmė tyčiodamasis iš jo kvatotis kankinamo bažnyčios korifėjaus akivaizdoje. Urbonas VI, kuris sode, kankinimų kameros palangėje, garsiai giedojo psalmes (jo balsas pynėsi su klaikiu kankinamo kardinolo riksmu), nustebo, išgirdęs linksmą sūnėno juoką, ir atėjo pasižiūrėti, kas čia darosi. Jis pamatė, kad neseniai išventintas kunigu milžinas, kuriam jis patikėjo tokį rimtą darbą, sėdi susilenkęs ir vos neverkia iš gailesčio.

Urbonas VI įsiuto, kraujas mušė jam į galvą. Įnirtingai dėbelėjęs į susigraudinusi Gvindačą, sušuko:

— Jūs tik pažiūrėkite į šitą žmogų! O juk aš jam pavedžiau vesti tardymą! Ko paleidai dūdas kaip boba?

„Net ir mažiausia užuojauta, parodyta aukoms kankinimų metu, — rašė popiežiaus kanceliarijos sekretorius, — įpykindavo popiežių, kuris dažnai stebėdavo šias nežmoniškas scenas; kas nesugebėdavo nuslėpti savo silpnumo, būdavo negailestingai baudžiamas. Popiežiaus veidas parausdavo, jis imdavo šaukti gergždžiančiu, trūkčiojamu balsu. Kartą vos neišvijo dviejų „tardytojų“, pastebėjęs, kad jie negali ramiai žiūrėti į kankinamuosius.

— Nešdinkitės lauk! — rėkė jis. — Jūs bobos, žliumbos, tokių man nereikia! Tučtuojau nešdinkitės, arba įsakysiu išplakti!

Šiais žodžiais jis duodavo suprasti visiems, o ypač vienam iš piratų „vyriausiajam tardytojui“, kad jam pavestą darbą reikia vykdyti dar žiauriau.“ [78]

Kosa stengėsi nuraminti Urboną VI.

— Jūs neteisingai juos supratote, šventasis tėve, — tvirtai tarė jis, kreipdamasis į popiežių. — Anksčiau, kai mes vertėmės anuo amatu, abu jie buvo pakankamai žiaurūs. Jus, matyt, klaidina blizganti to plėšiko akis.

Ji ir mane kitados buvo suklaidinusi, šventasis tėve.

Urbonas VI išėjo ir už lango vėl garsiai užtraukė psalmę, tarsi akompanuodamas siaubingiems riksmams. Tai jis darydavo sistemingai, tyčia, kad tardytojai nuolat justų, jog jis netoliese, ir nenutrauktų kankinimų.

Bet niekas negelbėjo — kardinolai ir vyskupai neprisipažino kalti. Tiesa, Sangro kardinolas, nebepakeldamas kančių, davė ženklą, kad noris kalbėti („Pagaliau prisipažins!“ — pagalvojo mūsų herojus), bet pasakė visiškai ne tą, ko buvo iš jo laukiama.

— Aš iš tikrųjų esu nusikaltimo dalyvis. Sunkiai aš nusidėjau. Bet nusidėjau ne prieš popiežių. Priešingai, aš norėjau padėti Urbonui VI. Būdamas popiežiaus legatu, aš kankinau arkivyskopus, vyskopus ir kitus bažnyčios dignitorius, savo kolegas, nors neturėjau teisės to daryti, — aš tik norėjau paremti savo dabartinį kankintoją. [87]

— Palikite jį, — įsakė Kosa. — Atveskite Venecijos kardinolą.

Venecijos kardinolas buvo silpniausias iš visų kardinolų, bet kankino jį žiauriausiai ir žvėriškiausiai. Budeliai išlaikė jį kameroje mažne keturias valandas, taikydami įvairiausias tortūras, nes iš sodo be paliovos girdėjosi akompanimentas — popiežiaus malda.

„Urbonas be atvangos giedojo psalmes, — rašo popiežiaus kanceliarijos sekretorius, — nenuleisdamas balso, kad „tardytojai“ kameroje girdėtų jį ir nesusvelnintų baisių kankinimų, žinodami, jog popiežius yra čia pat ir juos seka. Tuo tarpu jo sūnėnas juokėsi ir laidė sąmojus, mėgaudamasis šiurpiu reginiu.

Kartą aš neištverčiau, — priduria Ditrichas fon Nimas, — nebepajėgiau stebėti šio reginio, apsimėčiau, kad staiga mane suėmė blogumas, ir išėjau iš kankinimų kameros.“ [10, 74, 78]

Visas pasaulis žinojo, kokie dalykai dedasi popiežiaus tvirtovėje Nočeros mieste. Visi žmonės užjautė kankinamas aukas. Karalius Karolis, piktindamasis Urbono VI intrigomis ir piktadarybėmis, kaip įmanydamas stengėsi jį išvaryti iš savo valdų. Anksčiau jam tai nepavyko dėl to, kad jis turėjo labai mažą kariuomenę. O dabar buvo sutelkęs stiprias pajėgas ir patraukė į Nočerą, pasiryžęs išvyti pagaliau popiežių iš savo karalystės. Didelė kariuomenė su karaliumi priešakyje atžygiavo prie Nočeros sienų, tvirtai nusistačiusi nedaryti su popiežiumi jokių ceremonijų.

— Šį kartą bus sunkiau, šventasis tėve, — atvirai pareiškė Kosa Urbonui VI.

„Karalius apšaudė popiežių iš katapultų, lyg jis būtų ne krikščionių bažnyčios galva, o koks turkas“, — sakoma „Neapolio metraštyje“.

O Ditrichas fon Nimas rašo: „Popiežius Urbonas VI, norėdamas bent mažumėlį atkeršyti Karoliui, tris — keturis kartus per dieną pasirodydavo prie pilies lango su žvake vienoje rankoje ir varpeliu kitoje ir didžiu balsu iškilmingai ekskomunikuodavo karalių ir jo kariuomenę. Paskui eidavo į kankinimų kambarą ir liepdavo budeliams dar žiauriau „dirbti savo darbą“. [78]

„Visa tai gerai. Bet kas bus su mumis po savaitės, kai nebeturėsime nei ginklų, nei maisto?..“ — galvojo mūsų herojus.

Ir vėl Kosa padarė popiežiui nepaprastai vertingą paslaugą. Sunkią valandą, kai popiežiui grėsė pavojus patekti į rankas savo negailestingiausiajam priešui (kokia gėda ir pažeminimas!), Kosa išspruko iš Nočeros ir susitiko su Nolos grafu Raimondu dei Balču, Tamazu San-Severinu ir Monte Kasino vienuolyno vyresniuoju Pietru Tarteru. Visi trys jie pretendavo į karaliaus Karolio sostą. Surinkę kariuomenę, jie kartu su Kosa išžygiavo padėti popiežiui.

Pirmiausia popiežius buvo pervežtas iš Nočeros į Salerną. Ten persikėlė ir Kosa su savo draugais.

Karolis netrukdė jiems pabėgti. Jis norėjo tik vieno: kad intrigantas popiežius visam laikui apleistų jo karalystę.

Bet Urbonas VI, išvydęs Salerne jų laukiančius laivus, kuriais jie turėjo vykti toliau, išsigando.

— Kieno čia laivai?

— Gasparo Kosos.

— O! — pasibaisėjo Urbonas VI. — Žinau aš tą „admirolą“ — jis tarnauja Provansui. Jis paims mane į nelaisvę ir perduos budeliui antipopiežiui.

Iš tikrųjų „arkipiratas“, mūsų herojaus brolis, teikė paslaugas Provanso valdovui. Urbono VI nepasisekė perkalbėti. Veltui stengėsi Baltazaras jį nuraminti, laiduodamas už savo brolių, — Urbonas vis tiek nesiryžo plaukti Gasparo laivu. Teko keliauti sausuma į Beneventą, o iš ten į miestelį, esantį tarp Barletos ir Tranio, Adrijos jūros pakrantėje. [104]

Kaipgi jautėsi kardinolai ir kiti aukšti dvasininkai, popiežiaus Urbono VI aukos, kurias jis bėgdamas pasiėmė kartu?

Akvilos vyskupas buvo taip nukankintas, jog panėšėjo į lavoną su išsukinėtais rankų ir kojų sąnariais. Jis ne tik nebegalėjo paeiti, bet ir vos laikėsi ant arklio.

Urbonas VI tolydžio atsigrėždavo ir žiūrėdavo į atsiliekantį vyskupą.

— Tas velnias vos velkasi. Jis nori, kad mus sučiuptų, — tarė jis Kosai, jojusiam greta.

Popiežius, perpykęs, kad vyskupas trukdo jiems keliauti, kraupiai nusišypsojo Kosai, kuris, nors ir buvo su sutana, gana gerai jautėsi balne.

— Sūnau mano! Reikia nusikratyti šituo velniu — jis stengiasi pražudyti mane.

Baltazaras išsitraukė kardą, paslėptą po sutana, užsimojo ir smarkiai kirto vyskupui per galvą.

„Lengva mirtis, — pagalvojo Kosa. — Nespėjo nė pajusti!“

Nuožmus Urbono VI žvilgsnis bylojo, kad jis dar nepatenkintas.

— Palikite jį ant kelio! — suriko jis žmonėms, kurie apsupo lavoną ir mėgino jį pakelti. — Meskite žemėn, tegul sukapoja varnai. Aprašydamas šį atsitikimą, popiežiaus sekretorius sako: „Man neteko girdėti, kad kuris kitas bažnyčios galva būtų taip neteisėtai žudęs žmones — pats ar svetimomis rankomis.“ [78]

Genujiečių laivas, kuriuo Urbonas VI ir mūsų herojus išplaukė į Genują, sustojo Pizoje. Popiežių ten sutiko miesto valdovas Pietras Gambakortis.

Gandai apie kardinolų kankinimus pasiekė ir šį miestą, ir Gambakortis kreipėsi į popiežių, prašydamas bent kiek pagailėti dvasininkų.

Urbonas VI įniršo. Jis paliepė atvesti aukas ir įsakė Kosai vėl viešai juos apkaltinti, kad jie esą „suokalbininkai“, „tėvažudžiai“ (juk jie kėsinęsi nunuodyti „šventąjį tėvą“!), užkietėję intrigantai, klastingesnį už patį šėtoną.

— Kuo galite pasiteisinti? — paklausė Kosa.

— Mes nekalti! — pasigirdo tylus atsakas. — Mes nieko nepadarėme prieš jo šventenybę.

Sunki suimtųjų būklė nejaudino Urbono VI, nors jie visi panėšėjo į griaučius, aptrauktus oda, ir netgi tie, kuriems

nebuvo išsukinėtos rankos ir kojos, negalėjo pasijudinti — buvo virtę tikrais invalidais.

— Veskite juos į laivą! — įsakė popiežius.

Genujoje dožas perdavė popiežiui Anglijos karaliaus laišką.

„Istono kardinolas — mano valdinys, — rašė karalius Ričardas. — Jeigu jis tikrai ketino tave nunuodyti, jeigu bijai dėl savo gyvybės — pašalink jį. Atsiųsk jį pas mane, aš pats jį prižiūrėsiu...“

Urbonas VI nenorėjo apie tai nė girdėti. Bet laišką perskaitė iki galo.

„O jei neatsiųsi kardinolo pas mane, — tęsė Ričardas, — tai bus ženklas, kad nesiskaitai su manimi. Tuomet aš būsiu priverstas pagalvoti, ar kartais nebus teisėtas popiežius Klemensas VII (antrasis popiežius), o ne tu.“

Urbonas VI pasipiktino, tačiau įsakė paleisti Anglijos kardinolą, kad dėl jo neprarastų savo įtakos Anglijoje. Bet užtat kitiems penkiems suimtiesiems kardinolams kliuvo dvigubai. Urbonas VI jų nepaleido, nepaisydamas kilmingųjų genujiečių tarpininkavimo, įkalbinėjimų ir prašymų.

Kosa kaip ir anksčiau kasdien vaikščiojo į kalėjimą ir juos „tardė“ pagal popiežiaus nurodymus.

Bet štai vieną rytą popiežių įsiutino žinia, jog dingo du jo „ministrai“ — Ravenos ir Pietra-Molo kardinolai.

Urbonas įnirtęs kramtė lūpas.

— Tai vilkai! — šaukė. — Tai lapės! Matyt, ne kas kitas, kaip jie, kurstė genujiečius reikalauti, kad paleisčiau suimtuosius!

Netrukus atėjo naujos žinios: abu kardinolai, jo vakarykščiai „ministrai“, pabėgo į Avinjoną pas popiežių Klemensą VII. Perbėgo pas jo priešininką!

Urbono VI vos neištiko stabas.

— Ir šituos gyvates aš tiek metų šildžiau savo anty! — šaukė jis.

Veltui genujiečiai prisipykę prašė jį paleisti penkis suluošintus kardinolus ir keturis vyskopus.

— Baltazarai, — kasdien primindavo jis mūsų herojui, — nežiopsok! Jie iš kailio neriasi, stengdamiesi išplėsti juos iš mano rankų. Kiekvieną naktį jie gali iškrėsti bet kokį pokštą!

— Nesibijokite, šventasis tėve.

Vieną naktį tikrai kažkas mėgino išlaisvinti kardinolus, bet Kosa nesnaudė ir užbėgo vaiduotojams už akių, per susirėmimą nukaudamas du žmones.

— Nesirūpinkite, šventasis tėve, — kalbėjo jis tą rytą popiežiui. — Niekam nepasiseks jų išvogti.

Ir iš tikrųjų, pakartotiniai genujiečių mėginimai išvaduoti suimtuosius nuėjo niekais.

Bet ir Urbono VI viešėjimas šiame mieste pasidarė nebepakenčiamas. Pasišaukęs kartą mūsų herojų, jis tarė:

— Kosa, aš išvykstu. Genujiečiai per daug jautrūs — jie stačiai neduoda man ramybės.

Surask porą ar trejetą laivų su ištikimais kapitonais ir nepastebimai nakties metu pergabenk į juos ir suokalbininkus.

De Pote pažymi, kad kai kurie metraščiai pasakoja, jog penki kardinolai, ir keturi vyskupai — popiežiaus aukos, kurias jis atkakliai tampė kartu su savim, — buvę papjauti ar pasmaugti Genujos kalėjime. Tačiau tai nepagrįstas tvirtinimas.

Kai Urbonas VI, priverstas apleisti dožų miestą, sėdo į laivą, penki kardinolai bei keturi vyskupai buvo gyvi ir Kosos rūpestingai ten atgabenti.

Urbonas panoro pats įsitikinti, kad jie tikrai atvesti. Jam parodė suimtuosius. Tada jis įsakė:

— Paimkite devynis stiprius maišus, įkiškite į juos kardinolus ir vyskopus ir gerai užriškite. O kai nuplauksime toliau nuo kranto, kur nors gilesnėje vietoje išmeskite juos į jūrą.

Ir, laivui nutolus nuo Genujos, devyni maišai buvo išmesti už borto. Tai atrodo neįtikima, bet kaip tik toksai buvo Urbono VI kardinolų ir vyskupų galas. [74, 78, 89]

Mūsų herojaus lydimas, Urbonas VI pasiekė Luką. Čia jam teko užtrukti. Toliau vykti buvo negalima. Visa Neapolio karalystė bruzdėjo. Popiežiaus šalininkai, įžymūs didikai, tie patys, kurie padėjo popiežiui apleisti Nočerą, sukilo prieš Karolį. Karaliui laikinai buvo pavykę paimti viršų, bet netrukus jis buvo nužudytas.

Aistros įsiliepsnojo dar stipriau. Karalius mirė, bet liko karalienė, jauna našlė, velionio vienmintė. Ką su ja daryti? Atskirti nuo bažnyčios! Taip ir padarė. Popiežius pats nusiuntė karalienei ilgą ir pompastišką ekskomuniką. Šiuo prakeikimu Urbonas VI susidorojo ne vien su karaliene — jis sudavė smūgį ir jos sūnui, velionio karaliaus įpėdiniui, o taip pat ir kitiems savo priešo šeimos nariams.

Net ir mirusiam karaliui Urbonas VI nesiliovė keršijęs! Visi karūnuotieji privalėjo drebėti prieš „švento Petro įpėdinį“.

— Šuo prakeiktas, — sakė Urbonas VI apie velionį karalių, — taip jam ir derėjo padvesti, kad nenorėjo paklusti šventajam sostui. Niekas jo nelaidos. Nei Vengrijoje, nei Italijoje, nei visame pasaulyje neatsiras kunigo, kuris ryžtųsi jį palaidoti! [89]

Urbonas dar sykį pasiuntė prakeikimą našlaujančiai karalienei ir sosto įpėdiniui. Visos popiežiaus gudrybės turėjo vieną tikslą — palenkti neapoliečius, kad uždėtų karaliumi jo sūnėną.

Popiežius išleido bulę, kurioje sakoma, kad jis, Urbonas VI, esąs dabar vienintelis teisėtas Neapolio karalystės valdovas. Bet tai nieko neįtikino...

Be sūnėno, Urbonas VI dar turėjo dvi dukterėčias, prieš aštuonerius metus įstojušias į vienuolyną ir pasišventusias amžinai mergystei. Tada jų dėdė dar nebuvo turtingas. O praturtėjęs Urbonas VI atsiėmė dukterėčias iš vienuolyno ir tuoj

pat išleido už vyrų. Kraiti jos gavo didžiulį. Buvusioms vienuolėms teko po trisdešimt tūkstančių aukso dukatų „iš bažnyčios turto“.

Šis atvejis — ne vienintelis. „Redžo metraštis“ nurodo, kad Urbonas VI dažnai konfiskuodavęs bažnyčių, vienuolynų ir net ligoninių turtą, jį parduodavęs, o gautus pinigus pasisavindavęs. [74]

Urbonas VI brandino didelių karo žygių planus. Buvęs prie jo piratas, dabar tapęs dvasininku, dar labiau kurstė grobikiškus jo siekimus. Popiežius paskelbė kryžiaus žygį prieš Neapolio karalystę, o paskiau prieš „atskalūnus“ graikus Bizantijoje, nešdamas jiems „šviesą“, kurią jie prarado prieš daugelį amžių dėl Konstantinopolio patriarcho Fotijaus kaltės.

Specialioje bulėje buvo paskelbta, kad konfiskuojamas Peloponesas (Achajų kunigaikštystė), formaliai priklausęs jaunam karaliui Vladislovui.

— Ruoškis, mano sūnau! — įspėjo Urbonas VI Kosą ir pradėjo telkti kariuomenę smūgiui prieš vengrus ir prancūzus.

Tačiau Urbonui VI nepavyko įgyvendinti savo plano. Katalikų bažnyčios istorikas Vioedžas sako: „Urbonas VI rengėsi vėl įsikurti Romoje, bet dievas nesiteikė jam to leisti. Bekeliaudamas jis nuvirto nuo mulo ir, atvykęs į Romą, netrukus mirė.“

Urbono VI sūnėnas, kuris laikėsi vien tik savo dėdės pagalba, mirus popiežiui, ėmė būgštauti, kad Neapolio karalystėje gali jį sučiupti ir pakarti. Savo vienuolę jis nugabeno atgal į tą patį vienuolyną, iš kurio buvo ją pasigrobęs, pasiėmė žmoną ir vaikus, nusisamdė laivą, susikrovė į jį visa, ką spėjo prisiplėšti iš savo laikinų valdinių (rūbus, pinigus), ir taip pat nutarė grįžti Romon. Tačiau laivas paskendo, popiežiaus sūnėnas ir jo šeima žuvo, išplėštos gėrybės atsidūrė jūros dugne.

Dabar, mirus Urbonui VI ir likus tik vienam popiežiui, visiems atrodė, jog turi baigtis ir schizma — katalikų bažnyčios skilimas. Tačiau tos viltys neišsipildė. Keturiolika Urbono VI kardinolų (tiek jų liko po to, kai penki kardinolai buvo prigirdyti, o du pabėgo pas Klemensą VII į Avinjoną), bijodami, kad gali netekti savo vietų, išrinko naują popiežių, tai yra Urbono VI įpėdinį.

Taigi schizma nebuvo likviduota. Naujasis popiežius, Petras Tomačelis, pasivadino Bonifacu IX. Jis buvo neapolietis, Kosos šeimos bičiulis, Baltazaro vienmetis ir toli gražu per jaunas vadintis „krikščionijos tėvu“. Jis turėjo trisdešimt metų, o mūsų herojus — dvidešimt devynerius. Tačiau Baltazaras buvo išsilavinęs žmogus, o Bonifacas IX — beraštis tamsuolis.

Įžengęs į sostą, kitą dieną Bonifacas IX pasišaukė Kosą ir paskelbė jam:

— Skiriu tave švento Eustachijaus katedros arkidiakonu. Noriu, kad būtum prie manęs Vatikane. Bijau, kad gali prasidėti dideli įvykiai, ir man bus reikalingi tavo patarimai.

Iš tikrųjų, kai tik Prancūziją pasiekė žinia, kad Romoje po Urbono VI mirties išrinktas naujas popiežius, Klemensas VII tučtuojau atskyrė jį nuo bažnyčios.

„Teištinka apsišaukėlių Romos popiežių visi Senojo ir Naujojo testamento prakeikimai, — buvo sakoma ekskomunikijoje. — Tenubaudžia Dievo kalavijas antipopiežių ir jo bendrininkus, teužgęsta amžiams jų gyvybės žibintas, o jų sielos tesudega pragaro ugnyje. Tebūnie prakeikti visi popiežiaus-antikristo šalininkai. Teištinka juos Aukščiausiojo rūstybė, ir tebūnie jie atskirti nuo Kristaus bažnyčios, ir tenegauna šventosios komunijos per amžių amžius.“

Naujasis popiežius sutrikęs pažvelgė į Kosą, laukdamas jo atsakymo.

Kaip liudija Vatikano sekretorius Ditrichas fon Nimas, šis jaunas Neapolio feodalias, Urbono VI kardinolų dėka tapęs

popiežium, buvo toks nemokša, kad ne tik nesuprasdavo pasirašomų dokumentų turinio, bet vos įstengdavo ir juos pasirašyti. Jį suglumindavo net patys paprasčiausi klausimai, ir jis nežinodavo, ką atsakyti.

Ir štai dabar šis žmogus kreipėsi į Kosą, prašydamas draugiško patarimo.

— Kaip man pasielgti, Baltazarai? Aš irgi norėčiau prakeikti savo priešą. Ir dar baisiau — taip, kaip dar niekas nėra ko nors prakeikęs. — Bonifacas IX įdėmiai pasižiūrėjo į Kosą. — Tą prakeikimą turi sukurti tu.

— Aš tai padarysiu, šventasis tėve, — ramiai atsakė mūsų herojus savo šeimos bičiuliui, iškilusiam į tokį aukštą postą. — Sukursiu. Bet noriu paprašyti ir tave paslaugos.

Norėčiau, kad į tą katedrą, kurioje tarnauju, paskirtum du kunigus, senus mano bičiulius: Rinerį Gvindžį ir Gvindačą Buonakorsą. Tegul jie man vadovauja...

Kitą dieną popiežius Bonifacas IX „urbi et orbi“¹ paskelbė ekskomuniką savo priešui antipopiežiui „Avinjono antikristui“, — ekskomuniką, kuri, kaip skaitytojas tuojau pat matys, iš tikrųjų toli pranoko Klemenso VII ekskomuniką.

„Tamsybių kunigaikščiui Šėtonui, gyvenančiam pragaro gelmėse su velnių legionais, pavyko savo vietininką žemėje, antikristą Klemenką VII, uždėti krikščionijos galva ir duoti jam patarėjais kardinolus, sutvertus pagal velnio paveikslą bei panašumą, pagimdytus gyropelnystės bei gobšumo, o taipogi jų seserų — godulystės ir įžūlybės.

Tepasiunčia jam Viešpats aklumą ir beprotybę, teprasiskiria dangus ir teištinka jį žaibais ir perkūnais. Tekrinta ant jo Visagalio ir šventųjų Petro ir Povilo rūstybė. Teprakeikia jį kiekvienas ateinantis ir išeinantis. Teesie prakeiktas jo valgis ir visas jo turtas, ir šunys, kurie jį sergsti, ir gaidžiai, kurie jam gieda. Teištinka jį Datano ir Abirono likimas. Tepraryja jį gyvą pragaras, kaip Ananijų ir Safirą, apšmeižusius Viešpatį, tebūnie

jis nubaustas, kaip Pilotas ir Judas, Viešpaties, išdavikai. Tekrinta ant jo Mergelės Marijos ir visų šventųjų prakeikimas, teištinka jį, tą bažnyčios niokotoją, baisiausios pragaro kančios. Tepasikelia prieš jį visas pasaulis. Teprasiveria ir tepraryja jį žemė, ir net jo vardas teišnyksta amžiams nuo žemės veido. Visi, kas gyvas, tepaskelbia jam karą, tesukyla prieš jį gamtos jėgos bei žmonės ir tesunaikina jį. Tepavirsta tyrais jo buveinė. Tesumaišo šventieji jam protą, o po mirties angelai tenulydi juodą jo sielą į Šėtono karalystę, kur velniai, nepaisydami su juo sudaryto sandėrio, kankins jį per amžius už jo piktadarybes. Tepasiunčia Visagalio ir visi šventieji tam Šėtono vietininkui ir jo patarėjams kardinolams tokį prakeikimą, koku buvo prakeikti Judas Iskarijotas ir Julijonas Atsimetėlis. Težūnie visi antikristo Klemenso VII šalininkai, kaip žuvo Diokletianas ir Neronas. Tebūnie suskaitytos pasigailėjimo vertos jų dienos. Teištinka juos nelaimės ir badas, tesuserga jie raupsais ir kitomis ligomis. Tebūnie prakeikta jų giminė, tenepadeda jiems maldos, tegul nenužengia ant jų Dievo malonė. Teesie prakeikta vieta, kur jie gyvena, ir ta, kur jie persikels. Prakeikimas visiems, kurie nepripažįsta Bonifaco IX. Telydi juos prakeikimas dieną ir naktį, kas valandą ir kas minutę, vis tiek, ar jie valgo ar virškina maistą, būdrauja ar miega, kalba ar tyli. Prakeikimas jų kūnui nuo viršugalvio ligi kojų nagų, teapkurstą jie, teapanka ir tepraranda kalbą, tenudžiūsta jiems rankos ir kojos, telydi juos visad prakeikimas — ar jie sėdi, stovi ar guli. Prakeikti jie nuo šiol ir per amžių amžius ligi paskutinio teismo dienos. Tepadvesia jie kaip šunys ar asilai, o vilkai tesudrasko jų smirdinčius lavonus. Ir tebūnie Šėtonas ir juodi jo angelai jiems amžini palydovai. Amen!“ [2] Šis prakeikimas buvo skaitomas per kiekvienas pamaldas visose Romos popiežiui Bonifacui IX pavaldžiose bažnyčiose, lygiai kaip Avinjono popiežiaus prakeikimas buvo skaitomas visose jo žinioje esančiose bažnyčiose.

¹ „Miestui ir pasauliui“, t. y. visų žiniai (lot.).

Kartą popiežius Bonifacas IX liepė pašaukti mūsų herojų iš švento Eustachijaus katedros.

— Baltazarai, — kreipėsi Bonifacas į savo draugą, — aš nusigyvenau! Kaip man išsikapstyti iš skurdo?

Pinigą mėgo daugelis „švento Petro įpėdinių“, bet Bonifacas IX, Kosos šeimos bičiulis, buvo itin gobšus. Į istoriją jis įėjo Simonininko vardu, nors simonininkai plačia šio žodžio prasme buvo daugelis kunigų, šimtai ir net tūkstančiai. Nebuvo nė vienos bažnytinės beneficijos¹, nė vieno net nežymaus bažnytinio posto, kurio popiežius Bonifacas IX nebūtų pardavęs iš varžytynių: jie buvo atiduodami bet kam, kas pasiūlydavo aukščiausią kainą, kad ir kokios būtų moralinės kandidato savybės.

Bažnytinių beneficijų kainos buvo nustatomos labai paprastai — už jas būdavo imama triguba jų metinių pajamų suma. Atseit, duodamas kunigui parapiją, Bonifacas IX iš karto gaudavo iš jo trigubą numatomų metinių jos pajamų sumą. O jeigu jau kunigas sutikdavo mokėti tokią didelę sumą už kuklią vietelę, tai galima suprasti, kokius baisius pinigus mokėdavo koks nors būsimasis arkivyskupas ar vienuolyno vyresnysis (vienuolynai tada buvo labai turtingi ir duodavo didžiules pajamas), arba kokia nors kilminga dama, įsigėidusi tapti vienuolyno vyresniąja (tokie dalykai tada buvo madingi), arba arkivyskupas, pasiruošęs atiduoti visa, ką turi, už „kardinolo skrybėlę“, kuri teikdavo nepalyginamai didesnes pajamas, negu mokestis už titulą.

Bonifacas IX, buvęs kardinolas Petras Tomačelis, kaip jau sakyta, nežiūrėjo, kam parduodama beneficija, jį domino tik pinigai. Ir dažnai arkivyskupų, vyskupų ir vienuolynų vyresniųjų vietos atitekdavo ištvirkėliams ir žmogžudžiams, o moterų vienuolynuose — žinomoms kurtizanėms, nes pirkėjams nereikėdavo laikyti jokių, nors ir formalių, kvotimų;

¹ Beneficija — dvasininkui suteikiama teisė naudotis nekilnojamu turtu ir iš jo gaunamu pelnu. (Vertėjo pastaba.)

jiems nebūdavo skiriama jokių bausmių, sakysim, kad ir privalomų maldų, kuriomis jie būtų „išpirkę“ savo senas nuodėmes ar net nusikaltimus. Atsitikdavo, kad naujieji kunigai arba arkivyskapai nepajėgdavo iš karto užmokėti popiežiui grynais pinigais. Tuomet Bonifacas IX darydavo jiems nuolaidas. Vietoj pinigų imdavo, arklius, kiaules, kviečius, karves, kiaušinius ir taip toliau. O kandidatus į menkas beneficijas, tuos, kurie buvo neturtingi ir nieko negalėjo duoti, popiežius versdavo dirbti jam kaip paprastus darbininkus dviejų pilių-tvirtovių statyboje (tvirtovės, statomos netoli kalvos, ant kurios yra Kapitolijus, turėjo būti patikimos priedangos užpuolimo atveju). Tuo būdu neturtingieji kandidatai į kunigus nešiojo plytas ir sijas, o Bonifacas IX deramai įvertindavo jų stropumą, kaip savybę, privalomą būsimam bažnyčios tarnautojui. [87]

Be to, Bonifacas IX, norėdamas padėti jam dirbantiems „kandidatams į kunigus“, leido Vatikano teritorijoje įsitaisyti lupikautojams ir pinigų keitėjams, skolinamųjų ir keičiamųjų kasų savininkams su savo stalais ir dėžėmis, nepraleisdamas, žinoma, progos paimiti ir iš jų atlyginimą už suteiktą malonę.

Dažnai tarp lupikautojų ir kandidatų į bažnytinius postus kildavo ginčai ir net peštynės, nes lupikautojai reikalaudavo per didelių procentų. Jų ginčus sprėsdavo tiek patsai Bonifacas IX, tiek ir bažnytinis teismas.

Tačiau labiausiai pradžiugdavo popiežius, kai sužinodavo, kad vienas ar kitas kardinolas, jau sumokėjęs pinigus už savo aukštą postą, dėl kurios nors priežasties negali „eiti savo pareigų“. Tuomet Bonifacas IX, nors pinigus jau būdavo pasiėmęs, laikydavo sudarytą sutartį nutraukta, o asmuo, pirkęs beneficiją, negaudavo iš vyskupijos jokių pajamų.

Būdavo skelbiamos naujos varžytynės ir beneficija vėl parduodama kitam.

— Katedra nė vienos dienos negali likti be klebono, — sakydavo popiežius.

Bet būdavo ir taip, kad popiežius be jokios priežasties paskelbdavo naujas varžytynes, nors beneficija būdavo jau parduota ir užimta, o pinigai už ją gauti. Jis tiesiog atimdavo beneficiją ir vėl parduodavo ją aukštesne kaina. Kaip rašo daugelis metraštininkų, šito popiežiaus Simonininko amžininkų „atsitikdavo, kad jis ne tiktai perparduodavo vieną ar kitą bažnytinį postą du — tris kartus per savaitę, — jis pardavinėjo netgi perspektyvą jį gauti.“ Jis apgaudinėjo visus.

Vis dėlto Bonifacas IX matė, kad, šitaip elgiantis, gali visiškai nusmukti „prekės“ vertė. Juo niekas nebepasitikėjo.

„Aš neteisingai elgiuos, — samprotaudavo jis kartais. — Reikia būti atsargesniam.“

Kaip tik tada ir kreipėsi Bonifacas IX į savo patikėtinių, į mūsų herojų, kad šis padėtų jam rasti kitą pasipelnymo būdą. O kol Baltazaras suko galvą, ką reikia daryti, Bonifacas mąstė, kaip susigrąžinti dėl savo paties gobšumo prarastą pasitikėjimą.

Ir sugalvojo štai ką: sudarydamas naujas sutartis su kandidatais, jis duosiąs garantiją ir prisiimsiąs tam tikrus įsipareigojimus tam atvejui, jeigu susitarimas bus sulaužytas. [78]

— Aš duodu garantiją, — sakydavo jis dabar žmonėms, atėjusiems į varžytynes. — Ko gi jūs dvejojate? Aš negalėsiu atimti iš jūsų beneficijų, nes tuomet turėčiau brangiai jums užmokėti, o tai man nenaudinga.

Kaip jau sakėme, popiežius pardavinėdavo net „orą“ — perspektyvą gauti bažnytinį postą. Ši „malonės viltis“ buvo įkainojama nuo dvidešimt penkių iki penkiasdešimt dukatų. Bet ir čia jis netesėdavo žodžio. Galiausiai naivūs žmonės praregėjo, pirkėjai liovėsi eję į varžytynes. Bonifacą erzino toks nepasitikėjimas. Ką gi jis padarė, kad atgautų pasitikėjimą? Gal ėmė skelbti naujus įsipareigojimus? Ne, jis tiesiog anuliavo savo įsaku beneficijų pardavinėjimą, žinoma, nesugrąžindamas

žmonėms gautų iš jų pinigų. O tokių „akcijų savininkų“ buvo tūkstančiai.

— Iki šiol mes neteisingai elgėmės, — motyvavo jis „akcijų“ panaikinimą. — Neteisinga imti rankpinigius už beneficiją, kuri, galimas daiktas, nė nebus suteikta.

Parduotosios „perspektyvų akcijos“ buvo paskelbtos negaliojančiomis vienos savaitės pabaigoje, o jau kitos pradžioje Bonifacas IX išleido naujas, kiek kitokio tipo „akcijas“. Jų kaina buvo nustatyta nedidelė — tiktai vienas florinas, specialiai pirkėjams privilioti.

Ditrichas fon Nimas, popiežiaus kanceliarijos sekretorius, dėstydamas šias ir kitas smulkmenas (visko čia neišpasakosi), rašo: „Nemanau, kad būtų kada nors gyvenęs kitas žmogus, kuris taip išradingai ir akiplėšiškai būtų ieškojęs būdų pralobti, kaip Bonifacas IX.“

Tačiau reikalai klojosi toli gražu ne taip gerai, kaip norėjo Bonifacas IX. Tad popiežius ir vėl buvo priverstas kviestis mūsų herojų.

— Na, Baltazarai, ar sugalvojai ką nors? — paklausė.

— Ką-ne-ką sugalvojau, šventasis tėve.

Nežinau tik, ar pritarsi mano planui.

Baltazaras iš tiesų ilgai galvojo. Jis tam skirdavo vieną kitą valandėlę, atliekamą nuo meilės nuotykių. Jandra dela Skala buvo įkurdinta vienuose labai turtinguose, ir gerai išsilaikiusiuose rūmuose, nors Amžinojo miesto būklė tuo metu buvo išties apverktina. Jandrą mūsų herojus lankydavo naktimis, o dienomis dažnai negalėdavo apsispręsti, kuriai iš romiečių, savo naujųjų meilužių, atiduoti pirmenybę ir pradžiuginti savo apsilankymu, nes jų buvo labai jau daug. Prie jokių kitų vyrų moterys taip nelipdavo, kaip prie kunigų. Kaip labiausiai išsilavinę tos epochos žmonės, jie buvo laikomi šauniausiais meilužiais. Su jais nė iš tolo negalėjo lygintis nei kariai, nei amatininkai, nei turtingieji dykūnai.

Jei kas iš skaitytojų abejoja šių žodžių teisingumu, tegul pasiskaito Podžo Fiorentino (Bračolinio), Franko Sakečio, Bantelo veikalus, žinomąją Bokačo knygą arba Margaritos Navarietės „Hektameroną“. Iš visų galimų meilužių moterų labiausiai pasitikėdavo kunigais, nes jie mokėjo saugoti paslaptį... O Kosa buvo ne tik dvasininkas, bet ir turtingas feodolas, jaunas, gražus, išsilavinęs vyras, popiežiaus favoritas; jis turėjo visas gerąsias savybes, kurių galėjo reikalauti iš meilužio pati reikliausia moteris — nesvarbu, ar tai buvo kilminga dama, ar paprasta moteris, ar hetera.

Bet neįmanoma čia smulkiai aprašyti visų mūsų herojaus meilės nuotykių šiuo jo gyvenimo laikotarpiu...

— Ką gi nusprendei? — paklausė Kosa Bonifacas IX.

— Galime... pasinaudoti jubiliejumi.

Pirmą kartą jubiliejinius metus buvo paskelbęs beveik prieš šimtą metų Bonifacas VIII, norėdamas kiek pagyvinti baisiai nuskurdusios ir apleistos viduramžių Romos gyvenimą, o podraug, žinoma, papildyti ir bažnyčios iždą. Ir štai 1300 metais, kaip ir buvo numatęs Bonifacas VIII, ėmė plaukti į Romą nesibaigiančios maldininkų minios.

Ištisus metus didžiulės žmonių bangos plūdo į miestą ir atgal. Palikę savo gimtąsias žemes, jie įvairiausiom susisiekimo priemonėmis skubėjo į Romą aplankyti švento Petro katedros, ten pasimelsti ir gauti nuodėmių atleidimo.

Bonifacas VIII nustatė, kad toks „krikščionių sambūris“ (tuomet jis dar nebuvo vadinamas „jubiliejumi“) vyks kas šimtą metų. Tačiau po penkiasdešimties metų, 1350 metais, popiežius Klemensas VI nutarė, jog ir jam neverta praleisti progos pasipelnyti, ir paskelbė, kad „jubiliejus“ bus kartojamas kas penkiasdešimt metų, nes šimtas metų esąs per didelis laiko tarpas, o krikščionys maldininkai nori dažniau turėti progą atsiųkratyti nuodėmių. O Roma ir bažnyčia nuo to nenukentėsiančios.

Vėliau Urbonas VI, pastebėjęs, kad „jubiliejai“ turi didelį pasisekimą, nutarė skelbti juos dar dažniau.

— Kodėl jubiliejai turi vykti kas šimtą ar kas penkiasdešimt metų? Juk šie terminai yra atsitiktinai parinkti. Teisingiau bus juos kartoti kas trisdešimt trejus metus...

Motyvavo jis tuo, jog trisdešimt treji metai — tai Jėzaus Kristaus išgyventas žemėje amžius.

O bažnyčiai, žinoma, buvo naudingiau skelbti „jubiliejus“ kuo dažniau.

Dar vėliau popiežius Pijus II sutrumpino ir šį terminą — „jubiliejus“ pradėta rengti kas dvidešimt penkeri metai. Kiek metų išgyveno žemėje išganytojas, buvo pamiršta — dabar popiežiams rūpėjo vien „žmonių kaimenės“ sielų išganymas. Bet gali juk ūmai iškilti koks nenumatytas atvejis, neatidėliotinas reikalas kuo greičiausiai nusikratyti nuodėmėmis! O jei taip, tai „jubiliejus“ galima daryti ir dažniau.

Remiantis „dievo valia“, pradėta skelbti „nepaprastuosius jubiliejus“ (protarpiais tarp eilinių jubiliejų, vykstančių reguliariai kas dvidešimt penkeri metai). Priežastys būdavo įvairios: naujo popiežiaus rinkimai [27], kryžiaus žygiai ir pan.

Maldininkai iš įvairių šalių vežė į Romą pinigų, ir į švento Petro katedros kasą suplaukdavo tokios didžiulės sumos, kad Europos šalių valdovai ėmė nerimauti. Pavyzdžiui, Karolis VI įsakė pastatyti sargybas prie visų svarbesnių kelių į Romą, kad sutrukdytų išvykti maldininkams ir išvežti pinigų iš jo karalystės.

Žinomas metraštininkas ir bažnyčios istorikas Fruasaras, mūsų aprašomų įvykių amžininkas, rašo: „Tuo metu buvo paskelbtas didysis nuodėmių atleidimas Romoje, ir daugelis krikščionių rengėsi aplankyti švento Petro katedrą. Bet kadangi maldininkai išveža iš valstybės daug pinigų, tai prancūzams buvo uždrausta keliauti į Romą. Pakelėse ir prie Prancūzijos sienos buvo pastatyta speciali sargyba, kuri turėjo sulaikyti žmonių judėjimą.“

— Tai tu manai, kad reikia paskelbti jubiliejų, Baltazarai? — nustebeš paklausė popiežius. — Bet ar kas nors atvyks?

— Be abejo, bus tokių, kurie negalės atkelti. Apie tai aš galvojau. Man rodos, reikėtų susisiekti su Džovaniu Galeacu Viskončiu Milane, — jis neleidžia Lombardijos gyventojams vykti į Romą...

— Argi Lombardijoje yra turtingų gyventojų? — su kartėliu paklausė Bonifacas IX. — Tad ką aš turiu daryti?

— Turi susitarti su Viskončiu ir kitais valdovais, trukdančiais išvykti maldininkams. Štai mano patarimas. — Ir jis smulkiai išdėstė savo planą.

— Baltazarai! — entuziastingai sušuko Bonifacas IX, išklausęs Kosos. — Tu vyksi į Milaną ir į kitas vietas ir mano vardu susitarsi su tais banditais ir apsišaukėliais, tų vietų valdovais, kurie neleidžia žmonėms atvykti Romon savo sielų apvalyti.

Ką gi sugalvojo mūsų herojus, su kuo taip mielai sutiko jo šventenybė?

Baltazaras Kosa nuvyko į Milaną, apsilankė pas Viskontį, smulkiai išaiškino jam reikalą ir įkalbėjo pasirašyti susitarimą, kuriame buvo sakoma štai kas: „Užuot leidęsi brangiai atsieinančion kelionėn į Romą ir vežę tenai auksą iš savo šalies, krikščionys gali vietoje, neišvykdami iš Lombardijos, nusipirkti indulgencijų su nuodėmių atleidimu, kurias čia atveš specialūs popiežiaus patikėtiniai. Šios indulgencijos niekuo nesiskiria nuo tų, kurias maldininkai įsigytų Romoje, jeigu turėtų laimę ten patekti. Tačiau šios popiežiaus agentų atvežtosios indulgencijos kainuos čia tik du trečdalius sumos, reikalingos kelionei į Romą (jei ta kelionė būtų jiems leista). Žmogus, sumokėjęs žymiai mažiau pinigų, negu reikėtų kelionei, paaukojęs auką šventajam sostui ir Jėzaus Kristaus vietininkui žemėje, turės dar prieiti išpažinties pas vietos kunigą ir tuojau pat gaus nuodėmių atleidimą.“ [31, 89]

Šis susitarimas buvo įteisintas specialia Bonifaco IX bule. Bulėje taip pat buvo nurodyta, kad jubiliejiniai metai tęsis nuo 1391 metų pradžios lig tų metų velykų¹.

Kelionė į Milaną su popiežiaus misija buvo nebe pirmą mūsų herojui. Prieš tai jis buvo nukeliavęs į Florenciją ir Paviją įkalbėti Toskanos ir Lombardijos valdovų paremti popiežių Bonifacą IX. Jam pavyko sudaryti trisdešimčiai metų paliaubas, kurios, beje, netrukus buvo nutrauktos.

Vyko jis ir į Ankoną. Įvairiom diplomatinėm gudrybėm jis atplėšė šį Adrijos pajūrio miestą nuo Avinjono popiežiaus ir prijungė prie kitų Italijos miestų, rėmusių popiežių Bonifacą IX.

Tuo metu mirė Bonifaco IX priešininkas, Avinjono popiežius Klemensas VII. Pasklidus šiai žinia, Prancūzijos karalius, Aragono karalius, Paryžiaus universitetas, Moguntijos ir Bolonijos valdovai, o taip pat Bonifacas IX kreipėsi laišku į Avinjono kardinolus, prašydami juos neskubėti rinkti naujo popiežiaus vietoj mirusiojo ir siūlė, sudarius atitinkamą susitarimą, likviduoti pagaliau katalikų bažnyčios skilimą, dviejų popiežių valdžią.

Tačiau Avinjono kardinolai pabijojo, kad, atidėję Klemenso VII įpėdinio rinkimus ir sutikę laukti, jie turės paklusti Bonifacui IX ir, kaip atgailaujantys nusidėjėliai, maldauti jo atleidimo. Ir, nieko nežiūrėdami, jie sušaukė

¹ Vienas katalikų bažnyčios istorikas, grafas Džulinis, gindamas popiežių „Milano istorijoje“ sako: „Popiežius specialioje bulėje paaiškino, kad, norėdamas gauti indulgenciją su nuodėmių atleidimu, krikščionis būtinai turėjo pirmiausia prieiti išpažinties pas vietos kunigą, atverti jam savo sielą.“ Pasak šio istoriko, indulgencijų pardavėjams visų pirma rūpėjęs „sielų išganymas“. Bet jis taip pat pažymi, kad popiežiaus agentai lengvai parduodavo indulgencijas ir tiems, kurie nenorėjo eiti išpažinties, jeigu tik jie sumokėdavo už indulgencijas brangiau, negu buvo nustatyta. Ir priduria: „Žinoma, galėjo susidaryti ispūdis, jog popiežius pats įgaliojo savo pasiuntinius nereikalauti išpažinties iš nusidėjėlių (kurių tarpe pasitaikydavo ir žmogžudžių), perkančių indulgencijas.“

konklavą ir išrinko popiežium Petrą de Luna, Aragono kardinolą, pasivadinusį Benediktu XIII.

Kardinolai kaip įmanydami stengėsi išsilaikyti savo postuose, o Petras de Luna pasirodė esąs sukalbamas žmogus. Nors jis ir dalyvavo ankstesniojo popiežiaus rinkimuose, nuo kurių prasidėjo bažnyčios skilimas, bet jau tada sakė, jog abi šalys turinčios ieškoti kelių susitaikymui. Kardinolai suprato, kad savo nenuolaidumu jie gali sukelti prieš save viešąją nuomonę, ir, susirūpinę savo likimu, pareiškė, jog „bažnyčios labui“ jie esą pasiryžę viską paaukoti.

Naujasis Avinjono popiežius Benediktas XIII, užėmęs sostą, prisidėjo prie šio bažnyčios hierarchų pareiškimo.

— Aš tuojau pat atsisakysiu sosto, — iškilmingai paskelbė, — jei krikščionys nuspręs, kad turiu taip pasielgti. — Ir savo žodžius sutvirtino priesaika.

Tačiau veltui visos Europos krikščionys laukė šio tauraus gesto, veltui tikėjosi, kad Avinjono popiežius ištesės duotąjį pažadą.

Benediktas XIII, įsitvirtinęs sosto, neskubėjo vykdyti pasižadėjimo; jis ėmė svyruoti ir dvejoti. [61, 96]

— Ar teisinga bus palikti bažnyčią be teisėtos galvos? O juk teisėtas, tikrasis popiežius esu aš. Negaliu patikėti bažnyčios valdymo prakeiktam atskalūnui.

Veltui Prancūzijos karalius ir Paryžiaus universitetas siūlė abiem popiežiams atsisakyti sosto, o kardinolams, vieno ir antro šalininkams, susirinkti ir nutarti, kas bus naujas vieningos katalikų bažnyčios popiežius. Benediktas XIII, vinkliai laviruodamas, atidėliojo sprendimą, laukdamas, jog kada nors jis bus pripažintas vieninteliu popiežium.

— Ar ne geriau būtų man ir mano priešininkui susitikti kur nors ir apsvarstyti, katras teisybės? — sakė jis. — Jeigu teisybės pa-

sirodytų esąs mano priešininkas, aš pasirengęs pulti jam po kojų. [79]

Avinjono popiežiaus „nuolaidumas“ atrodė toks nuoširdus, kad net italai buvo priblokšti. Florencijos gyventojai kreipėsi laišku į Romos popiežių Bonifacą IX, mūsų herojaus bičiulį:

„Būtų gerai, jeigu Jūs pasektumėte Jūsų priešininko kuklumo pavyzdžiu...“

Bonifacas IX pasiuntė į Avinjoną patikėtinį, norėdamas sužinoti tikruosius Benedikto XIII kėslus. O Benediktas savo ruožtu pasiuntė panašią misiją į Romą, bet davė savo pasiuntiniams ir slaptą užduotį susitikti su Romos popiežiaus artimaisiais ir prikalbėti juos pereiti į Avinjono popiežiaus pusę.

Benedikto XIII pasiuntiniai ėmė veikti, bet jiems nepasisėkė. Į Bonifaco rankas pateko laišakai, atskleidę jų niekšiškus ketinimus. Pasiuntiniai buvo išvyti. Jiems įkandin Bonifacas IX išleido į Avinjoną naują pasiuntinį, kuris turėjo įkalbėti Benediktą XIII atsisakyti sosto Bonifaco IX naudai.

Benediktas XIII irgi pasiuntė į Romą savo patikėtinį Ferdinandą Pere, Tarasonos vyskupą. Vyskupas turėjo susitikti su romiečiais ir patraukti juos į Benedikto XIII pusę. Bet Bonifacas IX sužinojo apie tai ir uždarė pasiuntinį popiežiaus rūmuose. Vyskupas supyko ir Bonifacą IX išvadino antipopiežiumi.

— Pamatysite, kur jūs būsite po pusės metų! — pagrasino jis Kosos bičiuliui. — Mūsų kariuomenė nuvers jus nuo sosto, kurį neteisėtai užimate!

Bonifacas IX nusikvatojo.

— Nelaimingas! Tu mus laikai kvailiais? Manai, aš nematau, kokia liūdna Benedikto padėtis? Juk jo nepripažįsta net pati Prancūzija.

Iš tikrųjų, prancūzai nebenorėjo remti Benedikto XIII dėl daugelio priežasčių, o labiausiai dėl to, kad popiežiaus dvaras Avinjone laikėsi vien iš bažnytinių beneficijų pardavinėjimo, o

šis sunkia našta slėgė parapijiečius, kuriems nebelikdavo iš ko mokėti mokesčių karaliui.

Prancūzijos karalius 1395 metų vasario mėnesį sušaukė Paryžiuje bažnyčios susirinkimą ir paragino abu popiežius atsisakyti sosto, „idant būtų išgelbėta bažnyčia“. Popiežiai neatsiliepė į šį kreipimąsi. Buvo sušauktas dar vienas susirinkimas, kuriame nutarta „išvaduoti bažnyčią iš vieno ir kito popiežiaus valdžios“.

Kadaise buvęs toks sukalbamas, Benediktas XIII dabar nenorėjo nė girdėti apie atsisakymą.

Prancūzijos kariuomenė apsupo popiežiaus pilį-tvirtovę Avinjone ir privertė Benediktą XIII pasiduoti. Tai buvo 1399 metų balandžio 14 dieną.

— Pasižadų tučtuojau nusiimti tiarą, — pareiškė Benediktas XIII, — kai tik Bonifacas tai padarys. Aš išsižadėsiu sosto net ir tuo atveju, jei mirtis išgelbėtų nuo jo krikščionis ir atidarytų kelią bažnyčios suvienijimui. Ir jis tuojau pat pasiuntė karaliui laišką, oficialiai patvirtindamas tuos žodžius Prancūzijos valdovui. [61]

Prancūzija, Anglija, Kastilija ir kitos šalys nutarė pasiųsti į Romą pasiuntinius.

Pasiuntiniai susitiko su Bonifacu IX ir primygtinai siūlė jam atsisakyti sosto, kad pagaliau baigtųsi schizma.

Bonifacas IX, pasitaręs su Kosa, šitaip atsakė:

— Aš tučtuojau priimsiu sprendimą ir jį raštu pranešiu jūsų valdovams.

Tačiau laikas ėjo, o valdovai veltui laukė Bonifaco IX atsakymo. Jis nesitraukė. Nei vienas, nei kitas popiežius nenorėjo palikti savo posto.

Vokietijos imperatorius Vaclovas pareiškė karaliui Karoliui VI, kad Vokietijos imperija daugiau nebepripažins Bonifaco IX, jei Prancūzija ir kitos šalys taip pat nelaikys jo išrinkimo teisėtu. Tačiau Vaclovas netrukus buvo nuverstas, o

jo vietą užėmė imperatorius Ruprechtas, Romos popiežiaus Bonifaco IX šalininkas.

Bonifacas patenkintas trynė rankas, bet tuo metu vienas stambus feodolas, Kolona, susitaręs su kitu popiežium ir Provanso valdovu, sukėlė prieš jį romiečius.

— Laisvę Romai! Mirtis tironui popiežiui! — šaukė liaudis.

Mūsų herojus, buvęs piratas, o dabar kunigas, pasirinko sutanos rankoves ir stėjo vadovauti popiežiaus kariuomenei. Kolona buvo sutriuškintas, liaudis numalšinta, trisdešimt sukilimo iniciatorių suimti ir atvesti pas popiežių.

— Pakarti juos! — įsakė Bonifacas IX.

Likęs vienas su Kosa, jis paliepė:

— Parašyk ekskomuniką Kolonai.

— Šventasis tėve! — kreipėsi į jį Kosa. — Žmonės, kuriuos suėmiau, yra tikrai pabėgusių valdovų valdiniai. Pakanka uždaryti juos į kalėjimą.

— Ne. Pakarti! — įsakė popiežius.

Tuo metu Romoje nebuvo budelio. Tačiau popiežius rado išeitį iš keblios padėties. Jis paskelbė, kad tas iš trisdešimties suimtųjų, kuris sutiks pakarti kitus dvidešimt devynis, bus amnestuotas. Iš trisdešimties pasmerktųjų atsirado vienas jaunuolis, kuriam patiko popiežiaus pasiūlymas, ir jis, gelbėdamas kailį, pakorė savo vienminčius, kurių tarpe buvo jo tėvas ir du broliai.

Susidorojęs su paskutiniu juo, išvargęs, jis jau buvo beeinas savais keliais, bet Bonifacas IX juokdamasis jį sulaikė.

— Tu irgi būsi pakartas... — Jis žvilgterėjo į Kosą. — Baltazarai, ar tavo senasis bičiulis Buonakorsas gali jį pakarti? — Šventasis tėve, — užprotestavo Kosa, — juk jis kunigas!

— Tegul nusivelka sutaną.

— Jis nesutiks.

Bet tuo metu iš minios romiečių, stebėjusių šį reginį, pasigirdo pasipiktinimo šauksmai:

— Kaip tatai? Jo negalima pakarti — pats popiežius pažadėjo dovanoti jam gyvybę!

Jie išplėšė jaunuoli iš sargybinių rankų, išvedė už Romos miesto ribų ir paleido. [87]

Laimėjęs prieš Koloną, Bonifacas IX įgavo pasitikėjimo savimi. Dabar jis nebenorėjo nė girdėti apie atsisakymą nuo sosto. O popiežius Benediktas XIII, būdamas geresnis diplomatas, ketvirtą kartą iškilmingai prisiekė:

— Aš atsisakysiu sosto, jeigu bažnyčia to pareikalaus ir Bonifacas, tasai apsišaukėlis, įrodys, kad jis pasiryžęs sekti mano pavyzdžiu.

Norėdamas patvirtinti savo atsidavimą bažnyčios suvienijimo idėjai ir nuoširdų troškimą jį įgyvendinti, Benediktas XIII nusiuntė pas savo priešą du arkivyskopus.

— Popiežius Benediktas, — pareiškė pasiuntiniai Bonifacui IX, — yra pasiruošęs sutikti su bet kurių kompetentingų asmenų nutarimu likviduoti bažnyčios skilimą — ar tai bus abiejų šalių atstovų susirinkimas, ar bendras visų kardinolų suvažiavimas. Jei Bonifacas mano, kad klausimą turi spręsti korifėjai, įžymūs bažnyčios veikėjai, Benediktas sutinka ir su tuo. Jo šventenybė pritars bet kuriam Bonifaco pasiūlymui.

Bonifacas IX, jausdamas, kad jis tvirtai įsitaisęs Romoje ir šventajame soste, atrėžė pasiuntiniams:

— Apie jokių susitarimus negali būti nė kalbos. Teisėtas popiežius esu aš! O Benediktas — antipopiežius. Jis eretikas ir atskalūnas, negana to — jis bedievis, jis...

„Ir jis prikergė prie savo priešo charakteristikos dar daugybę „pagražinančių“ epitetų, — rašo popiežiaus kanceliarijos sekretorius Ditrichas fon Nimas, — be kurių būtų buvę galima apsieiti, nes jie neturėjo nieko bendro su svarstomo klausimo esme.“

Benedikto XIII pasiuntiniai, pasipiktinę Bonifaco IX žodžiais, neiškentę atkirto:

— Kad ir ką jūs sakytumėt apie Benediktą, jis — ne simonininkas. Jis nepardavinėja, kaip jūs, bažnytinių postų.

Bonifacas IX baisiai perpyko, bet nieko negalėjo padaryti ir tik įsakė pasiuntiniams tuojau išsinešdinti.

Jį smaugė apmaudas, jis niekaip negalėjo apsiprasti su tuo, ką jam pasakė pasiuntiniai prancūzai [74, 89], ir po trijų dienų mirė nuo pernelyg didelio susijaudinimo.

Bet dar gerokai prieš mirtį jis buvo pasirūpinęs savo bičiulio Baltazaro Kosos likimu. 1402 metų vasario 27 dieną Kosa, švento Eustachijaus katedros arkidiakonas, buvo pakeltas kardinolu; kaip asmeninis popiežiaus pasiuntinys, jis vykdė visokiausius jo pavedimus ir, kaip vėliau pamatys skaitytojas, labai sėkmingai darbavosi įvairiausiose veiklos sferose.

Reikia pasakyti, kad, gyvendamas Romoje, Kosa, kaip ir anksčiau, aktyviai reiškėsi ir meilės srityje. Vatikano sekretorius Ditrichas fon Nimas, jo amžininkas ir biografas, rašo:

„Negirdėtus neregėtus dalykus išdarinėjo Baltazaras Kosa, gyvendamas Romoje. Čia būta visko: ir ištvirtinimo, ir kraujomaišos, ir išdavystės, ir prievartavimo, ir kitų šlykščių nuodėmių, prieš kurias kitados buvo nukreipta Dievo rūstybė.“

Nepasakosime smulkiai visų to laiko Kosos nuotykių, paliesime juos tik prabėgomis, nes vėlesnė jo „veikla“ šioje srityje, kai jis tapo popiežium Jonu XXIII ir įgavo bažnytinę bei politinę valdžią, toli pranoko visus ankstesnius jo darbelius. Paminėsime nebent tai, kad daugel naktų jis praleido su... savo brolio Mikelio žmona. Ją suvedžiojo jis seniai, kai būsimoji brolienė buvo dar mergytė. Ji buvo vieno kardinolo sesuo, ir Baltazaras nutarė, kad jeigu jis apvesdins brolių su ta mergina, aukšto dvasininko seseria, tai brolis piratas ateityje lengviau galės padaryti karjerą. Jam pasisekė juos sutuokdinti. Mikelis, kaip ir ketvirtasis jų brolis Džovanis, vis dar

tebesekiojo paskui savo vyresnįjį brolių „admirolą“ Gasparą Kosą¹.

Mikelio beveik niekada nebūdavo Romoje, ir jo žmona, nuobodžiaudama be vyro, prisiminė savo senąjį meilužį ir vėl susidėjo su juo, — žinoma, slapta nuo pavydulingosios Jandros dela Skalos, kurios rūmai buvo kitame miesto kvartale. Tiesa, vargšė Jandra pati nebežinojo, dėl kurios neištikimybės rūstauti ant Kosos ir kuriai iš daugybės jo meilužių pavyduliauti.

Kosos biografas, popiežiaus kanceliarijos sekretorius Ditrichas fon Nimas, rašo: „Vien tikrai Bolonijoje Kosai pavyko suvedžioti daugiau kaip 200 moterų. Popiežiaus pavestas, jis buvo ten nuvykęs spręsti įvairių klausimų, susijusių su bažnyčia ir politika, bet neužmiršo ir meilės reikalų. Jo meilužėmis buvo ištekęsios moterys, našlės, merginos ir vienuolynuose gyvenančios vienuolės. Vienos iš jų mylėjo jį ir savo noru tapdavo jo meilužėmis, o kitas Bonifaco IX bičiulis, buvęs piratas, šiurkščiai išprievartaudavo tiesiog vienuolynuose.

Ištekęsios moterys sąmoningai aukodavosi, nes, nors Kosa dėl akių jas neva pagrobavo (joms sutinkant), jų likimas būdavo iš anksto nulemtas. Daugelį iš jų nužudė pakvaitę iš pykčio ir pavydo jų vyrai, kai jos grįžo į namus, kuriems buvo užtraukusios gėdą.“

Reikia pasakyti, kad popiežiaus kanceliarijos sekretorius truputį iškreipia faktus. Iš daugelio kitų šaltinių yra žinoma, kad Kosa dosniai atsilygindavo savo meilužėms ir jos, gavusios pinigų, galėdavo ir nebegrįžti namo.

¹ Popiežius Bonifacas IX, Baltazaro prašomas, paskyrė Mikelį jūros pajėgų, tarnavusių Romos bažnyčiai, „generaliniu kapitonu“. Visų bažnyčiai tarnaujančių laivų kapitonai turėjo dabar klausyti „generalinio kapitono“ įsakymų. [79]

Tais laikais žmonos nužudymas už neištikimybę buvo laikomas paprastu dalyku, ir kiekviena moteris gerai žinojo, kas jos laukia, jei grįš į apgauto vyro namus.

Bolonijoje Kosa mėgino susirasti savo senąją bičiulę Ima. Ieškojo Imos ne kaip vienos iš daugelio savo meilužių — norėjo dar kartą jai padėkoti. Kosa nepamiršo, kad vien tikrai Ima išgelbėjo jį iš inkvizicijos nagų. Jei ne ji, vargu ar jis būtų išlikęs gyvas — jau seniai būtų kartu su Jandra sudegintas ant laužo. Bet Imos Bolonijoje nebuvo.

— Pereitais metais ji ištekojo, — pasakė jam tarnaitė Daveronos namuose. — Vyras jos turtingas — tai Anjolas Džanobis. Dabar gyvena Milane.

Į Boloniją Kosą buvo atsiuntęs Bonifacas IX išsiaiškinti politinės situacijos. Iš ten 1403 m. pradžioje jis nuvyko į Ferarą, kur drauge su Malatestos kondotjeriais ir markizu d'Este turėjo organizuoti kariuomenę ir jai vadovauti. Jo uždavinys buvo pabandyti vėl prijungti prie Popiežiaus srities miestus ir žemes, išsivadavusias iš bažnyčios priespaudos ir patekusias į tokią pat sunkią vietos valdovų priespaudą¹.

¹ Toks miestas buvo, pavyzdžiui, Bolonija, kuri ilgus amžius kovojo dėl nepriklausomybės. Netgi miesto herbą sudarė karūna žydrame fone ir apačioje aukso raidėmis įrašytas žodis LAISVĖ. Prieš porą metų gyventojai buvo sukilę prieš vietos feodalą Džovanį Bentivoliją, tapusį miesto valdovu. „Tegyvuoją liaudis! — šaukė minia. — Mirtis tironui Džovaniui!“ Neseniai dar buvęs visagalis viešpats, dabar jis turėjo bėgti, gelbėdamas savo gyvybę. Persirengęs svetimais drabužiais, jis bastėsi, neišmanydamas, kur dingti; sugavo jį kažkokios vargingos moteriškos lūšnoje ir nugabeno į skaitytojams jau žinomus podestos rūmus Bolonijos miesto centre, iš kur po liaudies teismo jį išvedė į aikštę ir žvėriškai nužudė. Žmonės, daug nuo jo prisikentėję, iš neapykantos nepaliko ramybės nė jo lavono. Jie pjaustė jį peiliais, badė stiletais ir tikrai po kelių dienų, surankioję lavono gabalus ir suvynioję į apsiaustą, be jokios pagarbos palaidojo prie kažkokios bažnyčios šventoriaus. [97] Bet ar buvo iš to kokia nauda? Liaudis nuvertė feodalą, bet pateko į bažnyčios jungą. Valdovas buvo nužudytas 1401 metais, o Kosos žygis prieš savo „alma matei“ („motiną maitintoją“, t. y. universiteto miestą)

Popiežiaus kariuomenė užėmė Boloniją, taip pat Modeną, Redžą ir Parmą, ir Kosa leido kareiviams plėsti gyventojus. Popiežiaus Bonifacio IX priešininkai buvo priversti pasiduoti. Šioje operacijoje Baltazaras Kosa pasižymėjo ne tiktai kaip gabus karvedys („kapitonas“, kaip tada jie buvo vadinami), žinąs visas strategijos gudrybes, bet ir kaip puikus politikas bei sumanus diplomatas, nesibodįs nei intrigų, nei apgaulės, nei išdavystės — priemonių, kurios to meto Italijoje (dar prieš Makiavelį) buvo laikomos visai normaliomis.

Taigi 1403 metų rugpjūčio 25 d. Bolonija, Perudža ir Asyžius — turtingiausios Popiežiaus srityje parapijos, „švento Petro tėvonijos“, — atsidūrė popiežiaus legato, dabar kardinolo Baltazaro Kosos, valdžioje. [41]

Mūsų herojus, dabar galingas ir turtingas, stačia galva metėsi į meilės nuotykius. Kosos nebedomino ankstesniosios pažįstamos merginos, kurių širdis jis buvo paveręs, būdamas Bolonijos universiteto studentu (dabar jos, aiškus daiktas, jau senstelėjusios!), išskyrus Imą, kurios Kosa niekad nepamiršo. Naujai meilės intrigai užmegzti turtingam jaunam kardinolui net nereikėdavo ypatingų pastangų: daugelis jaunų, skautveidžių merginų pačios padovanodavo jam savo meilę.

Vis dėlto ir dabar pasitaikydavo atvejų, kada nei aukštas bažnytinis rangas, nei turtai, nei graži išvaizda nepadėdavo jam laimėti pergalės. Tuomet įtūžęs jis griebdavosi jau išmėgintos priemonės — smurto. Jis išprievartaudavo ir gražutes vienuoles tiesiog vienuolynuose, ir miestietes jų pačių namuose.

Yra pasakojamas, pavyzdžiui, atsitikimas su trimis seserimis.

Baltazaras, sužinojęs, kad jos gyvena vienos, kartą ryte pasirodė jų namuose ir visoms trims atėmė nekaltybę. Paskui išleido jas už vyrų.

Šis trijų seserų išprievartavimo faktas buvo įtrauktas į oficialų kaltinimą, kurį po dešimties metų Konstancoje pateikė Kosai susivieniję prieš jį galingiausieji Europos valdovai.

Tačiau, kad ir labai užsiėmęs su moterimis, Kosa neprarado politinio budrumo. Bolonija buvo pavergta rugpjūty, o praėjus vos vienam mėnesiui, rugsėjy, buvęs piratas ir būsimasis popiežius susekė mieste sąmokslą. Jam pavyko sučiupti sąmokslų vadovus, ir jis, kaip savo piratavimo laikais, pats nukapojo jiems galvas.

Kondotjeras Al da Barbianas kadaise buvo užgrobęs kelis miestus, esančius Popiežiaus srities pasienyje. Kosa gudrumu ir klasta (neįmanoma čia smulkiai papasakoti, kaip būtent) atėmė iš jo tuos miestus.

Jis nukirsdino tarnavusį jam kondotjerą Čeką da San-Severiną už tai, kad šis netiksliai įvykdė jo įsakymą. Kosa taipgi sučiupo buvusį Faencos valdovą Astorą Manfredį ir nužudė dėl to, kad jis mėgino atsiimti pagrobtą jo miestą.

Žmonės su pasibaisėjimu tardavo kardinolo Kosos vardą.

Siekdamas savo tikslų, Kosa liejo marias kraujo, bet šiuo negirdėtu žiaurumu jis tik dar labiau pakilo Bonifacio IX ir kardinolo akyse. [41] Panaudodamas senus klastos metodus, Kosa mėgino netikėtai užpulti Forlį. Bet kai jo kariuomenė prisiartinė prie miesto, jame buvo paskelbtas aliarmas. Visi Forlio gyventojai sulipo ant miesto sienų ir atrėmė Kosos kariuomenę. Iš staigaus užpuolimo nieko neišėjo.

Visuose karo žygiuose mūsų herojų lydėdavo du ištikimi jo bičiuliai, du seni piratai: Rineris Gvindžis ir Gvindačas Buonakorsas, kurie likimo valia dabar buvo dvasininkai.

Rineris Gvindžis, kiek nusimanęs apie teologiją, Kosos protekcijų dėka iškilo ir tapo Fano vyskupu.

Gvindačas Buonakorsas, rauplėtasis vienkakis milžinas, pasiliko paprastu kunigu, nes Kosa nesiryžo (net ir jis nesiryžo!) suteikti jam aukštesnį rangą. Betgi ir kunigo rangas jam buvo per aukštas.

įvyko 1403 metais, taigi vos po dvejų metų; vadinasi, žmonės buvo dar nespėję nė atsikvėpti kaip reikiant laisvės oru.

Tiems, kurie stebisi, kad toks aukštas dvasininkas, koks dabar buvo Kosa, vadovavo popiežiaus valstybės karinėms pajėgoms, mes sakome: nesistebėkite. Tiek mūsų aprašomais laikais, tiek anksčiau ir vėliau dvasininkai — kunigai, vyskupai, arkivyskupai ir net popiežiai — dažnai dalyvaudavo karinėse operacijose ir net joms vadovaudavo. Jie užsidėdavo sunkius geležinius šarvus, bet neturėdavo jokio metalinio ginklo — kardo ar ieties, nes religija draudžia dvasininkams lieti kraują. Tačiau vietoj šių ginklų jie sėkmingai vartojo kitokius, visai „krikščioniškus“, kurie nepraliedavo kraujo, bet buvo pakankamai baisūs, — didžiulius vėzdus. Iškeldavo juos „dievo tarnai“ abiem rankomis ir iš visų jėgų tvodavo per galvas „bažnyčios priešams“¹.

Buonakorsas lydėdavo mūsų herojų ne vien karo žygiuose. Vienakis milžinas padėdavo jam ir „kasdieniuose“ reikaluose. Taip buvo ir tą dieną, kai popiežiaus legatas, kardinolas ir Bolonijos valdovas ruošėsi eiti į pasimatymą, paskirtą dviem

¹ Šios taisyklės ne visada buvo laikomasi. Kai kurie dvasininkai nepaisė šių „subtilybių“ ir sėkmingai naudojo peiliais. Antai, Burkhartas pasakoja, jog dvasininkų tarpe būdavo tokių, kurie savo žiaurumu pralenkdavo baisiausius banditus, pavyzdžiui don Nikolas dei Pelegardis. Šis kunigas iš Figarolo savo išventinimo dieną, 1495 metų rugpjūčio 12-ją, įvykdė žmogžudystę ir buvo priverstas slapstytis Feraros miesto San-Džulieno bažnyčios varpinėje. Iš Feraros jis nukako į Romą, atliko ten išpažintį, ir gavo nuodėmių atleidimą. Bet netrukus po to jis nudėjo dar keturis žmones, vedė iš karto dvi moteris ir važinėjo su jomis po Italijos miestus. Būdamas kunigu, jis vadovavo banditų gaujai. Banditai ir jų vadeiva, persirengę kariškiais, veikė Feraros rajone: plėšė, žudė, grobė ir prievartavo moteris. Don Nikolas apdėdavo gyventojus mokesčiais, o tuos, kurie nenorėdavo mokėti, nužudydavo.

Burkhartas taip pat sako, jog tais laikais Italijoje žmogžudžiai ir banditai būdavo verbuojami ypač iš dvasininkų tarpo — daugiausia vienuoliai ir kunigai. Jiems lengviau sekdavosi apgauti tuos, kuriems reikėdavo saugotis užpuolimų, nes žmonės jais pasitikėdavo.

savo meilužėms, — motinai ir dukrai, gyvenusioms vienuose namuose. Tenesistebi tuo skaitytojas.

Tokia pat istorija buvo su Kosa ir Perudžoje. Ten taip pat motina ir duktė buvo jo meilužės ir taikiai gyveno po vienu stogu. Su motina jis susipažino, dar būdamas piratu, Neapolyje, o su savo dukrele mama jį supažindino prieš šešerius metus. Ir primygtinai tikino, kad tai jo duktė. Jis netikėdamas šaipėsi. Kaip ten buvo, kaip ne, bet nuo to laiko jis ėmė rūpintis savo jaunutės meilužės likimu ir išleido ją už pasiturinčio buržua, mokyto Perudžos gydytojo, vaistinės savininko.

Ir štai dabar panašus dalykas nutiko Bolonijoje. Prieš mėnesį jis viename balkone pamatė dvi merginas. Beje, žodis „merginos“ čia lyg ir netiktų, nes vienai iš jų buvo trisdešimt dveji metai, o kitai — keturiolika. Tai buvo motina ir duktė...

Po dešimties dienų Kosa jau turėjo motiną, o dar po penkių (tapęs „namų draugu“) suviliojo ir dukrą¹... Lankydavo jas mažne kas rytą, sulaukęs, kol išeis namų šeiminkas.

Čia jam ir padėdavo Gvindačas. Priešais namą, kuriame gyveno moterys, buvo taverna. Kosa nusiųsdavo į ją Gvindačą, ir buvęs piratas, siurbčiodamas vyną, atidžiai stebėdavo namą kitapus gatvės. Kai iš jo išeidavo šeimos galva, jis bėgdavo pranešti Kosai, ir jie abu traukdavo tenai.

Bet vieną dieną milžino nebuvo tavernoje.

— Kurgi dingo tas dilba? — supyko Kosa.

Buvo dar ankstyvas metas, ir Kosa nežinojo, ar šeimos galva tebėra namie. O tą dieną jis ypač norėjo išvengti skandalo, nes apie jį galėjo sužinoti Jandra, prieš porą dienų atvykusi į Boloniją iš Romos. Jai pakyrėjo laukti. Pritrūko jai kantrybės!

Kosa, niršdamas ant savo bendrininko, kuris pražuvo taip ne laiku, nuėjo pas jį į namus. Buonakorsas gyveno netoli

¹ Kosos priešininkai ir šitą atsitikimą paminėjo oficialiame kaltinime, pateiktame jam Konstancoje.

tavernos, toje pačioje gatvėje. Kosa pirmąsyk pamatė balkone abi „merginas“ kaip tik pro jo buto langą.

Kopdamas laiptais pas Gvindačą, Kosa išgirdo kažkokį keistą triukšmą, bruzdesį, tylų dviejų balsų pokalbį: vienas balsas buvo švelnus ir melodingas, antras — kimus ir šiurkštus. Paskui pasigirdo prislopintas aiktelėjimas.

— O! — nusistebėjo Kosa. — Ak tu, senas ištvirkėli! Pametei mane dėl mergšės!

Kosa įgulė pečiu į duris ir jas išvertė.

— Šunsnuki tu, žiurke, gyvate! — suriko jis ant savo seno bičiulio, kuris stovėjo išblyškęs ir pažaliavęs iš baimės, nesusigriebdamas, ką daryti... — Palikai mane dėl savo šlykščių įgeidžių! Privertei mane laukti!

Bet čia mūsų herojus nutilo — jį apstulbino priešais jį gulinčios nuogos moters kūno grožis. Kokia balta ir glotni oda! Ir kokie pažįstami jam tie pečiai, ta krūtinė, šlaunys. Moters veido nebuvo matyti. Išgirdusi Kosos balsą, ji įsikniaubė į pagalvę ir užsitraukė ant galvos drobulę.

— Dvasiškas tėve... — sumiksėjo Buonakorsas, pamatęs, kad Kosa žengia prie lovos, ketindamas atidengti moters veidą. — Dėl dievo... nesiartink...

Moteris sujudėjo, beviltiškai ir nesėkmingai mėgindama įsirausti į patalynę.

— Nereikia... — pakartojo Buonakorsas. — Verčiau užmušk mane!

Moteris iš baimės dar tvirčiau suspaudė pakaklėje drobulę. Atrodė, kad kraujas liovėsi tekėjęs jos gyslomis — toks baltas buvo jos kūnas.

Kosa mėgavosi jos išgaščiu, o taip pat Gvindačo siaubu ir galvojo: „Matyt, kokia kilminga Bolonijos dama... Užtat ir bijo. Moterų siela — tikra pragaro gelmė... Ir eik tu man pas tokį išsigimėlį!“

Jis žengė dar vieną žingsnį prie lovos. Moteris mėšlungiškai įsikibo drobulės.

— Gvindačai, — netikėtai paklausė Kosa, — ką tu renkiesi: ar kad nutraukčiau drobulę ir pamatyčiau tavo žaviosios meilužės-veidą... ar kad gulčiau prie jos, neatidengdamas veido?

Jis juokėsi ir švelniai, vos lytėdamas, glamonėjo puikų moters kūną. Jam buvo linksma, kad Gvindačas taip išsigando.

— Daryk, ką tik nori, dvasiškas tėve... — murmėjo mikčiodamas Gvindačas. — Ką tik nori... Tik neatidenk jos veido.

Kosa pastebėjo, kad, prieš tardamas tuos žodžius, Buonakorsas žvilgterėjo į moterį, tarsi laukdamas iš jos kokio ženkle.

— Ak, ponia, — kreipėsi mūsų herojus į moterį. — Prastas riteris jūsų meilužis, jeigu taip lengvai jus perleidžia...

Visai apdujęs, Buonakorsas spoksojo į juos, neišstengdamas atplėšti akių.

Tik staiga gatvėje pasigirdo kažkoks triukšmas. Subildėjo laiptai — aukštyn skubiai kopė žmonės. Kosa kaip mat išsirito iš lovos, o Buonakorsas skubiai apklojo moterį drobule.

— Jūsų eminencija! — sušuko vienas iš įėjusiųjų. — Jau trys valandos, kai jūsų ieškome. Jums reikia tučtuojau vykti į Romą.

— O! — sumurmėjo Kosa, ir jo žvilgsnis apsiblausė. — Taip greit!

Jis skubiai apsirengė, susitvarkė ir atsisuko į moterį.

— Gaila, kad tenka taip greitai palikti tokią žavingą moterį! — Jis pažvelgė į seną jį piratą. — Na, niekše, tavo laimė... — Ir išėjo.

Kas gi buvo ta paslaptingoji moteriškė, pasirinkusi meilužiu tokį baidyklę, kaip Gvindačą? Kodėl taip atkakliai ji slėpė savo veidą? Tai skaitytojas sužinos vėliau.

O dabar mūsų herojus turėjo pasiimti Jandrą ir skubiai grįžti į Romą.

Kas gi vis dėlto atsitiko? Kodėl Baltazaras Kosa, tas visagalis kardinolas ir popiežiaus legatas, turėjo vykti į Romą?

Mirė popiežius Inocentas VII, Bonifacio IX įpėdinis. Inocentas VII valdė krikščioniškąjį pasaulį vos dvejus metus (nuo 1404 iki 1406 m.), ir jo valdymas nebuvo niekuo ypatingas, jei neskaitysime klastingo įžymių Romos piliečių išžudymo Vatikane. Nužudytųjų lavonai buvo išmesti pro popiežiaus rūmų langą į gatvę. Pasipiktinę šia žmogžudyste, romiečiai sukilo¹.

¹ Šios žudynės buvo atsakas į Romos piliečių reikalavimą suteikti Romai laisvę, su kuriuo popiežiai, aišku, negalėjo sutikti (nors ne kartą buvo žadėję tai padaryti). Inocento VII valdymo metais romiečiai sukilo ir išvadavo Romą iš popiežiaus šalininkų, palikdami jiems tiktai Vatikaną. Norom nenorom popiežius Inocentas VII buvo priverstas priimti romiečių sąlygas. Nuo to laiko miestą turėjo valdyti dešimt žmonių, kurių septynis rinks gyventojai, o tris skirs popiežius. Inocentas VII, norėdamas užsitikrinti sau paramą, paskyrė keletą naujų kardinolų. Jų tarpe buvo Petras Filargas iš Kretos, venecijietis Andželas Korarijas ir romietis Otonas Kolona. Gerai įsidėmėk, skaitytojau, jų vardus, nes šie trys žmonės vaidins svarbų vaidmenį mūsų istorijoje. Be to, popiežius, pažeidęs susitarimą, nepaleido kariuomenės ir atsisakė palikti jo užimtą Kapitolijų. Romiečiai kovojo toliau. Tai kovai nesimatė galo, ir 1405 metų rugpjūčio 6 dieną garbingiausieji Romos piliečiai nutarė liaudies vardu eiti į popiežiaus rūmus ir pradėti su popiežiumi derybas. Inocentas VII priėmė romiečių reikalavimus; delegatai jau norėjo eiti ir papasakoti apie tai gyventojams, bet jų nebeišleido iš rūmų. Inocento VII sūnėnas Liudvikas Melioratis, dalyvavęs derybose, davė sargybai įsakymą visus juos išžudyti. Kai kuriuos pasiuntinius pribaižė jis pats. Lavonus liepė išmesti pro langą į gatvę. Tuo jis norėjo įtikinti visus Vatikano žmones, jog susidoroti su riaušėmis galima tik teroru. Visi nužudytieji buvo žinomi piliečiai, užėmę aukštus postus neseniai įkurtoje Romos respublikoje. Iš viso buvo nužudyta devyni žmonės. Vis dėlto šios žudynės davė visiškai priešingus rezultatus, negu tikėjosi popiežiaus dvaras. Rūstybe ir kerštu suliepsnojo žmonių širdys, kai jie pamatė išmestus lavonus ir suprato, kokie žiaurūs ir klastingi yra godūs popiežiaus pakalikai. Akimirka visi apsiginklavo, rankose pasirodė deglai (miestą jau gaubė sutemos). Buvo sudeginti visi kardinolų namai, užmušta

Inocentas VII, kaip pranešė Kosai, miręs nuo apopleksijos.

Bet kodėl gi paniuro Kosa, su bemaž sadistiniu pasimėgavimu glamonėjęs paslaptinęją Buonakorso meilužę, kai išgirdo, jog mirė popiežius ir jam reikia išvykti iš Bolonijos?

Tik praėjus dešimčiai metų po Inocento VII mirties žmonės sužinojo, kad popiežius buvo nunuodytas ir kad nuodų jam davė Baltazaras Kosa.

Em. Fančelis rašo: „Visi žinojo, kad popiežius Inocentas VII nuolat pavydėjo savo legatui jo politinių laimėjimų ir slapčia rengėsi nušalinti jį nuo valdžios Bolonijoje. Ir kai jis mirė, paplito gandai, kad jį nunuodijo Kosa su savo vienminčiais. Ilgainiui šie gandai pasitvirtino.“

daug popiežiaus artimųjų ir užimti rūmai vakarinėje Romos miesto dalyje, kurios ligi tol buvo pavykę išlaikyti savo rankose popiežiaus šalininkams. Apie žudynes Vatikane ir po jų vykusias skerdynes tą baisiąją naktį pasakoja metraštininkai, buvę tų įvykių liudininkai. Leonardas Aretinas aprašo, kaip sunku jam buvę prasigauti pro įnirtusią minią iki popiežiaus rūmų. „Susisupęs į savo tarno apsiaustą, kurį jis man užmetė ant pečių, užsidengęs veidą, slinkau iš vienos gatvės į kitą, vargais negalais braudamasis per ginkluotų žmonių minias. Prie popiežiaus rūmų pirmiausia man krito į akis užmuštųjų lavonai. Jie žlagsojo aikštėje prieš Vatikano rūmus, ir kraujas sunkėsi iš žaizdų, kurias popiežiaus sūnėno įsakymu padarė nekaltiems žmonėms žudikai. Mane pagavo siaubas, bet aš vis dėlto sustojau ir pažvelgiau į jų veidus. Tarp jų pažinau keletą savo draugų ir negalėjau sulaikyti ašarų... Man pavyko prasiskverbti į rūmus, ir ten radau popiežių Inocentą VII, labai susikrimtusį dėl to, kas įvyko. Jis nebuvo davęs įsakymo žudyti tų žmonių ir nedalyvavo savo sūnėno nusikaltime. Bet sukilėliai to nežino ir, vadinasi, jis negali pasilikti Romoje. Jis turi bėgti, gelbėdamas savo gyvybę, o jis toks senas! Jis liejo ašaras dėl savo likimo, pakėlęs akis į dangų, tarsi šaukdamas dievą liudininku, jog jis nekaltas. Tą pačią naktį Inocentas VII, bijodamas liaudies keršto, pabėgo iš Romos ir pasislėpė Viterbe. Į Romą grįžo tik tada, kai jo sūnėno nusikaltimas buvo primirštas.“ Iš to meto istorikų apie sukilimą ir popiežiaus pabėgimą iš Romos rašo P. Paskinis.

Bet tai įvyko po dešimties metų. Inocentas VII mirė 1406 metų lapkričio mėnesį, o tikrai 1415 metų gegužės mėnesį Kosai buvo pateiktas oficialus kaltinimas, kad jis nužudęs popiežių Inocentą VII¹.

Kiekvieną kartą, kai viena iš dviejų besivaidijančių šalių (pasidalijusių Europą) netekdavo savo popiežiaus, prie tuščio sosto susirinkdavo kardinolų konklava ir išrinkdavo mirusiojo įpėdinį, vadovaudamasi tik viena mintimi — išsaugoti nepalietą savo kliką. Būdavo renkamas ne visos Vakarų krikščionijos galva, bet vienos ar kitos klikos vadeiva. Kardinolams nerūpėjo bažnyčios suvienijimas, jie nesiskaitė nei su liaudies spaudimu, nei su valstybių valdovų reikalavimais. Jie težiūrėjo vien savų interesų.

Vis dėlto, kai 1406 metų lapkričio mėnesį Romoje susirinko konklava, kardinolams teko atsižvelgti į pasipiktinusios liaudies ir valstybių valdovų reikalavimą likviduoti schizmą.

¹ Skaitytojai turi žinoti, kad tais laikais, XV amžiaus pradžioje, Italijoje nebuvo nieko paprastesnio, kaip apmokamos žmogžudystės, vykdomos trečiojo asmens. [21] D. Pontanas pastebi: „Žmogaus gyvybė buvo vertinama mažiau už viską.“ Apmokamų nusikaltimų skaičius svyravo tik pagal tai, kiek būdavo žmonių, galinčių užmokėti, ir žmonių, galinčių už pinigus padaryti viską. — rašo Burkhartas. — Ir reikia pasakyti, kad jeigu net ir nedidelė dalis visų smurtinių mirčių buvo apmokėtos žmogžudystės, jų skaičius vis vien buvo didžiulis. Pavyzdį čia rodydavo „galingieji“, kurie prireikus nesvyruodami griebdavosi žmogžudystės, kad neprarastų savo galios. Sforcų šeima, Aragono karaliaus dvaras, Venecijos respublikos valdovai, karalius Karolis V — visi jie žudydavo nesivarždami. Italijos gyventojams nė į galvą neateidavo, kad kas nors iš „šio pasaulio galiūnų“ gali mirti sava mirtimi. Milano, Neapolio ir kitų miestų valdovai, gelbėdamiesi nuo priešų, gan dažnai griebdavosi samdomų žudikų pagalbos. O jų kariuomenėse visada rasdavosi žmonių, trokštančių pinigų. Nusikaltimų skaičius būtų žymiai sumažėjęs, jei viešpačiai nebūtų buvę tokie tikri, jog užtenka jiems tik duoti ženklą, ir atsiras daug norinčių „pasitarnauti savo ponui“, — baigia Burkhartas.

Tačiau „atsižvelgti“ dar nereiškia galutinai išspręsti reikalą.

Ir, nelaukdami, kol bus išrinktas bendras, vienintelis popiežius, kurį pripažintų abi besivaidijančios stovyklos, kardinolai vėl išsirinko savąjį popiežių.

Kosos patarimu buvo išrinktas „pats tinkamiausias“, bet ne visai įprastas kandidatas, žmogus, turįs aukštą titulą ir užimęs svarbų postą Rytų bažnyčioje — Konstantinopolio patriarchas¹ Andželas Korarijas, buvęs drauge ir Vakarų bažnyčios kardinolu. Kardinolų kolegijoje jis pasireiškė kaip didžiai išmaningas žmogus.

— Gyvename sunkiais laikais, — sakė jis. — Visa liaudis pradėjo svarstyti tokius klausimus, kurie jai neturėtų rūpėti. Bažnyčios valdymas — tai bažnyčios korifėjų reikalas, ir tik jie gali išspręsti bažnyčios suvienijimo problemą. Skilimą likviduos ne politinė valdžia. Mes patys turime dėti visas pastangas jį likviduoti. Tad duokime iškilingą priesaiką visomis jėgomis to siekti.

Kardinolai prisiekė prieš evangeliją kovoti už bažnyčios suvienijimą.

¹ Popiežiai jau seniai teikdavo savo aukštiems dvasininkams „patriarchų“ titulus, norėdami tokiu būdu sumenkinti šio titulo reikšmę Rytų bažnyčioje. Pavyzdžiui, bažnyčių vadovai Grade, Venecijoje ir daugelyje kitų miestų vadinosi „patriarchais“ (tam pritarė ir dargi to pageidavo popiežius). Ši praktika atsirado nuo 1204 metų, kai frankai užkariavo Konstantinopolį. Priminsime, kad grobikai kryžiuočiai, IV kryžiaus karo dalyviai bei frankų kariuomenės vadai, iš vienos pusės, ir Venecijos laivyno vadai — iš antros, prieš renkant Bizantijos imperatorių, sudarė tarpusavy tokių susitarimą: jei imperatoriumi bus išrinktas venecijietis, tai viso pasaulio patriarchu turi būti prancūzas, ir atvirkščiai. Imperatoriumi buvo išrinktas prancūzas, tad patriarchu paskyrė venecijietį. Ir kol frankai viešpatavo Konstantinopolyje, ligi juos išvejant, patriarchu visada buvo skiriamas venecijietis.

— Prisiekiu, — sušuko patriarchas, kandidatas į popiežius, — kad jeigu išrinksite mane, aš panaudosiu visas priemones bažnyčiai suvienyti. Netgi, jei reikės, atsisakysiu sosto...

— Tebūnie taip! — sutiko kardinolai. — Bet turėk galvoje, kad mūsų išrinktasis popiežius bus sąlyginis: jis greičiau bus popiežystės simbolis, bet nebus vienvaldis ir naujus kardinolus galės skirti tik mums sutinkant ir ypatingais atvejais, sakysime, jei klastingasis Benediktas XIII padidins savųjų kardinolų skaičių, siekdamas mus apsukti ir gauti balsų daugumą. [7, 87]

Visa tai buvo oficialiai užprotokuluota, protokolą pirmas pasirašė Baltazaras Kosa, kaip žymiausias asmuo, po jo visi kiti, galiausiai padėjo parašą ir naujai išrinktasis popiežius, pasivadinęs Grigaliumi XII.

Buvęs patriarchas pirmomis savo popiežiavimo dienomis kartu su mūsų herojumi entuziastingai svarstė prisiimtą įsipareigojimą suvienyti bažnyčią.

— Idant šis didis reikalas man pasisektų, — kalbėjo jis Kosai, — esu pasiryžęs, nepaisydamas senyvo amžiaus, vykti pas Benediktą, netgi jei reikėtų visą kelią eiti pėsčiam su lazda rankoje arba valtimi plaukti per jūrą. [80]

Grigalius XII nusiuntė laišką savo priešininkui.

„Neverta mums ginčytis dėl savo teisių. Mes turime elgtis kaip ta moteriškė, apie kurią pasakojama Senajame testamente: ji sutiko verčiau visai atsisakyti sūnaus, negu leisti jį perkirsti pusiau.“

Benediktas XIII, nieko nelaukdamas, atsakė:

„Sutinku su tavo pasiūlymu. Esu pasiruošęs atsisakyti sosto tokiomis pat sąlygomis, kaip ir tu.“ [89]

Tačiau, kaip rašo žymus katalikų bažnyčios istorikas Liudvigas fon Pastoras, „abu šitie laiškai buvo kiaurai melagingi, o abu popiežiai — ir Grigalius XII, ir jo priešininkas — apgavikai“.

Dvejus metus po Grigaliaus XII išrinkimo (1407—1408) abu popiežiai, griebdamiesi įvairiausių politinių gudrybių, intrigų ir klastos, sudarinėjo vis naujus ir naujus veidmainingus susitarimus. Jie nešykštėjo pažadų, kurių nė vieno nevykdė.

Prasidėjo susirašinėjimas...

„Grigalius, Dievo tarnas ir vergas, Petru de Lunai, kurį apgautieji krikščionys atskalūnai vadina Benediktu XIII.“

„Benediktas, Dievo tarnas ir vergas, Andželui Korarijui, kurį apgautieji krikščionys atskalūnai vadina Grigaliumi XII.“

Karalius Karolis VI pasiūlė labai paprastą būdą schizmai likviduoti (anksčiau jau rekomenduotą Paryžiaus universiteto): abu popiežiai turi kartu atsisakyti sosto, kiekvienas prieš savąją konklavą. Paskui abi konklavos, suėjusios į daiktą, turi išrinkti naują popiežių.

Atrodė, abu popiežiai ir jų „dvarai“ tikrai galėjo susitarti.

Jie susitarė ir... vienbalsiai atmetė visai protingą pasiūlymą.

„Ne, — rašė karaliui abu popiežiai beveik tais pačiais žodžiais. — Verčiau sušaukti bendrą abiejų šalių kardinolų konklavą. Joje aš atsisakysiu sosto tą pačią dieną ir valandą, kaip ir mano priešininkas.“

Popiežiai pasiūlė šią priemonę, gerai žinodami, kad ji neįvykdoma. Tačiau abu dėjos trokštą sušaukti suvienytą konklavą, taigi jų nesą kuo apkaltinti.

Ir, tartum pasityčiojimui iš Vakarų Europos krikščionių, prasidėjo begalinės derybos dėl tinkamiausios vietos, kurioje turėtų susirinkti Romos ir Avinjono popiežių atstovai ir išspręsti abiejų popiežių abdikacijos klausimą. Popiežiai stengėsi užvilkti šias derybas, darydami dirbtines kliūtis, keldami vis naujus reikalavimus ir kaltindami vienas kitą bažnyčios suvienijimo žlugdymu. [5]

Pažiūrėti gana artimos nuomonės iš tikrųjų buvo viena kitai priešingos. Ginčams ir deryboms dėl seniai laukiamo popiežių susitikimo vietos, rodės, nebus nė galo.

Kosa, žinoma, vadovavo tiems, kurie rėmė „jo“ popiežių.

Grigalius XII buvo Kosos statytinis, nes, nors Baltazaras buvo jaunesnis, kardinolu jis tapo anksčiau už Grigalių. Naujasis popiežius visais reikalais tarėsi su juo ir paliko jį legatu Bolonijoje. Tai buvo žymiausias ir svarbiausias postas popiežiaus valstybėje. Kosa tapo pirmuoju kardinolu.

Pagaliau atrodė, jog ilgos popiežių derybos ir ginčai baigėsi, nes vis dėlto buvo susitarta dėl susitikimo vietos.

Susitikimas turėjo įvykti viename miestelyje į rytus nuo Genujos, Savonoje. Čia turėjo atvykti abu popiežiai su savo kardinolais ir nutarti, ką toliau daryti. Buvo taip pat sudarytas susitarimas tarp abiejų katalikiškųjų bažnyčių atstovų, iš vienos pusės, ir Prancūzijos karaliaus, kurio valdžioje tuomet buvo Genuja ir aplinkiniai rajonai, — iš antros. Karalius sutiko padalyti Savoną ir jos apylinkes į dvi lygias dalis, kad kiekvienas popiežius ir jį lydintieji kardinolai galėtų atskirai įsikurti.

Kiekvienas popiežius turėsiąs savo zonoje keletą gyvenamųjų kvartalų ir tvirtovę, kad jeigu prasidėtų kivirčas, nei vienas, nei kitas popiežius neliktų beginklis.

Susitarime taip pat buvo nurodyta, kad kiekvieno popiežiaus apsaugą turi sudaryti ne daugiau kaip du šimtai karių. Be to, kiekvienas popiežius galės turėti savo žinioje aštuonis laivus, kurie jį patį ir kardinolus perveš į Savoną.

Susitarimą pasirašė abu popiežiai. Grigalius XII dargi pasistengė su juo supažindinti visus krikščioniškųjų valstybių valdovus (nors ir buvo pasiryžęs jį sulaužyti). [96]

Kad skaitytojas suprastų, kaip „nuoširdžiai“ veikė vienas ir kitas popiežius, reikia pasakyti, kad, einant deryboms, pasibaigusioms minėtu susitarimu, jų šventenybės atsidėję kasė vienas kitam duobę ir kiekvienas stengėsi žūtbūt apgauti priešininką ir tapti vieninteliu Vakarų krikščionijos valdovu.

Pateiksime tik du faktus. Popiežius Benediktas XIII, ruošdamasis pasirašyti susitarimą, tuo pačiu metu slapta tarėsi

su Genujos laivynu dėl Romos užėmimo, tikėdamasis pagrobti Amžinąjį miestą iš savo priešininko ir patsai jame įsikurti. O Grigalius XII, nežinodamas, ką jam rengia varžovas, išdavikiškai susitarė su Neapolio karaliumi ir leido jam įžengti į Romą, kad prireikus turėtų stipraus monarcho paramą. [5]

Artėjo istorinė dviejų katalikijos valdovų susitikimo diena, ir štai Grigalius XII pareiškė negalįs vykdyti susitarimo, nes neturįs savo žinioje laivyno, o priešininkas jį turįs.

— Venecijiečiai neduoda man laivų. O aš dar neišėjau iš proto, kad vykčiau į Savoną ar kitą kurį pajūrio miestą be apsaugos ir patekčiau ten į žabangas, paspėstas klatingo mano priešo, — sakė jis.

Ar iš tikrųjų venecijiečiai nedavė Grigaliui XII laivų? Ne, jie mielai būtų davę jam laivyną, nes iš to galėjo gerai pasipelnyti ir, be to, buvo tikri, kad tuo padėtų savo žemiečiui išsilaikyti popiežiaus soste, o to jie didžiai troško. Tačiau jie atsakė neigiamai, nes Grigaliaus XII giminės ir artimieji prikalbėjo juos taip pasielgti, kad „vieninteliu teisėtam Vakarų krikščionijos valdovui“ lengviau būtų sulaužyti susitarimą. [61, 98] Kai Prancūzijoje žmonės suprato, kad abu popiežiai varo veidmainišką politiką, karalius, kurį rėmė Paryžiaus universitetas ir visa Prancūzijos dvasininkija, įsakė: jei popiežių susitikimas neįvyks, nebeklausyti nei vieno, nei antro. Kai tik Benediktas XIII tai sužinojo, jis iškeikė visus, kurie reikalavo jo atsistatydinimo, atseit, iškeikė ir karalių.

„Kas nori atimti iš manęs apaštalo Petro suteiktą teisę tvarkyti žemėje krikščionių reikalus, tas yra velnias, nesibijąs Dievo bausmės ir negalvojęs apie jo laukiančias amžinas pragaro kančias. Tebūnie jis prakeiktas... Dievo ir bažnyčios rūstybė tekrina ant jo galvos.“

Buvo laikai, kada valdovai drebėjo prieš popiežiaus iškeikimą. O dabar karalius neišsigando. Jis sušaukė bažnyčios susirinkimą, kuriame dalyvavo šešiasdešimt keturi arkivyskupai ir vyskupai, šimtas keturiasdešimt vienuolynų vyresniųjų ir

teologijos bei bažnytinės teisės daktarų, o taip pat įžymiausi karalystės feodalai. Jie apibūdino popiežių kaip „užsispyrusį atskalūną, eretiką, skandalistą, taikos ir bažnyčios ramybės drumstėją“. Turo arkivyskupas, pasisakydamas prieš popiežių Benediktą XIII, vartojo posakius, kurie nedarė garbės nei popiežiui, nei pačiam kalbėtojiui. Jis, be kitko, pasakė:

„Jis kilęs iš tos vietovės, kurioje auginami patys stipriausi ir atkakliausi mulai. Jeigu mulas patraukia kuria nors kryptimi, tai jokiais pastangomis nepasuksi jo į teisingą kelią. Veltui žmogus vargs — mulas neklausys, net jeigu jam kailį imtų dirti.“

Benedikto XIII ekskomunika, kuria jis iškeikė Prancūzijos karalių, buvo perduota vienam kareiviui, kad jis viešai, minios akivaizdoje, ją suplėšytų, o ekskomuniką atvežusius žmones, popiežiaus šalininkus, apvalkstė ilgais juodais palaidiniais, prie kurių prisagstė popiežiaus iškeikime nuorašus ir Benedikto atvaizdus aukštyrų kojomis, ant galvų jiems užmaukšlino popierines mitras ir susodino į karučius, kuriuos vartojo Paryžiuje gatvių valytojai. Taip jie buvo išjuokti prieš žmonių minias, „idant suprastų, kad jie išdavikai, pasiūsti išdavikų išdaviko popiežiaus“, — rašo Sen-Deni vienuolyno vyresnysis. Karaliaus įgaliotinis, šventos Trejybės ordino kavalierius, teologijos fakulteto rektorius, kuriam pavedė perskaityti susirinkimo nutarimą parapijiečiams Paryžiaus Notr-Dam katedroje, vaizdingai pridėjo nuo savęs: „Aš mieliau sutikčiau pabučiuoti purviniausios kiaulės pasturgalį, negu popiežiaus Benedikto XIII veidą.“ [87]

Pastebėsime, kad gerbiamasis įgaliotinis leido sau, stovėdamas presbiterijoje, ištarti prieš susirinkusią liaudį dar sūresnį žodelį, kurio mes nedrįstame čia pateikti.

Matydami vis didėjančią liaudies rūstybę, popiežiai buvo priversti ką nors daryti. Abu jie paliko savo rezidencijas ir išvyko į kelionę, apsimesdami, jog tikrai pasiryžę susitikti. Grigalius XII, išvykęs iš Romos, atkeliavo į Sijeną, bet čia

apsistojo ir vėl pradėjo derybas. „Reikia paskirti kitą miestą būsimajam susitikimui. Be to, Benediktas turi pasiūsti atgal Genujos laivyną, nes aš neturiu savo žinioje nė vieno laivo. Apskritai, mano priešininkas turi atvykti į susitikimo vietą toks pat beginklis, kaip ir aš.“

Benediktas XIII elgėsi taip pat „nuoširdžiai“, kaip ir Grigalius XII. Grigaliui sustojus Sijenoje, Benediktas keliavo toliau, dėdamasis norįs susitikti su savo priešu, ir skirtu laiku atvyko į Savoną. Grigalius suprato, kad jeigu jis tuojau pat ko nors nesugalvos, bus viskas baigta. Todėl jis keliavo toliau iki Lukos. Benediktas XIII, rodydamas savo drąsą, išvyko iš Savonos pasitikti Grigaliaus. Atkeliavo į Porto-Venerą, o iš ten netrukus leidosi tolyn į Speciją. [96] Grigalių XII išpylė šaltas prakaitas.

„Ką gi man daryti? Ką daryti? — klausinėjo save. — Kosa tikriausiai patartų ką nors, bet aš jį vėl išsiunčiau į Boloniją.“

Dabar abu popiežius vieną nuo kito teskyrė vos penkiolikos mylių kelias.

Leonardas Aretinas savo atsiminimuose apie tų laikų įvykius rašo: „Vienas popiežius, nelyginant jūrų gyvūnas, vengė artintis prie kranto, o kitas, kaip sausumos gyventojas, bijojo palikti pakrantę.“

Buvo galima pamanyti, kad popiežiai tyčia vaidina komediją prieš Europos krikščionis. Abu jau buvo nusenę, ir būtų buvę visai natūralu, jei tokio amžiaus žmonės būtų negailaudami palikę savo aukštus postus ir pasitraukę poilsio. Ir vienam, ir kitam buvo daugiau kaip aštuoniasdešimt metų. Abu stovėjo prie mirties slenksčio. Ir abu išrinkimo dieną buvo pareiškę, kad esą pasiruošę palikti savo postus „bažnyčios sutaikymo labui“. Tą dieną Benediktas XIII pareiškė:

— Jeigu išrinksite mane, aš atsisakysiu sosto, kai tik jūs to pareikalausite. Aš tai pa darysiu taip pat lengvai, kaip dabar kad nusiimu nuo galvos kardinolo skrybėlę. [54]

Bet kadangi jis nepaliko savo posto, tai daugelis kardinolų, visuotinės liaudies rūstybės spaudžiami, pasitraukė nuo popiežiaus, surinko kariuomenę, po kardinoliškomis mantijomis pasivilkę šarvinius marškinius, išsirinko karvedžiu kardinolą Neokastrą, nuvyko į Avinjoną, kur jau buvo sugrįžęs popiežius, ir apsupo jo rūmus.

Vienas rūmų šturmas buvo itin sėkmingas: popiežius buvo sužeistas ir paimtas į nelaisvę. Bet po kurio laiko jam pasisekė persirengusiam pabėgti. Kardinolai pabūgo, ėmė atgailauti ir vėl stojo jam tarnauti. Popiežius dovanojo, bet nuo to laiko pradėjo jų bijoti. Nė vienu nepasitikėjo ir dažnai jiems grasindavo.

— Jūs panašūs į Penelopės jaunikius. Visus jus magina popiežiaus sostas, todėl jūs norite manimi nusikratyti. Bet nepamirškite, kaip Odisėjas pasielgė su jaunikiais. Panašiai, o gal dar blogiau gali atsitikti ir jums. [28, 61]

Ne geresnė buvo ir Grigaliaus XII padėtis. Argi jis galėjo pasikliauti savo kardinolais? Grigalius irgi žinojo, kad jei susivienytų abi konklavos, tai jis netektų „nepatikimų“ savo kardinolų paramos, o drauge ir sosto. Jam būtinai reikėjo turėti nors nedidelę grupę akiai atsidavusių kardinolų. Tad jis paskyrė kardinolais kai kuriuos savo artimuosius.

Grigalius XII, savo išrinkimo dieną iškilmingai pareiškęs, jog šalių sutaikymo ir bažnyčios suvienijimo labui esąs pasiruošęs žvejų laiveliu perplaukti jūrą arba su lazda rankoje eiti nors į pasaulio kraštą susitikti su savo priešininku ir jį įtikinti, jog reikia abiem atsisakyti sosto, — dabar pradėjo vykdyti klastingą planą, tikėdamasis užvilkti krizę ligi begalybės. Visų pirma pakėlė kardinolais keturis labiausiai jam atsidavusius žmones. Du iš jų buvo jo sūnėnai. [104] Po to leidosi į derybas su Neapolio karaliumi Vladislavu, pačiu klastingiausiu ir baisiausiu šventojo sosto priešu, tolydžio rezgusiu pinkles prieš Vatikaną. Jis seniai stengėsi likviduoti

Popiežiaus sritį, užimti Vidurinę Italiją ir tuo būdu išplėsti savo įtaką ligi pat Šiaurės Italijos sienų¹. [106]

Skandalingos sąlygos, kuriomis popiežius kapituliavo prieš aiškų Vatikano priešą, sujudino visos Europos krikščionis. Už 25 000 florinų, kuriuos jis gavo iš Vladislavo per savo atstovą, popiežius pardavė jam savo sostinę ir neribotą valdžią joje.

Tai atrodo neįtikima, tačiau šį faktą mini tokie įžymūs istorikai, kaip Džinas Kaponis, Ferdinandas Gregorovijus, Markas Renieris. Pasakojama, kad Grigalius XII buvęs neapsakomai patenkintas, kai Vladislavas įsiveržęs į Romą.

„Nors ir labai stengėsi Grigalius nuslėpti savo tikruosius planus, — rašo Sismondis, — jis vis dėlto nesusilaikė džiaugsmingai nešūktelėjęs, kai sužinojo apie tai, nes visų labiausiai bijojo, kad, kol jis bus Toskanoje, jo priešininkas Benediktas, pasitelkęs Prancūzijos maršalą Busiko ir Ostijoje stovintį Genujos laivyną, gali užgrobti Romą.

Dabar jis lengviau atsikvėpė. Benediktas nebegalėjo užimti Romos, nes būtų reikėję susiremti su galingu karaliumi. Be to, Grigalius dabar turėjo pakankamai lėšų ir lengviau galėjo atremti bet kokius užsipuolimus ir reikalavimus sušaukti abiejų Vakarų bažnyčių atstovų susirinkimą bažnyčios suvienijimo klausimui išspręsti.

— Aš pats sušauksiu susirinkimą, jeigu tai bus man reikalinga, — pareiškė jis. — Kada panorėsiu ir kur panorėsiu. Pats jam vadovausiu, ten bus mano žmonės. Susirinkimas bus Udinoje.

Ilgai jis svarstė ir sąmoningai pasirinko šį miestą. Miestas, kurį jis laikė tinkama vieta susirinkimui, yra Šiaurės Italijoje, netoli Grigaliaus tėvynės Venecijos. Artimi kaimynai jam buvo Tirolis ir Vokietija, kur tuo metu viešpatavo Ruprechtas, vienas

¹ Jo devizas buvo: „Aut Caesar, aut nihil!“ – „Arba Cezaris, arba niekas!“ (lot.)

iš nedaugelio valdovų, pripažinusių jį popiežiumi. Jis buvo įsitikinęs, kad tai pati ramiausia ir saugiausia vieta neramiojoje Italijoje, kur jį pripažino tik atskiros valstybės. Grigalius pasiuntė laiškus visiems monarchams, prašydamas juos atsiųsti į susirinkimą bažnyčių atstovus.

Nuo Grigaliaus XII neatsiliko ir Benediktas XIII. Jis irgi išsiuntinėjo kvietimus į „visuotinę bažnyčios susirinkimą“.

Susirinkimo vieta buvo parinktas Perpinjanas, tuo metu priklausęs Aragonui, kurio karalius rėmė popiežių Benediktą XIII. Taigi abu popiežiai, nuodugniausiai ištyrę padėtį ir viską apsvaistę, priėjo tą pačią išvadą: negalima parodyti, kad jie nesiskaito su visos Vakarų Europos krikščionių reikalavimu sušaukti susirinkimą. Reikia įtikinti žmones, kad jie sutinka atidžiai išnagrinėti susidariusią keblią padėtį ir ieško iš jos išeities. Tuomet niekas negalės jų kaltinti, kaip tat buvo iki šiol, kad jie nori išvengti bažnyčios suvienijimo.

Tokie tai buvo reikalai. Kiekvienas popiežius tikėjosi, kad jo sušauktas susirinkimas rems tikrai „savąjį“ popiežių, tikrai jo veiksmus laikys teisingais, ir tuo būdu schizmai nebus galo.

Komedija tęsėsi, katalikų bažnyčios hierarchai atvirai tyčiojosi iš krikščionių. Abu jie laikėsi tvirtai įsikibę sostų. Abu bijojo vienas kito, bet nė vienas nenorėjo to parodyti. Kiekvienas stengėsi įrodyti savo šalininkams, kad jis absoliučiai teisingas, kiekvienas stengėsi įtikinti priešininką, kad jis labai galingas. Abu jie buvo panašūs į plėšriuosius žvėris, kurie įmanę surytų vienas kitą. Ką gi tuo metu veikė Kosa? Kaip pasakojama, buvęs piratas tapo viena įžymiausių to laiko figūrų, galingiausiu „katalikų bažnyčios kunigaikščiu“. Iškilti jam padėjo ne tikrai jo gabumai, protas ir žinios, apsukrumas ir jėga, bet ir turtai, kurių jis prisiplėšė pirataudamas ir kurie ypač padidėjo per pastaruosius šešerius metus, kai jis tapo kardinolu ir popiežiaus legatu. Stambiausias ir turtingiausias Italijos rajonas, Romanija, buvo nelyginant jo „valstybė“. Ten jis įvedė geležinę drausmę ir tolydžio stengėsi išplėsti savo valdas. Jis

nepamiršo prieš dvejus metus nepavykusio Forlio miesto užpuolimo ir dabar, gerai ištyręs padėtį, vėl patraukė tenai su kariuomene. Šį kartą jam pavyko užimti miestą ir į popiežiaus valstybės karūną įsegti naują perlą.

Jis buvo vienintelis iš senųjų kardinolų, kurį Grigalius XII laikė savo bičiuliu. Naudodamasis tuo, Kosa, pasilikęs vienas su Grigalium ir kitu jo palydovu, kai šie keliavo per Romaniją ir Toskaną, ėmė aiškinti popiežiui, jog pastaruoju metu jis daug kartų pasielgęs netinkamai, ir patarė, kaip reikia elgtis ateity.

Popiežius Grigalius dėjosi susikrimtęs: bičiulis neteisingai jį suprato.

— Argi svarbu, kad susirinkimas bus ne Savonoje! Aš jį sušauksiu Udinoje, ir daugelis tuo tik apsidžiaugs.

Kosa metė į Grigalių paniekinamą žvilgsnį.

— Kam tu tai kalbi, šventasis tėve? — tarė jis. — Manai, kad gali apgauti ir mane? Ir senuosius kardinolus? Kam reikėjo skirti naujus kardinolus?

Grigalius suraukė antakius.

— Aš esu popiežius! — sušuko. — Ir, kaip popiežius, skiriu tiek kardinolų, kiek man patinka. Ir dar paskirsiu.

Kosos akys patamsėjo.

— Atsargiau, šventasis tėve, — niūriai pasakė. — Nesiskaityti su niekuo, savavaliauti — tau pačiam nenaudinga. Esi tik popiežystės emblema. Mes išrinkome tave sąlyginai. Tu sutikai su tuo ir pasirašei sutartį.

Dabar nesilaikai nutarimo, kurį mes priėmėme, prieš tave išrinkdami. Tad kas gali įpareigoti mane sutikti su tavo kvaila ir absurdiška politika?

Popiežius piktai pasižiūrėjo į Kosą, paskui atsisuko į savo palydovą.

— Karoli...

Tai buvo Riminio valdovas, ištikimas Grigaliaus XII šalininkas, šventojo sosto kondotjeras Karolis Malatesta.

— Karoli, — pakartojo popiežius, — areštuok šį nedorėlį. Reikės suimti Lukoje ir kitus maištaujančius kardinolus bei kunigus.

Nespėjo Riminio valdovas nė žodžio ištarti, kai Baltazaras susijuokęs staigiu judesiu nusimetė nuo pečių raudoną kardinolo mantiją, ir priešais juos stėjo šarvuotas piratas su stiletu rankoje.

— Karoli, — kreipėsi jis į Malatestą. — Esi protingas žmogus — ne toks, kaip tavo ponas. Prieš penkis šimtus tavo karių aš pastatysiu pusantro tūkstančio savųjų. Aš jau seniai supratau, jog negalima pasitikėti šiuo klastingu venecijiečiu.

Jis net neištarė popiežiaus vardo.

— Gvindačai! — šūktelėjo. — Kelk aliarmą, tegul juodu pamato mūsiškius.

Iš anapus uždangos išėjo bjaurusis sutapnotas milžinas su kardu ir stiletu rankose.

Varpo dūžiai iššaukė į gatves šimtus iki dantų apsiginklavusių žmonių. [2]

Aprašydami šį epizodą, bažnyčios istorikai pareiškėdavo, kad Kosa buvo paruošęs spąstus popiežiui, kai šis keliavo per Romaniją, ir kad popiežius išsigelbėjęs vien Malatestos pagalbos dėka. [89]

Po penkių dienų Grigalius XII, apleidęs savo legato valdas, iškeikė jį, pasmerkdamas amžinoms pragaro kančioms. Be to, Grigalius XII atėmė iš Kosos legato titulą ir teises. Bolonijos ir visos Romanijos gyventojus jis atleido nuo prievolės klausyti legato, kuriam jie kadaise buvo prisiekę ištikimybę. Buvo uždrausta vykdyti bet kuriuos Kosos įsakymus.

„Buvęs legatas — tironas, jo kalaviją valdė Šėtonas“, — pasakyta popiežiaus bulėje. Kosa tik nusijuokė.

— Aš jam parodysiu, tam seniokui! — sušuko jis. — Nuplėškite to seno kvailio šeimos herbą nuo visų emblemų valstybiniuose pastatuose! Nuo šiol aš būsiu absoliutus ir

nepriklausomas turtingiausios ir gražiausios vyskupijos valdovas. [89] Po to Kosa išvyko iš Bolonijos į Luką susitikti su „broliais kardinolais“. Jie labai apsidžiaugė, išvytę Kosą. Kardinolai laikė jį žmogumi, galinčiu vadovauti sąjūdžiui prieš popiežių. Jie tarytum pabudo iš miego.

— Kvaili jūs, kad sėdite Lukoje! — pasakė jiems Kosa. — Kas gali garantuoti, kad jūs neišduos popiežiui? Ir ar galima iš viso kuo nors pasitikėti?

Siaubas nupurtė visus, kai prisiminė šešis kardinolus, kurie, pakliuvę į Urbono VI rankas, iškentėjo baisius kankinimus, o paskiau buvo sukišti į maišus ir išmesti į Ligūrijos jūrą. Kardinolai pamatė, kad jų „brolis“, buvęs piratas, kur kas geriau už juos supranta laiko dvasią, melo, išdavysčių, klastos, žiaurumo epochą, kada mažne kiekvienas žmogus, prisidengęs dorybės kauke, vykdė nusikaltimus.

— Atvykite pas mane į Pizą, ten jūs būsite saugūs.

Ir buvęs piratas (o dabar pripažintas dvasininkų valdovas) paaiškino: Piza prieš keletą metų buvo prijungta prie Florencijos valdų, o jis, Kosa, turįs ryšių su Florencija. Svarbiausias Toskanos miestas ir Kosos valdomos sritys turi bendrą interesą ir todėl nesudarinės pašalinių sutarčių ir sąjungų.

„Kardinolas Kosa, — rašo M. Renieris, — tvirtai laikydamas savo rankose Boloniją ir visą Romaniją, disponuodamas popiežiaus valstybės materialinėmis vertybėmis, o taip pat savo paties didžiuliais turtais, kuriuos susikrovė savo valdymo laikais, tapo svarbiausiu kardinolų sąjūdžio svertu ir primygtinai siūlė sušaukti bažnyčios susirinkimą Pizoje.“

„Gudrumu ir papirkimais jam pavyko patraukti savo pusėn daug kolegų, jų tarpe — Petrą Filargą“, — skundžiasi savo laiškuose Grigalius XII. [89]

Kardinolas Petras Filargas buvo įžymus katalikų bažnyčios veikėjas, didžiai išsilavinęs, aukštos moralės

žmogus, nepanašus į daugumą tos epochos bažnyčios vyrų. Jis buvo (tenesistebi skaitytojas) graikas, kilęs iš Kretos salos. Dar visai jaunas jis liko našlaitis. Venecijiečiai, valdę tą didelę Graikijos salą, pastebėjo nepaprastus jaunuolio gabumus. Nusivežė į Veneciją, padarė kataliku, atidavė į mokyklą, o paskui pasiuntė studijuoti — iš pradžių į Paryžių, vėliau Anglijon į Oksfordą. Grįžęs jis gavo vyskupo šventimus, o po kurio laiko tapo Milano arkivyskupu. Milano valdovai ir šventasis sostas dažnai siuntinėjo jį su visokiomis misijomis į įvairius Italijos miestus, o taip pat į Vokietiją, Bohemiją (Čekiją), Lenkiją. Jis garsėjo savo teologinėmis žiniomis ir iškalba (buvo Paryžiaus universiteto profesorius). Tai, kad Kosai pavyko šitą įžymų bažnyčios veikėją, konservatorių, įtraukti į kovą prieš Grigalių XII, buvo laikoma dideliu Kosos nuopelnu. [90]

Dar niekad katalikų bažnyčia nebuvo atsidūrusi tokioje apverktinoje padėtyje. Žmonės pradžioje juokėsi iš dviejų katalikų bažnyčios korifėjų, bet netrukus popiežių elgesys pradėjo kelti vien pasibjaurėjimą. Visa Vakarų krikščionija nekantriai laukė, kada gi pasibaigs ta šlykšti komedija, kurioje svarbiausius vaidmenis turėjo šventieji tėvai.

Karolis VI pasiuntė laiškus abiejų Vakarų bažnyčių (Romos ir Avinjono) šventosioms kolegijoms. Jis ragino aukštuosius dvasininkus atsisakyti savo „vadovų“.

„Gana! — rašė jis. — Kodėl šie bukagalviai krikščionijos tėvai vis dar tyčiojasi iš jūsų ir iš visos Vakarų Europos krikščionijos? Nejau per metus jie negalėjo susitarti, kurioje žemės vietoje susitiks ir įvykdys savo pačių duotą iškilmingą pasižadėjimą? Užuo stengęsi suvienyti bažnyčią, jie nori įamžinti schizmą, šaukdami viens kitam priešiškus bažnyčios susirinkimus. Kardinolai! Išsižadėkite jų, susivienykite ir sušaukite bendrą susirinkimą bet kuriame mieste!“ [61, 89]

Grigalius XII taip pat kreipėsi laišku į savo buvusius kardinolus:

„Tučtuojau išvykite iš Pizos ir pamirškite savo piktus sumanymus. Kol dar yra laiko, pereikite pas mane. O jeigu ir toliau klausysite antikristo patarimų, nemanykite, kad paskui galėsite sugrįžti pas mane. Aš nebepriimsiu jūsų jokiomis sąlygomis. Esu popiežius ir pasiliksiu popiežiumi. Paskirsiu naujus man atsidavusius kardinolus, kurie ištikimai man tarnaus.“ [104]

Laiškas nieko nepadėjo. Grigaliaus XII kardinolai pasiliko Pizoje ir, kurstomi mūsų herojaus, demaskavo savo popiežių prieš visą krikščioniją.

„Tiek anksčiau, tiek ir dabar Grigalius XII savo neteisėtais poelgiais nuolat laužo nusistojusius šventus kanonus. Mes protestuojame ir kaltiname popiežių neteisėtais veiksmais. (Taip rašė kardinolai, kurie patys buvo jį išrinkę!) Šiam klausimui apsvarstyti nutarėme sušaukti bažnyčios susirinkimą, kuris turės išrinkti naują popiežių.“ [74]

Atsakydamas į tai, Grigalius XII maištaujančius kardinolus atskyrė nuo bažnyčios.

Stengdamasis juos apjuodinti, popiežius vartojo tokius žodžius, kuriais būtų buvę nepatogu išplūsti paskutinį niekšą arba valkataujančią vienuolį.

Tačiau kardinolai dėl to nesijaudino. Jie išlipino Pizoje ant namų sienų lapelius, kuriuose Benediktas XIII ir Grigalius XII buvo vadinami schizmos kaltininkais ir antikristo pasekėjais.

Grigalius XII, nieko nelaukdamas, paskyrė naujus kardinolus. Nors jis ir dėjos nekreipias dėmesio į pasmerkimą, vis dėlto neiškentė nepasiuntęs savo seniesiems kardinolams dar vienos ekskomunikos su dar grubesniais keiksmais.

Kartu jis kreipėsi į Vokietijos imperatorių Ruprechtą, prašydamas atvykti į Italiją ir išvaikyti arba paimti į nelaisvę

kardinolus bei kitus bažnyčios veikėjus, ruošiančius susirinkimą Pizoje. Be to, jis pasiuntė pas Ruprechtą vieną kardinolą, savo sūnėną, kuris turėjo paraginti imperatorių, kad tas greičiau įvykdytų jo prašymą. [104]

Tuo metu Florencijos respublika šimto dvidešimties žymiausių savo teologų lūpomis paskelbė, kad „popiežius Grigalius XII — eretikas, atskalūnas ir krikščionių bažnyčios priešas“.

Florencija uždraudė savo valdiniams klausyti popiežiaus. Andželui Korarijui (tai vardas, kuriuo vadinosi Grigalius, prieš tapdamas popiežiumi) nusiuntė laišką, kuriame reikalavo atvykti į susirinkimą Pizoje ir pasisakyti dėl jam pateiktų kaltinimų.

Tokioje pat padėtyje buvo ir Benediktas XIII. Jį irgi apleido jo kardinolai. Šie taipgi viešai apkaltino savo popiežių, išvadindami jį „nedorėliu intrigantu“.

Benediktas XIII specialia bule juos iškeikė. Podraug jis išvystė aktyvią veiklą Kastilijoje, Aragone, Škotijoje ir Prancūzijoje, stengdamasis sukviesti kuo daugiau dvasininkų į savąjį susirinkimą.

Tuo būdu 1409 metais turėjo įvykti trys „visuotiniai bažnyčios susirinkimai“, į kuriuos buvo sukviesti atstovai iš įvairių šalių, išpažįstančių tą pačią religiją! Vienas Perpinjane, kitas Udinoje, trečias Pizoje! Žinoma, iškilmingiausias ir tikrai visuotinis buvo tikrai pastarasis.

Udinos ir Perpinjano susirinkimuose turėjo dalyvauti žmonės, kuriems rūpėjo, kad bažnyčios skilimas nesibaigtų. Tuo, tarpu Pizos susirinkimą rėmė tos Vakarų Europos šalys, kurių valdovai ir bažnyčios hierarchai norėjo bažnyčios susivienijimo. Netgi daugelis Benedikto XIII kardinolų atvyko į Pizą.

1409 metų kovas. „Ligi šiol dar nebuvo gražesnio ir didingesnio reginio, kaip bažnyčios susirinkimo atidarymas Pizoje“, rašo žinomas katalikų bažnyčios istorikas J. Alcogas.

Susirinkime dalyvavo 23 kardinolai iš abiejų Vakarų bažnyčios stovyklų, 90 vyskupų, keletas atstovų nuo 102 arkivyskupų, 87 atstovai nuo 200 vienuolynų vyresniųjų, keturių elgetaujančių vienuolių ordinų generolai, 120 teologijos dėstytojų, 300 bažnytinės teisės profesorių ir licenciatų, Anglijos, Prancūzijos, Portugalijos, Lenkijos, Bohemijos, Neapolio ir Kipro karalysčių pasiuntiniai. [4, 67]

J. Alcogas toliau rašo:

„1409 metų kovo 25 dieną susirinkimo dalyviai, išklausę dviejų įžymių teologų — Pjero d'Egiu ir Zersono — pranešimus, paskelbė sinodą Visuotiniu. Benedikto XIII ir Grigaliaus XII protestai buvo atmesti, o jie patys pavadinti nedorais priesaikos laužytojais, nepataisomais atskalūnais, atsimetusiais nuo krikščionybės eretikais. Nei vienas, nei antras negalys būti krikščionijos galva.“

M. Renieris rašo:

„Pirmasis tarp kardinolų, anksčiau rėmusių Grigalių XII, buvo švento Eustachijaus katedros kardinolas Baltazaras Kosa. Dabar jis tapo svarbiausiu Pizos susirinkimo ramsčiu, nes šis prireikus galėjo gauti iš jo kariuomenės, pinigų, žemių. Tuo metu, kai popiežius Grigalius XII buvo priverstas ieškoti prieglaudos pas Karolį Malatestą, Riminio valdovą, Kosa elgėsi kaip visavaldis šeimininkas Bolonijoje, Forlyje ir Faencoje, nekreipdamas dėmesio į popiežiaus grąšimus ir prakeikimus. Ne kas kitas, kaip jis, sutrukdė Neapolio karaliaus Vladislavo kariuomenei įsiveržti į Pizą ir išvaikyti susirinkimą.

Žinoma, žmogus, taip aukštai iškilęs ir siekęs prasimušti dar aukščiau, turėjo daug draugų ir daug mirtinų priešių. Visoje Europoje sklido apie jį prieštaringiausi gandai.

Vieni kalbėjo, kad jis esąs senos ir kilmingos Neapolio šeimos palikuonis, studijavęs meną ir filosofiją, paskui susidomėjęs kūryba, pasižymėjęs daugelyje kautynių, bet galiausiai viską metęs ir stojęs tarnauti bažnyčiai, greit iškilęs ir šioje srityje, ir popiežius Bonifacas IX pavedęs jam valdyti Bo-

loniją bei aplinkinius rajonus, kuriuos jis sugebėjęs apsaugoti nuo užgrobimo ir išlaikyti popiežiaus valstybės valdžioje.

Kiti teigė, kad Kosa dar visai jaunas piratavęs Sicilijos pakrantėse ir nuo to laiko įpratęs dienomis miegoti, o naktimis veikti: kad, būdamas Bolonijos universiteto studentu, lengvabūdiškai žiūrėjęs į studijas ir labai palaidai gyvenęs. O kai Kosa tapęs dvasininku, tai popiežius Bonifacas IX, jo žemietis, žinodamas jį sugebant apsukriai tvarkyti bet kuriuos reikalus, ėmęs jį kelti vis į aukštesnius postus ir pagaliau paskyręs Bolonijos valdovu. Čia ypač išryškėjęs Kosos karinis ir administracinis talentas. Jis pasidaręs visavaldis tironas, savavalis visų piliečių turto ir gyvybės šeimininkas, su niekuo nesiskaitęs ir nieko negerbiąs.

Bet kaip ten buvo, kaip ne, jo draugų balsai nustelbė priešų balsus, ir žmonės buvo įsitikinę, kad tikrai jo vadovaujami galės įgyvendinti būsimuosius susirinkimo nutarimus ir atidaryti naujai išrinktam popiežiui vartus į Romą, kuri tuomet buvo Grigaliaus XII draugo, Neapolio karaliaus, valdžioje. [49, 50, 53, 88]

Vieną pavasario vakarą trys dvasininkai išėjo iš Pizos katedros, kurioje vyko kardinolų ir mokytų teologų susirinkimas, ir, lydimi smalsuolių žvilgsnių, patraukė pro žinomąjį „Pasvirusį bokštą“, pro arkivyskupo rūmus, nusileido žemyn į tą vietą, kur dabar botanikos sodas, ir žengė tolyn Arno upės kryptimi.

— Kiek žmonių! — nusistebėjo dvasininkas, ėjęs iš dešinės, kreipdamasis į tą, kuris buvo vidury. — Turbūt daugiau kaip dešimt tūkstančių suplaukė į Pizą, kad galėtų paskui girtis, jog ir jie buvę čia susirinkimo metu.

— Be abejo, mano dievotasis Rineri! — pašaipiai tarė ėjęs vidury aukštas tamsiaveidis gražuolis, kurio raudoną mantiją dengė juodas apsiaustas. — Visi didžiulios tuo, kad buvo čionai, kai vyko šis istorinis susirinkimas.

Tolumoje pasirodė Arno upė. Žmogus raudona kardinolo mantija, Baltazaras Kosa, kaip, tikriausiai, skaitytojas jau bus atspėjęs, atsisuko į savo palydovą iš kairės, aukštą ir tvirtą vyrą.

— Žiūrėk, Gvindačai! Kad nė kojos nekeltum į taverną! Blogai bus tau, jei dar kartą užtiksiu tave tenai.

Kitados raumeningas, o dabar nutukęs ir pilvotas vienakis milžinas, kunigu tapęs piratas, Kosos bendrininkas, nutaisė kankinio miną ir suinkštė:

— Eminencija, ar yra kas labiau tau atsidavęs, kaip aš? Kodėl tu visada man neteisingas? Kas gi tarnauja tau ištikimiau už mane?

Kosa staigiai pasigrėžė į jį.

— Nutilk, išdavike, niekše! Ne tau kalbėti apie ištikimybę! — piktai suriko. — Atmink tą dieną, kai mirė Inocentas ir aš gavau išvykti į Romą... Prisimink moterį, su kuria tu tada buvai, bjaurybe...

Buonakorsas užraudo, paskui išblyško, vėl užraudo.

— Ne... ne... — murmėjo pro dantis, nedrįsdamas pakelti į Kosą akių.

Prie puošnios vilos — savo rezidencijos Pizoje — Kosa sustojo. Čia irgi būriavosi žmonės.

Gvindžis, Fano vyskupas, Kosos studijų ir piratavimo laikų bičiulis, kreipėsi į jį:

— Visi žino, kad tu dabar įžymiausia figūra visų dvasininkų tarpe, Baltazarai, tad ir atėjo tavęs pasižiūrėti.

Kosa papurtė galvą, dėdamasis tuo abejojęs.

Jau buvo bežengias į vidų, tik staiga kažką pastebėjo minioje, ir jo akys sužibo.

Jis puolė į minią, stumdydamas nustebusius žmones, ir pasivijo bėgančią moterį, iš pažiūros kilmingą poniją, rūpestingai slepiančią savo veidą. Jis šiurkščiai sugriebė ją už rankos ir privertė atsigręžti.

— Ima... — susijaudinęs pratarė.

Ji, liūdnamai ir skausmingai šypsodamasi, žiūrėjo į Kosa.

Braudamasis pro minią, Kosa nusivedė moterį į namus.

Mūsų herojus stebėdamasis turėjo pripažinti, kad prabėge metai nepaliko jokio pėdsako Bolonijos gražuolės veide. Jis įdėmiai žvelgė į dideles, raiškias akis, išmeigtas į jį, į virpančias iš susijaudinimo blakstienas. Jos žvilgsnis buvo švelnus ir svajingas. Jis matė, kad ji džiaugiasi šiuo susitikimu. Be abejo, meilė, vis tokia pat gyva ir karšta, tebeliepsnojo Imos širdyje — po tiekų metų!

— Ar seniai tu čia? — tyliai paklausė Kosa, tvirtai spausdamas jos ranką.

— Jau dešimt dienų... Bet aš vengiau susitikti su tavimi...

— Ji droviai nusišypsojo. — Mes seniai nutarėme čia atvažiuoti... — ir nuraudo, ištarusi žodį „mes“.

Kosa iš padilbų žvilgterėjo į ją.

— Tu pasiūlei atvažiuoti, ar... jis?

— Aš, — greit atsakė susijaudinusi Ima, žiūrėdama į savo dievinamąjį buvusį meilužį.

Kosa, nespėjęs pasidžiaugti jos prisipažinimu, pajuto kažkieno žvilgsnį. Jis krūptelėjo ir atsisuko. Viršutinėje laiptų aikštelėje stovėjo Jandra ir atidžiai žiūrėjo į jį.

Kosa šaltakraujiškai atsigrėžė į savo senąją draugę.

— Ima, — sukuždėjo, — ateik rytoj į Kampo santo, į šiaurinę kairiąją kampą. (Kampo santo — vienas iš Pizos stebuklų. Tos kapinės garsios surinktais jose meno kūriniiais. Jos yra netoli katedros aikštės.) — Ir Kosa ramiai nusivedė Imą aukštyn.

— Jandra, — kreipėsi į savo meilužę, — tai ponias Džanobi iš Milano, mano sena bičiulė. Jos dėka mes išlikome gyvi.

Jandra šaltu žvilgsniu permetė moterį, o Kosa priėjo prie Fano vyskupo, sekusio paskui jį kartu su Buonakorsu.

— Rineri, — tyliai įsakė, — tučtuojau lėk į palacą Gambakorti kairiajame Arno krante ir pasakyk, kad aš jį užimu.

Palaco Gambakorti — tai dideli rūmai pietiniame Arno upės krante, išlikę ligi mūsų laikų ir žinomi turistams „Palaco comunale“ pavadinimu. Šiuos rūmus ir norėjo panaudoti Kosa pasimatymams su savo ankstesne mylimąja, ištekėjusia už Milano feodalo Anjolo Džanobio, kuris atvyko į Pizą susirinkimo proga ir, nieko nežinodamas apie žmonos praeitį, pasiėmė ją kartu, meste mesdamas vilkui į nasrus...

Tai buvo Pizoje 1409 metų birželio 15 dieną. Artinosi vakaras. Dvidešimt keturi kardinolai, iš kurių dešimt buvo popiežiaus Benedikto XIII, o keturiolika — popiežiaus Grigaliaus XII šalininkai, sunkiai stumdamiesi pro minią, perėjo aikštę ir suėjo į arkivyskupo rūmus.

Laiptais pakilę į salę, susėdo į paruoštus dvidešimt keturis krėslus. Durys užsidarė. Prasidėjo konklavos posėdis. Reikėjo išrinkti vieną, bendrą visai Vakarų krikščionijai popiežių vietoj dviejų, pašalintų nuo sosto.

Skaitytojas jau turbūt suprato, kad iš dvidešimt keturių tikrai du tegalėjo pretenduoti į šį aukštą postą. Vienas iš jų — tai šventųjų apaštalų katedros kardinolas, Milano arkivyskupas Petras Filargas, kilimo graikas iš Kretos salos, žinomas savo išsimokslinimu ir aukšta morale, kitas — švento Eustachijaus katedros kardinolas, įžymus neapolietis, popiežiaus legatas, Romanijos valdovas, apsukrus ir įtakingas politikas, mūsų herojus Baltazaras Kosa.

Dauguma kardinolų pasisakė už tai, kad popiežium būtų Kosa. Tačiau buvęs piratas, ramiai pakilęs iš vietos, santūriai ir kukliai kreipėsi į kardinolus:

— Broliai! Aš negaliu priimti jūsų pasiūlymo, nes mūsų tarpe yra žmogus, labiau vertas šios garbės. — Ir jis parodė į kretietį. — Jei mūsų tarpe yra toks dorovingas ir išmintingas bažnyčios vyras, kaip Petras Filargas, tai niekas kitas negali vadovauti katalikų bažnyčiai, ypač dabar, kai visų krikščionių akys nukreiptos į mūsų konklavą ir visa liaudis laukia, kad greičiau būtų užgydytos dvasinės žaizdos, padarytos

ankstesniųjų popiežių. Tiktai jis vienas vertas būti popiežium. [96]

Ir dvidešimt trys kardinolai, sumaniai Baltazaro Kosos suagituoti, atidavė savo balsus už šio visagalio žmogaus nurodytą kandidatą. Tuo būdu liepos 7 dieną popiežium buvo išrinktas kardinolas graikas Petras Filargas, pasivadinęs Aleksandru V. [79]

Kardinolams išėjus iš arkivyskupo rūmų, kur vyko rinkimai, Fano vyskupas suglumęs pasižiūrėjo į savo senąjį bičiulį ir su kartėliu tylomis paklausė:

— Ką tu padarei, Baltazarai? Kas tau atsitiko?

Kosa patenkintas nusijuokė.

— Vargšas Rineri, tu norėjai, kad aš sutikčiau dabar tapti popiežium? Dabar, kai visų dėmesys atkreiptas čionai? Nori, kad aš pats įteikčiau ginklą į rankas savo atviriams priešams ir vadinamiesiems „bičiuliams“, kad duočiau akstiną kniaustis mano praeityje ir koneveikti mane? Ne, dabar tam ne laikas. Dabartinėmis sąlygomis Filargas — tinkamiausia figūra. Apie jį visi geros nuomonės — ir tie, kurie rėmė Benediktą, ir tie, kurie rėmė Grigalių. Dabar Prancūzija ir Anglija bus už jį. Lenkija, Bohemija, Vengrija — šalys, kuriose jis yra buvęs kaip popiežiaus legatas, pripažins jį teisėtai išrinktu popiežium. O ir Italijoje daugelis jį pripažins. [87]

Skaitytojas, be abejo, supranta, kad mūsų herojus labai išmintingai pasielgė, atidėjęs savo išrinkimą popiežium vėlesniam laikui.

Em. Fančelis rašo:

„Kosa jau seniai galėjo būti išrinktas popiežium, tačiau jis nusprendė atsisakyti sosto ir užleisti tuo metu pavojingą aukštąjį postą Petrui Filargui, žinodamas, kad šis, užėmęs popiežiaus sostą (Aleksandro V vardu), taps klusniu įrankiu galingo kardinolo ir popiežiaus legato Bolonijoje rankose. Taip veikdamas, Kosa daugiausia rūpinosi savimi ir savo giminėmis. Trys jo broliai, žinomi piratai, buvo užėmę aukštas karines

pareigas popiežiaus valstybėje. O patsai Kosa, kaip popiežiaus Aleksandro V patarėjas ir mokytojas, igavo dar didesnę galią. Jis vadovavo šventojo sosto užsienio politikai. O nusenusiame Aleksandru V mirus, jis neabejotinai turėjo pats užimti šventąjį sostą.“

... Tai buvo 1409 metų rugpjūčio pradžioje. Vieną rytą mūsų herojusėjo pas savo buvusią meilužę, tapusią dabar Milano feodalo Džanobio žmona, su kuria jis atnaujino santykius. Tačiau jo nuotaika buvo prislėgta. Jam kėlė nerimą tai, kad vakar, eidamas į pietinį Arno upės krantą, ant Ponte di Medžo tilto jis susitiko Jandrą dela Skalą.

„Po velnių, kaip ji atsirado taip arti Imos?“ — pagalvojo Kosa.

Jandra apsimetė jo nepastebėjusi. Bet Kosa susirūpino — pastaruoju metu ji kažkaip keistai elgėsi.

„Gal ji ką nors sužinojo? Bet iš ko? Be Rinerio ir Gvindačo, niekas nieko nežino... O kas gi ten atsitiko? Kodėl tiek žmonių?“

Iš tikrųjų, prie palaco Gambakorti buvo susirinkusi didelė minia.

Buvęs piratas, praskyręs žmones, įsiveržė į rūmus.

Lovoje, paplūdusi krauju, gulėjo moteris. Kiek atokiau keturi vyrai laikė žudiką. Vieno jų rankose buvo kruvinas stiletas.

— Žudikas dūrė jai keturis kartus, — pasakojo jis, — dukart, labai stipriai, į krūtinę ir dukart į kaklą.

Kosa išstūmė vyrus iš kambario ir sugriebė už gerklės žudiką.

— Kas? — nuožmiai žiūrėdamas į jį, paklausė piratas. — Kas privertė tave tai padaryti?

Žudikas tylėjo. Kosa atsivedėjęs smogė jam kumščiu į veidą, išmušdamas tris dantis. Iš nusikaltėlio burnos pasipylė kraujas.

— Sakyk, kas tau užmokėjo? — prašvokštė Kosa.

Žudikas, susvyravęs nuo baisaus smūgio, žiūrėjo sumišęs į įsiutusį dvasininką ir kažką vapėjo perskeltomis lūpomis... Kosos akys patamsėjo iš pykčio.

Buonakorsas pasišovė atvesti geriausią miesto gydytoją. Kažkas jau pašaukė moteris velionei pašarvoti. Nejudančią Imą aprengė kita suknele ir išvežė į tuos namus, kur gyveno Anjolas Džanobis...

Iki Pizos susirinkimo Europoje buvo du popiežiai. Dabar jų atsirado trys! Tačiau naujasis popiežius Aleksandras V irgi ne visur buvo pripažintas. Tiesa, pačios didžiosios šalys — Prancūzija, Anglija, Lenkija, Bohemija (Čekija) ir daugelis Vokietijos bei Italijos valstybių pripažino Aleksandrą V. Bet ir ankstesnieji popiežiai turėjo savo šalininkų. Grigalių XII rėmė Neapolio karalystė, Riminis, kai kurios Vokietijos valstybės ir Vengrija. Benediktą XIII pripažino Ispanija ir Škotija. [4]

Popiežiai nesėdėjo rankas sudėję. Kiekvienas kaip įmanydamas stengėsi pakenkti savo priešininkams. Tam dabar reikėjo daugiau pastangų, nes kiekvienam iš jų teko kovoti su dviem varžovais.

Grigalius XII nedelsdamas ekskomunikavo ir Benediktą XIII, ir Aleksandrą V. Vyskupai ir kunigai, likę jam ištikimi, turėjo tikintiesiems skaityti gautą ekskomunikos tekstą sekmadeniais ir švenčių dienomis, kai į bažnyčią susirinkdavo ypač daug žmonių.

Kunigai, laikydami rankose degančias žvakes, sustodavo pusračiu ir skaitydavo ekskomunikos tekstą. O jeigu pamaldose dalyvaudavo vyskupas, tai jis, apsivilkęs puošniausiais rūbais ir stovėdamas prie altoriaus — pačioje švenčiausioje bažnyčios vietoje, pats iškilmingai paskelbdavo Grigaliaus XII iškeikimą.

— „Benediktas — eretikas, atskalūnas ir atsimetėlis — dabar jau nebe vienas. Iš tamsybių karalijos pasirodė dar vienas gudrus nelabasis. Šėtonas, pasivertęs senu kardinolu, pranokęs patį antikristą, jo vietininkas žemėje. Tebūnie prakeikti abu antipopiežiai: ir Benediktas, ir Aleksandras. Amžinas prakeikimas tekrinta ant abiejų antikristų galvų. Teištinka juos Viešpaties rūstybė. Tesudegina juos jo rūstybės liepsna, kaip gaisras kad sudegina miškus, tepaverčia juos pelenais, kaip ugnis kad paverčia pelenais kalnus. Tekrinta nešlovė ant jų galvų.“

Po kiekvienos iškeikimo pastraipos kunigai chorą, kad ir nepagaudami gaidos ir ne per daug sutartinai, bet įtaigiai ir su įkvėpimu traukdavo progiesmiu:

— Ame-en!

— „Viešpaties prakeikimas, Mozės lūpomis pagarsintas Izraelio sūnams, tekrinta ant bažnyčios rimities ir vienybės ardytojų. Teesie prakeiktos jų būstinės, pajamos ir jų turtai, prakeikimas ir jiems patiems!“

— Ame-en!

— „Tepasiunčia jiems Viešpats troškulių, skurdą, šaltį ir karštį ir tepriverčia juos nusižeminti.“

— Ame-en!

— „Teišgaišina juos Viešpats šioje žemėje.“

— Ame-en!

— „Tesudrasko jų lavonus dangaus paukščiai ir žvėrys.“

— Ame-en!

— „Tenepriima žemė po mirties nė vieno, kuris juos remia ir pripažįsta.“

— Ame-en!

Baigdami šią iškilmingą apeigą, dvasininkai mesdavo žemėn žvakes ir jas sumindžiodavo... [94]

Neatsiliko nuo Grigaliaus XII ir Benediktas XIII.

„Atskalūnai — dvasininkai, susirinkę Pizoje, o taipogi antikristas Grigalius — pakilo prieš mane, teisėtą popiežių.

Tačiau susirinkimas Pizoje — tai netikras susirinkimas, tai begėdiška klastingų maištininkų sueiga, tai sambūris suokalbininkų ir bedievių, pragariškose nuodėmėse prasmegusių, dangaus bausmės vertų šventvagių, tai kirmėlynė, knibždanti dvokiančiuose puvėsiuose ir purve“, — rašė jis savo ekskomunikoje, [87]

Ir toliau:

„Su didžiausiu nusižeminimu ir atlaidumu atiduodame Grigalių ir Aleksandrą, antikristus, Šėtono bendrininkus, Dievo teismui. Tenumiršta jų kūnai, o sielos, padariusios atgailą, teišsigelbi paskutiniojo teismo dieną. Bet jeigu jie neatgailaus ir neišpirks savo kaltės, tai teužgriūva ant abiejų antipopiežių ir jų kardinolų visi Senojo ir Naujojo testamento prakeikimai, o taipogi ir ant kiekvieno jų gynėjo, ar tai būtų valstietis, miestelėnas ar valdovas. Tebūnie jie amžiams prakeikti gyvi ir po mirties. Tenutrenkia juos Viešpaties kalavijas į prarają, o jų vardai tebūnie užmiršti per amžius. Teišrinka juos Viešpats votimis, niežais ir susna, tepasiunčia jiems aklumą ir silpnaprotystę. Naudodamiesi Jėzaus Kristaus apaštalo, pirmojo krikščionybės skelbėjo švento Petro įpėdinio teisėmis, užginame jiems ir jų pakalikams priimti komuniją, o jų kūnus uždraudžiame laidoti žemėje. Tepraryja juos pragaro gelmės už bausmę dėl jų baisių nusikaltimų.“ [86]

Neprašinėsimė smulkiai tų apeigų, kurios buvo atliekamos, skelbiant Benedikto XIII ekskomuniką, — skambinimo varpais, žvakių mindžiojimo ir žodžio „Amen“, kurį šimtus kartų giedojo kunigai, nes reikėtų tam skirti daug puslapių.

— Kaipgi dabar bus? — klausė Aleksandras V mūsų herojų, kai jie dar buvo Pizoje.

— Nesirūpink, šventasis tėve, — atsakė Kosa. — Tu — teisėtas popiežius. Išrinko tave Visuotinis bažnyčios susirinkimas Pizoje. Kol kas dar ne visi Vakarų krikščionys tave pripažįsta, bet netrukus pripažins, užtikrinu tau. Greit pats

įsitikinsi, kad aš sakau tiesą. Nesibaimink. Paskelbk ir tu ekskomuniką seniesiems popiežiams. Ji bus daug svaresnė, nes ją pasirašys visi aukštieji dvasininkai, kurie dalyvavo Pizos susirinkime.

Ir penkioliktame savo posėdyje susirinkimo dalyviai atskyrė nuo bažnyčios abu nuverstuosius popiežius. Pasmerkė juos kaip nepataisomus nusikaltėlius. Grasino Grigaliui XII ir Benediktui XIII baisia bausme, taikoma panašiais atvejais, — sudeginiu ant laužo, jeigu jie nepaskubės atgailauti ir paklusti jų nutarimams.

Per iškilmingas pamaldas žmonėms buvo apskelbta, kad visos atstatytųjų popiežių ekskomunikos laikomos negaliojančiomis. [58]

De Pote rašo: „Kosa buvo Pizoje susirinkusių bažnyčios aukštųjų dvasininkų „siela“. Jis ir toliau, po susirinkimo, pasiliko šios trečiosios, gausiausios grupuotės „varomoji jėga“. Jis sumaniai stiprino bei plėtė šią grupuotę ir galiausiai turėjo atvesti ją į pergalę. Aleksandras V, bevalis ir neryžtingas žmogus, vis dėlto matė, į kokią bedugnę pateko abu senieji popiežiai: į jų sušauktus susirinkimus atvyko labai nedaug dvasininkų, o žmonės tose vietovėse, kur vyko susirinkimai, buvo nusiteikę labai priešišškai, ypačiai Friaule, kur sukvietė savo šalininkus Grigalius XII. Grigalius, pajutęs tą priešišumą, nutarė, kad geriausia bus pasislėpti ir taip išvengti galimo susidorojimo. Persirengęs, kad niekas nepažintų, nukeliavo jis į Latisaną, kur ketino sėsti į laivą. Bet žmonės atspėjo popiežiaus sumanymą, sučiupo jį ir atėmė iš jo visas brangenybes.“ [79].

Tokio pat likimo bijojo ir Aleksandras V. Jis neišmanė, ką toliau daryti, ir pasikloviė vien Kosos patarimais, juoba kad finansinė šventojo sosto padėtis buvo sunki. Popiežius negalėjo imtis jokių žygių. Jis dažnai sakydavo:

— Kai buvau arkivyskupu, buvau turtingas. Tapau kardinolu — nusigyvenau. Dabar aš popiežius — ir likau vargšas. [104]

Tais neramiais suirutės laikais Kosa buvo vienintelis popiežiaus Aleksandro V patarėjas ir ekonominis jo ramstis. Vis tiktai, nors Kosa duodavo Aleksandru V tiek pinigų, kiek jis prašydavo, popiežius nesiliovė aimanuoti ir skųstis savo likimu.

— Kaipgi dabar bus? — nuolat klausė jis. — Juk mes dabar trys!

— Tai nieko nereikia, — ramiai atsakydavo Kosa. — Argi pirmą kartą bažnyčia turi tris popiežius vienu metu?

Iš tikrųjų, buvo laikai, kada katalikų bažnyčią vienu kartu valdė trys... ir net penki popiežiai. Toks nepaprastas įvykis buvo prieš tris šimtus metų, mirus popiežiui Benediktui VIII. Jo brolis, ligi tol nieko bendro neturėjęs su bažnyčia, nusipirko popiežiaus sostą ir tapo popiežium Jono XIX vardu.

Pajutęs, kad netrukus mirs, Jonas XIX popiežiaus sostą perleido sūnėnui, buvusio popiežiaus sūnui, kad šeima neprarastų tokio pelningo posto. Jo sūnėnui tada buvo tik dvylika metų (o pagal kai kuriuos kitus šaltinius — dešimt)¹.

Berniukas popiežius jau tuomet buvo kiaurai sugedęs ir juo toliau, juo labiau tvirko. Vienas iš vėlesniųjų popiežių, Viktoras III, rašė apie jį: „Tai buvo ne apaštalo Petro, o Šėtono įpėdinis. Jis buvo toks sugedęs, toks pasileidęs ir suniekšjęs, kad aš nedrįstu apie tai rašyti.“²

¹ Katalikų bažnyčios istorijos specialistas F. Eimaras rašo: „Paskirti į popiežiaus sostą dvylikametį berniuką buvo galima todėl, kad Tuskulano grafų šeima (kuri paprastai iškeldavo į popiežiaus sostą vieną iš savo narių) vėl nepagailėjo aukso ir paveikė žmones, kurie turėjo išrinkti popiežių.“

Tų įvykių amžininkas, prancūzų metraštininkas Raulis Glaberis rašo: „Visų rangų dvasininkai atvirai prekiaavo bažnytiniais postais.“

² Panašiai apie jį atsiliepia kardinolas Baronijus.

Glaberis savo „Metraščiuose“ rašo: „Dar niekad prostitucija, kraujomaiša ir visoks ištvirtavimas taip neklestėjo, kaip to berniuko popiežiavimo laikais, nes jis duodavo pavyzdį visiems žmonėms. — Ir baigia šitaip:— Koks ganytojas, tokia ir banda.“

Kai Benediktui IX buvo apie penkiolika metų, pasipiktinę romiečiai nuvijo jį nuo sosto. Tuomet jis kreipėsi pagalbos į Vokietijos imperatorių Konradą II, ir šis padėjo jam sugrįžti Romon ir vėl užimti popiežiaus sostą. Degdamas aistra moterims, šis berniukas nepakeitė savo gyvenimo būdo, ir romiečiai vėl sukilo, reikalaudami jį pašalinti.

Popiežius Viktoras III rašo: „Romiečiai, pasipiktinę jo ištvirtimu, žemom jo aistrom bei įpročiais, moterų grobstymu, žudynėm, vykdomom jo įsakymu, reikalavo jį pašalinti ir išrinkti kitą popiežių.“ [87]

Tada buvo išrinktas popiežium Savonos vyskupas Jonas, pasivadinęs Silvestru III. Tai buvo antrasis popiežius. Bet nepraėjo nė trys mėnesiai, ir Benediktas IX, tėvų ir jų bičiulių padedamas, vėl užėmė popiežiaus rūmus, Benediktas atskyrė nuo bažnyčios Silvestrą III, taip akiplėšiškai nutraukusį jo „ganytojišką“ veiklą, ir vėl tęsė savo senus darbelius.

Vis dėlto jis pagaliau suprato, kad liaudies neapykanta nemažėja ir kad jeigu jis ir toliau taip pat vadovaus savo ganomiesiems, tai jo dienos bus suskaitytos.

Viktoras III rašo: „Benediktas, bemeilydamas gyventi kaip epikūrietis, o ne kaip dvasininkas, nutarė, pasitraukdamas nuo sosto, bent pasipelnyti ir... tą sostą pardavė.“ [52]

Nupirko sostą Benedikto IX giminaitis, Romos dekanas Jonas Gracianas, pasivadinęs Grigaliumi VI. Tai buvo jau trečias popiežius. Buvęs dekanas, kaip rašo de Pote, buvo veikiau kariškis, negu dvasininkas, ir menkai tenusimanė apie bažnyčios reikalus. Todėl buvo nutarta priskirti jam dar vieną bažnyčios hierarchą, kuris turėjo padėti jam eiti „šventojo tėvo“ pareigas. Taip soste atsirado iš karto du popiežiai, neskaitant anų dviejų, kurie buvo nušalinti, bet to nušalinimo nepripažino. Romiečiai, susilaukę keturių popiežių, didžiai piktinosi šia

neteisėta padėti ir reikalavo išrinkti naują popiežių, vieną visai krikščionijai.

Labai greitai popiežiai susivaidijo. Grigalius VI ir jo pagalbininkas susitarę išvien stėjo prieš naujai išrinktąjį paskutinį popiežių. Naujasis popiežius savo ruožtu stengėsi „išvaduoti“ šventąjį sostą nuo „prisiplakėlių veltėdžių“, kurie pasisavino popiežiaus teises bei šventojo sosto pajamas ir nenorėjo pripažinti jo vienvaldystės. Rietenos nesiliovė. Penki popiežiai (Grigalius, jo pagalbininkas, naujai išrinktasis popiežius, o taip pat Silvestras III ir Benediktas IX) vienu kartu pretendavo į sostą. Romą jie pasidalijo rajonais: Grigalius įsikūrė švento Petro katedros rajone, Silvestras III — prie Santa Marija Madžore katedros, Benediktas IX — Laterane, prie švento Jono katedros.

Kai Vokietijos imperatorius Henrikas III atvyko į Romą vainikuotis, Grigalius VI, pats gudriausias iš visų popiežių, pirmasis šoko jo pasitikti. Už tai imperatorius jį paskui garbingai priėmė, o vėliau jis pirmininkavo bažnyčios susirinkime Sutryje. Tačiau kažkoks vienuolis atsiskyrėlis slapta painformavo Henriką III apie tikrąją padėtį Romoje.

„Neleisk, pone, — rašė jis jam, — kad Abizaga Sunamitė ir toliau sanguliautų su trimis vyrais (Benediktu, Silvestru ir Grigaliumi). Tavo priedermė išsiaiškinti dievo valią ir išvaikyti šią begėdišką trigubą santuoką.“ [76]

Bažnyčios susirinkimas pripažino Benedikto IX, Silvestro III ir Grigaliaus VI rinkimus netikrais, neteisėtais, simoniškais.

Vyskupas Benžonas rašo: „Imperatorius išgujo visus tris popiežius-velnius ir pasiūlė romiečiams savo nuožiūra išsirinkti naują popiežių. O kadangi Romoje neatsirado tinkamo asmens, tai popiežiumi buvo išrinktas saksonietis, Vandenbergo vyskupas, pasirinkęs Klemenso II vardą. Po metų jį nunuodijo Benediktas IX, kuris trečią kartą užėmė šventąjį sostą.“ [76]

Apie šiuos įvykius, kurie dėjosi prieš tris šimtus metų, ir užsiminė Kosa Aleksandriui V, stengdamasis įkvėpti jam drąsos ir išsklaidyti jo būgštavimus.

— Taip... Anais laikais galėjo taip nutikti... Bet geriau, kad tai nebepasikartotų.

Popiežiui kėlė pasipiktinimą kai kurių valdovų elgesys.

— Jei karaliai panorėtų, schizma jau seniai būtų likviduota, — sakė jis. — Bet daugelis iš jų stengiasi įamžinti ją, pavyzdžiui, Aragono, Kastilijos karaliai, Vokietijos imperatorius Ruprechtas ir ypač Neapolio karalius Vladislovas, pats pavojingiausias iš jų visų. Jis juk čia pat, jis valdo Romą. Kame gi mano vieta? Argi ne Roma turėtų būti mano rezidencija?

Kosa ir pats suprato, kad popiežius saugiai jausis tik tada, kai Vladislovas, Neapolio karalius, bus išvytas iš Romos (kurį jam pardavė Grigalius XII).

Šis uždavinys buvo vienas iš svarbiausių Kosos planuose, ir jis jau seniai energingai ruošėsi jį įvykdyti.

Kosa daug pasidarbavo, verbuodamas popiežiui talkininkus ir kurdamas iki tol neregėtą galingą sąjungą kovai su pačiu stipriausiu ir pavojingiausiu šventojo sosto priešu — Neapolio karaliumi.

Po ilgų derybų jam pavyko įkalbėti Florencijos, Provanso, Sijenos valdovus, hercogą Liudviką Anžujietį, pretenduojantį į Neapolio karaliaus sostą, ir žymiausias Italijos kondotjerus išvien stoti prieš Vladislovą.

Sajungininkų kariuomenei vadovavo Kosa. Buvo paimtas Orvietas, Viterbas, Montefieskonė, Kometas, Sutris. Paskutinę rugsėjo dieną Kosos kariuomenė apsiutė Romą. Spalio pirmąją buvo paimta švento Petro katedra ir popiežiaus rūmai, o dar po kelių dienų. Kastel-Sant-Andželo tvirtovė.

Blokada truko tris mėnesius, o 1410 metų sausio 2 dieną Vakarų krikščionijos sostinės vartai atsivėrė prieš Kosos kariuomenę. Mūsų herojus lengviau atsikvėpė ir paskubėjo

pranešti popiežiui, esančiam Pistojoje, kad Vladislavo kariuomenė sumušta ir Roma išvaduota.

Bet ne vien ši žinia teikė džiaugsmo Aleksandriui: jį pripažino popiežium Vengrija ir Vokietijos valstybės, ligi tol jo nepripažinusios. Dabar jo nelaikė popiežium tikrai Aragonas ir Kastilija Ispanijoje (ten popiežium buvo pripažįstamas Benediktas XIII) ir Neapolio karalystė, kur viešpatavo Vladislovas, globojęs Grigalių XII.

Dabar Aleksandras teturėjo vieną didelį rūpestį — jam trūko pinigų.

Aleksandro V biografas rašo: „Popiežius buvo neturtingas, jį savo lėšomis išlaikė kardinolas Kosa.“ [90]

O de Pote rašo: „Aleksandras V buvo išsilavinęs žmogus, bet labai silpno būdo. Jis neturėjo tų ydų, kuriomis, metraštininkų liudijimu, pasižymėjo daugelis dvasininkų. Tik vieną dalyką buvo galima jam prikišti — jis mėgo gerai pavalgyti. Milano istorikas Bernardinas Korijas rašo, kad Aleksandras V buvęs didelis smaguris. Jo pietūs trukdavę ištisas valandas, kol rūmuose išsibaigdavo visos valgių atsargos arba kol vyriausiajam virėjui pristigdavo vaizduotės ir jis nebesugalvodavo jokio naujo patiekalo, kuris sužadintų apetitą ir taip jau linkusiam apsiryti popiežiui. Virėjas turėdavęs stropiai ir pagarbiai laikytis receptų, kuriuos visiems valgiams ir skanėstams sudarydavęs pats popiežius. Tam reikalui Aleksandras V pasikviesdavęs jį pas save, ir juodu ilgai tardavęsi, kaip sutaisyti ir apipavidalinti tuos patiekalus. Vienu žodžiu, popiežius Aleksandras V buvo didėlis gastronomas.“

Šias žinias Milano istorikas paėmė iš Andrės Bilijaus, Aleksandro V metraštininko ir amžininko, veikalo. O Korijas nurodo, kad Aleksandras V turėjęs dar vieną ydą — mėgęs prabangą ir prašmatnumą. „Bet šis bruožas būdingas apskritai visiems jo tėvynainiams (graikams).“ (Kuriuo pagrindu šis italas taip kalba? Kokius graikus jis turi galvoje? Gal bizantiečius — juk tai vyko 1410 metais.)

Sismondis rašo apie šitą popiežių: „Keistas popiežiaus Aleksandro V būdas. Jis buvo labai išsilavinęs, geras, garsėjo labdaringumu ir taikingumu. Bet kartu buvo išlaidus, lengvabūdiškai švaistė švento sosto pinigus, akiai pasitikėdavo sukčiais ir pataikūnais, nepaprastai mėgo prabangą ir skanūs valgiai. Valgymas jam tapo tokia didele aistra, kad jis galėdavo ištisas paras valgyti ir gerti, nepakildamas nuo stalo ir nemiegodamas. (Ir tai dvasinis visų katalikų ganytojas!) Tad visai suprantama, kodėl po jo mirties išliko apie jį dvejojama nuomonė. Daugelis Bolonijos vienuolynų dar ligi šiol Aleksandrą V laiko šventuoju, o romiečiai vadina jį atskalūnu ir antipopiežium!“

Kosa negailėjo Aleksandriui V lėšų, ir šis galėjo tenkinti visus savo užgaidus. Tuo būdu popiežius visiškai priklausė nuo Kosos, ir šis darė, ką tik norėjo, — iš esmės, jis ir valdė bažnyčią. Bet argi jis pirmas taip elgėsi? Argi ne taip elgėsi gerokai prieš Kosą popiežius Grigalius VII, įžymi figūra popiežijos istorijoje?¹

— Aš noriu grįžti atgal į Romą, — tarė Aleksandras V mūsų herojui.

— Negalima.

¹ Šis griežtas klerikalas, prieš oficialiai užimdamas šventąjį sostą, faktiškai jau keletą metų valdė bažnyčią, atkakliai siekdamas įgyvendinti savo idėjas, ir keturi ankstesnieji popiežiai buvo tikrai jo įrankiai.

Ypač klusnus jam buvo popiežius Aleksandras II, buvęs Lukos vyskupas.

Būsimasis Grigalius VII matė, kad jo užsibrėžtam reformų planui gresia pavojus, nes neryžtingas Aleksandras II neišdrįs pasipriešinti Vokietijos imperatoriui. Kad Aleksandras II jam netrukdytų, Grigalius VII griebėsi pačių efektyviausių priemonių — paliko jį be lėšų ir tuo katalikų bažnyčios valdovą visiškai pajungė savo valiai. Jis paėmė savo žinion visas bažnyčios pajamas ir duodavo popiežiui po penkis soldus per dieną pragyvenimui. Tik šitokiu būdu jam pavyko įvykdyti reformas, pavertusias bažnyčią jėga, prieš kurią ištisus amžius lenkėsi daugelis valdovų ir net imperatorių (ligi pat schizmos).

— Kodėl? — nustebo popiežius. — Argi Romos mes neišvadavome?

— Roma mūsų, — atsakė Kosa, — bet vykti ten pavojinga: miesto apylinkės dar neišvaduotos. Perudža tebėra Vladislavo rankose, Ostijoje ir Tirolyje irgi dar šeiminkauja priešas. Vykime į Boloniją. Tokiais neramiais laikais ji bus tau tinkamiausia vieta.

Žmonėms aš pažadėjau paslėpti naują popiežių Bolonijoje, kol Roma ir jos apylinkės bus visiškai išvaduotos¹. [79]

— Reikėtų pasiųsti bulę Liudvikui, — patarinėjo vėliau Kosa Aleksandrui. — Reikia padėti jam užimti sostą. Tikrai tada mes galutinai nusikratysime Vladislavu.

Bulė buvo pasiūsta ir visiems perskaityta, kad kiekvienas sužinotų, jog bažnyčia nori perduoti Neapolio karalystę į naujo karaliaus rankas. Bulės nuorašą su aibe kaltinimų ir prakeikimų nusiuntė Vladislavui. Kaltino tuo, kad jis:

1) nepaisydamas kvietimo, neatvyko į bažnyčios susirinkimą Pizoje, o atsiuntė tikrai atstovus;

2) globoja antipopiežių Grigalių XII;

3) neteisėtai užėmė daugelį popiežiaus srities rajonų;

4) suėmė ir laiko kalėjime du Kosos brolius — Mikelę ir Džovanį — ir du jo sūnėnus, Gasparo Kosos sūnus;

5) neteisėtai suėmė ir pasodino į kalėjimą Kristupą Kaetanį, kardinolo brolių, ir pasisavino tos šeimos turtą.

Tuo laiku sukilo buvęs Forlimpopolio valdovas Džordžijas dela Ordelfis, ir Kosai reikėjo vykti tenai. Sukilimą pavyko nuslopinti. Grįžęs į Boloniją, jis rado Aleksandrą V sergantį

¹ Tą patį rašo ir Sismondis: „Kosa norėjo žūt būt nusitempti Aleksandrą V į Boloniją. Ir Aleksandras, nepaisydamas florentiečių protestų, nusekė paskui garbėtrošką legatą.“

F. Eimaras irgi pažymi: „Savo valdymo metu popiežius Aleksandras V buvo visiškai pasidavęs Baltazaro Kosos valiai.“

kažkokia keista liga. Popiežius buvo apatiškas, nusilpęs ir, nors anksčiau kaip tik turėjo pavydėtiną apetitą, visiškai nieko nevalgė. Jis nyko bežiūrint.

Dar keisčiau buvo tai, kad sirgo ir Jandra dela Skala. Tiesa, ji susirgo dar prieš išvykstant Kosai į Forlimpopolį. Anksčiau tokia linksma ir guvi, Jandra jau beveik pusantro mėnesio gulėjo lovoje, ir gydytojai negalėjo nustatyti, kas jai yra.

Bet ar įstengė jie, tie Bolonijos universiteto medicinos fakulteto įžymybės, atspėti popiežiaus Aleksandro V ligą?

— Tai psichinė liga, — teigė eskulapai. — Tegul jo šventenybė ilsisi ir daugiau valgo. Viskas praeis.

Tačiau liga nepraėjo. Gal dėl to, kad popiežius nieko negalėjo valgyti. Popiežius, kuris ištisas paras galėdavo sėdėti už stalo, dabar nenori nė žiūrėti į valgį ir nejudėdamas guli lovoje, mūsų jau minėtų buvusių podestos rūmų pirmame aukšte, kur buvo jam paskirti kambariai. Čia šventoji inkvizicija kitados tardė Kosą ir Jandrą, iš čia šaunieji studentai ir piratai pagrobė Jandrą. Šiuos rūmus Kosa padarė savo rezidencija.

Taigi, pirmame rūmų aukšte savo paskutines dienas gyveno ligos iškankintas, jau beveik nieko nebejaučias popiežius Aleksandras V, o antrame aukšte, prabangiai Kosos įrengtame miegamajame, taip pat vos begyva, panaši į lavoną, gulėjo buvusi galingojo kardinolo meilužė. Jos kūnas nusilpo, suglebo, apmirė; gyvos tebebuvo vien didelės, gražios, neramios ugnimi degančios akys.

Ji pasiprašė kunigo, o po komunijos pasiūkė Kosą. Šis atėjo, pasiėmė kėdę ir atsisėdo jos galvūgaly.

— Ko taip keistai žiūri į mane, Jandra? — paklausė jis, nenuleisdamas nuo jos akių.

— Aš priemiau komuniją, — netikėtai pagyvėjusi, atsakė ji. — Esu pasiruošusi mirti.

Mirtis man nebaisi. Aš gerai praleidau gyvenimą. Aš patyriau didelę meilę. Tu buvai man mylimasis, apie kurį aš svajoju, dar būdama mergaitė...

Kaip ji žiūrėjo į jį! Jos veidas pražydo šypsena. Keista buvo toji šypsena! Jei tai būtų buvęs ne mirštančios gražuolės šypsnyš, būtų buvę galima jį palaikyti ironišku.

— Baltazarai, — sukuždėjo Jandra, žiūrėdama Kosai į akis ir vis taip keistai šypsodamasi. — Netrukus paliksiu tave. Jau palieku. Matyt, nesulauksiu vakaro. Bet, prieš pasitraukdama iš tavo gyvenimo, noriu atlikti tau išpažintį. Turiu pakalbėti su tavimi, papasakoti, ko tu nežinai apie mane. Išklausk mane...

Ji pamėgino prisitraukti arčiau jo. Lengvas kaip pūkas, beveik jau perregimas jos kūnas vargais negalais pasislinko prie lovos krašto. Jos žvilgsnis vėl susitiko su Kosos žvilgsniu.

— Nuo tos dienos, kai mudu susipažinome, tu visada laikei mane ištikima ir tau atsidavusia mylimąja... Aš nebuvau tokia...

Kai pirmą kartą sužinojau, kad tu man neištikimas, nebegalėjau rasti sau vietos, širdis tiesiog plyšo iš pavydo. Ir jei ne viena aplinkybė, aš tikriausiai būčiau mirusi iš sielvarto... Atsimeni Alberingą Džusianą, buvusį kondotjerą, kuris tapo piratu? Vieną naktį Iskijos saloje, kada aš kaip paprastai vaikštinėjau viena pakrante, norėdama išsiblaškyti, jis girtas priėjo prie manęs. Manęs jis nepažino. Aš jam buvau tiesiog moteris... Būdamas už mane stipresnis, jis už gniaužė man burną, parvertė ir... paėmė mane.

Ji žvilgterėjo į Kosą, norėdama sužinoti, kokį išpūdį padarė jam tie žodžiai. Bet jo veide nebuvo matyti jokio jausmo.

— Pirmu akimoku mane apėmė siaubas, — tęsė silpnu balsu mirštančioji, — bet paskui nusiraminau ir nutariau nieko tau nesakyti.

Tuo labiau, kad tą naktį mačiau tave su kažkokia verge. Kitą dieną vėl susitikau su Džusianu ir jau pati jam atsidaviau.

Ir kiekvieną kartą, kai matydavau tave bučiuojant kitą moterį, už tavąją neištikimybę atsimokėdavau neištikimybę su Džusianu ir... taip pat su kitais. Netgi su vergais... musulmonais.

Ji neatitraukė akių nuo Kosos veido. Būdama prie mirties slenksčio, ji vis dėlto norėjo žinoti, kokį išpūdį padarys meilužiui jos prisipažinimas. Tačiau iš Kosos veido nieko nebuvo galima spręsti.

— Man pasidarydavo lengviau, kai būdavau tau neištikima, aš jausdavau piktą pasitenkinimą: kaip tu man, taip ir aš tau. Taip aš galėjau ilgą laiką gyventi nesikankindama kaip anksčiau. Seniai svajoju tau atkeršyti, ir tai buvo mano kerštas, O jeigu man ypač neduodavo ramybės kokia nors tavo neištikimybė, aš išgieždavau savo apmaudą dviguba, o kartais ir triguba neištikimybę tau, Baltazarai; aš atsiduodavau mažne visiems tavo laivų ekipažo vyrams ir daugeliui, daugeliui vergų... O kai tu tapai dvasininku, aš gyvenau su tavo broliais Kristuje, pradedant paprastais kunigais ir baigiant kardinolais...

Veltui stengėsi Jandra įžvelgti savo bičiulio veide bent mažiausią pasipiktinimo šešėlį. Jis buvo ramus ir abejingas. „Kas yra? — klausinėjo save Veronos gražuolė. — Kas jam? Juk jis visada būdavo toks kerštingas!“ Rodėsi, jis visai nesidomi jos žodžiais, o juk ji taip nekantriai laukė šios valandos, keršto valandos, pačios išpūdingiausios valandos savo gyvenime! O jis...

— Mane turėjo visi tavo pažįstami ir draugai, — tęsė jinai. — Girdi, Baltazarai? Net Gvindačas Buonakorsas. Pameni, tu kartą atėjai pas jį ir pamatei jo lovoje nuogą moterį, slepiančią savo veidą. Tai buvau aš. Tasai šlykštus piratas buvo mano meilužis. Taip pat ir tavo ištikimasis bičiulis Rineris Gvindžis...

Kosa, taip ilgai ir mįslingai tylėjęs, nutraukė ją:

— Tai Rineris tau pasakė, kad Ima atvyko į Pizą?

Mirštančioji nė nekrustelėjo, tik jos akys sužibavo.

— Taip... — abejingai atsakė. — Tu myli ją... O šito aš ypač negalėjau tau dovanoti... Pizoje nepavyko man su ja susidoroti...

Bet žmonės kalba, kad tai pavyko Milane...

Ji mirė... Ir tegul aš mirsiu, bet ir jos tu nebeturėsi...

— Klysti, — ramiai pasakė Kosa. — Žudikai, kuriuos papirkai, tave apgavo. Ima gyva.

Kosa pakilo, perėjo per kambarį, vėl atsisėdo ir prabilo:

— Atvirumas už atvirumą, Jandra. Aš seniai žinau apie tavo neištikimybę. Nors ir ne iš karto, bet supratau, kokią priemonę pasirinkai man atkeršyti! Aš vos neužmušiau Buonakorso, bet pagaliau priverčiau jį smulkiai papasakoti apie tavo meilės nuotykius... taip pat ir apie Gvindžį... Tavo nuoširdumas verčia ir mane prisipažinti... Žinok, kad tu miršti nuo mano rankos. Tu esi apnuodyta baisiais nuodais, kuriuos man sutaisė vienas Perudžos gydytojas...

Tylus it atodūsis šūksnis išsiveržė Jandrai iš lūpų, jos akys išsiplėtė iš siaubo.

— Jandra, — tyliai kalbėjo toliau Kosa. — Nunuodijau tave ne dėl tavo neištikimybės. Būčiau ir toliau ją kentęs, kaip kenčiau tuos kelerius metus po to, kai išvydau tave nuogą Buonakorso lovoje. Kad tai buvai tu, aš sužinojau, klausydamas Gvindačo išpažinties. Mane jaudina ne tavo neištikimybė. Tu žūsti dėl to, kad kerštingai ir atkakliai persekiojai Imą. O mano meilė, patys švelniausi jausmai priklauso Imai... tik jai vienai ir niekam daugiau šiame pasaulyje...

Ir jis žengė į duris. Jandra sušuko, pasikėlė lovoje, bet vėl tuojau susmuko ir numirė.

Kosa atsigręžė, priėjo prie lovos ir, ištiesęs ranką, užspaudė mirusiajai akis...

O didžiulėje salėje, paverstoje miegamuoju, blaškėsi agonijoje popiežius Aleksandras V.

Salė iš anksto buvo gedulingai išdrapiruota, už jos durų laukė kretiečio Petro Filargo mirties gydytojai, kardinolai, dvariškiai.

Popiežiui Aleksandrui V irgi nebuvo lemta pergyventi 1410 metų gegužės 3 dienos. Sekančią dieną minios žmonių, apraudodamos popiežių, lydėjo karstą su jo palaikais į kapines prie šv. Pranciškaus katedros (tai vienas pirmųjų gotikos paminklų Italijoje, sukurtas XIII amžiaus pradžioje), kur įvyko laidotuvių apeigos. Aleksandro V kapą pridengė brangia marmuro plokšte, kurioje buvo iškaltas popiežiaus portretas ir lotyniškas įrašas, gerai įskaitomas ir dabar:

DIDYSIS KRIKŠČIONIŲ GANYTOJAS
ALEKSANDRAS V
(KRETIETIS PETRAS FILARGAS)
MIRĖ 1410 METAIS¹

Daugelis tos epochos metraštininkų ir vėlesniųjų laikų istorikų yra tos nuomonės, kad popiežiaus Aleksandro V mirties kaltininkas esąs Kosa.

„Baltazarą Kosą kaltino tuo, kad jis nunuodijo Aleksandrą V, norėdamas užimti popiežiaus sostą. Šis kaltinimas nebuvo nuimtas Kosai ir po jo mirties.“

„Bolonijos metraštis“ pažymi: „Kosa specialiai atgabeno popiežių Aleksandrą V į Boloniją, kad galėtų jį čia nunuodyti.“

Morelis rašo: „Visi vienbalsiai tvirtino, kad popiežius buvo nunuodytas Bolonijos kardinolo įsakymu.“

„Kosa atvežė popiežių Aleksandrą V į Boloniją, davė jam laiko parašyti ir išsiųsti bulei su ekskomunika jo priešininkams.

¹ Vazaris rašo, kad popiežiaus graiko antkapį, sukūręs skulptorius Mykolas Aretinas. Jis nenorėjęs imtis šio darbo, bet pagaliau sutikęs, primygtinai prašomas savo giminaičio Leonardo Aretino, mirusiojo popiežiaus sekretoriaus.

Grigaliui XII ir Benediktui XIII ir, kai šio „klusnaus įrankio“ jau neberekėjo, nutarė juo nusikratyti“, — rašo de Pote.

Ar iš tikrųjų taip ir buvo?

Turime priminti skaitytojui Burkharto pastabą, kad tų laikų italai buvo linkę bet kurią staigią mirtį laikyti žmogžudyste. Italai negalėjo įsivaizduoti, kad žmogus, ypač įžymus, galėtų mirti natūralia mirtimi. Jie buvo tvirtai įsitikinę, kad bet kuri tokia mirtis — tai žmogžudystė.

Idomu, kad popiežiaus Aleksandro V biografas rašo: „Kosa nepagrįstai kaltinamas tuo, kad nuodais pagreitinęs Aleksandro V mirtį.“ [90]

Dar labiau būdinga, kad Ditrichas fon Nimas, kelių ankstesniųjų popiežių, o taip pat ir Kosos sekretorius, parašęs popiežiaus-pirato biografiją — tikrą pamfletą prieš jį, — Kosos nelaiko Aleksandro V mirties kaltininku. [96]

Bet jeigu Kosa ir neturėjo nieko bendro su Aleksandro V mirtimi, vis dėlto sunku jį pavadinti šventu, nekaltu avinėliu.

Gegužės 3-ją, tai yra Jandros ir popiežiaus Aleksandro V mirties dieną, jau temstant, mūsų herojus, pasislėpęs po mantija du stiletus, atėjo į nedidelį namelį prie šv. Dominyko bažnyčios. Greit užkopęs laiptais, įsiveržė į ten gyvenusio kunigo miegamąjį.

— Tu, Rineri, esi niekšas ir išdavikas, — sušuko Kosa. — Ginkis! — ir numetė jam vieną stiletą.

O kadangi Rineris, nieko nesuprasdamas, žiūrėjo tylėdamas į jį, Kosa paaiškino:

— Tu papasakojai Jandrai, kad Ima apsigyveno Pizoje... — Ir suvarė stiletą į savo seno draugo, Fano vyskupo, širdį. [2]

Po to ramiai, lyg nieko tą dieną nebūtų atsitikę, Kosa aplankė keletą kardinolų ir tarėsi su jais dėl naujo popiežiaus rinkimų.

Šitos derybos buvo jam reikalingos tam, kad po kelių dienų, kai susirinks konklava, jis užtikrintai ir vienbalsiai būtų išrinktas popiežium.

Gegužės 17 dieną rūmuose, iš kurių prieš dvi savaites buvo išnešti du numirėliai, susirinko kardinolai. [9]

Konklavą sudarė septyniolika kardinolų, ir daugumai iš jų Kosa buvo prižadėjęs pinigų, namų, vynuogynų arba žemės įvairiuose Italijos rajonuose, o taipogi aukščiausius bažnytinius postus, jeigu išrinks jį popiežium.

Panašūs sandėriai ir papirkimai, renkant popiežių, būdavo įprastas dalykas. Kiekvienas kardinolas, kuris „dievo valia“ turėdavo tapti krikščionijos galva, žinojo, kad kitą dieną po išrinkimo jis neteks viso turto, visų „dievo dovanų“, sukauptų per ilgus kardinolavimo metus. Nebeturės jis nei namų, nei pinigų, nei žemių. Neliks net namų apyvokos daiktų. Mat, žmonės, sužinoję, ant kurio iš kardinolų nužengė „dievo malonė“, puldavo į jo namus ir išplėsdavo aliai daiktelių. Išnešdavo ne tiktai baldus, bet ir smulkius kambarių papuošalus, o taip pat užgrobėdavo žemes.

Ir vis dėlto kiekvienas kandidatas į „Kristaus, vietininkus žemėje“ džiaugdavosi išrinktas, nes žinodavo, kad nuskriaustas neliks. Visa, ką jis turėjo, būdamas kardinolu, buvo niekai, palyginus su tais turtais, kuriuos gaudavo, tapęs popiežium. Naudodamasis savo valdžia, jis galėdavo, pats nenusiskriausdamas, apdovanoti visus savo sūnus, dukteris ir sūnėnus, o taipgi aukštuosius dvasininkus.

Mūsų herojus, nutaręs užimti popiežiaus sostą po Petro Filargo (Aleksandro V), iš anksto sudarė visus sandėrius. Tačiau svarbiausias Kosos įrankis, veiksmingesnis už brangias dovanas kardinolams, buvo jo kariuomenė, laikoma Bolonijoje, — pagrindinis jo ramstis¹.

Ir vis tiktai Kosa nuogaštavo, kad gali atsirasti žmonių, kurie šiandien, gegužės 17-ją, nebalsuos už jį. Kai kurie kardinolai rimtai svarsto, ar verta už jį atiduoti savo balsą, nes

¹ Da Vioedžas rašo: „Kosa turėjo pakankamai didelę ir gerai apginkluotą kariuomenę, kad galėtų jėga priversti kardinolus išrinkti jį popiežium.“

numato, ko gali po to susilaukti. O jei žmonės staiga ims ir sužinos, kad jisai — dvasininkas, laikomas pačiu dorovingiausiu ir teisingiausiu iš visų kardinolų, — buvęs piratas, žmogžudys, pasileidėlis, budelis?

Jį siutino mintis, kad kardinolai, gavę didelius kyšius ir sutikę balsuoti už jį, gali apsigalvoti ir išrinkti ką nors kitą, sakysim, Otoną Koloną. Jis netikėtai pašoko nuo suolo, ant kurio, rodos, ramiai sėdėjo, sumaniai slėpdamas susijaudinimą, greit priėjo prie kardinolo Kolonos ir, įdėmiai žiūrėdamas jam į akis, šaltai pasakė:

— Otonai, kadaise aš tau padėjau. Neprieštaravau, kad Inocentas pakeltų tave kardinolu. Atsimink tai!

Kosa atlapojo raudonos mantijos skverną, ir jo rankose sušvytravo stileto ašmenys. Prislinkęs prie pat įžymiojo romiečio, jis smarkiai bedė stiletą į stalą, už kurio tasai sėdėjo. Neapykanta degančios Kosos akys įtariai žvelgė į kardinolų veidus — juk kiekvienas jų gali balsuoti prieš jį¹.

— Tu balsuosi už mane, — griežtai pratarė įsakomu tonu. — Jei to nepadarysi — kaltink pats save. Aš esu nužudęs septyniasdešimt du žmones, ir man nieko nereikia nudėti dar vieną².

¹ Atsitikdavo, kad ir konklavos posėdžiuose, ir konsistorijos susirinkimuose kardinolai sprendavo ginčytinus klausimus peštynėmis (tuo atveju, kai grupuotės būdavo kiekybiškai lygios).

Taip buvo, pavyzdžiui, vienos konsistorijos susirinkime, kuriame vienai grupei vadovavo kardinolas Taleiranas Perigordis, Bohemijos karaliaus šalininkas, o kitai — kardinolas Komengis, rėmęs Vengrijos karalių. „Ginčo įkarštyje kardinolai viešai vadino vienas kitą žmogžudžiu ir švaistėsi kitais užgauliais žodžiais, ir, matyt, šios charakteristikos nebuvo perdėtos, — rašo de Pote. — Prieita ligi to, kad abu griebėsi durklų, ir reikalas tikriausiai būtų baigęsis kraujo praliejimu, jei du ar trys šaltakraujisėsniai bažnyčios tėvai nebūtų jų išskyre.“

² Da Vio redžas rašo: „Pasakojama, kad Kosos rinkimai nebuvo laisvi, ir vėliau popiežiui buvo sunku atremti šį kaltinimą.“

Tačiau Kosa klydo, abejodamas dėl Kolonos. Romos kardinolas nustebeęs pasižiūrėjo į buvusį Neapolio piratą ir su kartėliu paklausė:

— O kodėl man nebalsuoti už tave? Kaip tau galėjo ateiti į galvą tokia mintis? Argi aš nebuvo visada ištikimas tavo draugas? — Iš tikrųjų, šis kilmingas romietis kardinolas ilgus metus buvo visiškai atsidavęs Kosai. — Be reikalo tu abejoji, Baltazarai. Mano manymu, tu labiau už visus kitus esi vertas garbės užimti po velionio Aleksandro švento Petro sostą... Laikau tave tinkamiausiu kandidatu ir žinau, kad ir kiti yra tos pačios nuomonės.

Ir jis, kaip visi kardinolai, nuoširdžiai atidavė savo balsą už Kosą, buvusį žmogžudį ir piratą, tvirtai tikėdamas, kad kardinolų tarpe nėra kito žmogaus, kuris būtų labiau vertas užimti „Kristaus kaimenės ganytojo“ postą. Ir Kosa buvo išrinktas popiežium... Jei laikysime pirmuoju Romos popiežium apaštala Petrą, tai Kosa buvo du šimtai šeštasis.

Vainikavimo išskilmės buvo paskirtos 1410 metų gegužės 25 dieną.

„Kokiu gi vardu pasivadinti? — klausė save Kosa. — Kokiu vardu įeisiu į bažnyčios istoriją kaip popiežius?“

Nė vieno iš neseniai popiežiavusių bažnyčios korifėjų vardas jo neviliojo, visi tie žmonės suteršė savo reputaciją: vieni savo žiaurumu, kiti — negailestingu liaudies engimu, treči — žvėriškomis žmogžudystėmis. Dviem paskutiniaisiais didžiai piktinosi visi krikščionys, kurie aiškiai matė jų veidmainiškumą: neva stengdamiesi sušaukti visuotinę bažnyčios susirinkimą, iš tikrųjų abu kaip įmanydami tam trukdė.

„Tad kaipgi pasivadinti? Kurio pirmtako vardą pasirinkti?“ — svarstė Kosa.

Mintimis perkratęs daugybę vardų, jis apsistojo ties žmogumi, palikusiu ryškius pėdsakus katalikų bažnyčios

istorijoje. Tasai gudrus ir valdingas žmogus, sėdėjęs popiežiaus soste beveik prieš šimtą metų, buvo popiežius Jonas XXII.

Jonui XXII pavyko tapti vyskupu ir popiežiaus favoritu suklustoto rekomendacinio laiško dėka. Tą laišką jam tariamai parašęs karalius Robertas, nors iš tikrųjų karalius su tuo laišku neturėjo nieko bendro. [87]

Užėmęs popiežiaus sostą, Jonas XXII tučtuojau paskelbė bulę, kurioje buvo pasakyta, kad, mirus Henrikui VII, imperatoriaus sostas likęs tuščias, ir jis, Jonas XXII, kaip apaštalo Petro įpėdinis ir Jėzaus Kristaus vietininkas žemėje, esąs įgaliotas tvarkyti pasaulietinius ir dvasinius krikščionių reikalus, todėl ne tik Popiežiaus srities, bet ir visos Italijos gyventojai turi jo klausyti.

„Vargas tiems, kurie nepripažins mano įgaliojimų! Aš atskirsiu nuo bažnyčios visus, tiek karalius, valdovus, tiek paprastus kunigus, tiek ir ištisas bendruomenes bei universitetus, ir mano prakeikimas privers visus pripažinti mane vieninteliu valdovu. Po Henriko VII mirties aš paveldėjau imperatoriaus sostą!“¹

Jonas XXII pakėlė kardinolu savo sūnų Bertraną ir pasiuntė jį legatu į Italiją, aprūpinęs bulę, kurioje buvo pasakyta: „Aš, didysis pontifikas, gavęs iš Dievo teisę savo nuožiūra skirstyti dvasines ir žemiškas gėrybes man priklausančios imperijos žmonėms, siunčiu Italijon kardinolą Bertraną, savo sūnų, ir pavedu jam valdyti jos salas, kalnus ir lygumas. Jis turės galią atimti ir prijungti žemes, griauti ir statyti, daryti savo tvarką.“ [89]

¹ De Pote rašo, kad puikybė, kurios persunkta popiežiaus bulė, papiktino pačius įžymiausius tos epochos žmones. Dantė, jau „Dieviškojoje komedijoje“ parodęs negražų „šventųjų tėvų“ elgesį, sužinojęs apie naujas popiežiaus pretenzijas, parašė knygą „Monarchija“, kurioje sako, kad karaliai, sprendami politinius klausimus, neprivalo paklusti bažnyčiai.

Vos tik pasirodžius tai knygai, šventasis sostas tuojau įtraukė ją į sąrašą draudžiamos literatūros, žalingai veikiančios krikščionių protus.

Kad Bertranui būtų lengviau viešpatauti, Jonas XXII paskelbė kryžiaus žygį, susitarė su gveltiais kovoti prieš gibelinus, paleido į darbą inkvizicijos mašiną Lombardijoje, ekskomunikavo Milano ir Feraros valdovus ir uždarė šiuose rajonuose visas bažnyčias, norėdamas sukiršinti prieš tuos valdovus liaudį. O Lombardijos valdovą apkaltino erezija ir kerėjimu¹.

Popiežius Jonas XXII taip pat atskyrė nuo bažnyčios Vokietijos imperatorių Liudviką, apkaltinęs tuo, kad jis užgrobęs sostą, tariamai priklausančią popiežiui. Jono nuomone, Liudvikas turįs pasitraukti nuo sosto ir atsiklaupęs prašyti popiežiaus atleidimo.

Popiežiaus kryžiuočiai plėšė ir žudė Italijos gyventojus, degino jų namus, prievartavo moteris, vogė vaikus.

Kariuomenę, keletą metų siautusia Italijoje, praliejusią tiek žmonių kraujo, popiežius išlaikė lėšom, kurias surinkdavo iš tų pačių žmonių. Jonas XXII, leidęs didžiules sumas Bertranui remti, vis dėlto sugebėjo susikrauti nemažą turtą — aštuoniolika milijonų pinigais ir vieną milijoną brangenybėmis. Šių turtų šaltinis buvo mokesčiai, kuriuos jis gaudavo iš šalių, buvusių jo įtakoje.

Popiežius Jonas XXII pirmasis įvedė „anata“ — mokestį, kurį sudarydavo visos bažnytinės pajamos, dvasininkų

¹ Jono XXII ekskomunikavo Lombardijos valdovai Viskončiai buvo kaltinami tuo, kad jie netikį Kristaus prisikėlimu iš numirusių ir nepripažįstą išpažinties. „Niekas tenedrįsta paduoti Viskončiams vandens, pasodinti juos prie savo židinio. Bėkite nuo jų kaip nuo maro. Tepraranda Viskončiai, jų vaikai, draugai ir vienminčiai visus savo turtus, teatstumia juos visi, kol jie bus ligi vieno sugaudyti ir deramai nubausti — gyvi sudeginti ant laužo.“ Toliau bulėje pasakyta, kad kryžiaus žygio dalyviai gausią iš Kristaus vietininko žemėje visų nuodėmių atleidimą („Genujos metraščiai“, 1322 m., ir „Italijos metraščiai“).

gaunamos pirmaisiais tarnybos metais. Šios pajamos turėjo būti įmokamos popiežiaus išdan.

Tai buvo energingas, užsispyręs, aršus religinis fanatikas, kerštingas, nepasotinamas gobšas su inkvizitoriaus siela, su neramia mistiko ir tamsybės apaštalo fantazija. Jonas XXII buvo ne tikrai išprusęs teologas — jis parašė taip pat medicinos veikalų („Apie akių ligas“, „Apie reumatizmą“, „Apie gemalo vystymąsi“), domėjosi alchemija. Tačiau tokios plačios žinios nekliudė jam, kaip ir daugeliui jo amžininkų, būti prietaringu fanatiku.

Jis nepajudinamai tikėjo dievo buvimu, bet dar labiau tikėjo šėtono buvimu. Šėtoną jis laikė savo asmeniniu priešu ir dvidešimt metų atkakliai, be atlydos su juo kovojo. Jam nuolat vaidenosi, kad jį persekioja šėtono tarnai, tykodami pagrobtį jo sielą anksčiau, negu jis išpirks savo nuodėmes. Iš jo užrašų, laiškų ir aplinkraščių matyti, kad jis sirgo persekiojimo manija ir bijojo dviejų dalykų: kad jį gali nunuodyti ar apkerėti.

Jis tolydžio jautė greta savęs šėtoną, niekad nuo jo neatstojantį. Popiežius stengėsi nuvyti jį maldomis, įkalbinėjimais, grasinimais, mėgino jį nubaidyti kryžiaus ženklų ir švęstu vandeniu. Bet niekas negelbėjo: velnias nuolat grįždavo atgal, siūsdavo pas jį nuodytojus ir kerėtojus.

Jonas XXII rašė vienam vyskupui: „Burtininkas Jokūbas Brambasonas ir gydytojas Jonas Amanas sutaisė nuodų, norėdami nunuodyti mane ir keletą kardinolų. Bet jiems tai nepavyko. Ką gi jie tada padarė? Nulipdė iš vaškinių žvakių mūsų figūras, giedojo prie jų egzekvijas, badė jas užnuodytomis adatomis. Dievas vis tik apsaugojo mus nuo nelaimės, padėjo mums, ir tos velniškos figūros pateko į mūsų rankas. Burtininkai įmesti į tamsų požemį, iš kurio niekas nebeišeina gyvas.“

Lig tik Jonui vargais negalais pavyko išvartyti velnią iš savo vaškinio antrininko, priešai pasiuntė jam kitą, paslėpė jį žiede. Įbaugintas popiežius visiškai nusiminė — jokios maldos

negalėjo įveikti kerų. Ir jis išradinėjo vis šurpesnes bausmes burtininkams, manydamas, kad visos pavartotos priemonės dar nepakankamai žiaurios.

Su maniako užsispyrimu jis tęsė šią kovą, griebdamasis kankinimų, egzekucijų ir maldų.

Kaoro vyskupą Ugą Gerardą, apkaltintą kerėjimu, vilko geležiniais kabliais Avinjono gatvėmis, draskė jo drabužius ir veidą. O kai tas žmogus virto purvinu, kraujo prisigėrusiu skuduru, užmetė jį ant laužo, sukrauto priešais popiežiaus rūmus, uolos papėdėje, greta bažnyčios, skirtos mergelei Marijai, simbolizuojančiai tikintiesiems gailestį ir atlaidumą.

Rodžeris Bekonas, Raimondas Lulijus, Albertas Didysis, Dantė ir daugelis kitų mąstytojų buvo apšaukti eretikais ir kerėtojais.

Popiežius, pasenęs ir nusilpęs, stovįs prie pat mirties slenksčio, sugebąs vien tik neapkęsti, su sadistiniu žiaurumu kankino ir tortūravo visus, kuriuos tik pavykdavo jam nutverti, o paskui siūsdavo ant laužo. Sudeginus Ugą Gerardą, laužai suliepsnojo Marselyje, kur buvo deginami švento Pranciškaus pasekėjai — pranciškonai už tai, kad nenorėjo liautis skelbė „šventąjį neturtą“. [3]

„Taip, šis popiežius buvo garbinga asmenybė, — galvojo Kosa. — Jo vardą kaip tik ir dera man pasiimti.“

Ir per vainikavimo iškilmes garsiojoje švento Petronijaus katedroje jis pasivadino Jonu XXIII. Jis buvo savaip teisingas.

„Reikia pastebėti, — rašo abatas Mure savo daugiatomėje „Popiežijos istorijoje“, — kad kartu su Jonu XXIII į šventąjį sostą prasiskverbė pasaulietinė dvasia.“

Netgi L. Pastoras, žinomas katalikų bažnyčios istorikas, rašo: „Iš visų nelemtojo Pizos susirinkimo pasekmių pati nelemtoji buvo Jono XXIII išrinkimas popiežium. Žinoma, Jonas XXIII nebuvo toks pabaisa, kokiu jį vaizduoja priešai.

Bet yra žinoma, kad jį domino vien pasaulietiniai reikalai, kad Jonas XXIII galvojo tik apie savo materialinę naudą, kad jis buvo sumanus ir apsukrus politikas, atkakliai siekęs savo tikslo, buvo veikiau karys, negu dvasininkas.“

Baisūs kaltinimai, pateikti jam po penkerių popiežiavimo metų, buvo neįrodyti, Nekelia abejonių tik viena: šis sumanus politikas buvo taip atsidavęs besaikiam ištvirkavimui, kad jam nelikdavo laiko dvasininko pareigoms.

S. Antonijus rašo: „Popiežius Jonas XXIII (Baltazaras Kosa) puikiai orientavosi pasaulietiniuose, bet ne bažnytiniuose reikaluose.“¹

Tapęs popiežium, Kosa nusprendė, kad visų pirma reikia papildyti savo išdą, gerokai ištuštėjusį per pastaruosius pusantų metų, kai jis išlaikė Aleksandrą V, beatodairiškai švaisčiusį svetimus pinigus. Didžiulę dalį savo turtų Kosa išdalijo ir „broliams kardinolam“, kuriuos papirko, kad išrinktų jį popiežium.

Tad kaip pataisyti reikalus?

Baltazaras ne veltui ilgus metus tarnavo popiežiui Bonifacui IX, prekiavusiam bažnytinėmis beneficijomis. Per tą laiką jis daug ko išmoko.

Į visus Europos miestus buvo išsiuntinėti popiežiaus patikėtiniai, kurių kiekvienas vežėsi maišelį indulgencijų. Atvykę į kurį nors miestą, jie užimdavo didžiausius ir gražiausius rūmus, iškabindavo vėliavą su išsiuvinėtais „švento Petro raktais“ ir įsakydavo skambinti varpais.

Paskui veiksmas persikeldavo į bažnyčią. „Dievo namų“ vidury įrengdavo sostą, į kurį sėsdavosi popiežiaus pasiuntinys, virš jo ant keturių stovų išskleisdavo baldakimą. „Turbūt tam,

kad nuo lubų nenukristų kokia musė ar blakė ir neapterštų aukštojo svečio plikės“, — ironizuoja Ditrichas fon Nimas, popiežiaus kanceliarijos sekretorius.

Pasiuntiniai, kreipdamiesi į tikinčiuosius, ragindavo juos pirkti indulgencijas, tikindami, kad šie pinigai eisį kryžiaus karui organizuoti.

— Pirkite, broliai, — šaukdavo, — negailėkite pinigų! Jo šventenybė ruošia kryžiaus žygį Konstantinopolio krikščionims padėti.

Jiems gresia didis pavojus, juos apsupo turkai. Nešykštėkite pinigų šventam reikalui!

Išgelbėsite ne tik tai Konstantinopolio krikščionis, bet ir patys save! Atiduosite nedaug, o išsivaduosite iš visų savo nuodėmių! Gelbėkitės nuo kančių, kurios laukia jūsų po mirties skaistykloje! Gelbėkite savo ir artimųjų sielas!

Jie būdavo įkyrūs ir akiplėšiški. Niekas nedrįsdavo suabejoti jų teisumu. O jei kas ir pakraipydavo galvą, tokiam atsakymas būdavo iš anksto paruoštas:

— Mus pasiuntė šventasis tėvas, jūsų sielų valdovas, o mes — vien jo ištikimi tarnai. Tu abejoji? Vadinasi, tu eretikas, atskalūnas, maištininkas!

Ir žmogų imdavo persekioti kaip „eretiką ir atskalūną“. Ditrichas fon Nimas pasakoja: „Man pačiam dažnai yra tekę girdėti, kaip popiežiaus pasiuntiniai garsiai šaukdavo:

— Pats šventasis Petras, jei dar būtų gyvas, neturėtų tokių įgaliojimų atleisti jums nuodėmes, kokius mums suteikė popiežius Jonas!“

Net mažiausiuose miestuose už indulgencijas surinkdavo nuo šešių iki aštuonių tūkstančių aukso florinų. Vienas tik Liubekas Vokietijoje davė dvidešimt tūkstančių aukso monetų, o visoje šalyje popiežiaus pasiuntiniams pavyko surinkti daugiau kaip šimtą tūkstančių auksinių. Kad pasiuntiniai su indulgencijomis galėtų aplankyti kuo daugiau miestų, Kosa, vos tik įžengęs į sostą, pradėjo derybas su tais valdovais, kurie

¹ Pastoras pažymi: „Reikia specialiai išstudijuoti Jono XXIII veiklą, norint atskirti tiesą nuo melo, kurie nepaprastai susipynę šios asmenybės gyvenimo aprašymuose.“ Hergenreteris, Raimondas, Hefelė, Pastoras, Erleris gana palankiai atsiliepia apie Joną XXIII. Vienintelis dalykas, kurį jam prikiša, — tai jo ištvirkimas.

nesiskaitė su Pizos susirinkimo nutarimais, ir jam pavyko įkalbėti tuos, kurie nepripažino jo pirmtako Aleksandro V, pripažinti popiežium jį, Joną XXIII.

Kaip jau žinoma, Kosa buvo įžymus politikas. Jam pavyko susitarti ne tik su Vengrijos ir Bohemijos karaliumi Zigmantu, bet ir pradėti derybas su senu šventojo sosto priešu — Neapolio karaliumi.

Didėjo teritorija, didėjo ir skaičius žmonių, buvusių dvasinėje mūsų herojaus valdžioje. Jono XXIII agentai, pardavinėdami „senų ir naujų nuodėmių atleidimą“, prasišverbė beveik į visas Vakarų Europos šalis. Juos buvo galima matyti Prancūzijoje, Anglijoje, Vokietijoje, Italijoje, Lenkijoje, Bohemijoje, Vengrijoje ir kitose šalyse.

— Pirkite, nusidėjėliai! — šaukdavo jie žmonėms. — Jei tikite dievą — pirkite! Pasirūpinkite pomirtiniu gyvenimu, apkuopkite savo nuodėmingas sielas! Pirkite, nebrangu! Kas jums tie keli skatikai!

Veltui žmonės skųsdavosi, kad nuolatiniai karai juos visai nuskurdino, kad jie vos ginasi nuo bado.

— Eretikai, bedieviai! — plūdosi indulgencijų pardavėjai. — Verčiau atiduoti visa, ką turite, ir numirti bado, negu kankintis po mirties! Pirkite, nes po mirties negausite atleidimo! Veltui maldausite dievą pasigailėjimo! Jei nepirksite indulgencijų — niekas jums nepadės, nors ištisas paras melstumėtės, parpuolę ant kelių!¹ [65]

¹ Reikia pasakyti, jog šis pinigų melžimas iš žmonių katalikų bažnyčios labui — ne mūsų herojaus išradimas. Skaitytojai prisimena, kaip plačiai prekavo indulgencijomis popiežius Bonifacas IX. Bet ir jis buvo ne pirmas. Tai prasidėjo gerokai prieš jį.

1032 metais seno Kasavros vienuolyno vienuoliams pavyko įkalbėti vieną labai turtingą šeimą, kad ji paaukotų didžiulę pinigų sumą vienuolynui atstatyti.

— Jūs turite atiduoti šiuos pinigus, kad išsigelbėtumėte nuo baisios bausmės už savo nuodėmes, — sakė vienuoliai. — O kitaip nueisite į

Jono XXIII pasiuntiniai brovėsi visur, sėkmingai viliodami iš prastų žmonių pinigus. Jie prasigaudavo ligi pačių nuošaliausių kaimų įvairiose Europos šalyse. Yra išlikusių raštiškų dokumentų, liudijančių, jog ne visada jų operacijos vykdavo sklandžiai: kad daugiau laimėtų, kartais jiems irgi tekdavo atišti savo kapšius. Štai laiškas iš vieno kaimo:

„Mums pasisekė surinkti šimtą skudų. Bet dešimtį skudų išleidome, vaišindami kaimo kunigą, kad jis mums padėtų.“

Iš užrašų, kuriuos paliko įvairūs anų laikų dvasininkai, galima susidaryti vaizdą apie popiežiaus Jono XXIII ir kitų popiežių pasiuntinius — indulgencijų pardavėjus.

Tai būdavo netikri vienuoliai, perėjūnai, šarlatanai ir melagiai, mokėję naudotis paprastų žmonių lengvatikybe, meilikautojai ir apgavikai, kurie nieko nesivaržė, kad tik išgvelbtų pinigus. O kai jiems tai pavykdavo, jie tyčiodavosi iš tų pačių žmonių. Jie nuolatos kartodavo:

— Mokėkite! Ir mes išprašysime jums nuodėmių atleidimą¹. [87]

pomirtinį gyvenimą nuodėmingi ir pakliūsate į pragarą, kur velniai dieną ir naktį jus kankins.

Pas turtingą feodalą markizą Malfridą atėjo kartą vienuoliai iš Tremičio salos ir pareiškė, kad jis neišvengsiąs dievo rūstybės už nuodėmes, kurių jis galybę pridaręs. Žinoma, galima jas ir išpirkti...

— Na, na? — susirūpinęs paklausė markizas. — Ką gi man reikia daryti?

— Yra tik viena tikra priemonė, — atsakė vienuoliai. — Prieš mirtį turi suteikti mums malonę ir testamentu palikti vienuolynui visą savo turtą ir žemes, — tuomet išgelbėsi savo sielą.

Ir žmogus padarė taip, kaip jie patarė. [75] Popiežių Klemenso IV, Mikalojaus III ir Urbono V laikais mirštančiajam būdavo atleidiama trečdalis nuodėmių, jeigu jis apsivilkdavo pranciškono rūbais (arba jeigu jį mirusį apvilkdavo giminės), kurie turėjo būti jam įkapės, o jo turtą pasiimdavo bažnyčia. [87]

¹ Teologas Tomas Akvinietis štai ką pasakoja apie tuos popiežių pasiuntinius: „Jie kopdavo į kalnus, perbrisdavo upes, apiplėšdavo

Žinoma, popiežiaus pasiuntiniai nepasižymėjo dideliu sąžiningumu, ir popiežius dažnai siusdavo, gaudamas iš jų labai menkas sumas.

— Sukčiai! — šaukdavo jis. — Apgavikai, niekšai! Ką jūs norite apgauti, grįždami tuščiomis rankomis?

— Šventasis tėve, — atsakydavo veidmainiai. — Vargšai žmoneliai baisiai nuskurdę. Mažai kas įstengia nusipirkti indulgencijų, todėl nedaug ir teatvežėme.

Norėdamas apsisaugoti nuo apgaulių, Kosa sugalvojo atspausdinti naujas indulgencijas, atskiras kiekvienai nuodėmei, ir jose nurodyti jų kainą. Kas sumokėdavo pažymėtą sumą, tam būdavo atleidžiama atitinkama nuodėmė. Dabar Jonas XXIII galėjo tiksliai nustatyti, kokios bus pajamos. Pasiuntiniai gaudavo tam tikrą kiekį indulgencijų, už kurias turėjo išrinkti atitinkamą pinigų sumą. Vagystės liovėsi.

Šių popiežiaus indulgencijų „tarifai“ yra išlikę iki mūsų laikų. Ir mes matome, kad „atsikratymas nuodėme“ ne per brangiai atsieidavo. Sakysime, žmogus, nužudęs savo motiną, tėvą ar seserį, galėjo „išpirkti“ nuodėmę, sumokėjęs tikrai vieną dukatą už indulgenciją. Žmogus, užmušęs žmoną, kad galėtų vesti kitą, turėjo sumokėti du dukatus. Kas užmušdavo paprastą kunigą, mokėdavo keturis dukatus, vyskupą — devynis. Tie keli dukatai apsaugodavo nuo pragaro kančių.

lengvatikius vargšus, atimdami iš jų paskutinį skatiką. O kad jiems niekas nedarytų kliūčių, dažnai susitardavo su vietos kunigais:

— Jei sušauksi savo parapijiečius į kaimo vidurį, mes atiduosime tau trečdalį surinktų pinigų. Kartu su mumis valgysi, ką tik norėsi, ir gersi už tuos, kurie suneš mums pinigų...”

Toliau Tomas Akvinietis sako:

„Kunigai, kurių daugumas buvo kyšininkai ir pasileidėliai, pasiruošę viską atiduoti už pinigą ir valgį, lengvai susitardavo su popiežiaus pasiuntiniais ir padėdavo tiems sukčiams išparduoti indulgencijas. O paskui prasidėdavo orgija, į kurią būdavo kviečiami ir pasiturintys valstiečiai (su dovanomis). Šie mielai eidavo, galvodami sau: „Pasilinksminsiu, paūšiu šiandieną, o ryt įsigysiu indulgenciją, ir man bus atleistos visos nuodėmės.“

[88]

Nunuodijimas nebuvo laikomas didele nuodėme, nes nuodytojas turėdavo sumokėti tik pusantro dukato. Žymiai brangiau mokėdavo žmonės, netesėję kokių nors išipareigojimų, — devynis dukatus.

Vienuoliai, paleistuvavę vienuolyne ar už jo sienų, turėdavo užsimokėti už nuodėmės atleidimą aštuonis dukatus. Sodomija buvo įkainota dvylika dukatų.

Vienuolės, nusidėjusios vienuolyne ar už jo sienų, išsipirkdavo nuodėmę devyniais dukatais, ir joms būdavo leidžiama pasilikti vienuolyne; o jeigu tai būdavo vyresniosios, jos neprarasdavo savo aukšto rango ir pareigų¹.

Įvairiu metu buvo rasti kitų popiežių indulgencijų „tarifai“. Nurodysime kai kuriuos iš jų. Dvasininkas, nusikaltęs paleistuvystei, už savo sielos išgelbėjimą turėdavo mokėti tris dukatus.

Tas, kuris gyveno su savo motina, dukteria ar kuria kita artima giminaite, galėjo išgelbėti savo sielą, sumokėdamas du dukatus. Už tokią pat sumą išpirkdavo savo nuodėmę tas, kurs išprievartaudavo mergaitę.

Kas norėjo pasninko metu valgyti kiaušinius, sviestą ir mėsą, turėjo mokėti už indulgenciją pustrėčio dukato.

Kas kadaise vogė, padeginėjo ar žudė žmones, galėjo išsipirkti nuodėmę, sumokėjęs du dukatus.

De Pote nurodo, kad kai kurios indulgencijos būdavusios tokios brangios, kad jas galėdavo įsigyti vien turtuoliai. Vargšai galėjo sau mirti, negavę nuodėmių atleidimo iš to, kuris pasivadino Kristaus vietininku žemėje, pašauktu guosti „kenčiančių ir apsunkintų“.

Reikia pridurti, kad Tridento susirinkimas 1560 metais šiuos „tarifus“ įtraukė į draudžiamų knygų sąrašą, o

¹ De Pote rašo, kad šis „tarifas“ turėjęs 385 punktus. Jis, tarp kitko, nurodo, kad jei kunigas palaidodavo bažnyčios iškeiktą žmogų (apie tai žinodamas), turėdavo sumokėti tiek pat, kiek tėvo, motinos arba žmonos žudikas.

fanatiškasis Ispanijos karalius Pilypas II įsakė net juos sunaikinti. De Pote nurodo, kad buvo numatomos ir kitos bausmės, nustatytos pagal bažnyčios kanonus ir taip pat įtrauktos į „tarifus“. Antai, kai kurias nuodėmes būdavo galima išpirkti pasninku, kurio ilgumą nustatydavo bažnyčia, — viena diena, mėnuo, metai ir taip toliau. Bet nusidėjėlis, sumokėjęs į popiežiaus iždą nemažą sumą, galėdavo ir nepasninkauti. Turtingieji dažniausiai taip ir darydavo — atsipirkdavo, o paskui vėl nusidėdavo. Tos „išpirkos“ duodavo dvasininkams dideles pajamas, ir šiuo pelningu monopolium jie plačiai ir meistriškai naudodavosi.

Jie uždėdavo didesnes, sunkesnes ir žiauresnes bausmes, tad atitinkamai padidėdavo ir „išpirkos“. Indulgencijos ir padidinti mokesčiai už „ypatingas“ nuodėmes duodavo Jonui XXIII milžiniškas pinigų sumas, ir jis galėjo ryžtingiau veikti. Jis vėl pradėjo derybas su atkakliuoju popiežiaus sosto priešu — Neapolio karaliumi Vladislavu.

„Jeigu tu neremsi Grigaliaus XII ir pripažinsi Romos popiežiaus valdžią, aš sumokėsiu tau šimtą tūkstančių aukso florinų“, — rašė Kosa Vladislavui. Vladislavas, labai stokodamas pinigų, sutiko. Jis sušaukė savo karalystės aukštuosius, dvasininkus, ir jie nutarė nebeklausyti Grigaliaus XII, o pripažinti vieninteliu popiežium Joną XXIII, kurį dar Pizos susirinkimas buvo iškėlęs kandidatu į krikščionijos valdovus.

„Mes pripažįstame tave vieninteliu teisėtu popiežium visoms Vakarų Europos šalims, jų tarpe ir Neapolio karalystei“, — rašė jie.

Kosa atskaičiavo Vladislavui šimtą tūkstančių auksinių, o Vladislavas pasiūlė Grigaliui XII, tuo metu viešėjusiam pas jį Gaetoje, tučtuojau išsinešdinti.

„Iki spalio mėnesio tu turi apleisti mano karalystę“, — rašė jis buvusiam popiežiui.

Ir Grigalius su trimis jam ištikimais kardinolais buvo priverstas, prieš užeinant žiemai, apleisti pastogę, kuri lig šiol buvo jam tokia svetinga. Nuvykęs į uostą, sėdo į Venecijos laivą. Atviroje jūroje jo laukė pasala, suorganizuota Gasparo Kosos, kurį Baltazaras buvo įspėjęs apie Grigaliaus išvykimą.

Tačiau likimas pasigailėjo senojo popiežiaus: laivams Adrijos jūroje pavyko pasprukti nuo vijikų ir laimingai pasiekti Rimini, kurio valdovas buvo popiežiaus Grigaliaus bičiulis Karolis Malatesta.

Kosa, atsiskaitydamas su Vladislavu, nepalietė savo asmeninio kapitalo. Pinigų jis gavo iš keturiolikos naujai paskirtų kardinolų. Šie už paskyrimą sumokėjo sumą, dargi didesnę už tą, kurios prireikė Vladislavui papirkti.

Įsitvirtinęs Neapolio karalystėje, Jonas XXIII tuojau pat ekskomunikavo popiežių Grigalių XII, netekusį patikimos prieglaudos pas Vladislavą, ir popiežių Benediktą XIII, kuris dabar gyveno Ispanijoje.

Popiežius Grigalius XII, nepaisydamas to, kad Jonas buvo dabar mažne visos Vakarų krikščionijos galva, nepasidavė ir į ekskomuniką atsakė taip pat ekskomunika.

Tačiau Kosa dabar jau nieko nebebijojo. Jo valdžią pripažino visi. Jam pavyko padaryti tvarką ir Lenkijoje, kur dar tebesiautė naikinamas karas tarp karaliaus ir ankstesniojo popiežiaus užsiundyto kryžiuočių. Šalį buvo užplūdusios minios avantiūristų, pasišovusių „tarnauti katalikų bažnyčiai“ ir begėdiškai plėšusių liaudį.

Jonas XXIII pasiuntė pas Lenkijos karalių Piačencos arkivyskupą, kuriam pavyko sutaisyti karalių su kryžiuočiais¹.

¹ Da Vioedžas rašo: „Teutonų riteriams kryžiuočiams, turėjusiems gausesnes pajėgas, Vladislavo Jogailos kariuomenė kirtu smūgį po smūgio. Jonas XXIII, ėmėsis tarpininkauti tarp kariaujančių pusių, rūpinosi daugiausia kryžiuočiais.“ „Vladislavas, — rašo Fosteris, — sutiko su paliaubomis tik ta sąlyga, kad riteriai sugrąžins visa, ką buvo prisiplėšę, ir dar sumokės šešis šimtus tūkstančių florinų karaliui. Šios sąlygos buvo priimtos.“

Bėgo laikas, įvykių raida buvo palanki Kosai. Bemaž visos Vakarų Europos šalys pripažino jį vieninteliu teisėtu popiežium.

Dabar pagaliau Kosa galėjo įgyvendinti savo svajonę — iškilmingai įžengti į savo tikrąją sostinę, į Amžinąjį miestą. Romiečių minios entuziastingai sveikino popiežių Joną XXIII. [104]

Įsikūręs Romoje, Kosa visų pirmiausia pasirūpino papildyti savo išdą, tam reikalui pakeldamas dar keletą kardinolų, o paskui kreipėsi laišku į popiežių Grigalių XII.

„Visi pripažino mane popiežium. Atsižadėk sosto, kad bažnyčia pagaliau susivienytų. Padaryk gerą darbą, pripažink mane ir tu. Jeigu sutiksi, paskirsiu tave pirmuoju kardinolu, ir, be to, dar gausi penkiasdešimt tūkstančių florinų.“ [79]

Tačiau Grigaliaus XII nesugundė penkios dešimtys tūkstančių florinų — jis norėjo būti popiežium ir atsakė į šį kreipimąsi nauja ekskomunika Jonui XXIII. Pastarasis taipgi atsilygino iškeikimu ir ėmė ruošti bažnyčios susirinkimui, kuris turėjo išspręsti klausimus, iškilusius dar ankstesniame susirinkime Pizoje.

1413 metais Romoje buvo iškilmingai atidarytas bažnyčios susirinkimas, kuriame dalyvavo atstovai iš visų Vakarų Europos valstybių: Prancūzijos, Vokietijos, Kipro ir Neapolio karalysčių, Florencijos, Sijenos ir kitų. Susirinkime kalbėję oratoriai ypač pabrėžė reikalą pasmerkti į kontinentinę Europą prasiskverbusią Viklifo ereziją. Viklifas, įžymus Oksfordo universiteto teologijos profesorius, beveik 150 metų prieš Liuterį reikalavo reformuoti ir sutvarkyti bažnyčią. Viklifas energingai gynė Anglijos ar bet kurios kitos nacionalinės bažnyčios teisę kovoti prieš šventojo sosto kėsinimąsi į jų savarankiškumą.

Jo manymu, bažnyčios nuosavybė kartu esanti ir valstybės turtas, ir jeigu bažnyčia ja piktnaudžiauja, tai valstybė gali ir

turi konfiskuoti bažnyčios nuosavybę. Jis iškėlė mintį, jog reikia išversti Bibliją iš lotynų kalbos į visas kitas kalbas, kad ji būtų visiems prieinama ir suprantama¹.

Jau du mėnesiai, kai Romoje ėjo susirinkimas, sušauktas Jono XXIII. Jo darbui artėjant į pabaigą, Kosai pribrendo mintis stoti į kovą prieš Anglijos eretikus. Jis prikalbėjo paklusnų kardinolą Džambarelą oficialiai susirinkime juos apkaltinti.

„Prakeiktiesiems bedieviams, — įtaigiu balsu skaitė kardinolas, — pavyko perkelti šį antkrytį į kontinentinę Europą. Jie parašė daugybę knygų, kurios skleidžia šį marą. Prieš tai yra tik vienas vaistas: deginti — ir knygas, ir tuos, kurie jas platina.“ [79]

Dievobaimingi, garbūs aukštieji dvasininkai, susirinkimo nariai ir svečiai, sukviesti į Vatikaną prie švento Petro sosto,

¹ Iki 1381 metų ir Anglijos karalius, ir stambieji feodalai rėmė Viklifą, nes pavydėjo bažnyčiai turtų ir norėjo užgrobti jos žemes. Tačiau 1381 metais įvykęs valstiečių sukilimas privertė visus, kurie turėjo valdžią, susivienyti, ir Viklifas liko vienas. Jo mokymas buvo pasmerktas ir paskelbtas eretišku. Užėmęs sostą, Henrikas IV iš Lankasterių dinastijos buvo reikalingas bažnyčios paramos (faktiškai jis tapo paklusniu jos įrankiu) ir pradėjo persekioti lolardus — Viklifo mokymo šalininkus. 1401 metais bendruomenių rūmai priėmė statutą prieš eretikus.

„Apgailėtini ir smerktini pamokslautojai, — buvo pasakyta statute, — stumia liaudį į sukilimą, o bažnyčios tarnai neišmano, kaip su jais kovoti, kaip juos išgaudyti ir nubausti. „Naujų idėjų“ skelbėjai laisvai važinėja po šalį, pasirodo čia vienoje, čia kitoje vyskupijoje, nepaisydami bažnyčios draudimo. Nuo šiol vyskupams suteikiama teisė suimnėti eretikus lolardus ir mesti juos į kalėjimus. O jeigu jie ir ten nesiliaus gynę savo idėjų, nepanorės atsisakyti erezijos, tai bus perduoti pasaulietinės valdžios organams, kurie įvykdys bažnyčios nustatytas bausmes. Eretikai bus sudeginti ant laužo, o į deginimo vietą turi būti suvaryti žmonės, kad „pamokslautojų“ likimas būtų pavyzdys tiems, kurie rengiasi sekti jų mokymu.“

Be gailėsčio persekiojo lolardus ir sekantis karalius, Henrikas V, apkaltinęs juos tuo, kad jie organizuoja sąmokslus prieš Angliją. Visoje šalyje prasidėjo areštai, kankinimai ir žudynės. [66]

susigraudinę klausėsi įkvėptos kardinolo kalbos ir vieningai pripažino, kad reikia nubausti „ramybės drumstėjus“, kariaujančius prieš bažnyčią, reikia „įvykdyti dievo valią“ — sudeginti visas knygas. Vos tik nuaidėjo paskutiniai kardinolo prakeikimai eretikams, pakilo popiežius Jonas XXIII, išėjo iš susirinkimo, nusileido laiptais į aikštę, kur jau liepsnojo bažnyčios tarnų užkurtas laužas, paėmė iš kunigų rankų keletą eretiškų knygų ir metė jas į ugnį. [74]

Baigus šį „dievobaimingą darbą“, šventieji tėvai, manydami, jog dabar pats tinkamiausias momentas, prisitartino prie jo šventenybės ir pagarbiai, tačiau tvirtai paprašė jį būti santūresniu ir ateity nebekartoti tokių poelgių, kurie nesuderinami su dvasininko luomu.

Kardinolai ir arkivyskapai nužemintai įspėjo popiežių, kad jo elgesys neatitinkas jo padėties, kad jis, tvarkydamas bažnyčios reikalus, per daug leidžias sau piktnaudžiauti. [79]

Tokių pastabų popiežiui buvo padarę dar anksčiau Prancūzijos dvasininkai, ypač Paryžiaus universitetas ir Aukščiausiasis bažnytinis teismas, tačiau jos nedavė jokių vaisių.

Apie ką buvo kalbama tuose įspėjimuose? Kokie reikalavimai ir kaltinimai buvo pateikti popiežiui? Ar jie lietė vien tik tai jo dorovę? Be abejo, visiems norėjosi, kad popiežius elgtųsi padoriau. Be abejo, visi buvo nepatenkinti dėl indulgencijų pardavinėjimo, bet... juk jas pardavinėjo ir ankstesnieji popiežiai. Vadinasi, priežastis buvo kažkokia kita? Nepasitenkinimą kėlė ypač tai, kad naujai išrinktasis krikščionijos galva vertėsi... lupikavimu! Vertėsi atvirai, nesislapstydamas, pats susikūręs šiam reikalui gudrias taisykles. Lupikavimas buvo pagrindinis jo pralobimo šaltinis. Jis ne tik atsiėmė, ką praradęs, bet gavo ir didžiulį pelną. Laikydamasis tam tikros sistemos, kruopščiai ištyręs šią veikimo dirvą, be pasigailėjimo plėšdamas klientus, šis prityręs lupikautojas sugebėjo pagaliau atidaryti banką, kurio skyriai

įsisteigė didesniuose ir mažesniuose Popiežiaus srities miestuose. Turtuoliai ir vargšai, visi, kuriems tik reikėjo pinigų, kreipdavosi į banką ir jo skyrius, o popiežius nesivaržydamas lupo nuo jų devynis kailius. Maža to, žmonės, kuriems prireikdavo pinigų, galėjo kreiptis tik į popiežiaus banką, nes Jonas XXIII žiauriai persekiojo visus kitus lupikautojus. Lupikavimo monopolis popiežiaus valstybėje priklausė jam.

„Sumaniai tvarkydamas šį pelningą verslą, Jonas XXIII susikrovė pasakiškus turtus“, — rašo Ditrichas fon Nimas.

Lupikavimas buvo vienas iš pačių svarbiausių kaltinimų, pateiktų mūsų herojui (jei neskaitysime plataus indulgencijų pardavinėjimo daugelyje krikščioniškų šalių).

O liaudis ypač piktinosi dar sunkesniais popiežiaus Jono XXIII nusižengimais: jo nežabota aistra moterims, ištvirkavimu, kraujomaišos santykiais, erotiniais nuotykiiais.

Kaip ir anksčiau, kai jis buvo piratu, o vėliau studentu Bolonijoje, taip ir dabar, tapęs popiežium, „dvasiniu krikščionijos ganytoju“, jis jautė nesutramdomą potraukį prie gražių moterų. Jis nė kiek nepasikeitė. Sėdėdamas popiežiaus soste, susirašinėjo su valdovais, visiems patardamas „gyventi dorai“, „neiškrypti iš tiesaus gėrio kelio“, „eiti viešpaties nurodytu keliu“, o pats darė viską atvirkščiai.

Romiečiai matė, kad tas „dvasinis ganytojas“, „dorovės sergėtojas“, savo bulėse ir laiškuose propaguojas dorovinį tyrumą ir santūrumą, pats tebebuvo vis toks pat vilkas, tykęs švelnių avelių.

Tik dabar, tapus popiežium, jam buvo lengviau „sutramdyti“ tas avelės, kurios užsiožiudavo. Laikui bėgant, jis darėsi šioje srityje vis aktyvesnis. Dabar, kai jis buvo jau nebe paprastas kunigas ir net ne šiaip sau bažnyčios hierarchas, bet „krikščionijos tėvas“, nebebuvo, kas jį kontroliuoja. Niekas dabar nebegalėjo sutrukdyti jam ištvirkauti. Stačiai nesuskaitomi buvo jo santykiai su palaidomis moterimis arba merginomis, kurias jis pats tvirkino nelyginant gašli beždžionė,

o paskui palikdavo likimo valiai. Kaip tik tuo laiku jo meilužė tapo Dinora Čeretami iš Perudžos. Skaitytojai gal pamena, kad, būdamas dar jaunas piratas, mūsų herojus turėjo Neapolyje ryšių su mergina, vardu Konstanca. Po kurio laiko, būdamas kardinolu prie popiežiaus Bonifaco IX, Kosa suviliojo Konstancos dukrą, kuri, kaip tikino jos motina, buvo jo duktė. Ir štai dabar jis tapo jau savo anūkės, Dinoros, meilužiu. Dinora turėjo Čeretami pavardę, nes Kosai pavyko tuomet savo jaunąją meilužę, jos motiną, išleisti už Čeretamio, pasiturinčio buržua, mokyto gydytojo ir vaistinės savininko Perudžoje¹.

Dinorai buvo keturiolika metų. Jos motina Džilda ne kartą sakė mūsų herojui, kad jos duktė esanti ir jo duktė (lygiai kaip kitados jos motina Konstanca tvirtino, kad Džilda gimusi iš jo). Tačiau Jonas XXIII dėjosį netikįs tuo, kvatojo, leisdamas viską juokais, ir sugebėjo pavilioti mergytę. Bet tiek mergytės motina, tiek ir jos senelė kalbėjo apie visa tai tik padorumo dėlei. Taip pat tik dėl akių pyko ir šeimos galva Čeretamis, tačiau Kosa, padaręs šeimos tėvui nemaža paslaugų, nekreipė į tai dėmesio. O pačiai mergytei labai patiko, kad ja žavisi toks galingas asmuo.

— Baltazarai, — šelmiškai šypsodamasi, klausdavo ji mūsų herojų, — ar tiesa, kad tu esi mano tėvas ir senelis?

Ir girdavosi motinai bei senelei:

— Aš dabar — įžymi asmenybė. Pats popiežius susižavėjo manimi! [2]

Skaitytojams reikia turėti galvoje, kad anais laikais kiekviena moteris ar mergina laikydavo didele garbe būti aukšto dvasininko meilužė. Petrarka savo „Laiškuose be ad-

reso“ duoda stebinančių pavyzdžių, kaip jaunos merginos troško pakliūti į kardinolų glėbį¹.

Suprantama, kad palyginti dar jaunas, gražus ir visagalis Baltazaras Kosa lengvai pavergdavo jaunų moterų ir mergaičių širdis. Kasdien iš kokių penkių ar dešimties dailių moterų išsirinkdavo jis pačią gražiausią. Florencijoje, Bolonijoje, o dabar jau ir Romoje jis dažnai įsakydavo savo ištikimajam Buonakorsui:

— Gvindačai, apgyvendink mergaitę tokiam ir tokiam vienuolyne...

Bet kurio vienuolyno viršininkė iš kailio nerdavosi, kad tik galėtų pasitarnauti „krikščionijos tėvui“. Vienuolyne paruošdavo keletą kambarių ir paklodavo lovą baltutėliais kvepiančiais skalbiniais: reikėjo gi parodyti brangiam aukštajam svečiui ir jo draugei prideramą svetingumą, sudaryti visas sąlygas jo „kūniškiems malonumams“.

Sustorėjęs milžinas kaip įmanydamas stengėsi įtikti savo šeimnininkui.

¹ Kadangi čia neįmanoma pateikti visų tų laiškų, tai atpasakosime tiksliai XVI laišką, kuriame kalbama apie aukštųjų bažnyčios dvasininkų moralę.

Kažkokio kardinolo patikėtinis tarėsi su jauna mergina ir jos šeima, įkalbinėdamas ją ateiti pas kardinolą. Mergaitė mielai priėmė aukšto dvasininko pasiūlymą. Bet kaip ji pasipiktino, pamačiusi pliką, bedantį senį, apsirengusį civiliniais drabužiais (specialiai susitikimui su meilužė!). Mergina nusprendė, kad ją įviliojo į spąstus, kad tasai senis visai ne kardinolas, o apgavikas ir suvedžiotojas. Ji pradėjo verkti ir grasinti, kad išdraskysianti akis tam iškaršusiam seniokui, kurį jai pakišo vietoj žadėtojo „bažnyčios kunigaikščio“. Jo eminencija suprato, kad merginos nepriveiks, kol ji nepamatys jo su kardinolo rūbais, visoje didybėje, ir buvo priveistas išeiti ir užsidėti kardinolišką skrybėlę — bažnyčios hierarchų skiriamąjį ženklą. „Ar dabar jau tiki, kad aš kardinolas?! — piktai riktelėjo jis nesukalbamai merginai, gerokai jį privarginusiai. — Aš kardinolas. Tavęs neapgavo. Tiki dabar?“

¹ Daugelis metraštininkų teigia, kad Čeretamis tiekdamo Kosai nuodus, kuriais buvo nunuodyta daugelis jam nepatinkamų asmenų.

— Gerai, šventasis tėve, už pusvalandžio ji bus vietoje...

Taip aprašo vienuolynų gyvenimą P. Aretinas. Gal jis ir ne visur teisus, gal kiek ir perdeda, — šiaip ar taip, didelio pasitikėjimo skaitytojui jis nekelia. Bet vis dėlto reikia pripažinti, kad vienuolynų papročiai ir jų poveikis liaudžiai tada šiek tiek skyrėsi nuo dabartinių.

Koks didelis buvo tasai skirtumas, matyti iš įsako, išleisto 1403 metais Baltazaro Kosos Bolonijoje, kur jis tuo metu buvo popiežiaus legatu. Įsake skaitome:

„Siekdami išsaugoti moterų vienuolynuose gyvenančių vienuolių dorą ir garbę, norėdami apginti jas nuo pagundų... uždraudžiame lankytis vienuolynuose vyriškos lyties pasauliečiams be specialaus miesto bažnytinės vyresnybės leidimo, nes ten jie gali lengvai susitikti su vienuolėmis ir su jomis kalbėtis. Taipogi uždraudžiame groti armonika ir kitais muzikos instrumentais netoli vienuolynų. Kas pažeis šį įsaką, bus sulaikytas ir turės sumokėti į popiežiaus išdą 25 auksinius. Nusikaltusi paleistuvystė vienuolė turės sumokėti 500 dukatų pabaudos, o kai kuriais atvejais gali būti nuteista myriop.“ [44, 91]

Kodėl gi Kosa taip rūpinosi vienuolių dora? Kitur bausmės už tokią „nuodėmę“ nebuvo tokios griežtos. Nusidėjusią vienuolę paprastai išrengdavo ir išperdavo seserų akyse, neleisdavo sėstis už stalo, dar priversdavo išlaižyti nupieštą ant grindų kryžių, — bet ir tai vien tais atvejais, kai ją nutverdavo nusikaltimo vietoje.

Jonas, dar prieš tapdamas popiežium, atsidėjęs rūpinosi „Kristaus sužadėtinį“ dora. Žinoma, ne dėl to, kad jam būtų labai rūpėjusi jų skaistybė, o vien todėl, kad pasauliečius vyrus laikė pavojingais varžovais ir, norėdamas užsitikrinti sau „monopolį“ bent vienuolynuose, kaip įmanydamas stengėsi nuo jų apsidrausti.

Kosa laikėsi nuomonės, kad tik jis vienas turįs teisę mėgautis „Kristaus sužadėtinį“ tyrumu. Kaip rašo Ditrichas

fon Nimas ir de Pote, Jonas XXIII savo popiežiavimo metais atėmė nekaltybę trims šimtams „Kristaus sužadėtinų“.

Bet ar tik vienam Kosai vienuolės aukodavo savo „skaistybę“? Abejotina.

Anais laikais nei vienuolės, nei vienuolynai nepanėšėjo į nūdienes. Vienuolės nebuvo laikomos ten uždarytos, kaip galėtume spėti. Ir jos anaipol nelikdavo abejingos tam, kad kardinolai ir kiti bažnyčios korifėjai jų vienuolynuose rengia susitikimus su savo meilužėmis pasaulietėmis. Visos vienuolės pavydžiai žvalgėsi į laimingąsias moteris bei merginas, ką tik pabuvojusias Jono XXIII glėbyje. Ir bet kuri iš jų, pasitaikius progai, nukreipdavo į jį viliojantį, aistringą žvilgsnį.

Pastebėsime, jog daugumas merginų, tapusių „Kristaus sužadėtinėmis“, eidavo į vienuolynus ne savo noru. Devyniasdešimt procentų iš jų įkurdindavo vienuolyne tėvai, vos sulaukus joms šešerių — septynerių metų amžiaus. Mat, išlaikymas vienuolyne atsiedavo pigiau, negu auklėjimas namie¹. [69, 91]

Daugelis vienuolių pasižymėjo nepaprastu aistringumu. Jeronimas Prahietis yra pasakęs: „Moterį, pasišventusią dievui, jau vien vyriškas balsas veikia kaip velnio pagunda.“

¹ Pagrindinė vienuolių palaidumo priežastis ir buvo prievartinis tokių jaunų mergaičių uždarymas vienuolyne. Bokačas rašo: „Mūsų moterų vienuolynams nepavyko palenkti nė vienos sielos tarnauti dievui. Bet užtat jie davė nesuskaitomą daugybę Afroditės vaidilučių“ („Apie išymiąsias moteris“). Tačiau ištvirkimas vienuolynuose klestėjo ir dėl kitų priežasčių.

Vienuolynuose buvo daug moterų, kurios prieš tai vertėsi prostitucija. Kai kurios iš jų stodavo į vienuolynus dėl to, kad nebeišsimokėdavo skolų, o kitos ten eidavo tiesiog savo noru. Atsisakyti ankstesniojo gyvenimo joms būdavo sunku, tad jos ir vienuolyne gyvendavo po senovei.

Pasitaikydavo, kad šios moterys atiduodavo į vienuolyną savo vaikus. Antai 1515 metais Florencijoje moteris atvedė į vienuolyną dukrelę ir pasakė: „Aš noriu, kad mano vaikutis būtų čia auklėjamas. O po penkerių metų aš ją pasiimsiu ir išmokysiu savo profesijos.“ Bet tokiais atvejais reikėdavo gauti specialų vienuolynų vyresnybės leidimą.

Tingiai ir nuobodžiai tekėdavo savo įprastine vaga vienuolyno gyvenimas su kasdienėmis maldomis, klūpojimais, apeigomis ir litanijomis. Jį paįvairindavo tiktai svečių — pasauliečių ar dvasininkų — apsilankymas.

Iš pamaldumo, kuriuo pasižymėjo vienuoliai atsiskyrėliai pirmaisiais krikščionybės amžiais, neliko nė žymės, jų moralė buvo neįtikėtina smukusi. Moterų ir vyrų vienuolynuose viešpatavo prabanga, išlepimas ir pasileidimas. Neaprašinėsime smulkiai visų faktų, rodančių, kaip vienuolynai buvo nutolę nuo savo paskirties, pateiksime tiktai kai kurias iš jų.

Kunigaikštienė Stiljano ir jos dukterėčia Ana Karafa, gavusios specialų popiežiaus leidimą apžiūrėti moterų vienuolyną „Dona Redžina“, nusigabeno į jį „pietums“ (dviem asmenims!) tris didžiulius meitėlius, 15 ožkų, 12 kalakutų, 12 gaidžių ir daug kitokio maisto. Ir „Kristaus sužadėtinės“, per dienas dykinėjusios, — joms juk nereikėjo nei arti, nei sėti, kaip jų seserims valstietėms, kurios pačios niekad neragaudavo šių valgių, — mielai mėgavosi drauge su atvykėlėmis „žemiškais malonumais“. [23]

Nepadėdavo išsaugoti doros nė vienuolių drabužiai, pabrėžiantys jų įgimtą grožį ir grakštumą. (Amžininkų liudijimu, į vienuolynus nepatekdavo negražios mergaitės, o juo labiau tos, kurios turėjo kokių fizinių defektų.) „Beveik visuose Italijos moterų vienuolynuose, — rašo Rodokanakis, — galėdavo lankytis vyrai. Vizitų dienomis vienuolės garsiai ir įžūliai pasakodavo apie savo vaikus, aukles ir virėjas, tuo erzindamos žmones gatvėse.“

Apie Venecijos vienuolynų gyvenimą mes galime sužinoti ne vien iš Kazanovos. San Didje rašo: „Niekas Venecijoje nekėlė tokio susidomėjimo, kaip vienuolynai...“ Dažnai juose lankydavosi ir didikai. O kadangi visos vienuolės buvo gražios ir lieknos, tai nė viena nelikdavo be meilužio. O prižiūrėtojos taip rūpinosi vienuolynų dora, kad mielai pamokydavo mažiau įgudusias vienuoles, kaip geriau susitikinėti su meilužiais ir

juos slėpti. Karnavalo metu Venecijoje (o karnavalai ten užtrukdavo kone pusę metų) moterų vienuolynai virsdavo šokių salėmis, į juos prigužėdavo vyriškių su kaukėmis. Juo komiškesnė būdavo kaukė, tuo didesnį turėdavo pasisekimą jos savininkas. Buvo tokių vienuolynų, kuriuose (ypač paskutinėmis karnavalo dienomis) vienuolės pasirodydavo vyriškais rūbais.

Kaip jau minėjome, drabužiai pabrėždavo vienuolių grakštumą. Venecijoje vienuolėms nereikėdavo dėvėti gobtuvų, galvą dengdavo tik daili kepuraitė. Suknelė būdavo siaurutė, įimta per liemenį, su didele iškirpte, kad būtų matyti baltas, putlus vienuolės kūnas. Kai kurios vienuolės dargi segėjo prie korsažo gėles. [91]

Pelnicas rašo, kad Venecijos vienuolės garbanojosi plaukus, nešiojo trumpas sukneles, neslepiančias grakščių kojų, o krūtinę prisidengdavo tik tada, kai giedodavo bažnyčios chore.

Romos vienuolių rūbai irgi nebuvo kuklūs. O Florencijos vienuolės, kaip liudija vienas vyrų vienuolyno vyresnysis, apsilankęs Florencijoje, panėšėjo veikiau į mitologines nimfas, o ne į „Kristaus sužadėtinės“¹. [84] Daugelis vienuolynų turėjo teatrus ir leisdavo rengti spektaklius, bet vaidinti juose galėdavo tiktai vienuolės.

Atsitikdavo, kad jos susiginčydavo ir net susipešdavo, nepasidalydamos vaidmenimis. Taip kartą buvo, pavyzdžiui, Bolonijoje: trys vienuolės susipešė, paleisdamos į darbą durklus iš teatro rekvizito. [44]

Nepasižymėjo santūrumu ir Genujos vienuolės. Viename popiežiaus įsake su apgailestavimu sakoma: „Švento Pilypo ir švento Jokūbo vienuolynų seserys bastosi Genujos gatvėmis, nepadoriai elgiasi, atsiduodamos savo nežabotai fantazijai,

¹ Leonardo da Vinčio paveiksle, pavadintame „Vienuolė“, atvaizduota jauna moteris su diadema ir pusiau nuoga krūtine (Piti galerija, Florencija).

gyvena begėdiškai ir nedorai.“ Yra ir dar ankstesnių liudijimų apie Genujos vienuolių moterų gyvenimą. 1472 metais tėvas Džanetis, vienas iš pranciškonų ordino vadovų, rašė tėvui Jonui Frandžoniui: „Vienuolės gyvena palaidai, begėdiškai, jos kekšauja, nepaisydamos jokių religijos įstatymų.“ [14]

Bolonijos Jono Krikštytojo vienuolyno seserų ištvirtimas buvo toks didelis, kad valdžios organai turėjo pagaliau išvaikyti visas seseris, o vienuolyną uždaryti. Švento Leonardo vienuolyno seseris buvo pavesta prižiūrėti švento Lauryno vienuolynui, kuris savo griežta ir žiauria regula buvo įgijęs moterų vienuolių „budelio“ reputaciją.

Daugelį seserų iš šitų dviejų, o taip pat iš kitų Bolonijos vienuolynų Kosa gerai pažinojo, dar prieš tapdamas popiežium. Vienuolių, teisingumo organų persekiojamų už pasileidimą, diena iš dienos daugėjo. Kiekvienas Bolonijos vienuolynas turėjo pravarde: „lėlyčių vienuolynas“, „liežuvautojų vienuolynas“, „atgailaujančių Magdalenų vienuolynas“, „besarmačių vienuolynas“, „Mesalinų vienuolynas“. [44]

XV amžiuje Ambraziejus Kamaldulas, prireikus skirti kurio nors benediktinų ordino vienuolyno vyresniąją, turėdavo jos ieškoti švento Bernardo ordino vienuolių tarpe, nes tarp benediktinių nebuvo nė vienos padorios ir garbingos moters, kuriai būtų buvę galima patikėti šias pareigas. Tuo pat laiku Venecijos dožas Džinas Frangozas laiške popiežiui Mikalojui V (1447 metų gruodžio 16 d.) rašė: „Dorybė moterų vienuolynuose — labai retas dalykas.“ Vienas iš jo potvarkių (1459 metų kovo 15 d.) byloja tą patį: „Vienuolės įžūliai vaikštinėja po miestą ir ištvirtina, nepaisydamos religijos pri-sakytų normų, jų begėdiškumas, jų nesantūrumas peržengė visas ribas... Todėl...“ ir taip toliau.

1574 metais dešimt vieno Venecijos vienuolyno seserų buvo tuo pačiu metu vieno kunigo ir trijų patricijų meiluzėmis. A. Kantarinis, parašęs dožui panegiriką, ypač jį garbino už tai, kad jis nepasidavęs Venecijos vienuolėms „gundytojoms“.

„Kristaus sužadėtinių“ ištvirtavimas niekam nebuvo paslaptis. Bažnyčios vyresnybė siųsdavo į moterų vienuolynus dvasios tėvais kunigus vienuolius. Jie turėdavo gyventi šalia moterų, prižiūrėti jas, kelti rytmetinėms maldoms ir atlikinėti visas apeigas. Daugiausia tai būdavo jauni ir sveiki elgetaujančio pranciškonų ordino vienuoliai.

Rodokanakis, pasakodamas apie tai, rašo: „Vilkus siųsdavo tiesiai į avides.“ Ir pateikia kaip pavyzdį atsitikimą, įvykusį Venecijoje. Kunigas Džovanis Pietras, vieno stambaus vienuolyno dvasios tėvas, vadovavęs keturiems šimtams seserų, daugiausia jaunų ir gražių vienuolių, vienuolyno vyresniajai, jo senai draugei, žinant ir pritariant, vieną po kitos jas tvirkino.

Devyniolika metų jis taip mėgavosi gyvenimu, veidmainingai apgaudinėdamas visus. Jis buvo labai gerbiamas asmuo Venecijoje, išgarsėjęs savo labdaringais darbais (kuriuos darė kitų sąskaita). Dvasiškasis tėvas turėjo didelį autoritetą, dažnai jį siųsdavo kaip revizorių į kitus vienuolynus.

Iš visų seserų jam pasipriešino tik tai, kuri turėjo mylimąjį. Sužinojęs apie tai, dvasiškasis tėvas griežtai ją nubaudė „už kaprizus“. Mergaitė buvo įmesta į belangę ir ilgai ten kankinama, kad pagaliau susiprastų ir nusileistų.

Tačiau meilė teikė jai jėgų. Jai pavyko pranešti savo mylimajam apie tai, kas atsitiko, ir jis demaskavo dvasios tėvo veiklą.

Vikaras Palis, pasiūstas revizuoti vieno moterų vienuolyno, su nuostaba ir pasipiktinimu rašė:

„Vienuolės nepripažįsta nė vieno sakramento, netiki pomirtiniu gyvenimu nei antruoju Kristaus atėjimu. Jos tvirtina, kad ne kiekvienas nusikaltimas yra nuodėmė. Jų nuomone, nenuodėmingas esąs taip pat ir fizinis suartėjimas su vyrais.“

Vienuolių amoralumas vis didėjo, ir, kaip rašo savo „Atsiminimuose“ Pistojos vyskupas Scipionas Ričis, jis nežinojo, kaip su tuo kovoti, juoba kad seseris palaikė vienuoliai dominikonai. Visai suprantama, kodėl ir dominikonai, ir

keliaujantieji vienuoliai pranciškonai rėmė vienuoles: beveik kiekvienas jų turėjo iš seserų tarpo po meilužę. Užtat jie taip budriai jas saugojo.

Mazučas rašo: „Vienuoliai laikė vienuoles savo nuosavybe. Vos tik tai kuri jų įsitaisydavo meilužį pasaulietį, ją imdavo persekioti, įmesdavo į belangę ir kankindavo.“ „Vienuolės, — rašo toliau Mazučas, — pasirinkusios sau meilužiu vienuolį, to neslėpdavo. „Sajungos“ sudarymo proga būdavo keliama puota ir laikomos pamaldos. Aš pats esu ne kartą dalyvavęs tokiose iškilmėse. „Ištekėjusių“ vienuolių buvo labai daug. Šios „Kristaus sužadėtinės“ gimdydavo vaikus arba, pasinaudodamos gydytojų paslaugomis, jų atsikratydavo, nugramzdindamos į pragaro gelmes dar nespėjusius išvysti dienos šviesos, nepakrikštytus kūdikius. Nemėginkite prieštarauti šiems mano žodžiams, nes aš priversiū jus žvilgterėti į vienuolynų pamazgų duobes, kuriose, kaip Erodo laikais Betliejuje, jūs rasite gležnų kūdikių kaulelių.“¹

Seserų meilužiais būdavo ne vien tik tai vienuoliai. Antai, didelį pasisekimą seserų tarpe turėjo drąsus ir ižūlus pasaulietis jaunuolis Achilas Malvedžis, pagarsėjęs meilės nuotykiomis.

Anglą Tomą Koriatą, pirmąsyk patekusį į Veneciją, apstulbino nežmoniškas kontinentinės Europos gyventojų žiaurumas. Pirmas dalykas, kurį jis pamatė „kanalų mieste“, buvo kažkokio žmogaus galva, užmauta ant kardo geležtės. „Aš paklausiau, — pasakoja jis, — ką tai reiškia, ir man paaiškino, kad tai kunigo galva, o ją nukirto už tai, kad tas kunigas turėjo devyniasdešimt devynias meilužes vienuoles.“

Žinomas humanistas Pontanas pasakoja, kad Valensijoje ispanai laisvai lankydavosi moterų vienuolynuose ir kad sunku

būdavo atskirti šias šventuolių buveines nuo blogos reputacijos namų¹.

Gyvendamas Romoje, Kosa priiminėdavo meilužes pačiame Vatikane, senuosiuose rūmuose, pastatydintuose popiežiaus Mikalojaus II 1275 metais, taip pat ir Laterano rūmuose, ir švento Anupro vienuolyne. Žinoma, nei Vatikano, nei Laterano rūmai tuo metu nebuvo pakankamai patogūs ir tinkami popiežiui gyventi. Dabartinius Vatikano rūmus pastatė tik XVI amžiuje įžymusis architektas Fontana. Vatikanas XV amžiuje nebuvo panašus į dabartinį: rūmai jau seni, papuošimai išblukę, švara toli gražu ne pavyzdinga. Todėl popiežius mieliau gyvendavo švento Anupro vienuolyne, buvusiam vienos kalvos atslaitėje, netoli Tibro upės, už Romos. Šiuo metu toje vietoje, kur buvo vienuolynas, yra bažnyčia, pastatyta 1440 metais, tai yra praėjus 25 metams nuo aprašomųjų įvykių.

Kosai patiko ši vietovė. Iš aukštumos kaip ant delno matėsi plati Romos ir jos apylinkių panorama. Tai buvo nuostabus reginys. Vienuolyne taip jauku ir švaru! O kaip šokinėjo apie popiežių vienuolyno gyventojos! Jis turėjo ryšių beveik su visomis seserimis, kiekvieną jis buvo pradžiuginęs savo meile ir gausiomis dovanomis. Be to, vienuolės žinojo, kad daugelis iš tų, kurios ne kartą pabuvojo jo šventenybės popiežiaus Jono XXIII glėbyje, susilaukdavo ir kitokio atpildo: jos gaudavo vyresniųjų vietas kituose vienuolynuose.

... Tą rytą šalia Kosos gulėjo sesuo Anezija. Ji jau nebemiegojo, bet bijojo pajudėti, kad neišbudintų kietai įmigusio popiežiaus Jono XXIII. Mergaitė buvo dar labai jauna ir visai neseniai įstojusi į vienuolyną. Čia ją pamatė Kosa ir dabar pirmąsyk praleido su ja naktį.

Pasigirdo žingsniai, kažkas tyliai pasibeldė į duris. Kosa atvėrė akis ir išsiritė iš lovos. Bet, nors ir labai vikriai jis

¹ Setenbrinis, tyrinėjęs paskutiniąją Mazučo veikalų laidą, rašo, kad jo knyga „Vyrų ir moterų vienuolių santuokos“ buvo konfiskuota ir 1564 m. įtraukta į indeksą, o jos autorius atskirtas nuo bažnyčios.

¹ Fontano žodžiai paimti iš Enriko Stefano, žinomo žodynų sudarinėtojo, knygos „Herodotui apginti“.

pridengė merginą antklode, vis dėlto rausvi aušros spinduliai, prasiskverbę pro užuolaidą, spėjo apšviesti prarastos nekaltybės ženklus baltutėlėje drobulėje¹. Skaistų merginos veidą užliejo raudonis, kai Kosa paprašė atvykėlių įeiti.

Pro duris prasispraudė vienakis milžinas, buvęs piratas, tapęs dabar dešiniąja mūsų herojaus ranka. Jis ramiai apsidairė, nes jau seniai buvo pripratęs prie panašių reginių, matytų tūkstantį kartų.

— Gvindačai, kuriame iš artimesniųjų vienuolynų nėra vyresniosios? — paklausė Jonas, akimis rodydamas į merginą, kuri droviai suposi į antklodę. — Sužinok ir pranešk man². Arba verčiau pasakyk Paschalijui, tepasirūpina jis, — pridūrė.

Paschalijus — tai arkivyskupas, turėjęs „aprūpinti“ popiežiaus meilužes.

Kaltinime, susirinkimo pateiktame Jonui XXIII, buvo pasakyta, jog jis, Kosa, specialiai paskyrė Paschalijų vienuolynų revizorium, kad galėtų be jokių kliūčių pasirinkti meilužes ir paskui jas aprūpinti.

Bet kodėl Gvindačas dabar tokiu neįprastu laiku ryžosi trukdyti savo buvusio „kapitono“, dabar „krikščionijos tėvo“, poilsį? Kodėl tas buvęs plėšikas, o dabar kunigas, burbuliuoja kažką panosėje, ir taip neaiškiai, kad galima suprasti vos vieną kitą žodį: „Švento Jono... palaikai...“?

¹ Tenepamiršta skaitytojai, kad šį nuostabųjį „šventąjį tėvą“, popiežių Joną XXIII, jo amžininkai buvo apkaltinę kaip „prievartautoją“ ir „žagintoją“. Šiuos kaltinimus jam oficialiai pateikė aukštieji bažnyčios dvasininkai, dalyvavę visuotiniame bažnyčios susirinkime. [87]

² Nereikia manyti, kad vienuolyno vyresniojo postas teikdavo vien garbę. Pretendentų į šiuos postus (tiek vyrų, tiek ir moterų vienuolynuose) visada būdavo labai daug, bet gauti juos galėdavo tik žmonės, turėję plačias pažintis, nes ši vieta buvo labai pelninga. Ne tikai Vatikano priešai, bet ir patys bažnyčios korifėjai Konstancos susirinkime kaltino Joną XXIII tuo, kad jis dalijęs tuos postus vienuolėms — buvusioms savo meilužėms.

— Ir vėl verkšleni, Gvindačai! — užriko ant jo Kosa. — Kiek jau kartų tau sakiau, kad negaliu pakesti verkšlenimo!

— Šventasis tėve, — įsidrąsino pagaliau dičkis, stengdamasis kaip galima aiškiau tarti žodžius. — Negalima... išsiųsti... švento Jono palaikų į... Florenciją.

— Kodėl negalima? — riktelėjo Kosa, ir jo akys piktai sužaibavo. — Tu, bjaurybe, vėl kam nors išplepėjai mano sumanymus! — Kosa sugniaužė kumščius.

Mat, Kosa ketino slapta parduoti švento Jono palaikus — jau trečius iš eilės, nes Vokietijoje ir Prancūzijoje jau buvo po vieną šių palaikų komplektą. Romoje esančius palaikus dabar norėjo nupirkti Florencija už penkiasdešimt tūkstančių aukso florinų (apie tai rašo Ditrichas fon Nimas, o taipgi Lanfanas knygoje „Konstancos susirinkimas“ ir kiti). Šiuos palaikus Jonas XXIII turėjo išvogti iš Romos, kuriai jie priklausė, o paskui parduoti.

Kosa griebė milžiną už pakarpos ir suriko:

— Sakyk pagaliau, koks reikalas!

— Romiečiai sukilo, — prašneko Buonakorsas. — Kažkas suuodė tavo sumanymą. Aš nesakiau niekam nė žodžio. Nė pro miegus neprasitariau. Bet vis dėlto kažkas apie tai sužinojo. Sužinojo, ir žmonės susirinko prie katedros, nieko artyn neprileidžia. „Niekas tenedrįsta paliesti šventųjų palaikų! — šaukia žmonės. — Jie pasiliks čia! Pats šventas Jonas apreiškė mums, ką jūs ketinate daryti! Ne, jie pasiliks Romoje!“ [87]

Jonas XXIII nelabai norėjo tikėti, kad Gvindačas čia niekuo dėtas, bet smūgį sutiko ramiai. Jis tiek tepasakė:

— Netekau penkiasdešimties tūkstančių florinų. Man tik įdomu, iš kur jie apie tai sužinojo. Bet žiūrėk, niekše, — jeigu tu man dar plepėsi!.. Užmušiu.

— Ir dar... — iškošė pro supuvusius dantis buvęs plėšikas, kasydamasis žylančius gaurus po apvalia kepuraitė. — Atvažiavo sinjorina Dinora, o kartu su ja sinjora Džilda Čeretami ir sinjora Konstanca.

— Kur jos? — greitai paklausė Kosa.

— Apgyvendinau jas ten... — Ir Gvindačas parodė ranka į šiaurę, Vatikano link.

Mūsų herojus tučtuojau paliko vienuolę, su kuria buvo praleidęs naktį, ir nuvyko pas tris moteris, atkeliavusias iš Perudžos. Jis jau buvo visai abejingas savo pirmesniosioms meilužėms — ir Konstancai, kuri primindavo jam piratavimo laikus Neapolyje, ir Džildai, su kuria susipažino, tapęs kunigu. Tačiau prie mergytės, Konstancos anūkės ir Džildos dukters, tebebuvo labai prisirišęs. Jį traukė jos grožis, protas, šelmiškumas, guvumas.

Mergytė, išvydusi Joną, puolė jam į glėbį ir su neįprastu jos amžiui aistringumu sukuždėjo į ausį:

— Mano brangusis!.. Gerasis mano! Dabar aš visuomet būsiu su tavimi! — Ji rūpestingai jį apžvelgė. — Mes visos liksime čionai: ir mama, ir senelė. O tėvas gyvens Perudžoje...

Praėjo beveik dveji metai. Dabar, 1414 metais, Dinorai ką tik buvo sukakę 16 metų, bet jinai jau turėjo didelę patirtį ir šauniai ėjo meilužės pareigas, drauge neprarasdama vaikiško naivumo ir nuoširdumo, kūdikiško tyrumo ir grožio.

Jinai daug ko išmoko iš Jono XXIII ir puikiai orientavosi ne tiktai meilės, bet ir kituose dalykuose. Būdama gabi ir protinga, ji viską akimoku suvokdavo. Jonas dažnai susižavėjęs žiūrėdavo į dailų savo anūkės ir meilužės veidelį.

„Ši mergytė gali man padėti... Kaip tiktai šiuo metu...“ — mąstė jis.

Ką jis turėjo galvoje? Kuo jam galėjo būti naudinga šešiolikametė mergaitė?

Pastaraisiais metais vėl susikomplicavo Jono XXIII santykiai su Neapolio karaliumi Vladislovu, nuolatiniai popiežių priešu, kuris visą savo gyvenimą stengėsi išplėsti savo valdas popiežiaus valstybei priklausančių žemių sąskaita. Jonas XXIII ir anksčiau su juo kivrčijosi. Jis net paskelbė prieš jį

kryžiaus karą ir nugalėjęs vos nesunaikino Vladislovo. Po to, kaip skaitytojai prisimena, jie susidraugavo, Vladislovas pripažino Kosą popiežium ir atsisakė antrojo popiežiaus. Bet Grigalius XII, apsigyvenęs Riminyje, tenykščio valdovo dvare, nesiliovė siuntinėjęs Jonui XXIII iškeikimus dėl jo orgijų. Kosai baisiai norėjosi sučiupti Grigalių XII, suruošti jam teismą, įrodyti, kad jis eretikas ir atskalūnas, ir sudeginti ant laužo. Jis paprašė Vladislovo pagalbos. Tačiau Vladislovas neparodė jokio noro gaudyti Grigalių XII. Ir Kosa įsiuto.

— Asilas! — kartojo jis kasdien. — Mielai pasiūščiau jį ant laužo ir galutinai nusikratyčiau tuo rūpesčiu. („Asilu" jis vadino Vladislovą.) Jis taip elgiasi todėl, kad nori mano pražūties. O kai manęs nebebus, jis pasiglemš visą popiežiaus valstybę, pradedant Roma. Jam negana Neapolio, Apulijos, Kalabrijos, Kapitanato ir kitų vietų — jis nori užgrobti visą Italiją.

Nerimą Kosai kėlė taip pat ir kariniai Vladislovo pasirengimai. Turėdamas šiek tiek lėšų, šis surinko nemažą kariuomenę. Pinigų Vladislovas gaudavo iš savo valdinių, pardavinėdamas jiems titulus. Be to, jis pasisavindavo jam priešiškų šeimų turtus. Vladislovas tikėjosi sumušti popiežiaus kariuomenę ir priversti Kosą pasiduoti. Tačiau Kosa nebuvo pratęs pasiduoti. Žmonės, kurie prisiminė Kosą kaip piratą, žinojo, koks jis ryžtingas ir aktyvus, koks apsukrus jis politikas ir taktikas. Dabar jis staiga ėmė meilikauti romiečiams, kurie iki šiol buvo apkrauti nepakeliamais mokesčiais ir labiausiai buvo nepatenkinti dėl mokesčio už vyną. Norėdamas apmalšinti liaudies rūstybę ir pasirodyti geradariu, Kosa panaikino šį mokesťį ir įsakė, mušant būgnais, viešai pagarsinti apie tai.

„Iš meilės romiečiams aš panaikinu šį mokesťį!“ — buvo pasakyta potvarkyje. [79] Sekančią dieną, birželio 5-ją, buvo paskelbtas dar vienas popiežiaus įsakas: „Atsižvelgdamas į romiečių pageidavimus, aš sugrąžinu liaudžiai visas teises ir laisves, kuriomis ji naudojosi, prieš man užimant sostą. Nuo

šiol Romą valdys „konservatoriai“ ir pačių žmonių renkami valdovai.“

Romiečiai džiaugsmingai sutiko šią naujieną ir, garsiai šūkaudami, reiškė dėkingumą Jonui XXIII.

— Tikėkite, šventasis tėve, kad visi romiečiai yra pasirengę pralieti savo kraują už šventąjį sostą ir už jus!

Tomis dienomis Kosa ėmėsi ir kitų, praktiškesnių ir veiksmingesnių priemonių. Už didelius pinigus jam pavyko pasamdyti apie tris tūkstančius kareivių. Iš Trasteverso kvartalo, esančio kairiajame Tibro krante, jis persikėlė į Romos miesto centrą, į kunigaikščio Orsinio rūmus.

Kas gi atsitiko, kad Kosa pasidarė toks „geradaris“? Kam jis sutelkė kariuomenę prie Romos sienų? Jis sužinojo, kad Vladislovas netikėtai išsirengė su kariuomene bei laivynu į žygį ir jau artinasi prie Amžinojo miesto. Vladislovo laivynas — keturiasdešimt keturi laivai, burlaiviai ir galeros — atplaukė į Tibro žiotis prie Ostijos netoli Romos. O pats Vladislovas, vadovaudamas sausumos kariuomenei, užėmė Frodžinonę — miestuką prie pat Romos.

Tačiau žmonės, susirinkę Romos gatvėse ir aikštėse 1413 metų birželio 7 dieną, dar nieko nežinojo apie pakibusį pavojų ir šaukė:

— Klausykite visi: romiečiai greičiau sutiks mirti badu, negu pasiduoti tam siaubūnui Vladislovui! [79]

Kosos širdis aprimo. Apžiūrėjęs miesto sienas, jis pavakare nuvyko į Orsinio rūmus; ten jį sutiko Buonakorsas, kuris, vykdydamas įprastines pareigas, jau buvo atgabėjęs Kosos anūkę-meilužę į naująją popiežiaus rezidenciją Orsinio rūmuose.

Sutikęs Joną, Buonakorsas žemai nusilenkė ir išėjo, gerai užrakinęs paskui save visas duris.

Stojo naktis. Vos prieš kelias valandas romiečiai prisiekinėjo, kad veikiau žūsią ir paaukosią savo vaikus, negu pasiduosią tam „siaubūnui“... Tik pradėjus švisti, kažkas

stipriai pabeldė į popiežiaus miegamojo duris. Kosa šoko iš lovos ir akimirka atsidūrė prie durų.

— Tai aš... — pasigirdo iš anapus durų verksmingas Gvindačo balsas. — Šventasis tėve, greičiau renkis. Vladislovo kariuomenė jau mieste...

Ir tikrai, iš miesto sklido tolimas bruzdesys, buvo girdėti šauksmai: „Tegyvuoja karalius Vladislovas!“

Jonas XXIII priėjo prie lovos.

— Kelkis, Noretai!

Senu papratimu jis bežiūrint apsirengė. Dinora gaišo. Jonas čiupo mergaitę ant rankų, nors ji tebebuvo vienmarškinė, ir išnešė iš kambario.

„Tai šit kaip tie šunsnukiai romiečiai lieja už mane kraują! Taip jie tesi pažadą!..“ — galvojo jis.

Triukšmas didėjo. Šauksmai „Tegyvuoja karalius!“ buvo girdėti vis aiškiau. Gvindačas styrino paskui Kosą, nešantį ant rankų mergaitę.

— Šventasis... šventasis tėve... Čia... Tavęs ieško...

Jonas XXIII pastatė ant grindų Dinorą, atsisuko ir, visas paraudęs iš pykčio, skėlė antausį savo ištikimajam asmens sargybiniui, nė tokią valandą neduodančiam ramybės. Gvindačas susirietė nuo nepelnyto smūgio, užgavusio „jautrią jo prigimtį“; dešine ranka pakėlė suplyšusios sutanos skverną ir prisidengė juo veidą, slėpdamas savo pažeminimą.

Silpnoje Gvindačo nešamos žvakės šviesoje sudūlavo moters siluetas. Kosa veltui stengėsi įžiūrėti patamsyje, kas ten galėtų būti.

— Kas čia? — paklausė.

— Matai, šventasis tėve... — suniurnėjo Gvindačas. — Be reikalo tu mane... Tai senjora Džanobi.

Šį vardą jis ištārė visai tylomis, kad neišgirstų Dinora.

Neslėpdamas savo džiaugsmo, Kosa puolė prie moters, palikęs Dinorą.

— Kur tavo vyras? — tyliai paklausė jis Imą.

— Aš nebeturiu vyro, — irgi tylomis atsakė jinai.

Kosa pasišaukė Dinorą ir su abiem moterimis slaptu urvu, iškastu dar Aleksandro V nurodymu, išėjo į Tibro pakrantę. Persikėlė per upę ir pasislėpė Arkangelo tvirtovėje. Čia jie buvo saugūs.

— Dinora, — kreipėsi Kosa į mergaitę. — Man reikalinga tavo pagalba...

Mergaitė, suraukusi antakius, žvilgčiojo čia į meilužį, čia į moteriškę iš Milano. — Aš noriu, — šaltai kalbėjo toliau Kosa, — kad tu pasiliktum čia, Romoje, susipažintum su Vladislovu ir priverstum jį tave įsimylėti. Žinau, kad sugebėsi tai padaryti...

Ir jis pašnibždomis davė mergaitei smulkius nurodymus. Paskui ją atleido ir pasišaukė Buonakorsą.

— Gvindačai, nueik pas Paschalijų ir paimk iš jo penkis šimtus florinų. Paėmęs pinigus ir laišką, kurį parašysiu, tu nuvyksi į Perudžą ir viską atiduosi vaistininkui Čeretamiui.

Jis atsisuko į Ima.

— Tai mano duktė, — lyg ir didžiudamasis „paaiškino“ jis savo ištikimajai draugei, rodydamas akimis į mergaitę. Paskui atidžiai pasižiūrėjo Imai į akis. — Tai senjoras Džanobis mirė?

Nueidama Dinora piktai ir pavydžiai dėbčiojo į šitą porą. Ima šypsojosi laiminga, jog vėl susitiko savo pirmąjį ir vienintelį meilužį, tapusį dabar popiežiumi.

— Ne... — patylėjusi atsakė ji. — Mano vyras gyvas. — Ir nusigrėžusi tyliai pridūrė: — Aš jį pamečiau ir atvykau pas tave...

Jonas XXIII nustebęs pažvelgė į ją.

— Jis tave kankino?

— Ne, — tyliai atsakė ji nukaitusi. — Jis mane mylėjo.

Ir užsidengė veidą rankomis.

— Nežinau, kas man darosi, — patylėjusi kalbėjo Ima. — Ligi šiol aš tebesikraustau iš galvos dėl tavęs... Po tiekos

metų... Atrodo, laikas jau būtų ateiti į protą... Bet aš nebeištvėriau ilgiau Milane.

Kosa tvirtai ją apkabino.

Kosa, matydamas, kad romiečiai jį išdavė, tą pačią dieną kartu su Ima, Buonakorsu ir keliais artimais žmonėmis paliko Arkangelo tvirtovę, nuvyko į Viterbą, o iš ten į Sijeną. Gvindačas su laišku ir kapšiuiku, prikimštu florinų, iš Viterbo nukeliavo į Perudžą. Laišką ir pinigus atidavė Čeretamiui, gydytojui ir vaistininkui, Konstancos žentui, Džildos vyrui ir Dinoros „tėvui“, svarbiausiam Kosos nuodų tiekėjui¹. Laiške Baltazaras davė Čeretamiui tikslus nurodymus.

Tačiau kovoje su Vladislovu Kosa negalėjo pasikliauti vien tikta Čeretamio nuodais ir Dinoros gundomąja galia. Jis pradėjo derybas su karaliumi Zigmantu, kuris jau seniai ragino popiežių sušaukti bažnyčios susirinkimą kai kurioms reformoms padaryti ir opiesiems bažnyčios klausimams išspręsti. Anksčiau mūsų herojus, lygiai kaip ir jo pirmtakai, nenorėjo nė girdėti apie tokius dalykus. Bet dabar padėtis susikomplicavo, liaudis pradėjo atkakliai reikalauti reformuoti ir apvalyti bažnyčią, pašalinti morališkai nusmukusius dvasininkus. Romiečiai, kuriais Kosa buvo pasikliojęs, išdavė jį (taip jam atrodė), Vladislovas sėkmingai žygiavo vis tolyn. Kosa sunerimo. Jis nujautė, kad bažnyčios susirinkimas gali būti jam pražūtingas, tačiau, norėdamas patraukti į savo pusę Zigmantą, vis dėlto sutiko jį sušaukti, nors kol kas tiksliai nenurodė, kur ir kada.

Kas tuo metu dėjosi su Dinora?

Užėmę Arkangelo tvirtovę, Vladislovo kariai rado joje sinjorą Čeretami ir atvedė ją pas karalių. Dinora, nė kiek nesutrikusi, drąsiai kalbėjosi su karalium. Papasakojo jam, kad

¹ K. Trevizanis, „Viduramžių Romos istorijoje“ rašo: „Popiežius Jonas XXIII dar jaunas gyveno labai palaidai. Suaugęs jis, be to pasidarė dar gobšas ir garbėtroška ir liūdnei pagarsėjo kaip dviejų popiežių nuodytojas.“

esanti popiežiaus duktė, kad jos motina ir senelė gyvenančios čia pat, Romoje.

Vladislovas apgyvendino visas tris moteris vienuose rūmuose. Jis, kaip ir Kosa, buvo neabejingas gražiajai lyčiai ir labai greit įsimylėjo jaunutę ir dailią mergaitę.

Dinora, kaip ir buvo numatęs Jonas XXIII, tapo Vladislovo meiluže. Tačiau mūsų herojus negalėjo numatyti dar vieno dalyko — kad ir mergaitei patiks Vladislovas.

Čia daugiausia nulėmė ižesta savimeilė. Supratusi, kokie artimi yra Kosos ryšiai su Ima, Dinora įtūžo. Ir kai Kosa atidavė ją Vladislovui, jos širdis pamažu vis labiau ėmė linkti prie karaliaus. Kaip moteris, ji negalėjo pamiršti pirmojo savo meilužio ižeidimo ir nė negalvojo padėti tėvui susidoroti su Vladislavu.

Vladislovas, užėmęs Romą, žygiavo tolyn ir netrukus paėmė taip pat Tivolį, Bračaną, Veletrį ir kitus miestus. Birželio 26 dieną jis užėmė Viterbą, o po to ir Perudžą. Dinora, kaip pripažinta karaliaus draugė, visur lydėjo Vladislavą. Drauge su juo atvyko ir į Perudžą, savo gimtąjį miestą.

Tuo metu čia atkeliavo ir Buonakorsas su nauju pinigų kapšu ir naujais Jono XXIII nurodymais vaistininkui Čeretamiui.

„Veik ryžtingiau ir sparčiau, — rašė popiežius. — Perduok Dinorai tinkamus „vaistus“. — Jinai — karaliaus meilužė, ji visada laikosi arti jo ir suras progą „pavaišinti“ savo meilužį.“

Čeretamis, perskaitęs laišką, mįslingai nusišypsojo.

— Gerai, — pasakė jis popiežiaus pasiuntiniui. — Tegul šventasis tėvas nesijaudina. Aš perduosiu dukteriai, kas reikia, — pabrėžė jis.

Reikalas tas, kad Dinora jau buvo keletą kartų atėjusi į „tėvo“ namus ir prašė jį pagalbos. Ji norėjo gauti iš jo meilės elekso, kuris padėtų jai išlaikyti savo rankose karalių Vladislavą. Dinora Čeretami susirūpino todėl, kad jos meilė

Vladislovui tolydžio stiprėjo, tuo tarpu jo jausmas pastaruoju metu žymiai atšalo. Neapolio karalius vėl leidosi į meilės nuotykius, kuriuos buvo trumpam nutraukusi jo aistra Dinorai.

Dinora Čeretami Vladislovui vis dar patiko, bet jis nuo seno mėgo „įvairovę“: kas savaitę jam reikėdavo dviejų ar trijų naujų merginų¹.

¹ Karūnuotojo Vladislovo gyvenimas turėjo ir kitą, slaptąją pusę. Tai buvo ištvirtėlis, prievartautojas, žmogus be jokios moralės. Jam apibūdinti užtenka pateikti vieną faktą. 1389 metais, eidamas vos penkioliktuosius metus, jis vedė Konstančą Klermon, Manfredo Klermono, stambiausio Sicilijos feodalo, dukterį. Didžiulis šios jaunutės sicilietės kraitis padėjo Vladislovui įsitvirtinti soste. Visas karaliaus dvaras negalėjo atsigėrėti tobulu jaunosios moters grožiu. Bet netrukus Klermonai neteko visų savo turtų. Vladislovas nutarė, kad dabar, kai jis jau karalius, reikia susituokti su kokia nors kita, įtakingesne moterimi, juoba, kad jo žmona, visuomet rami ir santūri, buvo jam nusibodusi. Jis kreipėsi į popiežių Bonifaciją IX (Simonininką, Kosos draugą) ir paprašė leidimo tuoktis antrą kartą.

Vladislovas buvo pakankamai įtakingas žmogus, tad bažnyčia negalėjo ir nenorėjo atmesti jo prašymo. Juk jo karalystė buvo taip arti Romos... Antra vertus, popiežius Bonifacas IX nenorėjo praleisti progos pasipelnyti. Ir štai vieną kartą (buvo tai 1392 metais) Gaetos vyskupas, laikydamas pamaldas, nutraukė jas ir pradėjo skaityti popiežiaus bulę, skelbiančią apie Vladislovo ir Konstancos ištuoką.

Konstanca, kuri labai mylėjo Vladislavą, buvo tiesiog pritrenkta. Ypač ji susijaudino, kai Gaetos vyskupas priėjo prie jos ir numovė jungtinių žiedų.

Išsituokti tais laikais bažnyčia neleisdavo, todėl Bonifacio IX Simonininko poelgis sukėlė žmonių pasipiktinimą.

Tačiau Konstancai buvo lemta susilaukti dar skaudesnio smūgio: karūnuotasis jos vyras po ištuokos nutarė uždaryti ją į kalėjimą. Išstisus trejus metus nelaimingoji karalienė kankinosi belangėje. Po trejų metų Vladislovas teikėsi ją paleisti ir apvedino su kitu vyru,...

1395 metų gruodžio 26 dieną turėjo įvykti karalienės santuoka su Andriejumi Kapujiečiu, Vladislovo favoritu. Ši santuoka bažnyčios požiūriu buvo neteisėta.

Įėjusi į bažnyčią už parankės su savo būsimuoju vyru, Konstanca neiškentusi sušuko:

— Tu laimingiausias žmogus visoje karalystėje, grafe Andriejau! Tavo meilužė bus teisėta karaliaus Vladislovo žmona. [47, 96]

Išlaikyti savo rankose Vladislovą Dinorai buvo ambicijos reikalas. Ji norėjo įrodyti visai Italijai, o ypač savo neištikimajam meilužiui, kad sugeba tai padaryti. Štai kodėl ji buvo kelis kartus atėjusi pas savo „tėvą“ Čeretamį. Jai reikėjo „meilės eleksyro“.

Kai Dinora pirmąsyk atėjo pas Čeretamį, šis susimąstė. Ir galvojo ne vieną dieną. O kai ji atėjo ketvirtą kartą, jis buvo jau apsisprendęs. Jo akys sublizgėjo, kai jis paėmė iš lentynos indelį su tirštu pilkšvu tepalu ir padavė „dukteriai“.

— Čia tas, ko tau reikia, — pasakė. — Šis tepalas visam laikui prijunkys prie tavęs Vladislovą.

— Kaip jį vartoti? — paklausė nudžiugusi mergina.

Vaistininkas priėjo ir pakuždėjo į ausį vartojimo būdą. Dinora paraudusi nuleido akis.

— Oi! Kaipgi aš tai padarysiu? — paklausė ji.

— Dukrele mano, — iškilmingai pasakė Čeretamis, — tu turi tai padaryti. Kitokio būdo aš nežinau. Išsitepk šiuo tepalu, prieš pat ateinant Vladislovui.

Mergaitė pasiėmė indelį ir išėjo.

Po poros dienų, kai Vladislovas naktį atėjo pas Dinorą, ji buvo linksma ir nerūpestinga. Bet vos tik Vladislovas išėjo, ji pajuto baisų skausmą apatinėje pilvo dalyje. Visą naktį ji kankinosi. Paryčiu jai pasidarė visai bloga, o vidurdienį ji numirė... Čeretamis, jos „tėvas“, laikėsi visiškai ramiai. Jis atkeršijo popiežiui, dviem moterims (savo žmonai ir uošvei) ir, be to, gavo tūkstantį florinų.

Liga, atnešusi mirtį Dinorai, ištiko ir Vladislovą. Jis irgi sunkiai susirgo. Raitydamasis iš nepakeliamo skausmo, jis klausinėjo:

„Kas mane taip degina?“ Mėgino karieta pasiekti sostinę, bet po septynių dienų mirė kelyje. Tai buvo rugpjūčio 7 dieną. [96]

Dar prieš šituos įvykius Kosa, būdamas toli nuo priešo užgrobtos sostinės, Florencijoje, kur jis atvyko iš Sijenos, dažnai klausdavo save: „Kažin, kaip ten darbuojasi Čeretamis ir Dinora? Ar padarys gydytojas, ko prašiau? O Dinora gal vis dar tebepyksta ant Imos?“ Įžymioji Milano gražuolė dabar atvirai gyvena su popiežium.

Kadangi Kosa nemėgo sėdėti sudėjęs rankas, jis vėl pradėjo derybas su karaliumi Zigmantu, kuris norėjo išsiderėti, kad popiežius Jonas XXIII vainikuotų jį imperatoriumi ir kad sutiktų sušaukti bažnyčios susirinkimą bažnyčios negalioms gydyti.

Deryboms Kosa nusiuntė pas Zigmantą tris pasiuntinius.

„Tu nori, kad sušaučiau susirinkimą? — rašė Kosa karaliui. — Jis bus sušauktas. Nori vainikuotis Romoje imperatoriumi? Prašau! Bet pirmiau padėk man išvaduoti sostinę iš to antikristo Vladislovo, kuris ją užgrobė. Siunčiu pas tave tris kardinolus — tarkis su jais.“ [87]

Žinoma, ir šis „krikščionijos tėvas“ nenorėjo šaukti susirinkimo. Kuriems galams jam telkti (ir dargi kviesti!) dvasininkus ir teologus iš viso pasaulio? Kad jie samprotautų, rėkautų ir patarinėtų, kas teisinga, o kas neteisinga, ir... jį erzintų? Bet ką daryti? Kosa manė, jog Vladislovas (tuo metu jau miręs) dar tebėra gyvas ir toksai galingas, kad gali užimti visą Italiją. Jis jautė gyvą reikalą turėti stiprų šalininką ir pagalbininką, galingesnį už Vladislovą. Toks buvo Zigmantas.

Tą pačią dieną, kai atėjo žinia apie Neapolio karaliaus mirtį, Kosa sužinojo, kad romiečiai išvijo Vladislovo vietininkus, išėjo į gatves ir šaukia: „Tegyvuoja popiežius Jonas!“ Išgirdo Kosa ir dar vieną naujieną: jo pasiuntiniai susitarė su Zigmantu, kad susirinkimas įvyks metų pabaigoje Konstancos mieste. Ši žinia Joną apstulbino.

— Kur? — paklausė jisai.

— Vokietijoje, Konstancos mieste.

Popiežiaus akys sužalavo, jis įrėmė į kardinolus niūrų, žiaurų ir baisų žvilgsnį. Toks būdavo jo žvilgsnis prieš trisdešimt metų, kai jis, pajuodęs nuo saulės ir vėjo piratas, su savo ištikimais bičiuliais raižė jūrą, keldamas aplinkui siaubą ir paniką.

— Kvailiai! — suriko jis. — Ir jūs sudarėte tokį baisų susitarimą?! Net Buonakorsas, jeigu būčiau jį tenai pasiuntęs, nebūtų padaręs tokios kvailystės!

— Bet kodėl gi? — mikčiodami klausė sumišę kardinolai. — Juk jūs pats, šventasis tėve, įsakėte mums susitarti!

Iš tikrųjų, Kosa buvo davęs tokį priesaką, nes suprato, kad tai neišvengiama. Bet jis buvo tikras, kad susirinkimas įvyks Italijoje, ir nesijaudino. O ką jis galės įbauginti ir paveikti ten, Konstancoje, kur jis, svetimšalis, bus vienas tarp daugybės jam nepažįstamų ir tolimų žmonių?

Buęs piratas suirzęs žingsniavo iš kampo į kampą.

— Mulčiai! Jūs žudote ir bažnyčią, ir mane. Argi gali vienas žmogus atsisipirti prieš tūkstančius pasauliečių ir dvasininkų, kurie suvažiuos į susirinkimą, turėdami vienintelį tikslą — sutriuškinti mus?

Jo pasipiktinimas buvo begalinis. Ką jis, neapolietis, padarys tenai, šiaurėje, „pasaulio krašte“, šaltame ir niauriame Vokietijos mieste?

Ir susijaudinęs kartojo:

— Sic capiuntur vulpes!¹

Jis turėjo galvoje save. Jis viską stengėsi pasverti, apgalvoti; jam nedavė ramybės viena mintis: „Kokių žygių dar galima imtis?“

Prisiminė taip pat du savo pirmtakus, kurie vengė šaukti visuotinį bažnyčios susirinkimą, bijodami jo kaip velnias kryžiaus. Kaip tik jie neišsisukinėjo! Bet jis taip pat prisiminė,

kaip piktinosi liaudis, kada tas nedoras žaidimas išėjo aikštėn, ir kaip pasmerkė juos susirinkimas Pizoje.

„Reikia važiuoti!“ — nusprendė.

Zigmantas atvyko į Lombardiją, ir Jonas XXIII turėjo ten su juo susitikti, juoba, kad karalius prieš tai atsiuntė laišką, reikšdamas giliausią pagarbą „jo aukščiausijai šventenybei, didžiai gerbiamam Jonui“...

— Ruoškis, Ima! — tarė jis Daveronai. — Važiuosim.

Jis jai paaiškino, kad pasiuntiniai pasielgę kaip paskutiniai kvailiai ir vos galutinai jo nepražudę. Todėl reikia dabar kaip nors palenkti savo priešus. Su meiluže ir keliais kardinolais išvyko jis į šiaurinę Italiją susitikti su Zigmantu.

— Štai mums ir sutrumpės kelias į pasaulio kraštą... Tarsi Italijoje neužtektų vietos...

Žinoma, jei susirinkimą sušauktų Italijoje, viskas būtų tvarkoj. Jis buvo tikras, kad tuomet nė vienas jo priešas neliktų nedemaskuotas.

Šiaip ar taip, susirinkimas vis tiek turi įvykti, nors ir Vokietijoje.

Kosa davė nurodymą kanceliarijos sekretoriui išsiuntinėti visiems katalikų bažnyčios dvasininkams kvietimus į bažnyčios susirinkimą. Kiek anksčiau tą pat buvo padaręs ir Zigmantas, kaip Vokietijos imperatorius. Buvo kviečiami visų katalikiškų šalių valdovai arba jų atstovai.

Jonas XXIII ir Zigmantas susitiko Lombardijos miestelyje Lodyje. Išreiškęs veidmainingą džiaugsmą dėl susitikimo, mūsų herojus mėgino priversti pirmąjį iš visų valdovų pakeisti savo sprendimą.

— Kodėl jūs, Zigmantai, parinkote susirinkimo vieta Konstančą? — paklausė Kosa. — Šis miestas taip toli nuo Italijos, nuo Viduržemio jūros. Ko gero, aš negalėsiu nuvykti. Kvietimus išsiuntinėčiau, bet susirinkimo vietos juose nenurodžiau.

Zigmantas žiūrėjo į popiežių, reikšmingai šypsodamasis.

¹ Taip gaudomos lapės. (lot.)

— Konstančą parinkau todėl, kad šis miestas yra Vakarų pasaulio centre. Į pietus nuo Konstancos yra Italija, į šiaurę — Vokietijos ir Skandinavijos valstybės, į vakarus — Anglija, Prancūzija, Ispanija, į rytus — Austrija, Vengrija, Lenkija ir pravoslaviškos šalys, kurios politiniais sumetimais turės prisijungti prie mūsų. Malonėkite, švenčiausiasis valdove, užpildyti tuščią vietą savo kvietimuose, parašykite, kad susirinkimas vyks Konstancoje.

Iš tikrųjų, Zigmantą irgi buvo užgrūdinę įvairūs kivirčiai, jis jau turėjo didelę patirtį.

Kai 1382 metais Zigmantas vedė karaliaus Liudviko dukterį, būsimąją Lenkijos ir Vengrijos sosto įpėdinę, jo valdžioje tebuvo Brandenburgas (rajonas, kuriame įsikūręs Berlynas, tuo metu dar nedidelis kaimelis). Zigmantas mėgino pasiglemžti Lenkiją, bet lenkai sukilo ir išvijo jį iš savo šalies. O kai tapo Vengrijos karaliumi, prieš jį sukilo chorvatai. Zigmantas numalšino sukilimą.

Pakėlė maištą valakai — Zigmantas ir juos pajungė. Be to, jam nuolatos teko kovoti su suokalbais, įtaringas Zigmantas žiauriai naikino suokalbininkus. Nuo jo rankos žuvo daugelis įžymių vengrų šeimų atstovų. Buvo diena, kada jis iš karto nukirsdino galvas trisdešimt trims vengrams.

Prieš Zigmantą stėjo ir turkai. Jis paskelbė prieš juos kryžiaus karą, nužygiavo į Bulgariją, bet kautynės prie Nikopolio kryžiuočiai pralaimėjo. Dešimt tūkstančių karių, patekusių į nelaisvę, buvo išžudyti, visus kelius ir brastas užėmė turkai, pasiryžę sučiupti patį Zigmantą. Bet jam vis dėlto pasisekė ištrukti. Laiveliu Dunojaus upe jis nuplaukė į Juodąją jūrą.

Alkaną ir nusikamavusį, kelias dienas jį blaškė šėlstančios bangos. Tūkstantį kartų jo gyvybė kabojo ant plauko. Vis tiktai jam pavyko pasiekti Bizantiją. Po kurio laiko iš ten jis išplaukė į Dalmatiją. Po pusantrų metų vėl sugrįžo į Vengriją. Bet čia

nepatenkinti feodalai jį sučiupo ir įmetė į aršiausio jo priešo pilies požemį. Pilies savininko sūnūs patys jį sergėjo. Bet Zigmantui pasisekė apsukti jiems galvas ir įkalbėti, kad jį paleistų. Jis vėl atgavo valdžią ir ėmė kištis į Bohemijos reikalus, kur karaliavo jo brolis Vaclovas. 1410 metais Vokietijos imperatorių rinkikai išrinko jį Vokietijos imperatorium vietoj neįtikusių jiems Ruprechto ir Vaclovo. [13]

Ir štai prieš šitą baisų žmogų turėjo dabar spirtis mūsų herojus. Beje, Zigmantas buvo toks pat ištvirkėlis, kaip pats Kosa ir velionis Vladislovas. Visos nesėkmės jį ištikdavo kaip tik tada, kai jis būdavo išitraukęs į meilės nuotykius. Pasinaudodami tuo, kad jis visiškai atsiduodavo savo aistroms, jo priešai ir ruošdavo prieš jį sąmokslus. Bet kai pajusdavo pavojų, Zigmantas nusikratydavo tingumu, vėl atsidėdavo valstybės reikalams ir beatodairiškai keršydavo savo priešams. Kam nors pasiryžęs, jis veikdavo, nežiūrėdamas jokių kliūčių nei pavojų.

Bažnyčios susirinkimas buvo jam labai reikalingas, todėl jis taip karštai ir ėmėsi jį organizuoti, apvažiudamas visą Europą. Taip sparčiai nekeliaudavo net jo senelis, Bohemijos karalius Jonas, pramintas „vainikuotuoju karalių laiškinku“. Zigmantas pabuvojo daugelyje Europos šalių. Iš Lenkijos skubėjo į Angliją, iš Prancūzijos — į Vengriją, iš Vokietijos — į Italiją ir Ispaniją, įkalbinėdamas jų valdovus atvykti į susirinkimą. Dabar jis tarėsi su mūsų herojumi, popiežium Jonu XXIII.

Ir popiežius, ir imperatorius buvo vienas kitam be galo paslaugūs. Iš Lodžio Jonas XXIII ir Zigmantas išvyko į Pjačeną, paskui į Kremoną. Kremonos valdovo lydimi, Imą palikę apačioje, jie įkopė į garsiąją Kremonos katedros varpinę. Prieš juos atsivėrė puikus Lombardijos reginys su vingiuota, didinga Po upės vaga. Buvo rudens dienos popietė. Popiežius ir imperatorius gėrėjosi prieš juos atsiskleidusia panorama — vaizdingais kaimais ir miesteliais, skendinčiais žalumynuose,

vešliai sulapojusiuose po lietaus, įmantriais upės vingiais. Staiga žemai pasigirdo išgąstingas Imos šauksmas. Jonas krūptelėjo, o Kremonos valdovas Gambrinas Fontolas išblyško ir sumišęs atšoko atgal.

Kosa kaip mat atsisuko ir savo geležinėmis rankomis stvėrė Kremonos valdovą.

— Ką tu sugalvojai, mesire Gambrinai? — sušuko jis.

— Dėl dievo meilės, šventasis tėve, ką jūs tuo norite pasakyti? Pasak metraštininkų, Kremonos valdovas Gambrinas Fontolas, liūdnai išgarsėjęs kaip klastingas išdavikas, norėjo pasinaudoti tuo, kad popiežius ir imperatorius vieni buvo pasikėlę į aukštą bokštą. Jis nusprendė popiežių ir imperatorių nustumti žemyn (nors Zigmantas buvo nemažai jam pasitarnavęs) ir, kadangi jis pirmas būtų „sužinojęs“ apie įvykį, panaudoti kilusį sąmyšį savo tikslams¹.

Įsiutęs popiežius buvo jau benorįs pats tuojuo pat nustumti išdaviką žemyn. Zigmantas, matydamas tokį staigumą, iš pradžių šypsojosi, o paskui, paniekinamai susiraukęs, patarė popiežiui palikti Fontolą ramybėje. Jis netikėjo, kad šis iš tikrųjų būtų norėjęs juos nužudyti.

— Tebūnie taip, — sutiko buvęs piratas. — Bet žemyn tegul jis lipa pirmas.

Paskui, kai jie buvo vieni, pasakė Zigmantui:

— Kaip matyti, Zigmantai, mums reikia tučtuojau vykti iš Kremonos. Be kariuomenės čia ilgiau pasilikti nesaugu².

¹ Po 11 metų Gambrinas Fontolas, Milano hercogo Pilypo-Marijos Viskončio paimtas į nelaisvę ir nuteistas mirti, atlikdamas priešmirtinę išpažintį, pasakė: „Labai gaila, kad man nepavyko tuomet susidoroti su popiežium ir imperatorium, kai jie buvo mano rankose.“

² Apie šį įvykį pasakojama „Genujos metraščiuose“. Tai buvo 1414 metų lapkričio 16 dieną imperijos laisvajame mieste Konstancoje.

Koks neregėtas žmonių sambūris! Nė į vieną bažnyčios susirinkimą nebuvo suplaukę tiek žmonių. Į Konstančą, kurios gyventojus buvo galima suskaičiuoti ant pirštų, suvažiavo šimtas penkiasdešimt tūkstančių žmonių. Apie trisdešimt tūkstančių riterių atėjo raiti — nematytas ligi tol dalykas. [13]

Male rašo: „Šis susirinkimas buvo pats įspūdingiausias iš visų, kuriuos kada nors buvo matęs krikščioniškasis pasaulis. Kartu su aukštais bažnyčios dvasininkais ir teologais čia suvažiavo visų krikščioniškųjų šalių monarchų ir valdovų pasiuntiniai, imperatorius Zigmantas dalyvavo pats asmeniškai. Vien tiktai svetimšalių dvasininkų atvyko aštuoniolika tūkstančių.“

Alcogas pateikia tokius duomenis: „Į susirinkimą atvyko dvidešimt arkivyskupų, devyniasdešimt du vyskupai, šimtas dvidešimt keturi vienuolynų vyresnieji ir begalinė daugybė valdovų ir viešpačių.“

„Pirmą kartą istorijoje visuotinis bažnyčios susirinkimas vyko Vokietijoje, — rašo arkivyskupas ir katalikų bažnyčios istorikas Hefelė. — Šis įvykis buvo neįprastas ir be galo svarbus. Čionai suplaukė tūkstančiai žmonių iš įvairių kraštų. Kiekvienas valdovas stengėsi pasiimti kuo daugiau palydovų, kad nustebintų kitus.

Vienus čia traukė paprastas smalsumas, kiti norėjo pademonstruoti savo didybę, treči tikėjosi susitikti su draugais ir pakalbėti apie reikalus. O labai daugelis skubėjo čionai, vildamiesi sudaryti naudingus sandėrius ir iš to uždirbti. Buvo čia ir pirklių, ir amatininkų, ir darbininkų. Privažiavo į Konstančą artistų, muzikantų ir šiaip dykinėtojų bei avantiūristų.“

Bet tai dar ne viskas. „Į Konstančą, — rašo de Pote, — atvyko šimtai kurtizanių, kurios irgi tikėjosi pasipelninti, už pinigų pardavinėdamos meilę; jos norėjo „pasitarnauti“ svetimšaliams ir ypač patvirkusiems aukštiesiems dvasininkams. Dominikonas tėvas Nideris tvirtina: „Galybė velnių sugužėjo į

Konstančą ir susimaišė su prostitutėmis. Tie velniai apsidėjo vyrus ir traukė juos į gašlumą, į kūniškus pomėgius.“ [70]

Konstancos miesto valdžios organai pavedė Ulrichui fon Richentaliui teikti statistines žinias apie atvykėlius, sužinoti jų vardus, užsiėmimą ir kitus duomenis. Ulrichas fon Richentalis „Konstancos susirinkimo kronikoje“ rašo, kad jis radęs mieste apie septynis šimtus svetimšalių gatvės moterų. Kai kurios iš jų bendrai, o kitos ir pavieniui išsinuomojusios mieste namus. Tačiau, be jų, esą dar moterų, kurios slapstosi, o kiek jų iš viso — to jis negalįs žinoti¹.

Raitas ant balto žirgo, kurį vedė už pavadžio prašmatniai apsirengęs karys, po šilkinio baldakimu su keturiais aukso kutais kampuose, pritvirtintu ant keturių sidabro lazdų (jas nešė keturi „bažnyčios riteriai“), Jonas XXIII iškilmingai įjojo į Konstančą. Priešaky ėjo dvasininkai, ietininkai ir lankininkai, nešdami ant pagalvėlių plačiakraštės raudonas kardinolų skrybėles. Patys kardinolai lydėjo Joną XXIII iš paskos.

Visą kelią nuo saulėtosios Italijos iki rūškanosios Konstancos, nuo šiltos ir malonios šalies iki šalto imperijos miesto mūsų herojus sėdėjo niūrus sename ekipaže, lėtai riedančiame duobėtais keliais, nors Ima, visur lydėjusi Joną, kaip įmanydama stengėsi jį pralinksminti...

— Nepatinka man ši kelionė, — kalbėjo popiežius. — Nežinau, kokius žmones aš ten sutiksiu. Bijau, kad toli nuo Italijos ir nuo savų žmonių man bus rieta.

„Visą kelią, — rašo katalikų bažnyčios istorikas Alcogas, — Jonas XXIII jautėsi neužtikrintai; jis čia maloniai kreipdavosi į sutinkamus kelyje miestiečius ir valstiečius, čia juos keikdavo. Iš visko buvo matyti, kad jam nesinori vykti į

Konstančą. Pamatęs iš tolo tą miestą, jis pakartojo tai, ką jau buvo pasakęs Italijoje: „Taip gaudomos lapės.“

Tačiau pirmosios dienos Konstancoje įkvėpė jam vilties — susirinkimo atidaryme dalyvavusieji atstovai daugiausia buvo italai, ir, atrodė, jam prielankūs.

Bažnyčios hierarchų susirinkimas vyko dar neseniai pastatytame didžiausiame name, kuriame buvo kraunamos prekės, atvežamos į imperijos miestą.

Sunku net įsivaizduoti, koks didelis buvo tas pastatas. Jis tebėra išlikęs iki mūsų dienų. Tikrai viena iš jo patalpų yra 48x32 metrų dydžio. Šioje patalpoje pasieniais buvo sustatyti suolai, ant kurių sėdėjo aukštieji dvasininkai ir kiti susirinkimo dalyviai: trys Vakarų „patriarchai“, dvidešimt devyni kardinolai, trisdešimt trys arkivyskapai, šimtas penkiasdešimt vyskupų, apie tris šimtus teologų, daugybė vienuolynų vyresniųjų. Visi jie kartu ir sudarė Konstancos susirinkimą.

Tačiau susirinkime dalyvavo ne vien dvasininkai. Į Konstančą atvažiavo taip pat įtakingi ir žymūs žmonės bei valdovai iš Bavarijos, Austrijos, Saksonijos, Lotaringijos, Meklenburgo, Škotijos, Lenkijos, iš visų Skandinavijos šalių, iš Neapolio karalystės ir Sicilijos. Kaip stebėtojai atvyko Bizantijos imperatoriaus Emanuelio Paleologo pasiuntiniai.

Kosa, išdidžiai pakėlęs galvą, majestotingai praėjo pro susirinkimo dalyvius į salės vidurį. Sukalbėjęs maldą, visus dalyvius palaimino. Paskui paliepė jo krėslą pakelti aukščiau ir pareiškė:

— Pirmininkausiu aš.

Krėslą pastatė ant aukštos pakyls. Kosa atsisėdo. „Tik šitaip aš juos priversiu klausyti“, — galvojo jis. Bet dar nespėjo jis nuspręsti, ką daryti toliau, kai kilo triukšmas ir klegesys: penki šimtai žmonių sušneko iš karto visomis pasaulio kalbomis (lotynų kalba buvo vartojama tikrai oficialiuose pasisakymuose), ir toj sumaišty, tame antrajame „Babelio bokšte“,

¹ Katalikų bažnyčios istorikas abatas Mure tvirtina, kad moterys atvykusios į Konstančą ne bažnyčios vyrų gundyti, kaip neteisingai (jo nuomone) teigia daugelis istorikų, norėdami apšmeižti dvasininkus. Jos viliojusios tikrai pasauliečius.

buvo priimtas kažkoks nutarimas, kurio prasmę Kosa ne iškart suprato.

O nutarime buvo pasakyta: „Be kardinolų, arkivyskupų, vyskupų ir vienuolynų vyresniųjų, sprendžiamąjį balso teisę turės taip pat teologai, kanauninkai bei civilinės teisės žinovai.“

„Kuriuo pagrindu jie gauna tą teisę? — svarstė Kosa, grįždamas po pirmojo posėdžio į rūmus, kur buvo jo rezidencija. — Kaip jie drįso to reikalauti? Ir kaip sugebėjo apginti tą reikalavimą? Juk teisę balsuoti turi tik dvasininkai... Tai prancūzo darbas!“¹

Baltas žirgas lėtai tapsėjo gatve. Kosa vis tebesvarstė. „O vis dėlto pirmoji diena praėjo neblogai. Man pavyko parodyti jiems, kad autoritetą jų susirinkimui teikia tik mano dalyvavimas ir pirmininkavimas.“

Artėdamas prie rūmų, jis išvydo, kad prie jų susirinkęs būrys žmonių. Iš būrio atsiskyrė vienas žmogus, priėjo prie popiežiaus ir tarė itališkai:

— Šventasis tėve...

Jis buvo iš Italijos! Kalbėjo itališkai, lombardiečių tarme! Žmogus buvo vidutinio amžiaus ir atrodė labai susijaudinęs.

— Šventasis tėve, — vėl pratarė jis, kai Kosa nusėdo nuo arklio, o žmonės, susibūrę prie rūmų, apsupo jį, norėdami iš arčiau jį pamatyti. — Šventasis tėve, padėkite man! Padėkite man susigražinti žmoną!

Žmogaus balsas būtų kiekvieną sugraudinęs.

Bet Jonas XXIII skubėjo. Juk jis turėjo tiek darbų! Tad nekantriai ir priekaištingai pasakė:

— Gerasis krikščioni, argi dera trukdyti popiežių ir gaišinti jam laiką tokiais prašymais!..

Ir Kosa greit ėmė kopti laiptais, kad atsikratytų įkyrių prašytojų. Bet šis neatstojo ir paskui Joną įsekė į rūmus.

¹ Iš tikrųjų minėtųjų asmenų balsavimo teisės klausimą iškėlė Kambre vyskupas Pjeras d'Alji. Jo pastangomis šis klausimas ir buvo teigiamai išspręstas.

— Gvindačai! Niekše! — užriko Kosa ant savo asmens sargybinio. — Kaip drįsti palikti mane be apsaugos? Kur Ima?

Buonakorsas piktai dėbelėjo į žmogų ir sukuždėjo Jonui į ausį:

— Tai Džanobis, sinjoros Imos vyras. Jis buvo jau anksčiau atėjęs, norėjo išsivesti ją, bet jinai pabėgo... Aš išmečiau jį lauk.

Popiežius Jonas rūščiai žiūrėjo į Anjolą Džanobį. Milano turčius buvo nusprendęs žūtbūt susigražinti žmoną (juoba, kad ir katalikų bažnyčia skelbia, jog moterystė neišardoma). Didžiai susijaudinęs, ašarų pilnomis akimis, puolė jis ant kelių prieš mūsų herojų.

— Šventasis tėve, šventasis tėve, paleiskite mano žmoną, tegul ji grįžta pas mane! — maldavo.

— Žmogau nelaimingas, ką gi aš padarysiu, jeigu ji to nenori! — sušuko Jonas.

Pro atviras duris spraudėsi žmonės, stebėdami klūpantį prieš popiežių svetimšalį.

— Sugražinkite man žmoną, šventasis tėve, įsakykite jai grįžti pas teisėtą vyrą, — meldė Džanobis.

Kosa įsiuto:

— Pas teisėtą vyrą! — sarkastiškai pakartojo Džanobio žodžius. — Tu — teisėtas vyras, tu ją myli. O ji ar myli tave?

— Dešimtį metų... Dešimtį metų išgyvenau su ja santaikoje. Dešimtį metų ją mylėjau, o dabar myliu dar karščiau. Atiduokite man ją! — verkšleno Džanobis, apkabinęs popiežiaus kelius.

Smalsuolių minia prie atvirų durų kaskart didėjo.

Kosa atstūmė Džanobį, nuožmiai žvilgterėjo į jį ir vožė atsivedėjęs per ausį.

— Tu dešimtį metų pažįsti Imą? Dešimtį metų ją myli? O aš myliu ją trisdešimt metų. Aš ją pažinau, kai buvo dar mergiūkštė, mano rankose ji tapo moterimi. O kaip ji mane mylėjo! Kai man grėsė kankinimai ir mirtis, ji išgelbėjo mane,

rizikuodama savo gyvybe! Daugelį metų aplinkybės neleido man su ja susitikti, bet kai tik galėjau atvykti į Boloniją, aš pirmiausia stengiausi surasti ją... Bet neradau. Visą laiką, varguose ir džiaugsmuose, prisimindavau ją su dėkingumu širdyje ir galvodavau: šita moteris — tai mano gyvastis... O tu nori, kad aš atiduočiau ją tau? Eik... pasiimk ją, jeigu ji to panorės!

Įpykęs Kosa dabar jau vienas kopė laiptais. Moteris, su ašarom akyse stebėjusi šį kivirčą iš tamsaus kampo, šoko jam priešais ir puolė į glėbį, kartodama:

— Baltazarai, Baltazarai... — Ji raudėjo, visas jos kūnas krūpčiojo.

— Ima, jeigu tau labiau patinka... tavo vyras...

Jinai įtraukė jį į kambarį, uždarė duris ir susijaudinusi kalbėjo:

— Baltazarai, Baltazarai... Aš nemaniau, kad tu... Jeigu būčiau žinojusi, nebūčiau ištekėjusi...

Nuo tos dienos Imos likimas neatskiriama buvo susijęs su Kosos likimu.

Deja, per daug buvo liudininkų, stebėjusių popiežiaus kivirčą su Džanobiu. Prie rūmų susigrūdę svetimšaliai ir vietos gyventojai matė, kaip Milano feodas gavo antausį iš „krikščionijos tėvo“. Trisdešimt žmonių, regėjusių tą sceną, papasakojo apie ją trisdešimčiai tūkstančių miesto gyventojų ir atvykėlių, kiekvienas šį tą dar nuo savęs pridėdamas.

Tą pačią dieną gandas apie įvykį pasklido visoje Konstancoje, pasiekdamas ir tuos, kurie tik ir laukė panašių skandalų. Mažas triukšmas grėsė virsti tikra perkūnija. O tai jau galėjo smarkiai paveikti susirinkimo eigą...

Kitą dieną susirinkimas priėmė dar vieną nutarimą, nepatikusį Kosai.

Siekdami suteikti savo nutarimams didesnę svarbą, susirinkimo dalyviai susitarė balsuodami vadovautis

nacionaliniu principu: prieš paskelbiant nutarimo projektą aukštajam susirinkimui, jį turi atskirai apsvarstyti kiekvienos nacionalinės grupės atstovai. Balsavime turėjo dalyvauti Italija, Prancūzija, Vokietija, Anglija. (Prancūzija taip pat atstovavo Škotijai ir Savojai, o Vokietija — Lenkijai ir Vengrijai). Tokiu būdu Italijos atstovai, nors jų buvo ir daug, negalėjo turėti įtakos susirinkimo darbui, jeigu Prancūzija, Vokietija, Anglija (ir vėliau prie jų prisidėjusi Ispanija) nesutikdavo su kuriuo nors pasiūlymu. Tai galutinai išmušė Joną XXIII iš pusiausvyros.

— Man regis, Ima, — kalbėjo jis savo draugei, — kad šitie niekšai nutarė pražudyti mane. Nepatinka man jų išmonės...

O būdamas vienas su Buonakorsu, nesivaldydamas šaukė:

— Ar tu kada nors girdėjai, Gvindačai, kad saujelė suskių būtų galingesnė už popiežių?! Jų, mat, dauguma! Prasmegtų ji kur... — Jis šlykščiai nusikeikė. — Jie turi daugiau teisių už mane!

Be to, mūsų herojui labai nepatiko ir Zigmanto laikysena. Zigmantas sugebėjo apsivainikuoti be popiežiaus pagalbos. Grįžęs į Konstančą, jis gana šaltai sutiko Joną (matyt, ir jį buvo jau pasiekę gandai apie popiežiaus skandalą su milaniečiu). Kosa sužinojo, kad Zigmantas pasidavęs žymių Prancūzijos teologų (tokių, kaip Žersonas ir Pjeras d'Alji) įtakai ir kursto daugelį arkivyskupų prieš Joną XXIII.

Kosa kasdien vis labiau irzo, nes matė, kad jo pozicijos tolydžio silpnėja.

— Kvepia paraku, — kalbėjo jis Imai. — Tik pažvelgęs į tuos snukius, matau, kad jie nežada man nieko gero. Visi jie neapkenčia manęs ir įmanydami neleisti man nė pirmininkauti. Bet nesijaudink, aš dar jiems parodysiu, ką galiu... Turiu vieną planą...

— Gvindačai! — pašaukė jis kartą savo asmens sargybinių.
— Eik pas Austrijos hercogą ir paprašyk, kad atvyktų pas mane.

Vienakis kunigas tuojau nubėgo pas Fridrichą Austrijietį perduoti jam popiežiaus kvietimo.

Pirmą kartą Kosa buvo susitikęs su Fridrichu Tridente, imperijos mieste (Tirolyje). Austrijos hercogas, patyręs, kad popiežius pakeliui į Konstančą važiuos per Tridentą, nuvyko tenai ir surengė „krikščionijos tėvui“ deramą sutikimą. Tarp jų užsimezgė gana geri santykiai.

Hercogas Fridrichas Austrijietis buvo pikčiausias Zigmanto priešas ir konkurentas. Jis buvo pirmesniojo imperatoriaus Ruprechto žentas ir dabar vadovavo kovai su Liuksemburgu dinastijos atstovu Zigmantu. Ir nors jis tebuvo hercogas, vis dėlto turėjo nemažą galią. Be Austrijos, jam priklausė daugelis rajonų Šveicarijoje ir Elzase (iš čia kildino save Habsburgai), o taip pat didelės teritorijos pietų Vokietijoje, ypač apie Konstancos miestą.

— Hercoge Fridrichai, — oficialiu tonu prabilo popiežius, Austrijos valdovui atvykus pas jį. — Tu gausi aukštą postą prie šventojo sosto, būsi gonfalonieru, gausi tūkstančius aukso dukatų, jeigu... [13]

Apie ką juodu kalbėjosi? Kokią sutartį sudarė hercogas ir popiežius?

Tai buvo paskutiniosiomis 1415 metų vasario dienomis. Kosos padėtis darėsi grėsminga. Italijos atstovai patyliukais išpasakojo kitiems susirinkimo nariams, ką išdarinėjo mūsų herojus, prieš tapdamas popiežium, nenutylėjo, žinoma, ir jo pastarųjų metų nuotykių. Jie suprato, iš kur vėjas pučia, ir stengėsi atsižegnoti nuo popiežiaus, pasakodami apie jo žiaurumą, kyšininkavimą ir įvykdytas žmogžudystes.

Kaip rašo popiežiaus kanceliarijos sekretorius Ditrichas fon Nimas, „popiežius Jonas XXIII buvo kaltinamas visomis didžiosiomis nuodėmėmis“. Ir priduria, kad šie pasakojimai

padarė tokį baisų įspūdį kitiems susirinkimo nariams — vokiečiams, lenkams, anglams, — kad šie prašyte prašė toliau jų nebeplatinti. „Dėl dievo meilės, liaukitės! — meldė jie italus. — Gana! Neterškite šventojo sosto, pasakodami apie jo tarno nuodėmingus darbus!“

„Aukštieji dvasininkai bijojo, kad jeigu žmonės sužinos apie „krikščionijos tėvo“ nusikaltimus, tai bažnyčia praras autoritetą savo ganomųjų akyse ir gali prasidėti antibažnytiniai išsišokimai“, — baigia Ditrichas fon Nimas.

Kosa greit sužinodavo apie visas savo priešų kalbas, nes kiekvienoje grupėje turėjo šnipų.

Jis piktinosi:

— Ką aš padariau blogo? Argi aš ne vyriškis? Nedorovingai elgiausi? Betgi aš ne veidmainys ir neketinu gintis to, ką padariau. Aš ne pirmas. Kas iš jų be nuodėmės? Aš juos demaskuosiu. Ir paklausiu: „Ką gi jūs man padarysite? Aš popiežius ar ne? Kas mane pašalins nuo sosto? Niekas! Popiežių galima pašalinti tik tada, kai jis eina prieš bažnyčią, o visais kitais atvejais, — net jeigu jis darytų pačius baisiausius nusikaltimus, — popiežius lieka soste, nepajudinamas kaip uola!“ [77]

Bet tai buvo tik raminimasis. Ką galėjo Kosa padaryti, jeigu susirinkimas nutarė, kad nuo šiol aukščiausiasis bažnyčios organas bus visuotinis susirinkimas ir popiežius turi jo klausyti? Žersonas, Pjeras d'Alji, kardinolas Džambarela (kuriuo Jonas taip pasitikėjo, laikydamas atsidavusiu ir ištikimu žmogumi), o taipgi įžymiausieji teologai visus įtikino, kad Konstancos susirinkimas, būdamas Visuotinis, turi didesnę galią už popiežių.

Taip susiklojo reikalai anais laikais. Dabar, kai katalikų bažnyčia jau „atstatė popiežiaus autoritetą“, visuotinių bažnyčios susirinkimų pranašumas nebepripažįstamas. Popiežius yra aukščiau visų — aukščiau susirinkimų, aukščiau savo pirmtakų ir, galimas daiktas, dargi aukščiau „popiežijos

įkūrėjo" apaštalo Petro. Bažnyčia priversta laikytis šios tvarkos, kad išvengtų pakrikimo, kurs jau ne sykį buvo prasidėjęs. Bet tuomet visi katalikų bažnyčios šalininkai priėjo išvadą, kad popiežius turi paklusti visuotinių bažnyčios susirinkimų sprendimams. Ypač griežtai šis klausimas buvo iškeltas Konstancos susirinkime. Jonas, tiek vykdamas į susirinkimą, tiek ir būdamas Konstancoje, guodėsi menka viltimi:

„Kadangi imperatorius ir visi valdovai, kartu su manimi sušaukę susirinkimą, pakvietė į jį mano varžovus, o šie neatvyko, tai susirinkimas gali pašalinti juos nuo sosto kaip eretikus ir atskalūnus. Schizma bus likviduota, ir vieninteliu popiežium liksiu aš.“

Tačiau pastaruoju metu aplinkybės susikomplicavo. Ir tada Kosa, galutinai prispirtas, ryžosi kraštutinei priemonei:

— Vaikai mano, — kreipėsi jis į susirinkimo narius, — siekdamas atkurti taiką bažnyčioje ir visiems laikams panaikinti skilimą, esu pasirengęs išsižadėti šventojo sosto. Nuoširdžiai esu pasiryžęs pirmas atsisakyti sosto, nelaukdamas, kol atsisakys Grigalius XII ir Benediktas XIII, ir tuo būdu parodyti nesavanaudiškumo pavyzdį. Broliai, vaikai mano, aš pasitrauksiu sulig pirmu jūsų žodžiu!

Tai atsitiko 1415 metų kovo 1 dieną. Ir nuo tos dienos Jonas XXIII nebeturėjo ramybės.

— Tai kodėl neatsisakote sosto? — klausinėjo jį susirinkimo dalyviai. — Juk pažadėjote atsisakyti. Jūs pats tai pasiūlėte.

Galiausiai, pristigęs kantrybės, 1415 metų kovo 20 dieną Kosa pasišaukė Buonakorsą ir tarė:

— Nueik pas Fridrichą Austrijietį. Ilgai kenčiau, bet daugiau nebėgiu. Pasakyk jam, jog tai, dėl ko mes susitarėme, turi įvykti rytoj arba niekad. Paklausk, ar tebegalioja mūsų sąlygos.

Gvindačas grįžo po valandos.

— Rytoj... — tiek tepasakė jis.

Kitą dieną nuo pat ryto Konstancoje viešpatavo šventiška nuotaika. Tūkstančiai žmonių — vietos gyventojai ir svečiai — vyko užmiestį, į didelę pievą, kurioje meistrai, prieš savaite pasamdyti Fridricho Austrijiečio, buvo įrengę tribūnas Konstancoje susirinkusiems valdovams, didikams ir jų žmonoms. Tribūnos buvo išdrapiruotos ryškiais įvairiaspalviais audiniais. Čia vyks turnyras, suorganizuotas Fridricho Austrijiečio, o jis pats, užsidėjęs geležinius šarvus, turėjo raitas žalioje arenoje priešais tribūnas kautis su grafu Šeliu.

Žmonės pėsti ir raiti traukė pasigėrėti retu ir įdomiu reginiu. Bet štai iš minios atsiskyrė kažkoks raitelis ir pasuko į siaurą gatvelę, einančią į vakarinį miesto pakraštį. Apsivilkęs jis buvo nuskarusį margą turnyrinį kostiumą, o virš jo — senus surūdijusius šarvinius marškinius su nutrūkinėjusiais metaliniais žiedeliais. Šalmo antveidis buvo nuleistas ir perpus dengė veidą. Jis panėšėjo į kokio nors riterio, dalyvaujančio turnyre, arklininką. Tokių arklininkų buvo daugybė, ir niekas nekreipdavo į juos dėmesio. Žmonės labiau domino stotingi ir gražiai apsirengę riteriai. Tad niekam nerūpėjo nė šitas raitelis; jis netrukdomas išjojo iš miesto ir veikiai buvo jau gana toli nuo pievos, kurioje vyko turnyras. Tada jis spustelėjo arklį ir zovada leidosi tolyn. [72]

Už pusvalandžio kelio nuo Konstancos, trijų kelių šakumoje, raitas ant mulo kažko laukė drūtas vienakis kunigas, neramiai stebeilydamas į veidus visiems, kurie jojo nuo Konstancos pusės. Iš tolo pastebėjęs mums jau žinomą keistąjį arklininką, jis suragino mulą, bet gyvulys nė nemanė judėti iš vietos. Tada kunigas ženklais ėmė rodyti atjojančiam, kad sustotų. Tasai sulaukė žirgą.

— Viskas tvarkoj? — paklausė.

— Taip, — atsakė kunigas. Tave laukia tvirtovėje.

Skaitytojai, be abejo, jau suprato, kad „arklininkas“ — tai persirengęs popiežius Jonas XXIII, o kunigas — jo ištikimasis asmens sargybinis Gvindačas Buonakorsas.

Norėdamas susilpninti „anarchiškai nusiteikusių“ susirinkimo narių ir imperatoriaus Zigmanto spaudimą, Kosa nutarė pabėgti iš Konstancos — to „vapsvų lizdo“. Čia jam turėjo padėti Fridrichas Austrijietis, — žinoma, ne už dėkui.

— Aš beveik laisvas, Gvindačai, — tarė Kosa. — Ir būsiu visiškai laisvas, kai tik atsidursiu Fridricho pilyje. Man reikia skubėti...

— Ak šventasis tėve, šventasis tėve! — verkšleno sustorėjęs milžinas. — Aš jau nebe tas, kaip pirmiau... Nebeturiu jėgų sekti paskui tave...

— Ir nereikia. Jokį Konstančą ir pasakyk Fridrichui, kad sutikai mane paskirtoje vietoje. Bet jis tegul nenutraukia turnyro, kol atsiųsiu iš tvirtovės žygūną su žinia, kad esu jau vietoje.

Supliekęs arklį, jis nušuoliavo keliu į vakarus. Kosa atjojo į Šafhauzeną, apsistojo svarbiausioje miesto tvirtovėje ir, būdamas tikras, kad jo priebėga neįveikiama (tvirtovės sienos buvo penkių metrų storumo), pasiuntė laišką imperatoriui Zigmantui.

„Imperatoriau Zigmantai! Aš vėl esu laisvas ir nepriklausau nuo Jūsų nei nuo pikčiausių mano priešų, prie kurių Jūs prisidėjote. Jaučiuosi čia puikiausiai. Ir vis dėlto aš neatsisakau savo pažado atsistatydinti. Aš pasitrauksiu, kad bažnyčioje įsiviešpatautų taika. Tačiau aš pats nuspręsiu, kada man tai padaryti.“ [51, 67]

„Tai buvo naujas gudrus Jono XXIII manevras, — sako katalikų bažnyčios istorikas Mure. — Jonas XXIII tikėjosi, kad, jam pabėgus, susirinkimas išsirs.“

Šventiškai nusiteikusioje Konstancoje niekas ir nenumanė, kas atsitiko. Visą dieną tęsėsi fechtavimo varžybos reginių ištroškusios liaudies malonumui. Turnyrui vadovavo hercogas Fridrichas. Ir tiktai vakare, gavęs žinią iš Šafhauzeno, kad popiežius jau tvirtovėje, jis paskelbė, jog šventė baigta. Gvindačą, kuris iš nuovargio vos benusėdėjo ant mulo, jis

pasodino į ekipažą, o patsai zovada nulėkė į Šafhauzeną pasimatyti su popiežium. [13]

Apie popiežiaus pabėgimą Konstanca sužinojo sekančią dieną. Susirinkimo dalyviai sunerimo.

— O-o! Koks gali būti bažnyčios susirinkimas, jeigu jo nepripažįsta bažnyčios galva! — šaukė kardinolai, popiežiaus Jono XXIII šalininkai. — Jei bažnyčios galva pasitraukė, susirinkimą reikia paleisti.

Kardinolai rėmė popiežių, nes matė, jog dvasininkijos atstovai, susirinkę iš visų Europos kampų, juos nusveria. Jie sudaro daugumą ir priima nutarimus, nesiskaitydami su kardinolų nuomone.

Joną XXIII rėmė ne vien kardinolai. Jo šalininkų atsirado ir pasaulietinių valdovų tarpe. Be hercogo Fridricho, teikti jam pagalbą buvo pasirengę (iš neapykantos Zigmantui) ir kiti valdovai: Nasau hercogas (vienas iš septynių kurfiurstų, rinkusių imperatorių) ir markgrafas Bernaras Badenietis. Didesnioji susirinkimo narių dalis — tie, kurie priiminėjo nutarimus, nusivylė: jų pastangos nuėjo niekais. Tiesa, jie pasmerkė popiežiaus elgesį, bet neišmanė, ką daryti toliau.

Vis dėlto atsirado žmonių, kurie, pasipiktinę popiežiaus elgesiu, varė susirinkimo darbą toliau. Didįjį penktadienį, kovo 29 dieną, Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos atstovai priėmė tokį nutarimą:

„Mūsų susirinkimas, atstovaujantis kovojančiai bažnyčiai, yra paženklintas šventosios dvasios vardu ir teisėtas. Galią jis semiasi iš paties dievo. Ir visi, net ir pats popiežius, turi klausyti jo nutarimų, kurių tikslas — likviduoti schizmą ir reformuoti bažnyčią.“

Šis bažnyčios korifėjų, susirinkimo dalyvių pareiškimas, priimtas nedalyvaujant pirmininkui — popiežiui ir jo šalininkams kardinolams, buvo tarsi tolesnių jų veiksmų pateisinimas. Tarp eilučių buvo justi tam tikras svyravimas ir jaudinimasis, juoba kad kardinolai, Kosos šalininkai, uoliai

kiršino susirinkimo dalyvius. Jie atvirai gynė popiežių, sakydami, kad politinė valdžia Konstancoje savo priešišku bažnyčios galvai privertusi jį bėgti, kad kitaip jis ir negalėjęs pasiegti. Jie parašė ir išlipdė ant namų sienų lapelius, ragindami tuos, kurie remia popiežių Joną XXIII, vykti į Šafhauzeną ir tenai tęsti susirinkimo darbą.

„Apleiskite Konstančą, — rašė jie, — vykite į Šafhauzeną. Tebūnie atskirtas nuo bažnyčios kiekvienas, kas to nepadarys.“ Ir, rodydami pavyzdį, jie pirmieji išvyko į Šafhauzeną. [87]

Popiežiaus pabėgimas, dėl kurio taip subruzdavo susirinkimo nariai, imperatoriui Zigmantui nepadarė jokio įspūdžio. Jis stojo vadovauti teologams, karingai nusiteikusiems prieš popiežių, sugebėjo išblaškyti pesimistines nuotaikas ir neleido susirinkimui iširti. Jau sekančią dieną po netikėto Jono XXIII pabėgimo Zigmantas, lydimas būrio raitelių, perėjo Konstancos gatvėmis, šaukdamas žmonėms:

— Nusiraminkite, viskas bus gerai. Aš priversiu popiežių grįžti į Konstančą, o tuos, kurie jam padėjo, prideramai nubausiu.

Susirinkimas buvo išgelbėtas nuo visiško iširimo. Kai kurie iš jo narių buvo pasinešę susidoroti su popiežiaus šalininkais kardinolais, bet daugumas taikingiau nusiteikusių aukštųjų dvasininkų prilaikė smarkuolius, o Zigmantui patarė dar palūkėti ir kol kas nesigriebti jokių veiksmų prieš popiežių. Zigmantas sutiko ir nusiuntė pas Joną pasiuntinius, pavedęs jiems išaiškinti, ar popiežius ketina tesėti savo pažadą atsisakyti sosto, ar gal jau pakeitė savo nusistatymą.

Pas popiežių nuvyko du kardinolai (iš tų, kurie nepabėgo į Šafhauzeną) ir du vyskupai. Kosa juos priėmė... gulėdamas lovoje.

— Nei jūs, nei kuris kitas popiežius negali paleisti bažnyčios susirinkimo, — pareiškė pasiuntiniai, — jeigu jis pats nenutars baigti darbo. Mūsų susirinkimas tebevyksta, visa

valdžia, nors jūs ir pabėgote, priklauso jam. Visi, neišskiriant nė jūsų, turi paklusti jo nutarimams, nes jis — tai pati bažnyčia. (Šią mintį iškėlė teologas Žersonas, ir ją priėmė susirinkimas.)

Jonas XXIII nusišypsojo.

— Samprotaujate kaip eretikai. Ši mintis — svetima bažnyčiai, niekas nesutiks su ja. Organizmas būna sveikas tada, kai sveiki atskiri organai. Viskas turi būti darnu. Galva — tai organizmo dalis, be kurios organizmas žus, lygiai kaip ir galva negali egzistuoti be viso organizmo. Tas pat ir su bažnyčia. Bažnyčia — tai tam tikras organizmas, kurio neregimoji galva yra Jėzus Kristus, o regimoji — aš, popiežius. Todėl šis jūsų nutarimas prieštarauja bažnyčios įstatymams...

— Šventasis tėve, — išdrįso nutraukti jį vienas iš kardinolų, — jūs pareiškėte, kad bažnyčios labui atsisakysite sosto...

— Taip, esu tai pasakęs, — pripažino Kosa. — Bet šis pareiškimas buvo išgautas per prievartą. Jūs patys matėte, kad nutarimai buvo priimami ne balsų dauguma, kad tyčia buvo sugalvota balsuoti pagal nacijas.

— Kaipgi dabar bus, šventasis tėve? Vadinasi, jūs neatsisakote sosto? Jūsų pažadas nebegalioja?

Kosa išdidžiai žvilgterėjo į pasiuntinius.

— O ką man duos susirinkimas, jeigu atsisakysiu? Ar jūs galite man pažadėti Boloniją ir gretimas žemes? Ar galite prižadėti, kad aš pasiliksiu kardinolu ir gausiu po tris dešimt tūkstančių aukso dukatų kasmet? Ar galite atleisti visus mano neteisėtus poelgius, kurių jūs taip uoliai ieškojote? Ir dar: ar jūs galite užtikrinti, kad naujai išrinktas popiežius, mano įpėdinis, sutiks išduoti man indulgenciją, atleidžiančią visas mano nuodėmes ir visus nusikaltimus, kuriuos aš gal dar padarysiu, jeigu mane privers aplinkybės?

Pasiuntiniai, pasipiktinę tokiais Jono XXIII reikalavimais, ėmė šnibždėti. Kosa, sarkastiškai šypsodamasis, stebėjo juos.

— O ką jūs galvojote, dvasiškieji tėvai? Manėte, kad aš imsiu be niekur nieko ir atsisakysiu sosto, kurį užėmiau per dievo malonę?

„Ir, atsukęs pasiuntiniams nugarą, Kosa demonstratyviai ir begėdiškai ėmė kasytis užpakalį“, — rašo jo biografas Ditrichas fon Nimas ir kiti istorikai.

Pastarieji popiežiaus žodžiai, o ypač ciniškas jo gestas įtikino pasiuntinius, jog derybos nieko gero neduos. Vienintelė išeitis, jų nuomone, dabar buvo sutikti su Zigmanto pasiūlymu: paskelbti karą popiežiui ir jo gynėjui Fridrichui Austrijiečiui. Pasiuntiniai pranešė apie derybų rezultatus susirinkimui, ir šis ekskomunikavo Fridrichą, atimdamas iš jo visas teises, „nes jis apgavo imperatorių ir veikė prieš bažnyčią“.

Bažnyčios ekskomunika reiškė, kad Fridricho valdiniai atleidžiami nuo duotos jam ištikimybės priesaikos. Imperatorius ir susirinkimas ragino valstybes, turinčias bendrą sieną su Austrija, pulti Fridrichą ir žadėjo atiduoti joms visas užimtas žemes. [33]

Zigmantas pasirodė esąs labai geras organizatorius. Per mėnesį laiko jis sugebėjo sukelti ant kojų visą lig tol nepaslinkią imperiją. Trisdešimt tūkstančių Niurnbergo grafo karių buvo pasiūsta prieš Fridrichą. Jie užėmė keletą jam priklausančių miestų tarp Konstancos ir Šveicarijos sienos ir patraukė į Šafhauzeną.

Matydami, kad priešas artėja, popiežius ir Fridrichas Austrijietis pabėgo iš Šafhauzeno. Miestas pasidavė imperatoriaus Zigmanto malonei ir paprašė jo globos. Jo pavyzdžiu pasekė Frauenfeldas ir Turgau. Točenburgro grafas užėmė Feldkircho miestą ir gretimas žemes, priklausančias atskiriems smulkiems feodalams. Zekingoną užėmė Bazelio grafo kariuomenė. Taip pat buvo okupuotas Habsburgams priklausantis Elzasas. Fridrichas per didelį vargą surinko kariuomenę. Bet čia jis sužinojo, kad Šveicarijos miestų

Zoloturno, Nešatelio ir Bazelio kariuomenės susivienijo, iškėlė imperatoriaus vėliavą ir užėmė Bruką, Arau, Leicbergą ir Armbergą. Šveicarai įsiveržė į Aro ir Reiso slėnį ir per aštuonias dienas, netekę iš viso keturių žmonių, užvaldė didelį tirštai gyvenamą rajoną su puikiai įdirbtomis žemėmis. Taip pat sėkmingai veikė Ciuricho ir Liucernos miestų kariuomenės. [33]

Tuo pačiu metu, kai imperatoriaus ir Šveicarijos kariuomenės viena po kitos grobė Fridrichui priklausančias teritorijas, bažnyčios susirinkimo nariai nutarė paskelbti kaltinimą pabėgusiam popiežiui. Dabar, kai Jonas buvo bejėgis ir persekiojamas, jie įsidrąsino. Dargi tie kardinolai, kurie anksčiau rėmė popiežių, vienas po kito grįžo į Konstančą. Tyliai ir kukliai ateidavo jie į posėdžius ir dėdavosi atidžiai seką jo darbą.

Devintasis ir dešimtas susirinkimo posėdžiai buvo skirti Kosos kaltinimo liudininkų apklausai. Ir ko tik nebuvo prikalbėta apie mūsų herojų! Kaltinimai buvo tokie baisūs, jog bažnyčios tėvai išsigando, kad jie nepakenktų visų dvasininkų reputacijai, kad nesukeltų skandalo, ir nutarė pačius rimčiausius kaltinimus nusišluoti. Kaip jie tai padarė? Pateiktuose Kosai kaltinimuose vengiama smulkiau aprašinėti tokius faktus, kaip kraujomaiša, moterų grobimas, vagystės, žmogžudystės, ištvirtinimas¹, mergaičių suvedžiojimai (istorija su trimis šimtais vienuolių), pirmtakų nunuodijimas, kyšininkavimas. Oficialiame kaltinime visi šie popiežiaus prasižengimai buvo pavadinti „labai sunkiomis nuodėmėmis“, neatskleidžiant šios formuluotės turinio.

Tokie faktai buvo ne naujiena. Tokius dalykus išdarinėjo ir kiti „šventieji tėvai“. Tačiau Konstancos susirinkimo nariai

¹ Kosos apkaltinime žodis į žodį buvo taip pasakyta: „Multos juvenes destruxit in posterioribus, quorum unus in fluxu sanguinis decessit...“ („Išgėdino daugelį jaunikačių, kurių vienas mirė nuo kraujo nutekėjimo...“)

nutarė parodyti, kad jie stengiasi apvalyti bažnyčią ir yra pasiryžę „užkietėjusį nusidėjėlį“ pašalinti nuo popiežiaus sosto.

Kaltinamasis aktas susidėjo iš 54 punktų, kurie, anot Ditricho fon Nimo, atskleidė negirdėtą popiežiaus ištvirtimą ir „ypačiai sunkias“ jo nuodėmes.

Pasak Gobelinuso, popiežiui pateikti kaltinimai, patvirtinti liudininkų — kardinolų, arkivyskupų ir vyskupų, mačiusių nusikaltimus savo akimis, buvo suformuluoti trumpai ir griežtai.

Jonas XXIII buvo kaltinamas tuo, kad jis:

1. Pardavinėjo bažnytinius postus ir titulus.
 2. Tą patį postą parduodavo keliems asmenims.
 3. Žmones, užimančius bažnytinius postus, pašalindavo, o jų vietas vėl parduodavo kitiems (jau brangesne kaina).
 4. Norėjo parduoti Florencijai švento Jono palaikus už 50 000 aukso florinų.
 5. Už dideles sumas leisdavo pasauliečiams ekskomunikuoti savo skolininkus. (Šią privilegiją jis suteikdavo žmonėms, kurie buvo jam naudingi. Jei, pavyzdžiui, pasaulietis agentas, pardavinėjęs indulgencijas, matydavo, kad žmogus, įsigijęs indulgenciją išsimokėtinai, nebemoka laiku eilinių įmokų, tai galėdavo jį ekskomunikuoti, tuo priversdamas žmogų išparduoti savo turtą ir sumokėti skolą, kad bažnyčiai nebūtų nuostolių.)
 6. Neigė pomirtinį gyvenimą.
 7. Netikėjo mirusiųjų prisikėlimu.
 8. Gulėjo su savo brolio žmona.
 9. Paleistuvavo su savo dukteria ir anūke.
 10. Vienu metu gyveno su motina ir dukteria.
 11. Suvedžiojo šimtus merginų.
 12. Turėjo ryšių su šimtais išteklėjusių moterų.
 13. Tvirkino „Kristaus sužadėtines“ vienuolynuose.
- (Tokių merginų, pasišventusių tarnauti dievui, o paskui

atsidavusių paleistuvystės nuodėmei, buvo daugiau kaip trys šimtai.)

14. Vien Bolonijoje turėjo tris šimtus meilužių.
15. Ištvirtavo su vyriškos lyties asmenimis.
16. Engė vargšus.
17. Pažeidinėjo visus įstatymus.
18. Buvo bedievių atrama.
19. Nuolaidžiavo ydoms.
20. Buvo simonininkų numylėtinis.
21. Buvo kūno geidulių vergas.
22. Buvo didžiausias iš visų nusidėjėlių.
23. Nepripažino dorybių.
24. Turėjo visas ydas, kokios tik gali būti...

ir taip toliau iki 54 punkto, kuriame buvo viskas reziumuota: „Jis — įsikūnijęs velnias,“

Lanfaną, pasakodamas apie Kosos teismą Konstancos susirinkime, ypač akcentuoja baigiamuosius kaltinimo žodžius, apibūdinančius Joną XXIII, ir sako: „Kardinolai, išrinkę tokį popiežių, prisiekė jam ištikimybę ir laikė jį geriausiu iš visų kardinolų, — vadinasi, jie patys turėjo būti tokie ištvirtėliai ir nusikaltėliai, kokių neįstengia nupiešti mūsų vaizduotė.“ Toliau istorikas priduria: „Konklavos išrinkto popiežiaus šlykščių nusikaltimų skaičius toks didelis, jog sunku patikėti, kad juos būtų galėjęs padaryti vienas žmogus.“

Hefelė rašo, kad popiežiui Jonui XXIII pateiktų kaltinimų sąrašas turėjęs 72 punktus. Tuos kaltinimus dabar, kai buvo jau galima nesibijoti Jono XXIII rūstybės, kardinolai ir arkivyskupai drąsiai kėlė.

Aukštieji bažnyčios dvasininkai posėdžiavo toliau, tačiau popiežiaus Jono XXIII jie dar neturėjo savo rankose, ir Fridricho Austrijiečio padėtis dar nebuvo visai beviltiška.

Burhartas fon Mansbergas įnirtingai gynė Badeną, kurio valdovas jis buvo, o Fridrichas, iš Laufenbergo pasitraukęs į Brisaką, nutarė laikytis iki paskutiniųjų. Atkakliai gynėsi

Zekingenas ir Feldkirchas. Daugelio miestų valdovai, Fridricho vasalai, atsipeikėję nuo netikėto užpuolimo, paskelbė karą imperatoriui Zigmantui. Tiroliečiai, ištikimi hercogo Fridricho valdiniai, feodalų kurstomi, taip pat buvo pasirengę atkeršyti už savo valdovą. Šiuos karinius veiksmus finansavo Jonas XXIII, leisdamas tam reikalui milžiniškas sumas. Burgundijos ir Lotaringijos valdovai irgi buvo pasiruošę teikti pagalbą Austrijos hercogui. Visi dar tikėjosi, kad Fridrichui padės jo giminaičiai Habsburgai — brolis Ernstas ir pusbrolis Albertas. Iki šiol likimas buvo palankus Fridrichui, ir jis didžiai pasitikėjo savimi. Tačiau dabar laimė nususuko nuo jo. Būdamas neapdairus ir silpnavalis, Fridrichas pasimetė. Be to, didelę įtaką jam darė bailusis Bavarijos hercogas Liudvikas. Per kelias dienas netekti septynių dešimčių miestų ir tvirtovių — tai ne juokas! Nors popiežius Jonas ir buvo įtikėjęs juo, kaip šventuoju, jis vis dėlto tvirtai pasiryžo nusilenkti Zigmantui, pasiduoti jo malonei ir išmelsti jo atleidimą — net jei tam reikėtų išduoti Joną XXIII.

Dar niekad federalinės šalies valdovas taip nesižemino prieš imperatorių!

Zigmantas, norėdamas labiau pabrėžti savo pergalę ir suniekinti užsispyrėlį hercogą, nutarė priimti Fridrichą visų akivaizdoje. Į didžiulį pranciškonų vienuolyno valgomąjį sukvietė pačius įtakingiausius susirinkimo narius, pačius galingiausius Italijos miestų valdovus ir atstovus.

Zigmantas priėmė Fridrichą ir jį lydėjusius Niurnbergo grafą ir Bavarijos valdovą Liudviką. Visų žvilgsniai nukrypo į nelaimingąjį Austrijos hercogą. Zigmantas paklausė:

— Ko jūs norite?

Niurnbergo grafas, ėjęs tarpininko pareigas, atsakė:

— Galingiausiasis monarche! Austrijos hercogas, mano dėdė, nužemintai prašo jus ir bažnyčios susirinkimo narius atleisti jam jo sunkų nusikaltimą prieš jus ir prieš susirinkimą. Jis tiki jumis ir, jeigu prižadėsite, kad jis ir jo artimieji nebus

baudžiami, yra pasiruošęs atgabenti į Konstančą popiežių Joną XXIII.

— Hercoge Fridrichai, — garsiai paklausė imperatorius, — ar jūs patvirtinate savo sūnėno žodžius? Ar galite prisiekti savo gyvybe, kad nesulaužysite mūsų susitarimo?

— Taip, aš sutinku... — drebančiu balsu, kone verkdamas, ištarė Fridrichas Austrijietis. — Žemai lenkiuosi prieš jūsų imperatoriškąją didenybę...

Fridrichas „perleido“ imperatoriui Zigmantui savo teritorijas nuo Tirolio iki Brisgau, tikėdamasis, kad imperatorius teiks jam ką nors iš jų sugrąžinti...

Dėl visa ko Zigmantas pasiliko Fridrichą įkaitu. Pasišaukęs dabar jau nuolankų valdovą, nuėjo kartu su juo pas Italijos bažnyčios atstovus.

— Dvasiškieji tėvai, — kreipėsi į juos. Jūs žinote, kokie galingi Austrijos valdovai. O dabar pasižiūrėkite, ką gali Vokietijos imperatorius! — Ir parodė į Fridrichą.

Atleidęs Austrijos hercogą, Zigmantas kreipėsi į Niurnbergo grafą:

— Na, Fridrichai, pusė darbo jau padaryta. Tu pabaigsi, kas liko. Surask Joną XXIII ir pristatyk jį čia. Niurnbergo grafas, Fridrichas Hohencolernas, kaip įmanydamas stengėsi įsiteikti Zigmantui, nes šis buvo jam pažadėjęs labai aukštą ir pelningą tarnybą. Jis turėjo tapti vienu iš septynių kurfiurstų, renkančių imperatorių, ir, be to, Brandenburgo žemės — pačios didžiausios Rytų Vokietijos provincijos, kurioje buvo Berlynas, valdovu¹. [33]

Fridrichas Niurnbergietis paskubėjo ir šį kartą pasitarnauti savo globėjui Zigmantui. Surinkęs kariuomenę, jis išžygiavo į Freiburgą, kur buvo pabėgęs Jonas XXIII. Gera ištyręs vietovę, atkirto visus kelius, paskui įsiveržė į Freiburgą. Jam

¹ Zigmantas tesėjo savo pažadą: Fridrichas Niurnbergietis, vienas pirmųjų Hohencolernų, iš menko feodalo pasidarė stambiausio imperijos rajono — Brandenburgo — valdovu.

pavyko paimti į nelaisvę Joną ir atgabenti į vieną miestuką netoli Konstancos.

Tai buvo 1415 metų gegužės 17 dieną. Prieš tris dienas, gegužės 14-ją, buvo sušauktas specialus susirinkimo posėdis, kuriame dar kartą buvo sprendžiamas Kosos likimas. Susirinkimo nariai atėmė iš Jono XXIII visas teises ir dabar, nieko nesibijodami, galėjo jį teisti.

1415 metų gegužės 29 dieną buvo sušauktas dar vienas posėdis galutiniam nutarimui apgarsinti. Į tribūną pakilo vienas vyskupas ir garsiai paskelbė:

— Šiandien sprendžiamas krikščioniškojo pasaulio likimas. Šiandien bus pašalintas nuo sosto bažnyčios galva. [87]

Po to buvo perskaitytas kaltinamasis aktas.

Jame buvo kalbama apie negarbingą popiežiaus pabėgimą, persirengus svetimais rūbais, išskaičiuoti jo simonistiniai poelgiai, nurodyta, kad jis pardavinėjo viską: bažnytinius postus, titulus, indulgencijas; paminėtas Romos bažnyčios ir kitų Europos šalių bažnyčių turto eikvojimas, konstatuota, jog per jį dvasinėje bažnyčios valdžioje išgalėjo pasaulietiška dvasia.

Kaltinamajame akte taip pat kalbama apie pasibaisėtiną popiežiaus Jono XXIII nedorovingumą ir aibę kitokių nusikaltimų. Jis vadinamas nepataisomu nusidėjėliu, baisiu skandalistu, intrigantu, storžieviu, pasileidėliu, simonininku, vagimi, kurstytoju, išdaviku, žmogžudžiu, kraujagėdžiu, žagintoju, bažnyčios ramybės ir vienybės ardytoju, žmogumi, nevertu valdyti krikščioniją.

Sprendimas buvo paskelbtas dvyliktajame posėdyje. Susirinkimas nutarė, kad Jonas XXIII turi būti pašalintas nuo sosto ir nugabentas į „patikimą“ vietą imperatoriaus Zigmanto žinion. [67]

Mūsų herojus tuojau pat buvo nusiųstas į Gotlebeno tvirtovę Turgau mieste (Šveicarijoje) ir pasodintas į karcerį.

Niekam nebuvo leidžiama su juo kalbėtis. Atrodė, kad dabar jau viskas baigta. Jis toli nuo Italijos, kur su juo vis dėlto daug kas skaitytųsi, net jeigu jis būtų kalėjime! Dienos karceryje slinko be galo lėtai... Pro karcerio langelį Kosa dažnai matydavo vedant tardyti kažkokį vidutinio amžiaus vyrą, rimtą, griežtą, patriarcho veidu, su barzdele. „Kas jis?“ — galvojo Kosa. Pamėgino užduoti šį klausimą dviem savo prižiūrėtojams. Tiktai šitie du žmonės visada buvo prie jo ir dar bus ilgus metus... Bet jie buvo vokiečiai, nemokėję nei italų, nei lotynų, nei kurios kitos kalbos ir nesupratę Kosos. Visą čia praleistą laiką Kosa negalėjo su niekuo pasikalbėti. Tik į savaitės galą jam nusišypsojo laimė, tarsi saulės spindulėlis prasiskverbė į niūrų kalėjimą, — atėjo Ima.

— Baltazarai... brangusis Baltazarai, neprarask vilties. Dar viskas gali pasikeisti... Tau gali dovanoti...

Kosa palingavo galvą. Iš Imos jis sužinojo, kas tasai rimtas žmogus su barzdele ir kitas, jaunesnis, kurį irgi kasdien tardė dvasininkai, specialiai atvykę iš Konstancos. Žmogus su barzdele buvo čekas Janas Husas, Prahos universiteto profesorius, garsus čekų teologijos magistras. Po Viklifo jis pirmas užsipuolė turtingą ir morališkai smukusią Bohemijos dvasininkiją. Betliejaus koplyčioje Prahoje Husas laikydavo pamaldas liaudžiai suprantama čekų kalba. Tai buvo labai dorovingas, ramaus ir gero būdo, iškalbingas ir aštraus proto žmogus. Savo pamoksluose Husas negailestingai demaskuodavo godžios katalikų dvasininkijos piktnaudžiavimus ir nedorumą.

— Išganytojas ragino apaštalus atsižadėti žemiškųjų gėrybių. Tačiau šiandienykštė dvasininkija juokiasi iš dievo žodžio. Žemiškieji nuodai prasismelkė į katalikų bažnyčios kūną, visa dvasininkija prisigėrusi gobšumo dvasios, — kalbėjo jis.

Dar Romos susirinkime popiežius Jonas XXIII ragino pasmerkti „eretiškąjį“ Huso ir jo pirmtako anglo Viklifo

mokymą. Ar galėjo tada visagalis popiežius pagalvoti, jog ateis laikas, kai jam teks susitikti su Husu šitame baisiame Vokietijos kalėjime? Husą pakvietė į Konstančą neva tam, kad jis išdėstytų aukštiesiems dvasininkams savo mokymą, labai populiarių ne vien Bohemijos liaudyje, bet ir jos valdovų tarpe. Susirinkimui pakvietus Husą į Konstančą, imperatorius Zigmantas išdavė jam apsauginį raštą, laiduodamas saugumą Konstancoje. Bet vos tik Husas atvyko į Konstančą, jį suėmė ir pasodino į kalėjimą.

Veltui Husas protestavo, remdamasis imperatoriaus išduotu apsauginiu raštu. Zigmantas turėjo nusileisti bažnyčios hierarchams, laikiusiems Husą eretiku.

Husui neleido išdėstyti savo pažiūrų ir nutarė jį teisti. Dvasininkai atsidėję knisosi jo veikaluose, ieškodami prasilenkimų su katalikų bažnyčios dogmomis. Jis pats turėjo gintis prieš susirinkimą, prieš savo „teisėjus“, kurie jo neapkentė už tai, kad jis demaskavo jų negražius darbelius ir reikalavo apvalyti bažnyčią. Jis vienas turėjo spirtis prieš tūkstantį savo priešų. Ir sėkmingai atsispyrė, nors susirinkimo nariai iš paskutiniųjų stengėsi jį pažeminti, tyčiojosi ir juokėsi iš jo. Kai pagaliau suprato, kad neišgali atremti jo argumentų, davė jam pasirašyti raštą, kuriame buvo pasakyta, kad jis atsižada savo mokymo. Husas nesutiko pasirašyti.

— Negaliu atsižadėti, — sakė jis. — Aš tikiu tuo, ką skelbiu: esu ištikimas evangelijos tiesai. Grįžkite ir jūs prie tos tiesos, reformuokite bažnyčią.

— Tu — užsispyręs, nepataisomas eretikas. Tokie žmonės, kaip tu, daro vien tik žalą bažnyčiai, — atsakė į tai susirinkimo nariai.

Husas buvo pasmerktas kaip eretikas. O eretikams tebuvo viena bausmė — mirtis ant laužo. Ir Janas Husas buvo sudegintas Konstancoje.

Tad Kosa ir matė jį vieną rytą pro savo kalėjimo langelį. Ant galvos didžiajam čekui buvo užmaukšlintas senoviškas

gaubtas su velnių atvaizdais. Bažnyčia, pasmerkusi eretiką sudeginti, pasiuntė jį į kitą pasaulį, rekomenduodama velniams¹.

Sudeginus Husą, atėjo eilė jo mokiniui Jeronimui Prahiečiui — jaunuoliui, kurį Kosa irgi matė tvirtovėje. Jeronimas Prahietis studijavo teologiją Heidelberge, Kelne ir Oksforde. Susirinkimo nariai tardymo metu neleido jam nieko aiškinti, jis turėjo vien tik atsakinėti į klausimus.

Pagaliau jaunuolis neištvėrė.

— Dvasiškieji tėvai! — kreipėsi į teisėjus. — Tris šimtus keturiasdešimt dienų jūs išlaikėte mane sukaustyta grandinėmis purviname ir baisiame kalėjime. Mano kaltintojai vaikštinėja laisvi ir šmeižia mane, o jūs neleidžiate man nė žodžio ištarti pasiteisinimui. Jus įtikino, kad esu eretikas ir atskalūnas, todėl jūs ir nenorite manęs išklaudyti. Bet jūs tikrai žmonės. Jūs ne dievai. Kaip žmonės, jūs galite apsirikti ir suklysti. Reikalas liečia ne tikrai mano likimą, bet ir jūsų garbę, garbę bažnyčios susirinkimo, kuriuo tiki liaudis, manydama, kad čia susirinko šviesiausi bažnyčios protai... Kiekvienas žmogus turi savo įsitikinimus, kurie jam atrodo teisingiausi. Dėl jų galima ginčytis. Šventas Jeronimas ir šventas Augustinas galvojo kiekvienas kitaip, bet niekas neap kaltins jų erezija. Tiesa gimsta besiginčijant, žmogus patsai pamatys, ar jis teisas, ar ne. Kiek įžymių žmonių, išmintingesnių ir teisingesnių už mane, buvo klaidingai apkaltinti bažnyčios dogmų pažeidimu, kankinami ir pagaliau nužudyti. Visai neseniai čia, šioje vietoje, buvo nuteistas sudeginti ant laužo Janas Husas,

¹ Katalikų metraštininkai teina bažnyčią. Jie sako, kad Husą pasmerkė ne bažnyčia, bet pasaulietinė valdžia. Bažnyčia, girdi, nelaidavusi jo saugumo. Jį sudeginti įsakęs imperatorius, nepaisydamas savo paties apsauginio rašto, kuris buvęs išduotas tik apsaugai nuo savivalės. O susirinkimo nutarimas — teisėtas, ir Huso sudeginimas ant laužo — visiškai pelnytas! [72]

doriausias vyras, teisingas ir geras žmogus... Matau, atėjo ir mano valanda.

Pastarieji žodžiai buvo pasakyti ne atsitiktinai: jis aiškiai matė, kad aukštieji dvasininkai, pasikvietę Husą ir jį į Konstancos susirinkimą „apsvarstyti jų mokymo“, buvo iš anksto nusistatę nieko nesvarstyti, bet teisti juos kaip eretikus, o nuosprendis paruoštas iš anksto: „Sudeginti ant laužo kitiems pagąsdinti.“ Jeronimui pamėginus gintis, jie šiurkščiai jį nutraukdavo, pastebėdami, kad jis turįs vien atsakinėti į klausimus. Jeronimas atkakliai, perrėkdamas triukšmą, reikalavo išklaudyti jį, nors ir suprato, kad jį vis tiek sudegins. Jo balsas buvo stiprus kaip varpas ir nustelbdavo įpykusių dvasininkų balsus, gestai santūrūs ir orūs. Jis nepabūgo, nesiprašė dovanojamas baisiąją valandą prieš egzekuciją. Kaip ir Husas, jis nesutiko pasirašyti atsižadėjimo.

— Pasirašyk, — saldžiais balsais patarinėjo jam daugelis dvasininkų. — Tu — išsilavinęs ir iškalingas teologas. Gaila, jei žus toksai žmogus... Pasirašyk, ir liksi gyvas. Nepasirašysi — mirsi baisia mirtimi, kaip eretikas...

Tačiau jų auka, Jano Huso mokinyš, su panieka atmetė pasiūlymą. Išdidus ir drąsus kalinys ironiškai žiūrėjo į juos.

— Negaliu žeminti savęs, atsisakydamas savo įsitikinimų, nors man ir gresia mirtis. Tikėjau ir tikiu tuo, ką skelbiau.

Ir Jeronimas Prahietis, kaip ir jo mokytojas, buvo sudegintas¹.

¹ Žinios apie Jeronimo Prahiečio teismą paimtos iš Podžo Bračolinio, Kosos sekretoriaus Konstancoje, užrašų. Jis pats matė, kaip aukštieji dvasininkai tyčiojosi iš Jeronimo. Laiške Florencijos istorikui Leonardui Aretinui jis smulkiai aprašo tą sceną. Šis aprašymas beveik žodis žodinė sutampa su bažnyčios susirinkimo protokolais, kurie pateikiami Lanfano knygoje „Konstancos susirinkimo istorija“ ir Sismondžio veikaluose.

Šventajam sostui atsidavę katalikų bažnyčios istorikai teigia, kad Bračolinis, nors ir ėjo šventojo sosto sekretoriaus pareigas, buvęs „antipopiežininkas“ ir samprotavęs šališkai...

Jeronimo Prahiečio, sėdėjusio viename kalėjime su Kosa, kančias aprašo taip pat ir Enėjus Silvijus Pikolominis, ištikimas bažnyčios sūnus, žmogus, kurį sunku įtarti simpatijomis eretikui, būsimasis popiežius Pijus II. Jis savo akimis matė Jeronimo teismą ir rašė:

„Jeronimas ėjo mirti ramiai ir drąsiai. Atėjęs į vietą, kur visai neseniai buvo nukankintas jo bičiulis ir mokytojas, jis pats nusivilko rūbus, atsistojo prie stulpo, prie kurio jį turėjo priišiti, ir sukalbėjo maldą. Grandinėmis priišo jį prie stulpo, apvynioto šlapiais šiaudais, paskui iki krūtinės apkrovė malkomis. Padegus laužą, jis ėmė giedoti psalmes. Paskui jį apsiautė liepsnos ir dūmai, giesmė nutrūko... Taip žuvo įžymus, didžios sielos žmogus (atmetant, žinoma, jo idėjas). Jis pasirodė tvirtesnis už Mucijų Scevolą, kuris susidegino ranką, tvirtesnis už Sokratą, kuris išgėrė nuodų.“

Taip bažnyčios hierarchai, oficialūs bažnyčios dogmų saugotojai, nubaudė mirtimi du „eretikus“. Tokios bausmės būdavo praktikuojamos ir anksčiau. Jos nieko nestebino. Bet, matyt, laikai jau buvo pasikeitę, nes, kai tik Bohemijoje buvo sužinota apie dviejų didžiųjų šalies sūnų nužudymą, ten prasidėjo sukilimas. Katalikų kariuomenė, pasiūsta Bohemijon malšinti sukilimo, buvo sutriuškinta. Huso šalininkai patys ėmė pulti vokiečių žemes, nutarę atsiskaityti už ilgametę priespaudą. Imperatorius Zigmantas, neišmanydamas, kaip gelbėtis nuo kerštingųjų čekų, kreipėsi į Konstancos susirinkimą, prašydamas pagalbos. Juk jis buvo padėjęs jiems įvilioti į spąstus du įžymius žmones!

Konstancos susirinkimas „išaiškino“ imperatoriui, kad jo sąžinė galinti būti rami, — tenesigraužia jis dėl to, kad sulaužė duotą pažadą užtikrinti Husui saugumą. Husą ir Jeronimą nuteisė bažnyčios susirinkimas, pripažinęs juos eretikais, o eretikams niekas neturi duoti apsauginių raštų!

Sudegintųjų pelenus rūpestingai surinko ir išbėrė į Reina.

Sužinojęs iš Imos, kas dedasi anapus jo kalėjimo groty, Kosa klausė save: „O koks bus mano likimas?“ Iš Imos jis išgirdo dar vieną naujieną — išrinktas naujas popiežius! Anksčiau jų buvo trejetas. Ir visi tebėra gyvi! Tiesa, visi jie pašalinti nuo sosto (Grigalius XII neseniai pats atsisakė, pripažinęs, kad seniai jam reikėję tai padaryti). Kas gi dabar tapo popiežium? Ima džiaugsmingai pranešė: — Popiežium išrinktas tavo ištikimas bičiulis Otonas Kolona!

Otonas Kolona, kaip skaitytojai pamena, visada buvo atsidavęs Kosai. Jis kartodavo Kosos žodžius, tikėjo tuo, kuo tikėjo Kosa, galvojo taip pat, kaip Kosa, — visada ir visais klausimais sutikdavo su juo.

Kosai pabėgus iš Konstancos, Otonas pirmutinis nusekė paskui jį į Šafhauzeną ir ilgiau už kitus tenai pasiliko. Apleido jis Kosą tik tada, kai įsitikino, kad Kosos giesmelė jau sugiedota¹. [8, 60, 77, 96]

Visa tai žinojo Ima ir todėl taip džiaugėsi.

— Ruoškis, Baltazarai. Netrukus jis įsakys tave paleisti.

Tačiau mūsų herojus, skeptiškai šypsodamasis, purtė galvą.

— Ne, Ima, aš jį pažįstu. Jis nepaleis manęs. Jis akylai laikosi įstatymų: ir su manimi jis ėjo tik todėl, kad aš buvau teisėtas popiežius. Dabar jis yra padėties viešpats ir nenorės manęs išleisti. Laikys mane po raktu.

Iš tikrųjų, apie kalinio paleidimą nebuvo nė kalbos. Naujasis popiežius bijojo Kosos. Jis žinojo, kad Kosa, šiaip ar taip, turi daug draugų ir šalininkų net pačioje Vokietijoje, todėl

pavojinga leisti jam laisvai važinėti (apie tai kalba net istorikai, neprijaučiantieji popiežiui Jonui XXIII)¹.

Imos spėjimas nepasitvirtino: bažnytiniai ir pasaulietiniai valdžios organai nutarė perkelti mūsų herojų į dar patikimesnę ir nuošalesnę vietą. Prižiūrėti Kosą pavedė Liudvikui III, Pfalco kurfiurstui, senam Kosos priešui, kuris nieku gyvu jo nepaleis, bijodamas, kad neprasidėtų vėl viskas iš naujo.

Liudvikas pervežė Kosą iš Rudolfsfelmo, kur jis buvo laikomas pastaruoju metu, į Manheimą ir uždarė tvirtovėje. Toje tvirtovėje mūsų herojus praleido keletą metų, saugomas dviejų sargybinių vokiečių, nė žodžio nesuprantančių jokia kita kalba. Jeigu ne Ima, kuriai kartas nuo karto leisdavo aplankyti Joną, jis būtų numiręs iš sielvarto. Atėjęs Imai, pasirodydavo sargybiniai, mokantys itališkai. Jie stovėdavo netoliese ir atidžiai klausydavosi „porelės“ pokalbio, sekdamo, kad Ima neperduotų Jonui kokių nors draudžiamų žinių nuo jo šalininkų. Mat, vokiečiai bažnyčios atžvilgiu laikėsi labai savarankiškai, ir Otonas Kolona (popiežius Martynas V) prisibijojo, kad, kilus mažiausiam kivirčiui su juo, jie gali sugrąžinti Jonui XXIII popiežiaus tiarą².

Tačiau Martyno noras neišsipildė. Kosa sužinojo iš Imos, kad Zigmanto santykiai su Liudviku III pairė. Tuomet jis, Imos padedamas, susitarė su Liudviku III, ir šis už 38 tūkstančius

¹ Pastoras rašo: „Iki 1418 metų buvo daug žmonių, manusių, kad Jono XXIII pašalinimas nuo sosto buvo neteisėtas.“ Tą patį rašo ir L. Aretinas savo „Atsiminimuose“.

² Sismondis, remdamasis L. Aretinu, tvirtina, kad net Vokietijoje buvę Jono XXIII šalininkų, pasipiktinusių neteisėtu jo pašalinimu nuo sosto. Toliau Sismondis pasakoja, jog popiežius Martynas V reikalavęs (jam pritaręs ir bažnyčios susirinkimas), kad kalnys popiežius būtų perkeltas iš Vokietijos į Italiją, kur jis buvo paruošęs Jonui kalėjimą Mantujos tvirtovės požemyje, nes, pažinodamas Joną, bijojo, kad jis nesusitartų su vokiečiais.

Martynas ketino laikyti ten Joną iki jo mirties.

Katalikų bažnyčios istorikas Mure rašo, kad tuo metu Kosa ėmęs gailėtis savo praeities nuodėmių, rašęs filosofinius eilėraščius apie žmogaus būties nepastovumą.

¹ Daugumas istorikų tvirtina, kad Otonas Kolona buvęs geras popiežius. „Jis buvo dorybingas, agnus, paprastas, kuklus, išauklėtas.“ [4, 80]

aukso florinų atidarė jo kalėjimo duris (smulkmenų istorikai nepateikia). [80]

Buvęs popiežius, persirengęs, niekieno nepažintas, kartu su Ima persikėlė iš Elzaso į Burgundiją, iš ten į Savoją, o vėliau į Italiją (į Liguriją) ir ten apsistojo (kuriame mieste, nežinia). Sužinojęs, kad popiežius Martynas V yra Florencijoje, parašė jam laišką ir pasiuntė į Florenciją Ima, kad ji paprašytų turtingus feodalus Medičius pasikalbėti su naujuoju popiežium.

„Nueikite ir pasakykite Martynui V, — rašė jis, — kad jam pačiam pravartu gyventi su manimi taikiai, kad jam reikia susitarti su manimi.“

Džovanis, vyriausiasis iš Medičių, nuvyko pas popiežių.

— Dėl dievo meilės, šventasis tėve, nesivaidykite su Jonu — tai jums pačiam nenaudinga, — įtikinėjo jis Martyną. — Susitaikykite su juo visos bažnyčios labui. Labai dar daug jis turi bičiulių. Antra vertus, už tai, kad buvote pakeltas kardinolu, jūs turite būti dėkingas tik Baltazarui Kosai. Jis visada jus rėmė. Ir jūs tai atmindavote, nes taip pat visada jį rėmėte. Tai jūs pamiršote tik tada, kai atsirado viltis iškilti jums pačiam... Tad atleiskite jam. Kalindami Joną iki gyvos galvos, nesutvirtinsite bažnyčios vienybės, — verčiau tegul jis pats atsižada popiežiaus sosto.

Džovanis Medičis nutilo, perdavė Martynui V Jono XXIII laišką ir pasišalino.

Kas buvo parašyta tame laiške?..

Mūsų istorija eina prie galo. Blieka pasakyti, kad popiežius Jonas XXIII atvyko į Florenciją ir jį priėmė popiežius Martynas V. Kosa atsiklaupęs prašėsi popiežiaus dovanojamas, tikino jį, kad savo noru atsisakysiąs sosto ir neturįs jokių pretenzijų naujam popiežiui.

Tačiau jo akys klastingai blykčiojo.

— Šventasis tėve, — kukliai nuleidęs akis, kalbėjo jis. — Ar galiu tikėtis, kad paliksite mane pirmuoju kardinolu?

Sekančią dieną jis gavo iš popiežiaus rankų raudoną kepuraitę ir vėl pradėjo vadintis „kardinolu Baltazaru Kosa“. Jis buvo pirmasis šventosios kolegijos kardinolas ir gyveno vienuose iš gražiausių Florencijos rūmų kartu su savo ištikimąja drauge Ima.

Pasak kai kurių šaltinių, buvusio Jono XXIII ir Džovanio Medičio pasikalbėjimas buvęs ne per daug meilus. Ir štai kodėl. Ruošdamasis vykti iš Italijos į lemtingąją Konstancos susirinkimą, mūsų herojus pagalvojo: „Kam man tampyti su savimi visą turtą (kurį jis buvo susikrovęs, plėšikaudamas jūrose, pardavinėdamas bažnytinius postus bei indulgencijas, lupikaudamas), jeigu jį galima palikti Florencijoje saugoti Džovaniui Medičiui?“ Ir štai dabar, kai jis grįžęs susitiko su Džovaniu ir pareikalavo atiduoti jo didžiulius lobius, šis tvirtai atsakė:

— Visa tai man pavedė saugoti popiežius Jonas XXIII, ir aš pasižadėjau viską grąžinti, kai tik jis pareikalaus. Aš ir atiduosiu viską popiežiui Jonui XXIII, kai jis grįš...

— Niekše... — tiek tepasakė Kosa savo „bičiuliui“.

Mes nežinome, ar taip iš tikrųjų buvo. Bet visai galimas daiktas, kad kaip tik Jono XXIII turtai, sukaupti nelabai doru būdu, ir buvo pasakiško Medičių pralobimo pagrindas. Panašių intrigų būdavo nemaža. Tačiau duomenų, patvirtinančių šį faktą, nėra. [96]

Nuo to laiko jokių žinių apie mūsų herojų neišliko, išskyrus tai, kad 1419 metų gruodžio 22 dieną jis pasimirė ir buvo iškilmingai palaidotas. Taip pat nieko nežinoma ir apie Ima Daveroną. Koks jos likimas? Ar ji gyveno Florencijoje, ar susikrėtusi išvyko į kurį kitą miestą? Vienintelis dalykas, kurį dar galima paminėti, tai koplyčia, pastatyta ant mūsų herojaus kapo, žinoma visiems, kas yra lankęsis Florencijoje. Tai įžymus skulptoriaus ir architekto Donatelo kūrinys.

Kozimas Medičis, kaip teigia pikti liežuviai, savo širdyje pripažinęs, kad jo šeimos turto pagrindas tikrai buvo Kosai

negražintos brangenybės. Jis ir pavedė didžiajam skulptoriui pastatyti tą koplyčią. [99]

Ant balto marmuro plokštės guli iš bronzos nulieta ir paausota Kosos kaukė; žemiau — Jono XXIII herbas, o po juo marmure iškalta kardinolo skrybėlė ir popiežiaus tiara; dar žemiau — užrašas:

ČIA ILSISI
BALTAZARAS KOSA,
BUVĘS POPIEŽIUS JONAS XXIII

Ar nereikia dabar tame Donatelo kūrinyje panaikinti šį užrašą, ypač žodžius: „buvęs popiežius Jonas XXIII“? Turbūt reikia: juk šis vardas priklauso nebe žmogui, gyvenusiam prieš 550 metų, o mūsų amžininkui.

Štai ir visa Baltazaro Kosos, pirmojo Jono XXIII, istorija. Kai kas sako, kad jis pernelyg mėgavęsis gyvenimu. Tas tiesa: šis popiežius tikrai mylėjo gyvenimą ir buvo didelis nusidėjėlis.

BAIGIAMASIS ŽODIS

Užverstas paskutinis puslapis biografinio romano apie piratą Baltazarą Kosą. Savotiška šio romano forma ir baisus turinys. Skaitytojas susipažino su vienu iš sudėtingiausių katalikų bažnyčios istorijos laikotarpių, vadinamu „Didžiąja schizma“. Aleksandras Paradisis papasakojo ne vien apie Baltazaro Kosos — popiežiaus Jono XXIII — meilės nuotykius, — jis atskleidė mums ir katalikų bažnyčios vidaus gyvenimą, dvasininkų rūpestingai saugomą nuo pašalinių akių, parodė jos „kadrus“, davė ištisą galeriją popiežių, Jono XXIII pirmtakų, kurie visi, kaip matėme, yra verti vienas kito. Kol buvo gyvi, jie savo gobšumu, ištvirkimu ir nusikaltimais kėlė amžininkams vien neapykantą. Jais ir dabar šlykštisi kiekvienas doras žmogus, nors daugelis iš tų popiežių yra paskelbti šventaisiais, kaip tariamai neklaidingi ir visais atžvilgiais pavyzdingi krikščionijos vadovai.

Aleksandro Paradisio romanas yra istorinis tikrąja šio žodžio prasme. Autoriaus pateikiami faktai atitinka tikrovę — juos yra paliudijęs ne vienas tiek Baltazaro Kosos, tiek ir kitų autoriaus minimų bažnyčios bei valstybės veikėjų amžininkas. Tekste gausu pastabų, kurios, nors ir apsunkina tarpais skaitymą, dar labiau pabrėžia romano istoriškumą ir jame pateikiamų faktų tikrumą. Pastabos atskleidžia mums tas katalikų bažnyčios ir jos tarnų veiklos puses, kurių autorius, apsiribojęs tam tikra tema, negalėjo įterpti į patį romaną, tačiau be kurių daugelis dalykų šiame romane būtų skaitytojui nepakankamai aiškūs.

Aleksandras Paradisis, tautybės graikas, gimė 1899 metais smulkaus buržua šeimoje Smirnos mieste (Turkijoje). Nuo 1923 metų, baigęs Atėnų universiteto filosofijos fakultetą, jis

dirba žurnalistu įvairiuose Atėnų ir užsienio laikraščiuose, rašo istorinius etiudus bei apsakymus. Ryškiausi Aleksandro Paradisio veikalai yra „Neronas“, „Krauju ir auksu“, „Vakarinė Sicilijos žvaigždė“, „Kryžiuočiai“, „Admirolai piratai“, „Karalienės, valdovės, princesės — avantiūristės ir nusikaltėlės“. Romanas „Baltazaro Kosos gyvenimas ir darbai (Popiežius Jonas XXIII)“ — vienas paskutinių jo kūrinių. Būdingas Aleksandro Paradisio bruožas yra jo karštas troškimas pasakyti savo amžininkams teisybę apie šio pasaulio galinguosius, atskleisti visas niekšybes, gobšumą ir piktadarybes tų, kurie kaupė turtus, nuniokodami ir nuskurdindami ištisas tautas, demaskuoti piratų, plėšikų, pasaulinio masto avantiūristų, jų tarpe ir „apaštalo Petro vietininkų“, gyvenimo būdą. „Baltazaro Kosos gyvenimas ir darbai“ — vienas stambiausių Aleksandro Paradisio kūrinių. Obskurantizmas ir tamsumas, godumas ir parsidavimas, ištvirkimas ir cinizmas, plėšimai ir žmogžudystės, nuuodijimai ir smurtas — visos šios ydos ir nusikaltimai, kurių taip apstu katalikų bažnyčios istorijoje, atsispindėjo Baltazaro Kosos, kaip dvasininko, gyvenime ir veikloje. Galimas daiktas, kad jis buvo vienintelis piratas, tapęs popiežium, bet visa kita, kas apie jį pasakojama romane, mažiau ar daugiau būdinga visiems popiežiams.

Aleksandras Paradisis sako, kad retas kuris popiežius viduramžiais mirdavo savo mirtimi. Iš tikrųjų, jei imsime, pavyzdžiui, vien tik tai Jonus, tai matysime, kad Jonas VIII buvo nuuodytas ir pribaigtas plaktuku, Jonas X — uždušintas pagalvais, Joną XII mirtinai sumušė įtūžęs vienos jo meilužės vyras, Jonas XIV mirė badu kalėjime, Jonui XVI buvo išduotos akys, nupjauta nosis, liežuvis ir ausys. Panašus likimas ištikdavo ne vien tik Jonus. Tačiau šis aukštas postas buvo toks pelningas, kad tie, kurie turėjo vilties jį pasiekti, nepaisydavo gresiančio pavojaus — kiekvienas tikėjosi išlikti gyvas ir pralobti.

Popiežių nuvertimo ir nužudymo faktai byloja apie aštrią kovą, vykusią tarp atskirų dvasininkijos grupuočių, karalių ir feodalų dėl teisės disponuoti „šventuoju sostu“, kaip priemone pralobti, ir dėl galimybės panaudoti politiniams tikslams bažnyčios poveikį masėms bei tarptautiniams įvykiams.

Katalikų bažnyčios ir visos krikščionijos istorija — tai tik viena klasinės visuomenės — visapusiškai ydingos visuomenės — istorijos dalis. Krikščionybė atsirado kaip vergovinės santvarkos produktas: joje įsikūnijo bejėgiškumas ir neviltis didžiulių vergų masių, kurių sukilimai, neturėję aiškaus tikslo, buvo vergvaldžių sutriuškinti, ji atspindėjo engiamų ir beteisių žmonių troškimą pasiguosti viltimi susilaukti šviesios ateities bent pomirtiniame pasaulyje, jeigu jos negalima pasiekti šioje žemėje. Valdančiosios klasės labai greit suprato, kad šią krikščionybės pusę jos puikiai gali panaudoti kovai prieš jų pačių skriaudžiamus vergus. Stichiškai atsiradusių bendruomenių krikščionybė virto „ganytojų ir ganomųjų“ bažnyčia, kurioje vadovaujamą „ganytojų“ vaidmenį ėmė savintis aukštųjų visuomenės sluoksnių atstovai. Bažnyčia — vargšų guodėja tapo išnaudotojų klasių talkininke. Tačiau bažnyčia išvengė vergovinės santvarkos likimo. Kai Romos imperija, nualinta vidaus sukilimų ir puldinėjama germanų bei slavų genčių, žlugo, o kartu su ja žlugo ir vergovinė santvarka Europoje, bažnyčia nesiliovė egzistavusi. Vatikano propaganda, pabrėždama katalikų bažnyčios gajumą, mėgina dabar įrodinėti, kad to gajumo šaltinis — tai ypatinga šios dvasinės organizacijos paskirtis, kad ji stovinti virš žmonių visuomenės ir kaupianti savyje visų praeities amžių laimėjimus, kad jai lemta rodyti žmonijai tolesnio vystymosi kelius. Vatikano propaganda tvirtina, kad žmonių visuomenėje siaučiančios audros nepaliečia katalikų bažnyčios, kuri esanti vienintelė žmonijos mokytoja ir ganytoja, kuri viena teturinti organizaciją, tinkamą pasauliui valdyti, ir jėgą, reikalingą naujai „visuotinės gerovės“ visuomenei sukurti.

Tačiau, kaip rodo faktai, katalikų bažnyčia pergyveno ją išugdžiusią vergovinę santvarką ne dėl to, kad ji būtų „ne šio pasaulio galybė“ ir turėtų kažkokią antgamtinę jėgą, bet todėl, kad vergovę pakeitė nauja klasinė santvarka — feodalizmas, kuris taipgi įtraukė krikščionių religiją į savo ideologinį arsenalą. Svarbiausia krikščionybės gajumo priežastis yra ta, kad egzistuoja visuomenė, susiskaldžiusi į klases; kol egzistuos išnaudotojų klasės, tol gyvuos ir bažnyčia, nes ji reikalinga toms klasėms kaip darbo žmonių dvasinio pavergimo įrankis, kaip viena iš priemonių atitraukti masės nuo kovos už savo socialines, ekonomines ir politines teises.

Taigi, šioje knygoje aprašomų įvykių metu bažnyčia buvo jau pergyvenusi vergovinę santvarką ir stojusi tarnauti naujos visuomeninės santvarkos viešpataujančiai klasei. Nors Vatikano propaganda teigia, jog bažnyčia nepriklausanti nuo pasaulietinių valdovų, ji bemaž visada turėjo visuomenėje priklausomą padėtį. Nuo V iki X amžiaus bažnyčia buvo karaliaus valdžios atrama ir už savo tarnybą gaudavo iš karaliaus žemių ir baudžiauninkų. VIII amžiuje frankų karalius Pipinas Trumpasis perleido popiežiui dalį savo užkariautos Italijos teritorijos. Taip atsirado teokratinė valstybė — vadinamoji Popiežiaus sritis. Nuo to laiko (756 m.) popiežiams priklausė ne tik dvasinė, bet ir pasaulietinė valdžia, o tai turėjo įtakos ir tolesnei jų veiklai. Panašiai kaip ir kiti feodalai, jie stengėsi praplėsti savo valstybės ribas, be paliovos kariavo, malšino sukilusius miestus ir provincijas. Ir vis dėlto, įgiję pasaulietinę valdžią ir teritorijų, popiežiai nepasidarė nepriklausomi. Ilgą laiką jie buvo Prancūzijos karalių, vėliau — Vokietijos imperatorių įtakoje. X amžiuje popiežius sodindavo į sostą ir nuversdavo Romos feodalai. Įžymiosios to meto romietės Teodora ir jos dukterys Marocija ir Teodora (apie pirmąsias dvi kalbama romano įvade) buvo visai realios asmenybės, valdžiusios katalikų bažnyčią pirmoje X amžiaus pusėje ir sodinusios į „šventojo Petro sostą“ savo meilužius. XI

ir XII amžiuje popiežiai buvo laikinai sustiprinę savo tarptautinę įtaką ir įgiję primatą prieš pasaulietinę karalių bei imperatorių valdžią, ypač popiežiaus Inocento III laikais (1198—1210), kai, pasak istorikų, visa Europa gulėjo prie bažnyčios kojų. Ne atsitiktinai Vatikano propaganda šlovina tuos metus kaip „geriausius žmonijos laikus“ ir svajoja apie tokią situaciją, kada katalikų bažnyčia vėl atsistos pasaulio priešakyje.

Popiežių valdžią pakirto XII amžiaus pabaigoje Prancūzijos karaliai, ir netrukus prasidėjo vadinamosios „Avinjono nelaisvės“ ir „Didžiosios schizmos“ laikotarpis, kada bažnyčia buvo suskilusi į dvi skirtingų popiežių valdomas bažnyčias; apie tai smulkiai pasakojama Aleksandro Paradisio romane. Tai buvo laikotarpis, kai popiežiai, neskaitant mažų išimčių, beveik neturėjo jokio balso tarptautiniuose reikaluose.

XVI amžiuje feodalinės visuomenės gelmėse pradėjo formotis naujos jėgos, kurios ją graužė ir griovė. Tų jėgų veikiamą, ėmė irti ir bažnyčia, popiežių autoritetas dar labiau pašlijo, sustiprėjo antiklerikalizmas. Daugelis miestų pašalino dvasininkus nuo jų užimamų pasaulietinių postų ir neleido jiems spręsti civilinių bylų, — ligi tol negirdėtas ir neišivaizduojamas dalykas! (Prasidėjo pasaulėžiūrų perkainojimas. Jei pasaulietinė popiežių valdžia ir jų politinė įtaka pasauliui viduramžiais buvo nepastovi ir daugumas popiežių priklausė nuo karalių, tai ideologinis bažnyčios poveikis žmonėms buvo milžiniškas ir nuolatinis. Viduramžių pasaulėžiūra buvo daugiausia teologinė. Pirmąją smūgį ideologinei bažnyčios įtakai sudavė ankstyvasis Renesansas, atsiradęs XIV amžiuje Italijoje. Po ilgus amžius trukusios dvasinės stagnacijos iškilo naujos filosofinės pažiūros, pražūtingos viduramžiškajai scholastikai ir popiežijai. Stipriausia filosofinė srovė buvo nominalizmas su savo materialistinėmis tendencijomis. Sustiprėjo ir įvairios religinės srovės, atmetusios popiežiaus valdžią ir katalikų bažnyčios

dogmas: Viklifo mokymas Anglijoje, pasmerktas Jono XXIII Pizos susirinkime, Jano Huso mokymas Čekijoje, pasmerktas to paties Jono XXIII sušauktame Konstancos susirinkime, kurio nuosprendžiu Janas Husas buvo sudegintas ant laužo. Tačiau, kaip neįmanoma buvo sulaikyti naujų visuomeninių santykių vystymosi, taip neįmanoma buvo užgniaužti ir vadinamųjų „erezijų“, reiškiančių visuomenės struktūros pakitimus ir naujus klasinius poslinkius, igaunančius naujų religijų formą. Konkreti tų poslinkių apraška buvo XVI amžiaus reformacija, kada nuo katalikų bažnyčios atskilo visa šiaurinė Europa.

Politinė popiežių įtaka dar labiau sumenkėjo, o netrukus iš jų buvo atimta ir pasaulietinė valdžia. Pirmasis tai padarė Napoleonas, atėmęs iš popiežiaus jo valstybę. Mirus Napoleonui, Popiežiaus sritis buvo sugrąžinta bažnyčiai, bet neilgam. 1870 metais Italijos valstybė prijungė tą sritį prie savo teritorijos. Popiežiai neteko savo feodalinės atramos, ir katalikų bažnyčia vėl turėjo taikytis prie naujos išnaudotojų klasės — buržuazijos klasės interesų. Ir jeigu feodalizmo laikotarpiu katalikų dvasininkija pati turėjo žemių ir baudžiauninkų, tai šiuo metu jai patogiau imti procentus iš kapitalų, investuotų į pramonės įmones. Dabar Vatikanas vėl turi savo teritoriją ir vadinasi „valstybe“, kurioje, kaip ir kitados, yra valdytojai, armija, teismo įstaigos, kalėjimas, rūmų sargyba; bet visa tai atkurta miniatiūriškai ir sutelpa 44 hektaruose, kuriuos popiežiui Pijui XI 1929 metais padovanojo fašistinis diktatorius Mussolinis.

Mūsų laikais katalikų bažnyčia stojo tarnauti fašizmui ir paskelbė griežtą kovą prieš svarbiausiąjį „paklydimą“ — marksistinį materializmą.

Visa katalikų bažnyčios veikla tėra viena veidmainybė, melas ir parsišlavimas. Per visą savo egzistavimo laiką katalikų bažnyčia, pati fabrikuodama naujas biblines legendas ir klastodama dokumentus, stengiasi įrodyti, kad Romos vyskupai gauna „dvasinę malonę“ betarpiškai iš mitinės asmenybės —

apaštalo Petro, kaip Romos vyskupijos ikūrėjo; kad Romos vyskupai, arba popiežiai, esą viršesni už visus kitus krikščionių vyskopus; kad jie esą neklaidingi ir taip toliau.

Tačiau istoriniai įvairių laikų mokslininkų tyrinėjimai nerodo, kad katalikų bažnyčia turėtų teisę kalbėti apie kokį nors Romos vyskupų primatą. Reikalus tas, kad Romos vyskupija atsirado tikrai II amžiaus pabaigoje. Visi I ir II amžiaus Romos vyskupų vardai buvo pramanyti jau vėlesniais laikais, maždaug IV amžiuje, kai katalikų bažnyčia pirmąsyk išskėlė versiją apie savo kilmę. Painiava popiežių sąrašuose nesutvarkyta ligi šios dienos. Ir dabar juose tebefigūruoja du Benediktai IX (1033—1045 ir 1046—1048), du Steponai II (752 ir 752—757), du Honorijai II (1061—1064 ir 1124—1130), kažkur tarp 1033 ir 1276 metų dingęs be pėdsakų Jonas XX — šiuo numeriu pažymėto popiežiaus iš viso nėra. Apie popiežių-moterį, kuri valdžiusi bažnyčią Jono VIII vardu, liko vien legenda. Jei moteris ir buvo kada popiežium, tai bažnyčia laiku suskubo išbraukti ją iš popiežių sąrašo, jos numerį priskyrusi popiežiui vyrui (872—882). Lygiai taip pat ji pasielgė 1958 metais su jai nepatinkamu Baltazaru Kosa (Jonu XXIII). Tikrai dabar jau ne tie laikai — ylos maiše nebepaslėpsi.

Pastaruoju metu katalikų bažnyčia peržiūri popiežių sąrašą ir pamažu jį trumpina, palikdama tik neva pačius tikriausius katalikų bažnyčios ganytojus. Visi kiti vardai arba išmetami, arba priskiriami vadinamiesiems „antipopiežiams“, kurie dėl kokių nors priežasčių buvę neteisingai išrinkti arba neteisėtai užėmę „švento Petro sostą“, nors, kaip moko ta pati katalikų bažnyčia, kiekvieną kandidatą į popiežius iš anksto nuskiriaš dievas.

VIII amžiuje pasirodė kita falsifikacija, kurios tikslas buvo pagrįsti popiežių teisę į Popiežiaus sritį. Ji teigia, kad katalikų bažnyčia gavusi teisę į pasaulietinę valdžią dar IV amžiuje iš imperatoriaus Konstantino, kuris popiežiui Silvestrui I tariamai pavedęs valdyti Romą, Italiją ir visą vakarinę Romos imperijos

dalį („Konstantino Didžiojo dovana“). Ši suklastojimą demaskavo XIV amžiaus humanistas Vala, bet katalikų bažnyčia ligi šiol to nepripažįsta.

Sekanti stambi klastotė buvo sufabrikuota XI amžiuje ir žinoma „Pseudoizidorinių Dekretalių“ vardu. Buvo išleistas rinkinys tariamai tikrų dekretų, kuriuos paskelbė Romos popiežiai pirmaisiais krikščionybės amžiais. Šiame dokumente katalikų bažnyčia vėl mėgina įrodyti, jog Romos vyskupai turi teisę į primatą bažnyčioje, jog katalikų bažnyčia esanti nepavaldi pasaulietiniams valdžios organams, stengiasi pagrįsti popiežiaus neklaidingumo idėją.

Istorijos falsifikavimu reikia laikyti taip pat katalikų bažnyčios pastangas nuslėpti kai kuriuos dokumentus, nepalankiai nušviečiančius jos veiklą. Pavyzdžiui, į „Svarbiausiųjų mūsų laikų paklydimų sąrašą“ („Syllabus“), išleistą Pijaus IX 1864 metais, buvo įtrauktos ir indulgencijų taksos, kurias nustatinėjo popiežiai, jų tarpe ir Jonas XXIII. (Apie tai smulkiai pasakojama Aleksandro Paradisio romane.) Nors šias taksas nustatė „neklaidingi“ popiežiai, kuriems vadovavo patsai dievas, katalikams griežčiausiai draudžiama jas skaityti, — už tai jie ekskomunikuojami.

Yra ir daugiau pavyzdžių, rodančių, kaip veikia bažnyčia, kai jai reikia, kad žmonės pamirštų jos praeitį. Antai, prancūzų liaudies didvyrė Žana D'Ark buvo sudeginta katalikų bažnyčios nuosprendžiu. Tačiau XX amžiuje, po pirmojo pasaulinio karo, ta pati bažnyčia ją paskelbė šventąja.

Ne kas kita, kaip eilinė falsifikacija, yra taip pat Vatikano pastangos išbraukti Joną XXIII iš katalikų bažnyčios istorijos, suteikiant jo vardą naujam popiežiui. Bažnyčia dabar teigia, kad tokio popiežiaus nebuvo, o kadangi ji „neklaidinga“, tai reikia ja tikėti, nors ji per akis meluoja: juk iki pačių paskutinių laikų Jonas XXIII buvo laikomas 206-ju popiežium.

Audringas buvo Baltazaro Kosos — Jono XXIII — gyvenimas. Šis popiežius daug nuveikė, stiprindamas bažnyčios

pozicijas. Aleksandro Paradisio romane ryškiai parodyta ir ši jo veiklos pusė.

Būdamas kardinolu, jis sušaukė bažnyčios susirinkimą Pizoje (1409), kuris išrinko, katalikų bažnyčios požiūriu, teisėtą popiežių Aleksandrą V. Pizos susirinkimas, amžininkų nuomone, buvęs vienintelis tikrai Visuotinis iš trijų susirinkimų, sušauktų tuo metu. Jis priėmė nutarimą uždrausti anglų teologo Viklifo mokymą. Šiame susirinkime buvo mėginama sutaurinti bažnyčią, pagražinti jos istoriją. Jo nutarimus katalikų bažnyčia pripažįsta ligi šiol, nors, kaip teigia istorikai, to susirinkimo „siela“ ir „varomoji jėga“ buvo ne kas kitas, kaip nūnai bažnyčios ignoruojamas Baltazaras Kosa.

Baltazaras Kosa, būdamas prie popiežiaus Aleksandro V pirmuoju kardinolu ir faktiniu bažnyčios vadovu, pasiekė, kad tą popiežių pripažino beveik visos to meto Europos valstybės. Konstancos susirinkime Jonas XXIII davė sutikimą perduoti Janą Husą tardymo komisijai ir tuo nulėmė jo tolesnį likimą, nes šios komisijos išvada tegalėjo būti viena — sudeginti Husą kaip eretiką. Jonas XXIII išplėtė indulgencijų pritaikymo sferą, ir jo patirtimi plačiai naudojosi vėlesnieji popiežiai. Spėjama, kad kaip tik jis įsteigė pirmąjį popiežiaus banką, kuris už procentus skolindavo žmonėms pinigus ir tapo dabartinio Vatikano „Šventosios dvasios“ banko prototipu.

Išbraukdama iš popiežijos istorijos kai kurių popiežių vardus, bažnyčia susiduria su neišsprendžiamu uždaviniu: ką daryti su bažnyčios istorija tais laikotarpiais, kai nebuvo popiežių? Reikia arba palikti istorijoje spragas, arba išplėsti pripažintųjų popiežių pontifikato metus, — kitaip sakant, vėl griebtis falsifikavimo. Baltazaras Kosa popiežiavo penkerius metus. Kurį gi popiežių Vatikano „istorikai“ gali įrašyti jo vieton? Gal popiežių Grigalių XII ar Benediktą XIII, kurie buvo popiežiais tuo pačiu metu? Tačiau istorikai vieningai tvirtina, kad jų vaidmuo tada buvo lygus nuliui. Juodu tegalėjo vienas kitą ekskomunikuoti, bet jokios realios galios neturėjo.

Visų Europos valstybių pripažintas buvo popiežius Jonas XXIII. Romano autorius teisingai pažymi, kad jeigu katalikų bažnyčia nori nugramzdinti užmarštyje popiežių Joną XXIII, tai ji turi nutylėti ir daug kitų savo istorijos faktų. Nežinia, kaip elgsis katalikų bažnyčia toliau, bet kaip negalima išmesti žodžio iš dainos, taip negalima išbraukti iš katalikų bažnyčios istorijos bet kurio popiežiaus, o ypač taip išgarsėjusio skandalais popiežiaus-pirato Baltazaro Kosos. Romanas „Baltazaro Kosos gyvenimas ir darbai“— ryškus ir demaskuojantis liudijimas prieš katalikų bažnyčią. Jis ne tik iškelia viešumon katalikų bažnyčios slepiamus negražius jos praeities faktus, bet ir duoda skaitytojui daug žinių apie viduramžių katalikų bažnyčios užkulisinę veiklą, padeda jam geriau išvelgti, ko vertos mūsų dienų bažnyčios korifėjų deklaracijos.

M. Vozčikovas

BIBLIOGRAFIJA¹

1. A g r i p p a v. Nettesheim, De incertitudine et vanitate omnium scientiarum et artium, 1622.
2. Alberghini (Filippo), B. Cossa, Bologna, 1825.
3. Almeras (Henri d'), Un proces d'envoutement au Moyen-Age, Paris.
4. Alzog (Johannes Baptist), Lehrbuch der Universalkirchengeschichte, Paris, 1881.
5. A m m i r a t o (Scipione), Istorie Fiorentine, Firenze, 1848.
6. Aretino (Pietro), Ragionamenti, 1532—1534.
7. Aretirio (Leonardo), Rerum suo tempore in Italia gestarum commentarius ab anno 1378 usque ad annum 1440, Milano, 1731.
8. Artaud, Italie, Paris, 1852.
9. Baedeker (Karl), Italie Septentrionale, Leipzig, 1913.
10. B a l u z e, Vitae Paparum avinionensium, Paris, 1693.
11. Bandello (Matteo), Tutte le opere, Milano, 1934.
12. Baronii, Annales ecclesiastici a Christo nato usque ad annum 1198, Luccae, 1738.
13. Bas (Le), Allemagne, Paris, 1838.
14. Belgrano (L. J.), Della vita privata dei Genovesi, Genova, 1875.
15. Bernareggi, I Papi, Bergamo, 1940.
16. B o l l a n d u s, Acta sanctorum, Antverpiae, 1643.
17. Bonneau (Alcide), Nouvelles choisies de Masuccio, Paris, 1890.
18. Borromeo (Carlo), Costituzioni e Regole del Monastero di San Paolo di Milano, Milano, 1626.

¹ Šaltiniai, panaudoti rašant šią knygą. (Autoriaus pastaba.)

19. Botta (Carlo), *Histoire des Peuples d'Italie*, vol. 3, Bruxelles, 1825.
20. Bracciolini (Poggio Fiorentino), *Facezie*, Milano (be datos).
21. Burckhardt (Jacob), *The Civilisation of the Renaissance in Italy*, London, 1950.
22. Calmet (Augustin), *Histoire ecclesiastique et civile de Lorraine*, vol. 2, Nancy, 1728.
23. Cantu (Cezare), *Storia Universale*, vol. IX—XIII, Torino, 1884.
24. Capponi (Gino), *Storia della Repubblica di Firenze*, 1875.
25. Cazal (Edm.), *L'inquisition en Italie*, Paris, 1924.
26. Chalmers, *Les Corsaires et la guerre maritime*, Paris, 1904.
27. Cheruel (Adolphe), *Dictionnaire historique des institutions, moeurs et coutumes de la France*, p. 1—2, Paris, 1874.
28. *Chronique du religieux de Saint Denys*, vol. III, Paris, 1841.
29. Clemangi (Nicol.), *Liber de corrupto ecclesiae statu*, Leyden, 1613.
30. Contreras (Alonso de), *Memoires (Confession du Corsaire inconnu)*. *Bulletin de l'Academie de Madride*, 1900.
31. Corio (Bernardino), *Historia di Milano*, Milano, 1855—1857.
32. Coryat (Thomas), *Crudities Hastily goblet up in five Months Travels*, London, 1905.
33. Coxe (Will), *History of the House of Austria*, 1807; *prancūziškas leid.: Histoire de la maison d'Autriche*, I, Paris.
34. *Cronica di Bologna*, Bologna, 1903.
35. Cypriani (sancti), *Opera; Epistola 62 ad Pompon; De habit. virgin.*, Paris, 1726.
36. Dante (Alighieri), *Comedia Divina*.

37. Didier (saint), *La ville et la Republique de Venise*, Den Haag, 1685.
38. Duchesne (Louis), Ed., *Liber Pontificalis*, Paris.
39. Durant (Will), *The Age of Faith*, vol. 27, New York, 1950.
40. Estienne (Henri II), *Apologie pour Herodote*, Geneve, 1556.
41. Fancelli (Em.), *L'Antipapa (Baltazaras Kosa — Jonas XXIII)*, Firenze, 1934.
42. Flodoardo, *Annales* (919—966).
43. Forster (K.), *Pologne*, Paris, 1840.
44. Frati (Lodov.), *La vita privata di Bologna nel Medio Evo*, Firenze, 1898.
45. Froissart (Jean), *Chronique de France, d'Angleterre, d'Ecosse et d'Espagne*, Paris, 1892.
46. Gardner (James), *The Faiths in the World*, vol. II, London — Edinburgh.
47. Giannone (P.), *Storia civile del regno di Napoli*, vol. IV, 1723.
48. Gobelius (Persona), *Cosmodromii, Aetas*.
49. Gozzadini e Baldassare Cossa, *Bologna*, 1880.
50. Gregorovius (Ferdinand), *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*, 1859—1872.
51. Hardouin (Jean), *Collectio Conciliorum*, Paris, 1715.
52. Haymard (Fer.), *Histoire des Papes*, Paris, 1929.
53. Hefele (Karl Josef v.), *Konziliengeschichte nach den Quellen bearbeitet*, Freiburg in Brsg.
54. Hodkin (Thomas), *Passing of the age of chivalry and the Papal supremacy restored (from Harmsworth „History of the World“)*, vol. V, London, 1909.
55. Homo (L.), *Средневековый Рим*, Paris, 1934.
56. Hubac (Pierre), *Les Barbaresques*, Paris, 1949.

57. Kuhner (Hans), Dictionnaire des papes, de saint Pierre a Jean XXIII, Paris, 1958.

58. Labbe (Philippe), Collection Generale des Saints conciles (Conciliorum collectio), Paris, 1671.

59. Lea (Henri Charles), A History of the Inquisition, 1888.

60. Lenfant (Jacques), Concile de Constance, Amsterdam, 1714.

61. Lenfant (Jacques), Histoire du concile de Pise, Amsterdam, 1724.

62. L i u t p r a n d (di Cremona), Antapodosis (ove sono narrate le vicende dell Impero e dell' It. dall' 888—950).

63. Llorente (Juan Antonio don), Historia critica de la inquisicion de Espana, Paris, 1815—1817.

64. Mabillon (Jean), Vetera analecta, Paris, 1675.

65. Maillard (Olivier), Opera (Quadragesimale opus), Paris, 1512.

66. Malet (A.), XIV Siecle, Paris, 1929.

67. Mansi (Giov. Dom.), Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, vol. XXIX (iki 1509), Venetiis, 1788.

68. Masuccio (Guardato Tom.), Il Novelino (su pastabomis, išvadamis ir pavyzdžiais), 1476.

69. Miscellanea di Storia Italiana, vol. VIII, ser, 1.

70. Morelle (P.), Histoire de la Sorcellerie, Paris, 1946.

71. Morelli (Giovani), Ricordi nelle delizie degli eruditi Toscani, Roma, 1900.

72. Mourret (Fernand), Histoire Generale de l'Eglise (V. La Renaissance et la Reforme), Paris, 1929.

73. Mulle r (Johann), Geschichte der schweiz. Eidgenossenschaft, Bd. 2, Leipzig, 1786; prancūziškas leid.: Histoire de la confederation Suisse, Paris, 1837.

74. M u r a t o r i (Lodovico Antonio), Rerum Italicorum scriptores, Milano, 1723 — 1738.

75. Mura tori (Lodovico Antonio), Antiquitates Italicae medii aevi, Milano, 1738—1742.

76. Muratori (Lodovico Antonio), Annali d'Italia, Roma, 1744—1749.

77. N i m e n s i s (Theodoric, Dietrich von Niem arba Nieheim), Historia de vita Johannis XXIII, Frankfurt, 1620 (žr. taip pat Meibonii, Rerum Germanicarum Scriptores, vol. I).

78. N i m e n s i s (Theodoric, Dietrich von Niem arba Nieheim), De schismate papistico, Leipzig, 1890.

79. Paschini (Pio), Roma nel Rinascimento, Istituto di Studi Romani, Bologna, 1940.

80. P a s t o r (Ludwig v.), Storia dei Papi dalia fine del Medio Evo (itališkai vertimas iš 4-jo originalo leid.), Roma, 1910.

81. Petrarca (Francesco), Epistolae de rebus familiaribus et variae, Firenze, 1859.

82. Petrarca (Francesco), Opera, Basileae, 1581.

83. Pie II (Aeneas Sylvius Piccolomini), Lettres, Lyon, 1505.

84. Pizzichi, Viaggio per l'alta Italia, Firenze, 1820.

85. Polnitz (Charles Louis, baron de), Memoires, Lyon, 1734.

86. Pontano (Giovanni), La vie de Benoit XIII, Paris, 1903.

87. Potter (L. J. A. de), L'histoire du christianisme, Paris, 1836.

88. Raemon d (Florimond de), Histoire de l'heresie, Paris, 1610.

89. Raynaldi (Odor), Annales ecclesiastici (po Baronijaus), Luccae.

90. Renieri (Marcos) — Ρενιέρη (Μάρκον), Ιστορικαὶ Μελέται (Ἀλέξανδρος Ε'), Ἀθήναι, 1881.

91. Rodocanachi (E.), La femme Italienne, avant, pendant et apres la Renaissance, Paris, 1922.
92. Sacchetti (Franco), Le Novelle, Firenze, 1925.
93. Salvatorelli, Storia d'Italia, Torino, 1939.
94. Sanso vino (Mat.), Il destino di Gregorio XII, Bari, 1871.
95. Schoell (M. S. Fr.), Cours d'histoire des etats europeens, depuis le bouleversement de l'Empire Romain d'Occident jusqu'en 1789, Paris, 1830—1834.
96. S i s m o n d i (J. C. L. Sim. de), Histoire des republiques italiennes du moyen-age, Paris, 1840.
97. Strano (Titin.), Ginevra Benrivoglio, Milano, 1937.
98. Taxae cancellariae apostolicae et sacrae paenitentiariae, Sylvae-Ducis, 1706.
99. Touring-Club, „Toscano", Milano, 1934.
100. Treve s, Roma, 1912.
101. Trevisani (C), Storia di Roma nel Medio Evo, Torino, 1895.
102. Vasari (Giorgio), Vite de piu celebri pittori, scultori e architetti (Vita di Nic. di Pier. Aretino).
103. Vie et Memoires de Scipion de Ricci, eveque de Pistoie, Paris, 1826.
104. Vioreggio (Primo Camillo da), Vita de' Pontefici, Napoli, 1753.
105. William of Malmsbury, Gesta rerum Anglorum (Acta of the Kings of the English), transl. „Chronicle“, London, 1847.
106. Ze11er (Jules-Sylvain), Histoire de l'Italie depuis l'invasion des barbares jusqu'a nos jours, Paris, 1853.

А. Парадисис
ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВАЛТАЗАРА КОССЫ

На литовском языке
Redaktorius J. Naujokaitis
Dailininkas I. Piekuras
Techn. redaktorius A. Jurėnas
Korektorės N. Žiemelienė ir M. Sakalauskaitė

Pasirašyta spaudai 1963.III.26, Leidinio Nr. 3763. Tiražas 25 000 egz. Popierius 70x90 1/82—5,875 pop. 1.= 13,74 sp. 1.; 12,7 leid. 1. Spaudė Valstybinė „Raidės“ spaustuvė Kaune, Spaustuvininkų g. 11. Užsak. Nr. 604.
Kaina 74 kp